

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ Journal of Social Work

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | Faculty of Social Administration Thammasat University

ปีที่ 27 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2562 | Vol.27 No.1 January - June 2019

ISSN 0857 - 3166

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีที่ 27 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2562

ISSN 0857-3166

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เป็นวารสารทางวิชาการของ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ เผยแพร่ความรู้ทางด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ตลอดจน วิทยาการทางการบริหารสังคม ซึ่งเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ในแนว สหศาสตร์ ด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการแรงงาน การพัฒนาชุมชน การศึกษา สังคมสงเคราะห์คลินิก และการบริหารงานยุติธรรม นอกจากนี้ยัง เป็นการเปิดพื้นที่ให้กับคณาจารย์ นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานทางด้าน สังคมสงเคราะห์และด้านที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนักศึกษาเสนอผลงานทาง วิชาการ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าในศาสตร์ด้านนี้มากขึ้น

กำหนดการออกวารสาร

ปีละ 2 เล่ม เดือนมกราคม-มิถุนายน และเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

ที่ปรึกษาวารสาร

คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ศาสตราจารย์ยุพา วงศ์ไชย

ศาสตราจารย์ศศิพัฒนา ยอดเพชร

ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ปธานวนิช

รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ

รองศาสตราจารย์อภิญญา เวชยชัย

รองศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญมณี บุรณกานนท์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูงศค์ เสนานุช

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตี ลิมสกุล

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญยา รุจิเสถียรทรัพย์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ระพีพรรณ คำหอม

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย

สถาบันพระปกเกล้า

รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

รองศาสตราจารย์วรรณวดี พูลพอกสิน

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณปพร ลีวีโรจน์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

อาจารย์ ดร.จิรพรรณ นฤภัทร

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Professor Dr.Machiko Ohara

Faculty of Social Work,

Japan College of Social Work, Japan

Professor Dr.Adi Fahrudin

Faculty of Social and Political Sciences,

University of Muhammadiyah

Professor Dr.Ismail Baba

President of the Malaysian
Association of Social Workers

Professor Dr.David Engstrom

Department of Social Work,
San Diego State University, United States

Associate Professor Dr.Ruth Phillips

School of Social Work and Policy Studies,
University of Sydney, Australia

Dr.Justin Rogers

Department of Social and Policy Sciences,
University of Bath, United Kingdom

ฝ่ายจัดการและประสานงาน

นายณัฐพล จันทร์เหล็ก

นางสาวสุวีร์ ปิ่นเจริญ

ว่าที่ร้อยตรีอิทธิวัฒน์ เกาศรี

นางสาวอรอนงค์ บุษราคัม

บทบรรณาธิการ

วารสารปีที่ 27 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2562 นี้ ได้นำเสนอบทความที่น่าสนใจไว้หลายประเด็น ทั้งการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุ การค้ามนุษย์เด็กต่างชาติ การพัฒนาเด็กปฐมวัย การประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน การคุ้มครองสิทธิคนไร้ที่พึ่ง การประเมินผลโครงการพัฒนา และการบริการวิชาการแก่สังคมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “การวิจัยสังคมสงเคราะห์นานาชาติ: ประเด็นและโอกาส” (International Social Work Research: Issues and Prospects) ที่จะทำให้ผู้อ่านได้ความรู้การวิจัยสังคมสงเคราะห์นานาชาติ กระบวนการวิจัยและขั้นตอนการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิจัยข้ามชาติและระดับชาติ ตลอดจนประเด็นและกรณีศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออาจารย์ นักวิจัย ผู้ปฏิบัติงาน นักศึกษาและบัณฑิตศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความจากวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทั้งในทางวิชาการและวิชาชีพ หากผู้อ่านท่านใดมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อวารสารทางกองบรรณาธิการจะนำไปพิจารณาปรับปรุงวารสารให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษงค์ เสนานุช

E-mail: puchongs@tu.ac.th

ความคิดเห็นในบทความและงานเขียนซึ่งตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนแต่ละท่านโดยอิสระ กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป หากท่านใดประสงค์จะนำบทความหรืองานเขียนในวารสารเล่มนี้ไปตีพิมพ์เผยแพร่ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพโดย TCI จัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 (นับตั้งแต่ 1 มกราคม 2558 จนถึง 31 ธันวาคม 2562) และอยู่ในประกาศของ สมศ. และ สกอ.

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กทม. 10200 โทร. 0-2696-5512 โทรสาร 0-2696-5513

สารบัญ

หน้า

□ บทบรรณาธิการ

- กลไกการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมสถานภาพ
และบทบาทของผู้สูงอายุ 1
*วรรณลักษณ์ เมียนเกิด, เดชา ลังขวรรณ และรุ่งนภา เทพภาพ
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และวิทยาลัยสหวิทยาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
- การประเมินผลโครงการส่งเสริมการศึกษาและงานบริการ
ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร 32
*เสรี วรพงษ์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*
- การค้ำชูวัยเด็ก กรณีศึกษาแรงงานเด็กชาวเมียนมา ลาว และ กัมพูชา 46
*กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์ และประเทือง ช่วยเกลี้ยง
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และองค์กรสมาคมเพื่อการพัฒนาสิทธิมนุษยชนและสิทธิผู้หญิง*
- ทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการดูแลเด็กปฐมวัย
ในพื้นที่ภาคเหนือ 71
*จุฑามาศ โชติบาง และอุษณีย์ จินตะเวช
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*
- การเรียนรู้จากงานบริการวิชาการแก่สังคม (Service Learning) ผ่าน
ประสบการณ์ภาคสนาม : โครงการนวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาพ
เทศบาลตำบลเขาพระงาม จังหวัดลพบุรี 91
*ณัฐพัชร์ สโรบล
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ เจนจิรา เจนจิตรวามิข วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล	111
การพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา เด็กและเยาวชนในคดีอาญาศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล นัฐพล ชมภูนิช คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	137
การคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่งในสถานคุ้มครอง คนไร้ที่พึ่ง ภิมกร โดมมงคล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	158
☐ บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) "International Social Work Research: Issues and Prospects" วรรณวดี พูลพอกสิน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	192
☐ การเสนอบทความ - หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ - ขั้นตอนการส่งบทความ - แบบฟอร์มเสนอบทความ - วิธีเขียนบทความ	202
☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์	210
☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายนอกสถาบัน	211

กลไกการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ
Mechanism to Drive the Elderly Clubs to Promote
Statuses and Roles of the Elderly

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณลักษณ์ เมียนเกิด¹

รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ²

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งนภา เทพภาพ³

Assistant Professor Wannalak Miankerd, Ph.D⁴

Associate Professor Decha Sungkawan, Ph.D⁵

Assistant Professor Rungnapa Thepprap, Ph.D⁶

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ” ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุซึ่งพบว่าดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ โดยชมรม มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับ จัดประชุม คณะกรรมการประจำทุกเดือน มีรายได้มาจากค่าบำรุงชมรม/เงินค่าสมาชิกแรกเข้า ด้านการดำเนินกิจกรรม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทั่วไปมากกว่ากิจกรรมเชิงพัฒนา ชมรมผู้สูงอายุมีส่วนในการสนับสนุนและส่งเสริมสถานภาพผู้สูงอายุ ผ่าน 3 กิจกรรมหลักๆ คือ 1) กิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีสุขภาพที่ดี ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมการออกกำลังกาย ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา 2) กิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วมทางสังคม ด้วยการส่งเสริมให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก 3) กิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงในชีวิต ด้วยการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่

¹ อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

³ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁴ Lecturer, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

⁵ Lecturer, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University, Thailand

⁶ Lecturer, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University, Thailand

E-mail : wannalakm@hotmail.com, skwdecha@tu.ac.th, rungnapatu@hotmail.com

เหมาะสม กลไกการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุเป็นการเชื่อมประสานระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ กับชมรมผู้สูงอายุนั้นตามวิสัยทัศน์เป็นแบบเครือข่าย แต่ในข้อเท็จจริงสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ใช้การประสานแบบสั่งการตามสายการบังคับบัญชา ทำให้กลไกการเชื่อมประสานไม่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

คำสำคัญ : ชมรมผู้สูงอายุ, กลไกการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุ, สถานภาพผู้สูงอายุ, บทบาทผู้สูงอายุ

Abstract

The research on “Mechanism to drive the Elderly Clubs to Promote Statuses and Roles of the Elderly” Study about the management of the elderly club, which the findings from the research point out that it is mostly done by a committee; they have regulations and rules for their clubs and hold committee/board meeting every month, and earn incomes from membership fee/admission fee. Most activities are general ones such as religious activities and lectures from speakers rather than developmental activities. As for the support and promotion of the status of the elderly, there are 3 main activities, as follows. 1) Concerning the activities to promote health and happiness, 2) Concerning activities to encourage the elder to have societal participation 3) Concerning activities to promote security in the elderly’s lives. As for the mechanisms for coordination among Senior Citizens Council of Thailand (SCCT), branches of SCCT and the elder clubs, it is discovered that such mechanisms, according to the visions of the organizations, should be a network; however, in reality, SCCT has the coordination in the forms of command and control along the chain of

command. Therefore, the mechanisms for coordination cannot drive the development of the elder clubs in the efficient or effective manner.

Keywords : The Elderly Clubs , Mechanism to Drive the Elderly Clubs, Status of the Elderly, Role of the Elderly

บทนำ

การบริหารจัดการที่ดีถือเป็นยุทธวิธีที่สำคัญในการดำเนินงานขององค์กรและกลุ่มเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ชมรมผู้สูงอายุถือเป็นองค์กรภาคประชาชนรูปแบบหนึ่ง เกิดจากการรวมตัวของผู้สูงอายุเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ชมรมผู้สูงอายุมีการจัดตั้งขึ้นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2505 เป็นองค์กรที่กลุ่มผู้สูงอายุจำนวนตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป มารวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์และแนวคิดร่วมกันในการพัฒนาตนเอง ทั้งในด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา วัฒนธรรม และการศึกษาหลักสูตรในพุทธศาสนา รวมทั้งร่วมกันพัฒนาสังคม และประเทศชาติในที่สุดด้วย” (บรรลุ ศิริพานิช, 2539, น.19)

ภายหลังจากการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุแต่มีจำนวนชมรมไม่มากนัก กระทั่งเมื่อประเทศไทยได้รับหลักการจากการประชุมสมัชชาโลกขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยผู้สูงอายุที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ในปี 2525 (World Assembly on Aging, 1962) และองค์การอนามัยโลกได้กำหนดให้ปี 2525 เป็นปีรณรงค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ประเทศไทยในฐานะสมาชิกองค์การจึงรับหลักการมาปฏิบัติ กระทรวงสาธารณสุขประกาศให้ปี 2525 เป็นปีสุขภาพผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดต่างๆ จึงเกิดขึ้น (ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ 2558, น.55) ปี 2527 กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย ได้มีการเชิญชวนให้จังหวัดต่างๆ จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุอย่างน้อยจังหวัดละ 1 แห่ง เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระชนมายุ 72 พรรษา จนถึงปี 2530 ผู้แทนชมรมที่ได้มาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีความเห็นร่วมกันว่าชมรมนั้นเป็นเพียงกลุ่มคนไม่ได้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายจะทำการใดก็ไม่ได้เป็นที่ยอมรับ การมีการรวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นองค์กรกลางขึ้น

เพื่อเป็นแกนประสานงานระหว่างชมรมทั้งหลายทั่วประเทศ (วรัญญู อัครพุทธิ, 2554, น. 40) ทำให้มีการรวมตัวของผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรม องค์กร และสถาบันต่างๆ ก่อตั้งองค์กรผู้สูงอายุระดับชาติขึ้น โดยกรมประชาสงเคราะห์ได้แต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาดำเนินการ ก่อตั้งสภาผู้สูงอายุประเทศไทยขึ้นคณะหนึ่ง โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้แทนชมรมผู้สูงอายุบางแห่ง จำนวน 20 คน เข้าร่วมเป็นคณะทำงาน ก่อตั้ง “สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย” ขึ้น โดยเป็นองค์กรประสานการดำเนินงานผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ ถูกต้อง และเป็นธรรมแก่สังคมไทย” และมีวัตถุประสงค์เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางระหว่างสมาคม ชมรมผู้สูงอายุในประเทศและหน่วยงานทั้งรัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ตลอดจนผู้สนใจในกิจการผู้สูงอายุในอันที่จะร่วมมือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

ปี 2535 มีจำนวนชมรมสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นเพื่อให้การดูแล และให้บริการแก่สมาชิกอย่างทั่วถึง จึงได้มี “สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ” ประจำอยู่ที่จังหวัดต่างๆ จังหวัดละ 1 สาขา ส่วนพื้นที่กรุงเทพมหานครแบ่งเป็น 6 สาขา จึงมีสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ 76 จังหวัด และ 6 กลุ่มเขตในกรุงเทพมหานคร คณะกรรมการสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประชาสัมพันธ์กิจการของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ รับสมัครชมรมผู้สูงอายุเข้าเป็นสมาชิกของสาขาสมาคมสภาฯ รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชมรมผู้สูงอายุเพื่อนำเสนอต่อสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ

การส่งเสริมการรวมกลุ่มของชมรมผู้สูงอายุตามที่สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ดำเนินการผ่านกลไกการเชื่อมประสานงานผ่านสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ทำให้ชมรมผู้สูงอายุเติบโตอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันจำนวนชมรมผู้สูงอายุมีมากถึง 28,245 ชมรม ถือว่าเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอิสระในการใช้ชีวิต ทำประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2555) นำเสนอว่ามีอยู่เพียงครั้งหนึ่งเท่านั้นที่ดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนอีกครึ่งหนึ่งไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องหรือล้มเลิกไปบ้าง ทั้งนี้ เกิดจาก

ชมรมไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง ไม่มีศักยภาพในการประสานทรัพยากรในการขับเคลื่อนชมรม จนไม่สามารถแสดงบทบาทในการช่วยเหลือสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชน หรือมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อสังคม ดังที่อยู่ในฐานะของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพได้เลย อย่างไรก็ตาม หากจะทำให้ชมรมผู้สูงอายุยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุในสังคม องค์กรที่เป็นเครือข่ายภายใน (สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ สนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ) ควรส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดี ดำเนินงานอย่างเหมาะสม เชื่อมประสานให้ชมรมสามารถดำเนินการอย่างประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นว่าการบริหารจัดการที่ดี มีผลต่อการดำเนินงานที่เข้มแข็งของชมรม ไม่เพียงการบริหารจัดการภายในชมรมเอง แต่ยังรวมถึงกลไกเชื่อมประสานจากองค์กรนำอย่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุ และองค์กรเครือข่าย จึงนำไปสู่คำถามวิจัยว่าปัจจุบันการบริหารจัดการ และ การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุเป็นอย่างไร ชมรมผู้สูงอายุสามารถทำหน้าที่ในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมได้หรือไม่ ในรูปแบบใดบ้าง และกลไกระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ และชมรมผู้สูงอายุเป็นอย่างไร คณะผู้วิจัยเชื่อว่าผลจากการศึกษานี้จะสามารถเข้าใจการบริหารจัดการและดำเนินงานขององค์กรด้านผู้สูงอายุ 3 ระดับ ทำให้เกิดการพัฒนากลไกการเชื่อมประสานระหว่างกลไกระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ และชมรมผู้สูงอายุได้ และเป็นรากฐานของการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ สามารถเป็นพลังในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการ และการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาบทบาทของชมรมผู้สูงอายุในการสนับสนุนและส่งเสริมสถานภาพผู้สูงอายุในสังคม
3. เพื่อศึกษากลไกการเชื่อมประสานระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาการบริหารจัดการ การดำเนินงาน และกลไกการเชื่อมประสานระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการบริหารจัดการ (Management) เป็นแนวคิดหลักที่ใช้ในการอธิบายการบริหารจัดการและการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ดังรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

1. ความหมายการบริหารจัดการ

Griffin (1997, p. 4) เสนอว่าการบริหารจัดการ หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่างๆ ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึงการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน สอดคล้องกับที่ วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2551, น.47) ได้กล่าวว่า ในการบริหารจัดการเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จได้นั้นจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ดังนี้ (1) การบริหารคน (man) (2) การบริหารเงิน (money) (3) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (material) (4) การบริหารงานทั่วไป (management) (5) การบริหารการให้บริการประชาชน (market) (6) การบริหาร

คุณธรรม (morality) (7) การบริหารข้อมูล (message) (8) การบริหารเวลา (minute) และ (9) การบริหารการวัดผล (measurement)

2. กระบวนการบริหารจัดการ

กระบวนการบริหารจัดการ (Management Process) หมายถึง กระบวนการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร ซึ่งกระบวนการบริหารจัดการนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องกันได้อย่างมีปฏิสัมพันธ์ สอดคล้องและต่อเนื่อง ทั้งนี้หน้าที่ของการบริหารประกอบด้วย กิจกรรมพื้นฐาน 4 ประการหรืออาจแบ่งในลักษณะที่เป็นขั้นตอน ดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545)

(1) การวางแผน เป็นสิ่งที่องค์กรต้องการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การวางแผนเป็นสะพาน เชื่อมระหว่างเหตุการณ์ปัจจุบันและอนาคตซึ่งทำได้โดยการให้บรรลุเป้าหมาย ผลลัพธ์ที่ต้องการ การวางแผนจึงต้องอาศัยการกำหนดกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ

(2) การจัดการองค์กร คือ การกำหนดลักษณะเฉพาะของงาน โดยการแบ่งงานประกอบด้วย กำหนดงานออกเป็นแผนกหรือฝ่าย การจัดแผนก และการมอบอำนาจหน้าที่ การแยกงานออกเป็นงานย่อยตามรายละเอียดของงาน และคุณลักษณะเฉพาะของงาน

(3) การนำหรือการสั่งการ เป็นการใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจพนักงานให้ปฏิบัติงาน และนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ระบุไว้ หรือเป็นกระบวนการจัดการให้สมาชิกในองค์กรทำงานร่วมกันได้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การนำหรือการสั่งการจึงต้องใช้ความสามารถหลายเรื่องควบคู่กันไป อาทิ ภาวะความเป็นผู้นำของผู้บริหาร การจูงใจ การติดต่อสื่อสารในองค์กร และการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

(4) การควบคุม การใช้ทรัพยากรต่างๆ ขององค์กร ถือว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบ หรือติดตามผลและประเมินการปฏิบัติงานในกิจกรรมต่างๆ ของพนักงาน เพื่อรักษาให้องค์กรดำเนินไปในทิศทางสู่เป้าหมายอย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์หลักขององค์กรในเวลาที่กำหนดไว้ องค์กรที่ประสบความล้มเหลวอาจเกิดจากการขาดการควบคุม หรือมีการควบคุมที่ไร้ประสิทธิภาพ

3. การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ในมิติของการบริหารนั้นสิ่งที่ต้องบริหารให้มีประสิทธิภาพนั้น มีทั้งการบริหารบุคลากร งาน และงบประมาณ ทั้งนี้ อริญ จิตตะเสโน และคณะ (2555, น.40) นำเสนอสิ่งที่ต้องบริหาร ประกอบด้วย

(1) การบริหารงาน คือ การกำหนดและบริหารตั้งแต่ระดับนโยบาย ระบบและรูปแบบการดำเนินงาน หลักการ วิธีการ และแผนปฏิบัติงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ซึ่งการบริหารงานโดยทั่วไปสามารถแบ่งออกได้เป็น งานสำนักงาน งานภาคสนาม งานฝ่าย และงานแผนกต่างๆ เป็นต้น

(2) การบริหารเงิน คือ การกำหนดระบบควบคุมและกำกับทางการเงินหรืองบประมาณ ทั้งการเข้าออกของงบประมาณ การวางแผนงบประมาณในหมวดต่างๆ ให้เป็นไปตามระเบียบการเบิกจ่ายงบประมาณของหน่วยงานหรือองค์การ รวมถึงการระดมทุนเพื่อการดำเนินงาน

(3) การบริหารคน คือ การดูแลทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหมายรวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทุกภาคส่วน ที่มีทั้งสติปัญญา ความรู้สึกนึกคิด จิตวิญญาณ และอารมณ์ ให้ทุกคนเกิดการทำงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ ทั้งด้วยมือ สมอง และจิตใจที่จะไม่ไปทำลายความสามารถของเขาให้ค่อยๆ ควบคู่ไปกับความสามารถในการทำงานเป็นทีมและการประสานงานกับเครือข่ายที่สนับสนุนการดำเนินงาน

(4) การบริหารตนเองของผู้บริหาร คือ ผู้บริหารทุกคนต้องจัดระบบ จัดระเบียบ และสร้างวินัย ดูแลตนเองให้อยู่ในกฎกติกา และการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เช่น การเข้าอบรมหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อมาคิดต่อยอดกิจกรรมหรือแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนดูแลระบบการบริหารจัดการในทุกมิติ เพื่อประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวมมากที่สุด

(5) การบริหารเวลา คือ ความจำกัดของเวลา ที่ต้องทำการบริหารจัดการให้สำเร็จตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้อย่างลงตัว เพื่อใช้เวลาให้คุ้มค่าที่สุด

(6) การบริหารทรัพยากรและปัจจัยการผลิต คือ ในแต่ละองค์กรและชุมชนจะมีปัจจัยการผลิต ปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป ต้องหาทางนำสิ่งเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด

Miltion (อ้างถึงใน นงลักษณ์ เรือนทอง, 2550) ได้เสนอองค์ประกอบของประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน เพื่อการบริหารองค์กรที่มีประสิทธิภาพไว้ 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) ลักษณะเฉพาะบุคลากร ประกอบด้วย ความสนใจเจต คติ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ความต้องการ ทักษะความชำนาญ 2) ลักษณะของงาน ประกอบด้วย ความหลากหลายของงาน ข้อมูลย้อนกลับรางวัลความชัดเจนของบทบาท 3) ลักษณะสิ่งแวดล้อมของงาน ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมปัจจุบันและบรรยากาศองค์กร

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีวิธีการศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาจากภาคสนาม ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การศึกษาเชิงปริมาณ โดยดำเนินการ ดังนี้

1) ประชากรในการศึกษาเชิงปริมาณ คือ ชมรมผู้สูงอายุที่เป็นเครือข่ายกับสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ปี 2559 มีชมรมผู้สูงอายุจำนวนทั้งสิ้น 26,263 ชมรม (สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ, 2560) เริ่มต้นจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเลขสุ่มของ Taro Yamane ที่กำหนดความคาดเคลื่อน + 5 ได้ขนาดตัวอย่าง จำนวน 394 ชมรม 2) เครื่องมือ ใช้แบบสอบถาม มีเป็นคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด 3) วิธีการเก็บข้อมูล ใช้การส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ 394 ชุด ให้ประธานและตัวแทนของชมรมผู้สูงอายุเป็นคนตอบแบบสอบถาม ได้แบบถามกลับคืนมาทั้งหมด 309 ชุด คิดเป็นร้อยละ 78.4 4) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย

การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการ ดังนี้

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายในการดำเนินงานของชมรมทั้งภายในชมรมและภายนอกชมรม โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ (1) คณะกรรมการบริหารสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ (คณะกรรมการกลาง) จำนวน 5 คน (2) คณะกรรมการบริหารสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่ง

ประเทศไทยฯ (ตัวแทนภาค) จำนวน 8 คน (3) คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ 20 ชมรม (4) คณะกรรมการสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุประจำจังหวัดฯ และกรุงเทพมหานคร รวมจำนวน 21 สาขา/กลุ่มเขต (5) ผู้แทนกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กำหนดเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของกองทุนผู้สูงอายุ 2 คน (6) ผู้แทนองค์กรเครือข่าย/หุ้นส่วนทางสังคม 2) เครื่องมือ ใช้แนวคำถามปลายเปิดในการสัมภาษณ์เชิงลึก 3) วิธีการเก็บข้อมูล มีวิธีการเก็บข้อมูล 2 แบบ คือ การสัมภาษณ์เจาะลึกกับกลุ่มเป้าหมาย 5 กลุ่มข้างต้น และการจัดเวทีระดมความคิดเห็นกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุ 4) การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วจะนำข้อมูลมาจัดจำแนกตามเนื้อหา และทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผ่านการตีความอย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษา

ลักษณะและการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ชมรมผู้สูงอายุที่เป็นเครือข่ายกับสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ในปัจจุบันมีจำนวน 28,245 ชมรม จากการศึกษาชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 394 ชมรม มีชมรมผู้สูงอายุที่ส่งแบบสอบถาม จำนวน 304 ชมรม พบว่า ร้อยละ 30.0 ก่อตั้งชมรมมาแล้วเป็นระยะเวลา 11-15 ปี มีการบริหารชมรมโดยการจัดองค์กรแบบคณะกรรมการ โดยที่มาของประธานและกรรมการชมรม ร้อยละ 75.0 สมาชิกสามัญเป็นคนคัดเลือก ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 68.5 คณะกรรมการมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง 1-5 ปี โดยทั่วไปชมรมผู้สูงอายุมีสมาชิกเริ่มต้นตั้งแต่ 30 คนขึ้นไป โดยชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 80.4 มีจำนวนสมาชิกชมรม (รวมประธานและคณะกรรมการ) จำนวน 1-500 คน ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 80.0 มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับชมรม มีชมรมผู้สูงอายุ มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 66.2 จัดประชุมคณะกรรมการประจำทุกเดือน ร้อยละ 87.2 มีการจัดประชุมใหญ่สมาชิกเพื่อรายงานการดำเนินงานของชมรมในรอบ 1 ปี ร้อยละ 84.3 มีการรายงานสถานะการเงินของชมรมให้สมาชิกทราบ และร้อยละ 82.3 มีการจัดบันทึกรายงานการประชุมชมรมผู้สูงอายุมีแหล่งที่มาของงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานชมรม 3 แหล่ง คือ

ร้อยละ 57.2 ได้มาจากค่าบำรุงชมรม/ เงินค่าสมาชิกแรกเข้า ร้อยละ 56.8 ได้มาจากกรรมการ สมาชิก และบุคคลอื่นบริจาคให้ชมรม และร้อยละ 55.4 การเขียนโครงการเพื่อขอรับทุนสนับสนุน เช่น กองทุนผู้สูงอายุ สสส. สปสช. เทศบาล/อบต. นอกนั้นได้มาจากแหล่งอื่นๆ เช่น ดอกผลหรือเงินรายได้อันเกิดจากทรัพย์สินของชมรม การจัดกิจกรรมหาทุนต่างๆ เช่น ขายดอกไม้วันเกิดผู้สูงอายุ ทอดผ้าป่า ขายบัตรจัดเลี้ยงโต๊ะจีน เป็นต้น

การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ คือการที่ชมรมผู้สูงอายุมีชุดของกิจกรรมในการส่งเสริมและสนับสนุนสมาชิกตามบทบาทหน้าที่ของชมรมผู้สูงอายุ มีกิจกรรม 2 ประเภท ได้แก่ 1) กิจกรรมทั่วไป เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่ชมรมผู้สูงอายุจัดขึ้นมาให้แก่สมาชิกได้มีส่วนร่วม อันก่อให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพกาย จิต เศรษฐกิจ และสังคม พบว่าชมรมผู้สูงอายุให้ความสนใจอย่างมากกับกิจกรรมด้านศาสนาเท่ากับการฟังคำบรรยายจากวิทยากร รองลงมาเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ 94.2, 91.6 90.2 ตามลำดับ 2) กิจกรรมเชิงพัฒนา เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพกาย จิต เศรษฐกิจ และสังคมที่ชมรมผู้สูงอายุจัดขึ้นแล้วมีผลต่อการไปกระตุ้น พัฒนา ส่งเสริมผู้สูงอายุอื่น ชมรมอื่น และในชุมชน กิจกรรมเหล่านี้ พบว่า ชมรมผู้สูงอายุให้ความสนใจกิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกสามารถดูแลตนเองได้ รองลงมาเป็นกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกผู้สูงอายุทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน กิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน /สังคม และมีกิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพตนเองเท่ากันกับกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจ คิดเป็นร้อยละ 93.8, 93.7 ,92.2 และ 91.5 ตามลำดับ

ประเภทเครือข่ายและการสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุได้รับความร่วมมือด้านต่างๆ จากองค์กรเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ให้สมาชิกชมรม มีองค์กรเครือข่ายให้การสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ 2 ลักษณะ คือ

1) เครือข่ายภายใน ประกอบด้วย (1) สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ พบว่า ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 10.5 ได้รับการสนับสนุนในด้านความรู้ ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 6.2 ได้รับการสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 3.0 ได้รับ

การสนับสนุนด้านงบประมาณ (2) สาขาสภาผู้สูงอายุฯ ประจำจังหวัด ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 51.5 ได้รับการสนับสนุน ในด้านความรู้ ร้อยละ 33.1 ได้รับการสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ ร้อยละ 23.0 ได้รับการสนับสนุนด้านบุคลากร (3) การสนับสนุนจากชมรมผู้สูงอายุอื่น มีชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 17.7 ได้รับการสนับสนุนในด้านความรู้ ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 3.3 ได้รับการสนับสนุนด้านสถานที่

2) **เครือข่ายภายนอก** ประกอบด้วย (1) หน่วยงานด้านสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลชุมชน โดยชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 52.1 ได้รับการสนับสนุนในด้านความรู้ (2) สถาบันศาสนา ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 41.0 ได้รับการสนับสนุนสถานที่เพื่อจัดกิจกรรม (3) การปกครองท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล สำนักงานเขต กรุงเทพมหานคร ในส่วนนี้ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 45.6 ได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณ (4) สถาบันการศึกษา โรงเรียน มีชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 24.9 ได้รับการสนับสนุนในด้านความรู้ (5) พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด มีชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 30.2 ได้รับการสนับสนุนในด้านการบริหารจัดการ (6) องค์กรธุรกิจ บริษัท ร้านค้า มีชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 9.2 ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ

บทบาทของชมรมผู้สูงอายุในการสนับสนุนและส่งเสริมสถานภาพผู้สูงอายุในสังคม

1. **กิจกรรมที่ส่งเสริมสถานภาพและบทบาทแก่ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ**
ประกอบด้วย

1.1 กิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีสุขภาพที่ดี มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 85.9 จัดกิจกรรมการออกกำลังกาย ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 94.2 จัดกิจกรรมทางศาสนา และมีชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 80.4 จัดกิจกรรมที่ช่วยเหลือสนับสนุนการปรับตัวของสมาชิกได้เมื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลง

1.2 กิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วมทางสังคม มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 91.6 จัด กิจกรรมให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 91.5 จัดกิจกรรมที่การเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ตามความ

สนใจ ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 88.5 จัดกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการประเมินผลความสำเร็จของการจัดกิจกรรม

1.3) กิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงในชีวิต มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 90.2 จัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 74.5 จัดกิจกรรมสร้างอาชีพ/เสริมรายได้แก่สมาชิก มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 85.6 จัดกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกตระหนักถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและสังคม

2. การสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในชุมชนและสังคม คือการที่ชมรมผู้สูงอายุต้องมีศักยภาพในการเป็นปากเสียงในการเรียกร้อง ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทั้งหลายเข้าถึงสิทธิที่พึงมี และร่วมกันสร้างสรรค์สังคม พบว่า กิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพตนเอง มีชมรมผู้สูงอายุจัดกิจกรรม ร้อยละ 91.5 สำหรับกิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกสามารถดูแลตนเองได้ มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 93.8 จัดกิจกรรมนี้ ส่วนกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกผู้สูงอายุทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน มีชมรมผู้สูงอายุจัดกิจกรรม ร้อยละ 93.7 ส่วนกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมตามศักยภาพ การไปเลี้ยงอาหารผู้ด้อยโอกาส โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน มีชมรมผู้สูงอายุจัดกิจกรรม ร้อยละ 79.0

กลไกการเชื่อมประสานระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 1 กลไกการเชื่อมประสานระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยกับสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุ ซึ่งมีกลไกที่ก่อให้เกิดการเชื่อมประสานการทำงานในหลายรูปแบบ เป็นลักษณะการประสานในแนวดิ่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเชื่อมประสานผ่านโครงสร้างตำแหน่ง “กรรมการกลาง” หรือเรียกว่า “ผู้แทนภาค” ประกอบด้วยตัวแทนจากกรุงเทพมหานคร มี 2 คน ภาคกลางมี 2 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 2 คน ภาคเหนือมี 2 คน ภาคใต้ มี 2 คน รวม 10 คน เป็นสื่อกลางรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ในภาคและกรุงเทพมหานคร เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการบริหาร การให้คำปรึกษาสาขาสมาคมสภา

ผู้สูงอายุๆ การวางโครงสร้างตำแหน่งกรรมการในลักษณะนี้เชื่อว่ากรรมการกลางเป็นผู้เสนอแนวทางในการบริหารจัดการ การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ และกรรมการที่เป็นผู้แทนภาคจะสามารถนำไปขยายผลในพื้นที่แต่ละจังหวัดได้ ในทางกลับกัน เมื่อผู้แทนภาคได้รับข้อเสนอเกี่ยวกับปัญหาจากชมรมผู้สูงอายุก็สามารถสะท้อนกลับไปยังสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ได้ แต่ผลการศึกษากลับพบข้อมูลที่ตรงกันข้าม นั่นคือ การทำหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการไม่สามารถทำให้เกิดการสื่อสาร หรือการขับเคลื่อนภารกิจของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยได้จริง หรือกรณีที่รับรู้ปัญหาซึ่งสะสมมานานหลายปีแต่ก็ไม่สามารถหาทางออกให้กับชมรมผู้สูงอายุในเครือข่ายของตนเองได้

2) การเชื่อมประสานผ่าน “นโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ คู่มือในการดำเนินงาน” ซึ่งสามารถกำกับและติดตามการดำเนินงานของสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และชมรมผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ส่งต่อสิ่งเหล่านี้แก่ชมรมผู้สูงอายุและชมรมยึดคู่มือในการดำเนินงานจากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ แม้จะมีชมรมบางแห่งดำเนินการตามบริบทของตนเอง

3) การเชื่อมประสานผ่านการประชุมประจำปีและการประชุมสัมมนาสาขาสมาคมประจำภูมิภาค โดยกำหนดการประชุมสำคัญไว้ 2 ระดับ คือ การประชุมใหญ่สามัญประจำปี โดยเชิญประธานและเลขาธิการของสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ทุกจังหวัดและกลุ่มเขตเข้าร่วม เพื่อการส่งมอบนโยบายให้แนวทางการดำเนินงานจากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สู่สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการประชุมสาขาสมาคมประจำภูมิภาคและกรุงเทพมหานคร โดยคณะกรรมการบริหารสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ จะออกไปร่วมการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและผลการดำเนินงาน ปีละ 1 ครั้ง แต่กลไกนี้มีข้อบกพร่องในทางปฏิบัติ คือ การประชุมใหญ่สามัญประจำปีนั้นไม่ได้ผลดีนัก เนื่องจากประธานสาขาหลายท่านไม่ได้เข้าร่วมประชุม หรือแม้จะเข้าร่วมประชุมก็ไม่ได้นานโยบายที่สมาคมสภาผู้สูงอายุฯวางไว้ไปปรับใช้กับจังหวัดหรือกลุ่มเขตของตนได้

4) การเชื่อมประสานผ่าน “โครงการ/กิจกรรม” ที่สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ดำเนินการ ประกอบด้วย 1. การจัดงานทอดผ้าป่า เพื่อระดมทุนสมทบการดำเนินงานของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ 2. การมอบโล่เกียรติคุณผู้สูงอายุที่มีอายุ 100 ปีขึ้นไป เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้สูงอายุ 100 ปีขึ้นไปรักษาสุขภาพให้อายุยืนยาวต่อไป 3. โครงการคัดเลือกผู้สูงอายุดีเด่น เพื่อส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู สร้างขวัญ และกำลังใจให้กับผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุเครือข่ายสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ รวมถึงกิจกรรมที่สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ร่วมมือกับองค์กรอื่น เช่น ร่วมมือกับมูลนิธิส่งเสริมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ดำเนินโครงการเดิน-วิ่ง เฉลิมพระเกียรติฯ ร่วมกับเครือข่ายมูลนิธิ โดยมูลนิธิส่งเสริมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ค้นหาผู้สูงอายุยากไร้ที่จะได้รับความช่วยเหลือสงเคราะห์จากมูลนิธิส่งเสริมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย แต่ “โครงการ /กิจกรรม” มีรูปแบบค่อนข้างตายตัว และกลุ่มเป้าหมายเฉพาะทำให้จำนวนผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกเครือข่ายของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ นอกจากนี้ มีโครงการ/ กิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ยังมีน้อย และหากมีโครงการเชิงพัฒนาที่ดำเนินการไม่ต่อเนื่อง

5) การเชื่อมประสานผ่าน “เจ้าหน้าที่สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย” มีเจ้าหน้าที่ 4 คนทำหน้าที่ประสานงาน ได้แก่ การประสานข้อมูลข่าวสารจากสมาคมสภาผู้สูงอายุ การรับเรื่องและส่งหลักฐานการรับรองการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นชมรมเครือข่ายกับสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประสานงานเพื่อแจ้งวัน-เวลาในกิจกรรมที่สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ที่จัดร่วมกับองค์กรต่างๆ วิธีการประสานงานมีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การส่งจดหมาย การโทรศัพท์ การใช้ application เช่น Line และ Facebook

ส่วนที่ 2 กลไกการเชื่อมประสานระหว่างสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุกับชมรมผู้สูงอายุ

1) การเชื่อมประสานผ่านการทำงานในรูปแบบกรรมการของสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุ การใช้กลไกนี้ทำให้มีตัวแทนชมรมผู้สูงอายุในฐานะกรรมการกลางจะนำข้อมูลข่าวสารต่างๆ ส่งต่อถึงชมรมผู้สูงอายุในระดับตำบล หมู่บ้านต่อไป ในทางกลับกันการมี

ตัวแทนจากชมรมผู้สูงอายุระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ในฐานะกรรมการกลางของสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุจะเป็นกระบอกเสียงจากชมรมผู้สูงอายุได้สะท้อนมุมมองการทำงาน ปัญหาอุปสรรค แนวทางในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุส่งมอบให้สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนเพื่อส่งต่อความต้องการ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาชมรมแก่สมาคมนักผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ อีกทางหนึ่ง ทว่าการประชุมประจำปีที่สมาคมนักผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ได้เชิญประธานสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ มาประชุม แต่ไม่อาจมั่นใจได้ว่าประธานสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุจะสามารถประสานส่งต่อข้อมูลไปยังชมรมได้จริงทั้งหมด อาจมีข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน หรือ “หลุด” ทำให้เกิดความผิดพลาดในการสื่อสาร หรือขัดเคืองงานพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

2) การเชื่อมประสานงานคณะกรรมการสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุผ่านกิจกรรม/โครงการต่างๆ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุในโอกาสต่างๆ ถือเป็นกลไกการเชื่อมประสานกันอย่างดีโดยสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุเข้าไปให้คำปรึกษาแนะนำชมรม และกรณีที่ชมรมเชิญเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น วันประชุมใหญ่ของชมรมผู้สูงอายุ หรือวันที่ชมรมผู้สูงอายุทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับที่ดี มีการติดต่อประสานงานกันอยู่ประจำ อย่างไรก็ตามปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมนั้นคือการบริหารจัดการที่ดีของสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ

3) การเชื่อมประสานงานผ่านการติดต่อสื่อสาร รูปแบบการประสานงานที่พบบ่อยและง่ายที่สุด คือการประสานงานผ่านเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ได้แก่ โทรศัพท์ และ application เช่น Line และ Facebook มีการส่งจดหมายบ้างในกรณีติดต่อประสานงานอย่างเป็นทางการ เช่น กรณีที่สมาคมนักผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ติดต่อประสานงานเพื่อทำกิจกรรมกับชมรมผู้สูงอายุผ่านทางสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ซึ่งจะใช้การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ ผ่านเอกสาร จดหมายแบบทางราชการ มีชมรมผู้สูงอายุบางส่วนระบุว่า การประสานงานที่ผ่านมาถือว่าเชื่อมประสานกันได้ดี ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ” ได้นำเสนอผลการศึกษามิติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ บทบาทการสนับสนุนและการส่งเสริมสถานภาพของผู้สูงอายุในสังคม และกลไกการเชื่อมประสานระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ และชมรมผู้สูงอายุ มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. การจัดการตนเองกับความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุ

หากองค์กรมีการจัดการตนเองได้จะสร้างความเข้มแข็งภายในองค์กร เช่นเดียวกับชมรมผู้สูงอายุ มีการจัดองค์กร การบริหาร การมีงบประมาณ จะนำไปสู่ความเข้มแข็ง ซึ่งนำไปสู่การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนได้

(1) การจัดองค์กรในรูปคณะกรรมการอย่างเหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ การรวมตัวของสมาชิกผู้สูงอายุเพื่อจัดตั้งชมรม ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ มาพบปะคลายเหงา และสามารถสร้างการมีส่วนร่วมในสังคม เป็นหนึ่งในภารกิจของชมรมผู้สูงอายุ การรวมตัวเป็นกลุ่มโดยมีเป้าหมายเดียวกันจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชมรม หากพิจารณาที่แบบแผนการจัดการองค์กรของชมรมผู้สูงอายุ พบว่า ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 54.2 มีโครงสร้างการบริหารจัดการเฉพาะตน หมายถึง มีคณะกรรมการบริหาร 1 ชุด ประกอบด้วยกรรมการตำแหน่งต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามที่สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ กำหนด มีระยะเวลาในการเป็นคณะกรรมการ 1-5 ปี สามารถขับเคลื่อนองค์กรได้อย่างรวดเร็วและคล่องตัว ส่งผลกับการบริหารและดำเนินกิจกรรมของชมรมได้อย่างต่อเนื่อง และมุ่งสู่การพัฒนาชมรมรวมถึงสมาชิกได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545) กล่าวถึงการจัดองค์กรที่ดีจะสามารถจูงใจผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เห็นความสำคัญของความสำเร็จในองค์กร การกำหนดลักษณะเฉพาะของงาน จากประเด็นนี้ทำให้ชมรมผู้สูงอายุที่สมาชิกมีโอกาสในการเลือกกรรมการ จะรู้ว่าบุคคลใดมีความรู้ ความถนัดในเรื่องใด ได้แบ่งกิจกรรมตามความถนัดของกรรมการแต่ละคน นำมาสู่โครงสร้างของการบริหารจัดการชมรมที่มีประสิทธิภาพ

มากกว่าองค์กรในรูปแบบอื่นๆ นั่นคือ รูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการแบบระบบราชการ

(2) การบริหารจัดการชมรม ชมรมผู้สูงอายุที่ศึกษาในครั้งนี้อยู่ร้อยละ 80.0 ได้จัดทำข้อบังคับของชมรม มีการประชุมคณะกรรมการ การประชุมใหญ่สมาชิก การรายงานสถานะการเงิน และมีการจัดบันทึกการประชุม ชมรมผู้สูงอายุที่เป็นเครือข่ายกับสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ มักจะยึดตามข้อบังคับนี้ และได้ดำเนินการเกือบทั้งหมด การมีระเบียบข้อบังคับจะป้องกันความสับสนในการดำเนินงาน สามารถขับเคลื่อนงานอย่างมีทิศทาง สอดคล้องกับที่ อรรถ จิตตะเสน (2555, น.40) เสนอเกี่ยวกับเรื่องการบริหารงาน จะนำไปสู่การกำหนดและบริหารตนเองตั้งแต่ระดับนโยบาย ระบบ รูปแบบการดำเนินงาน หลักการ และแผนปฏิบัติงานต่างๆ

(3) การมีงบประมาณที่เพียงพอ การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จนั้นปัจจัยหนึ่งนั้นเกิดจากชมรมมีงบประมาณในการบริหารจัดการ ผู้บริหารที่มีศักยภาพในการแสวงหางบประมาณ พบว่า ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 57.2 และ ร้อยละ 56.8 ได้รับงบประมาณจากค่าบำรุงชมรม / เงินค่าสมาชิกแรกเข้า และงบประมาณจากกรรมการ/ สมาชิก และบุคคลอื่นบริจาคให้ชมรม การแสวงหางบประมาณด้วยวิธีการเหล่านี้ เป็นเรื่องของทุนภายในชมรมผู้สูงอายุและความร่วมรับผิดชอบของกรรมการและสมาชิกของชมรมที่แสดงถึงความเป็นเจ้าของชมรม ดังนั้น ชมรมที่เข้มแข็งจึงเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชมรม เพื่อผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานของ นิชาภา คลับคล้าย (2550) กล่าวถึงชมรมมีการค้นหาวิธีการระดมทุนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงนั้นมีการขอความร่วมมือจากสมาชิกชมรมในการขอรับบริจาคเงินทุนจากสมาชิกเป็นครั้งคราว รองลงมาคือการเก็บค่าบำรุงสมาชิก ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของ วรวิญญู อิศวพุทธิ (2554) ระบุว่าแหล่งที่มาของทรัพยากรเงินทุนส่วนใหญ่มาจากสมาชิกชมรม รองลงมาก็เป็นคณะกรรมการชมรม จากการศึกษายังพบว่าแม้จะมีงบประมาณอยู่บ้างก็ไม่ได้มากนัก เพียงแต่สามารถนำมาบริหารจัดการและดำเนินการได้พอสมควร

2. ชมรมผู้สูงอายุกับการเป็นแกนนำเพื่อส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ

ชมรมผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ณ เวลานั้นมีจำนวนมาก โดยทั่วไปมีการจัดกิจกรรมเพื่อสมาชิกของชมรม จะมีการดูแลผู้สูงอายุอื่นบ้างแต่ไม่มากนัก แต่ปัจจุบันชมรมผู้สูงอายุถูกคาดหวังจากสังคมให้สามารถทำหน้าที่ในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ดังเช่นผู้สูงอายุที่เปราะบาง ถูกละเมิดสิทธิ และก้าวเข้าไปสู่บทบาทการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุ ดังนี้

(1) การยกระดับกิจกรรมทั่วไปสู่กิจกรรมเชิงพัฒนา แม้ส่วนใหญ่ชมรมผู้สูงอายุยังคงจัดกิจกรรมเพื่อนำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรม กิจกรรมเหล่านี้เอื้อประโยชน์ต่อผู้สูงอายุระดับหนึ่ง ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกาย-จิต แข็งแรง มีศักยภาพเพิ่มขึ้น แต่มีชมรมผู้สูงอายุอีกส่วนหนึ่งที่สามารถยกระดับชมรมไปสู่การทำบทบาทพัฒนาชุมชน เป็นแกนนำในการพิทักษ์ตนเอง และผู้อื่นในสังคม ถือเป็นกิจกรรมเชิงพัฒนาที่สังคมเรียกร้องและคาดหวังให้ชมรมผู้สูงอายุทำหน้าที่ดังกล่าว จากการศึกษาพบว่า มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 93.8 ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดูแลตนเองได้ มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 93.7 ทำให้ผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน และชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 92.2 ที่ส่งเสริมให้ทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน /สังคม ทั้งนี้ การเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกในชุมชนอย่างเต็มที่ ยิ่งตอกย้ำว่าชมรมผู้สูงอายุเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนได้

(2) บทบาทชมรมผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ สำหรับผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีองค์ประกอบ 3 มิติ ได้แก่ การมีสุขภาพะที่ดี การมีส่วนร่วมในสังคม และมีความมั่นคงในชีวิต โดยชมรมผู้สูงอายุสามารถแสดงบทบาทนี้ได้พอสมควร คือ การจัดกิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมทางศาสนา โดยกิจกรรมเหล่านี้ชมรมส่วนใหญ่มีการจัดเกือบทุกเดือน แต่กิจกรรมที่ช่วยเหลือสนับสนุนการปรับตัวของสมาชิกได้เมื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุยังมีการจัดเพียง 2-4 ครั้งต่อปี มีชมรมร้อยละ 14.0 ที่จัดกิจกรรมนี้ทุกเดือนจะช่วยให้ผู้สูงอายุตระหนักและรับมือการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทัน่วงที

การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในกิจกรรมต่างๆ ของชมรม แม้จะมีชมรมผู้สูงอายุจัดกิจกรรมที่

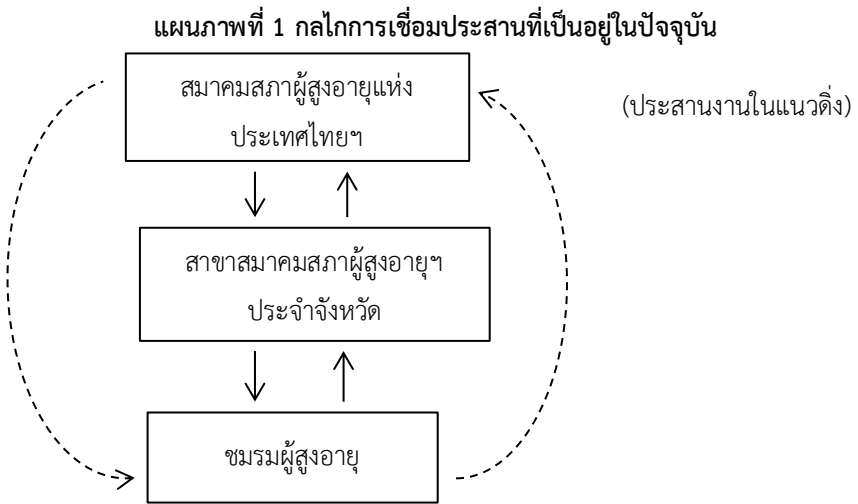
ทำให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมแต่ยังเป็นลักษณะการเข้าร่วมมากกว่าการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมประเมินความสำเร็จ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาในมิตินี้มากขึ้น นอกเหนือจากการมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วมแล้ว การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพยังต้องมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตด้วย ประเด็นนี้ชมรมผู้สูงอายุตระหนักและให้ความสำคัญกับการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยมากที่สุด รองลงมาให้สมาชิกตระหนักถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง และกิจกรรมการสร้างอาชีพ/เสริมรายได้ โดยภาพรวมชมรมผู้สูงอายุบางส่วนมุ่งเน้นที่จะทำกิจกรรมเพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ การเป็นผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และไม่เป็นภาระกับผู้อื่น และเป็นคนที่มีคุณค่า

3. กลไกการเชื่อมประสานในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

ชมรมผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการจัดการตัวเองได้ดีถือเป็นชมรมที่เข้มแข็งทั้งในมิติการบริหารจัดการ การดำเนินงาน การเป็นตัวแทนทำงานที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพมากขึ้น กลไกการเชื่อมประสานถือเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบในการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ ทั้งบุคคล วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรอื่นเข้ามารวมกันเพื่อให้ระบบต่างดำเนินการต่อไปได้

(1) การเชื่อมประสานแนวตั้งเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนงานชมรมผู้สูงอายุ เมื่อศึกษาเกี่ยวกับการติดต่อประสานงานกัน พบว่าชมรมผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 35.7 เคยติดต่อกับสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ โดยร้อยละ 68.4 การติดต่อปีละครั้ง มีกลไกการเชื่อมประสานของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ผ่านนโยบาย คู่มือ การจัดประชุม และกิจกรรมโครงการต่างๆ มายังสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ประจำจังหวัด สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 70.2 มีการติดต่อกับสาขาสภาผู้สูงอายุฯ โดยร้อยละ 42.6 มีการประสานงานปีละครั้ง มีชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 41.6 ติดต่อกันทุก 2-3 เดือน ชมรมร้อยละ 35.6 มีการประสานงานเพื่อจัดกิจกรรมร่วมกันมากที่สุด รองลงมาคือ ร้อยละ 34.7 เป็นการติดต่อเรื่องประชุมประจำปีทั้งทางสาขาสภาจัดประชุม/เพื่อให้ไปทำงานกับชมรมผู้สูงอายุต่อไป กลไกนี้ไม่ได้ผลในเชิงการบริหารจัดการ เนื่องจากการเชื่อมประสานเป็นแบบแนวตั้ง แบบสายบังคับบัญชาซึ่งเหมาะสมกับองค์กรราชการหรือองค์กร

ขนาดใหญ่ ในขณะที่ปรัชญาและวิสัยทัศน์ของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ เป็นการทำงานแบบเครือข่ายจึงเป็นความย้อนแย้งในการทำงาน คือ วิธีคิดกับวิธีปฏิบัติไม่ได้ไปด้วยกัน ดังแผนภาพ

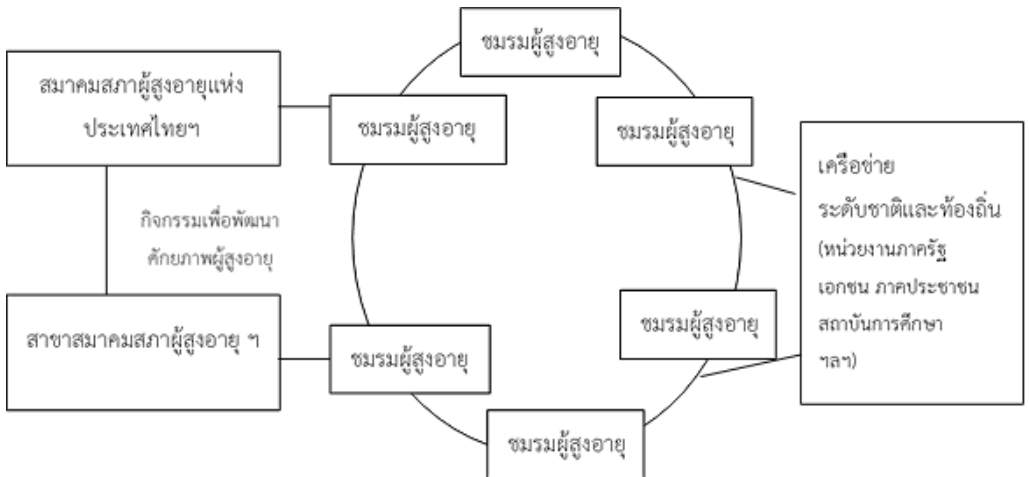
กลไกการเชื่อมประสานแนวตั้งนี้เองเป็นจุดอ่อน เนื่องจากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ในส่วนกลาง กับสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ซึ่งอยู่ในส่วนภูมิภาค ประสานผ่านการประชุมทั่วไปจัดขึ้นเป็นประจำปี เพื่อส่งต่อนโยบาย และชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะประสานงานโดยผ่านผู้แทนชมรมในระดับอำเภอในฐานะที่เป็นกรรมการสาขาสมาคมฯ ดังนั้น การประสานงานโดยผ่านตัวแทนตามโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้เกิดการ “หลุด” จากความเชื่อมโยงที่ส่งทอดลงมาจากสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ จากส่วนกลางมาเชื่อมต่อกับสาขาสมาคมผู้สูงอายุฯ นอกจากนี้ ยังทำให้ชมรมผู้สูงอายุเข้าใจผิดว่าสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ เป็นองค์กรหลักและตนเองอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา ส่งผลให้คาดหวังการสนับสนุนและรอความช่วยเหลือจากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ผลกระทบในเชิงลบจากการมีกลไกแนวตั้งยิ่งทำให้ชมรมผู้สูงอายุยิ่งอ่อนแอมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ วิโรจน์ เป็นสุข (2554, น.19-22) ที่ว่ากลไกการ

บริหารแนวตั้งมีโครงสร้างแบบเป็นลำดับขั้น โดยมีผู้นำเครือข่ายเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งการ แสดงให้เห็นว่า อำนาจตัดสินใจมีลักษณะรวมศูนย์เฉพาะเพียงผู้มีอำนาจระดับบนเท่านั้น ส่งผลต่อพฤติกรรมการรอคอยการตัดสินใจหรือพึงพิงความคิดเห็นจากผู้มีศักยภาพสูงกว่า ไม่เกิดความพยายามในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนเองขึ้นมา และถูกครอบงำทางความคิด ดังนั้น ทางสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย จึงต้องสื่อสารประเด็นนี้ให้ชัดเจนเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการทำงาน สอดคล้องกับสมิตส์ชฌกร (2551) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารให้เกิดความคิด ความเข้าใจตรงกันในการร่วมมือปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ต้องกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างสมานฉันท์เพื่อให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่ขัดแย้งกัน ดังนั้น งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารที่ชัดเจนน่าจะเป็นแนวทางในการเชื่อมประสานที่ทรงพลังในการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน เพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการพัฒนากลไกการเชื่อมประสานระหว่างองค์กรนำและองค์กรเครือข่าย

(2) การเชื่อมประสานแนวราบ : ทางออกในการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุ จากปัญหาการประสานงานในแนวตั้งของชมรมผู้สูงอายุที่ใช้เพื่อเชื่อมการดำเนินงานสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ยิ่งทำให้ต่างฝ่ายมีการสื่อสารที่ผิดพลาด ความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกัน ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานได้ สิ่งที่น่าจะนำไปสู่การเติมเต็มช่องว่างของปัญหานี้คือการปรับเปลี่ยนวิธีการเชื่อมประสานให้มีลักษณะเป็นแนวราบมากขึ้น นั่นคือ การให้ชมรมผู้สูงอายุติดต่อสัมพันธ์กับสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ ผ่าน “กิจกรรม” หรือ “โครงการ” ที่เป็นวาระการขับเคลื่อนโดยภาพรวมของชมรมผู้สูงอายุทั้งหมดไปด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลกระทบไปทั่วประเทศ สอดคล้องกับการศึกษาของทวิคุณ สวรรค์ตรานนท์ สมหมาย ชินนาค และสิริพัฒน์ ลากจิตร์ (2552) ที่นำเสนอลักษณะการสร้างเครือข่ายในแนวราบ เป็นเครือข่ายที่ถูกจัดตั้งใหม่ด้วยความเห็นชอบของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้บริหารขององค์การ เป็นเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมเป็นสังคมกลุ่มเล็ก สมาชิกในกลุ่มเครือข่ายมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น และมีรูปแบบการประสานงานส่วนใหญ่เป็นแบบไม่เป็นทางการ จากสิ่งนี้ส่งผลให้เกิดกลไกการเชื่อม

ประสานแนวราบระหว่างชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และสาขา สมาคมสภาผู้สูงอายุฯ

แผนภาพที่ 2 กลไกการเชื่อมประสานที่ควรจะเป็น: ประสานงานแนวราบ

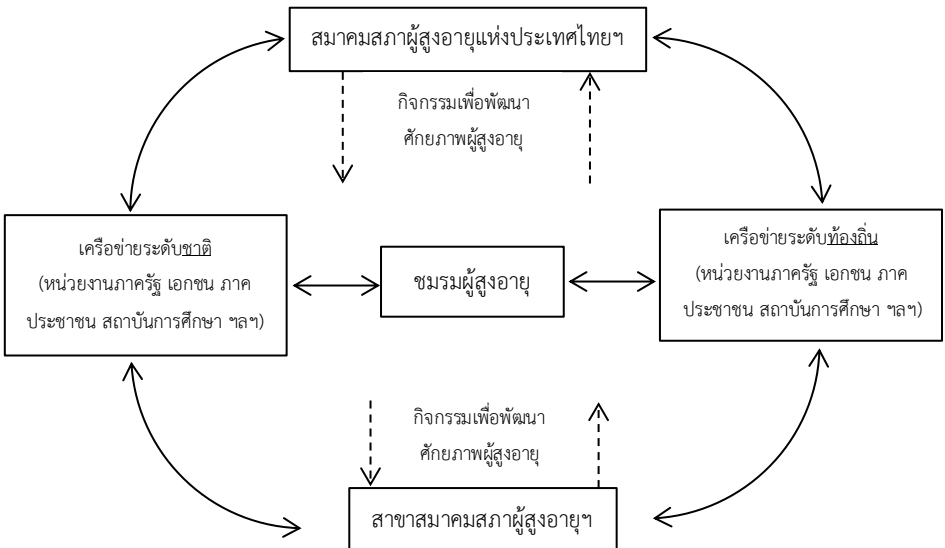

สำหรับการประสานงานแนวราบที่ใช้กิจกรรมหรือโครงการเป็นตัวเชื่อมนั้น ต้องให้องค์กรปรับตัวเข้าหากันในลักษณะที่เรียกว่ากลไกการประสานงานแบบ mutual adjustment ของ Henry Mintzberg (1983) กล่าวไว้ว่าการประสานงานที่สำเร็จได้โดยการปรับตัวเข้าหากันของฝ่ายต่างๆ ภายในองค์กร โดยแต่ละส่วนต้องมีความเข้าใจและตระหนักถึงศักยภาพและข้อจำกัดของกันและกัน และใช้กระบวนการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการระหว่างบุคคลที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องพึ่งพาอาศัยระหว่างส่วนต่างๆ ซึ่งเปรียบกับกรณีที่สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ มีการแบ่งส่วนองค์กรในความรับผิดชอบในส่วนกลางรับผิดชอบเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ ส่วนความรับผิดชอบส่วนภูมิภาค คือ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ มีหน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุ และพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้เข้มแข็ง ส่วนตัวชมรมผู้สูงอายุนั้นต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม

สถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุในชุมชน สะท้อนภารกิจหน้าที่ของแต่ละองค์กรในแต่ละภาคส่วนซึ่งแตกต่างกัน ขณะเดียวกันก็มีส่วนเติมเต็มซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ยังมีการกลไกการเชื่อมประสานแบบผสม ที่วิจัยเห็นว่าควรมีองค์ประกอบของการประสานงานแนวดิ่งและแนวราบ เนื่องจากยังเห็นความสำคัญของการจัดโครงสร้างภายในระหว่างสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ และสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ เนื่องจากการมีตัวแทนจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคยังมีความสำคัญ แต่การทำงานในระดับชมรมผู้สูงอายุต้องเป็นการทำงานแบบเครือข่ายที่มีกลไกการเชื่อมประสานภายนอกที่ไม่เป็นทางการ จึงน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาระบบการขับเคลื่อนงานเพื่อการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุได้ โดยดึงศักยภาพของแต่ละเครือข่ายมาสนับสนุนให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชมรมผู้สูงอายุ

แผนภาพที่ 3 กลไกการเชื่อมประสานที่ควรจะเป็น: ประสานงานแบบผสม

การประสานงานแนวผสมอาจสร้างแนวทางในการพัฒนาผลลัพธ์ของงานได้ เนื่องจากทุกภาคส่วนสามารถตั้งเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนงานจนบรรลุผลสำเร็จไปด้วยกัน โดยต้องอาศัยการประสานทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และปรับความสัมพันธ์ภายใน-ภายนอก ดังที่กล่าวไว้ตอนต้นว่า มี “กิจกรรม/โครงการ” เป็นวาระที่ต้องขับเคลื่อนไปด้วยกันทั้งระบบ สามารถคาดหวังผลลัพธ์จากการพัฒนาชมรมได้

4 เครือข่ายกับการสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ

ในกระบวนการทำงานโดยคณะกรรมการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งชมรมผู้สูงอายุต้องไปส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีชีวิตชีวา สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในสังคม รวมถึงการมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน รวมเรียกว่าการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) จากผลการศึกษาพบว่า ชมรมผู้สูงอายุประสบปัญหาเรื่องการขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมถึงร้อยละ 46.0 ซึ่งส่งผลกระทบต่อชมรมอย่างมาก เพราะมีผลต่อการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรม และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น สิ่งที่จะขจัดอุปสรรคนี้ คือ การแสวงหาทุนหรือทรัพยากร องค์กรเครือข่ายจึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุในด้านต่างๆ โดยเครือข่ายภายในที่สนับสนุนชมรมผู้สูงอายุโดยเครือข่ายภายในคือ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ และชมรมผู้สูงอายุสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ สนับสนุนชมรมผู้สูงอายุในด้านการบริหารจัดการ ความรู้ บุคลากรได้พอสมควร แต่สนับสนุนเรื่องงบประมาณ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ได้ค่อนข้างน้อย ซึ่งขัดกับ Gulick and Urwick (1987, p.13) ที่เห็นว่าหน่วยงานหรือตำแหน่งที่เกี่ยวข้องภายใน จะทำให้การดำเนินงานหรือติดต่อสื่อสารภายในเป็นไปอย่างเรียบร้อย แต่เมื่อองค์กรภายในไม่สามารถสร้างความร่วมมือได้ จากสิ่งที่เกิดขึ้นจึงสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาที่ชมรมผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนในระดับน้อยจะกลายเป็นปัญหากระทบในส่วนอื่นๆ

การสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุจากเครือข่ายภายนอก ประกอบด้วย หน่วยงานด้านสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลชุมชน สถาบันทางศาสนา

องค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล สำนักงานเขต กรุงเทพมหานคร สถาบันการศึกษา สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด องค์กรธุรกิจ บริษัท ห้างร้าน โรงงาน จึงอาจพิจารณาได้ว่าชมรมที่มีเครือข่ายภายนอกจำนวนมากจะเสริมสร้างความเข้มแข็งของชมรมได้อย่างดี เนื่องจากจุดเด่นของแต่ละองค์กรมีความเฉพาะเจาะจง จำเป็นต้องเชื่อมโยงการสนับสนุนให้สอดคล้องกับภารกิจของแต่ละเครือข่าย สอดคล้องกับการศึกษาของสิริวัลย์ พงษ์ษาอุดมชัย และสรวรยา ธรรมอภิพล (2560) ที่สะท้อนปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุประการหนึ่งคือ ความสามารถในการประสานงานกับภาคี มีการประสานงานและร่วมงานกับหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และภาคสังคม

อย่างไรก็ตามการมีเครือข่ายเท่ากับการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ช่วยให้ชมรมผู้สูงอายุสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การสนับสนุนด้านการบริหาร การให้ความรู้ การดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ แต่องค์กรต่างๆ มีภารกิจ เองไข หลักเกณฑ์ในการสนับสนุนที่แตกต่างกัน ดังกรณีตัวอย่างการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกจากกองทุนผู้สูงอายุ สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งเป็นแหล่งงบประมาณที่ดำเนินส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุได้ แต่ต้องเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน สอดคล้องกับการศึกษาของสุวิณี วิวัฒน์วานิช และคณะ (2551) และ จำริญ มีখনอน และคณะ (2555) ที่นำเสนอในทำนองเดียวกันว่าหน่วยงานเหล่านี้มีนโยบายสนับสนุนโครงการกิจกรรมที่ดำเนินโดยกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ สำหรับเงื่อนไขนำไปสู่ผลลัพธ์อยู่ที่การช่วยให้ชมรมผู้สูงอายุสามารถเขียนโครงการที่ผ่านการพิจารณาและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานแหล่งทุน จากสิ่งที่ได้นำเสนอไปนั้นสะท้อนว่า มีองค์กร หน่วยงาน หรือเครือข่ายที่พร้อมสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุอยู่มากมาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. เชนโยบาย

(1) กระทบให้กระทรวง/หน่วยงานที่มีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 รับผิดชอบในการส่งเสริมและสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ ทั้งในมิติการบริหารจัดการ และการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ

(2) ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่น เพิ่มบทบาทและการสนับสนุน ชมรมผู้สูงอายุในบทบาทของการเป็นพี่เลี้ยงให้กับชมรมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. เชนบริหาร

ส่งเสริมให้สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ปรับองค์กรเพื่อสร้างกลไก การเชื่อมประสาน เพื่อสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุในลักษณะเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพ

(1) ปรับโครงสร้างของคณะกรรมการสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ โดยแยกคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการดำเนินงานแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน

(2) การกำหนดให้มีอนุกรรมการชุดต่างๆ ที่เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม สำหรับสนับสนุนการดำเนินงานของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ เช่น การระดมทุน การพัฒนากิจกรรม การประชาสัมพันธ์ การประสานงานกับภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม

(3) สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ควรพิจารณาจัดหาทุนอย่างถาวร เช่น หางบประมาณจากภาษีบางประเภท เช่น ภาษีจากผลิตภัณฑ์ผู้สูงอายุ หรือ บริษัทเอกชนที่ทำ CSR โดยให้บริษัทสามารถลดหย่อนภาษีได้

(4) การพัฒนาระบบการประสานงานที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การพัฒนาระบบ Website หรือ Facebook ที่มีเนื้อหาที่ถูกต้อง ทันสมัย และมีการนำเสนอ ข้อมูล นโยบาย การบริหารงาน กิจกรรมอย่างทันทั่วถึง

3. เจริญปฏิบัติกร

(1) ควรส่งเสริมให้ชมรมผู้สูงอายุเข้าใจบทบาทของตัวเองและมีแนวทางในการจัดการตนเองให้เข้มแข็งในฐานะแกนนำในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ

(2) ควรสนับสนุนให้ชมรมผู้สูงอายุพัฒนาฐานข้อมูลของตนเองหรือสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมในเชิงพัฒนาผู้สูงอายุให้มีศักยภาพ

(3) ควรแสวงหาตัวแบบ/ตัวอย่างกิจกรรมที่สามารถพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อส่งเสริมให้มีกิจกรรมเชิงพัฒนามากขึ้น

บทส่งท้าย

การศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้เข้มแข็งได้นั้น ต้องมีรากฐานการบริหารจัดการของชมรมเอง รวมถึงการดำเนินงานของชมรมต้องใช้ความสัมพันธ์ขององค์กรที่เป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก ประกอบด้วย สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุฯ และชมรมผู้สูงอายุ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน หรือจะเป็นแบบผสม โดยคำนึงถึงการทำงานในลักษณะเครือข่าย ทำงานร่วมกันต้องเป็นแบบกัลยาณมิตร เปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็น เรียนรู้และพัฒนาร่วมกัน โดยมีกิจกรรม หรือโครงการเป็นภารกิจร่วม การทำงานในลักษณะเครือข่ายแบบร่วมมือ จะทำให้เห็นว่ากิจกรรม หรือโครงการนั้นๆ องค์กรเครือข่ายใดเป็นฝ่ายดำเนินการ ฝ่ายใดเป็นฝ่ายสนับสนุน หรือองค์กรใดเป็นองค์กรนำ และองค์กรใดเป็นองค์กรที่สนับสนุน หากสามารถสร้างพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ และเครือข่ายสนับสนุนให้ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ไปด้วยกัน เชื่อว่าจะสามารถทำให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นแกนนำในการพัฒนาผู้สูงอายุในสังคมไทยให้มีสถานภาพและบทบาทตามสิทธิของผู้สูงอายุอย่างแท้จริงได้

เอกสารอ้างอิง

- จำรูญ มีখনอน สมชาย วิริภิมย์กุล เกียรติศักดิ์ ธรรมอภิพล และคณะ. (2555). รายงานการติดตามประเมินผลและถอดบทเรียนการดำเนินงานของสมาคมชมรมผู้สูงอายุจังหวัดกาญจนบุรี. นครปฐม : สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทวีคุณ สวรรค์ตรานนท์ สมหมาย ชินนาค และสิริพัฒน์ ลาภจิตร. (2552). “การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนเพื่อสนับสนุนการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ 10” ใน Veridian E – Journal , Silpakorn University, 2(1), 49-61.
- นงลักษณ์ เรือนทอง. (2550). รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- บรรลุ ศิริพานิช และคณะ. (2539). ชมรมผู้สูงอายุ : การศึกษารูปแบบและการดำเนินงานที่เหมาะสม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน
- ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2558). “เสียงจากผู้สูงอายุ : การต่อสู้และการสร้างพื้นที่ทางสังคม”. ใน วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามปีที่ 2 ฉบับที่ 1(3) เดือน สิงหาคม พ.ศ.2557-มกราคม พ.ศ.2558
- ณิชภา คลับคล้าย. (2550). การพัฒนาวิธีระดมทรัพยากรของชมรมผู้สูงอายุในเครือข่ายของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วรัญญู อัครพุทธิ. (2554). แนวทางพัฒนาวิธีการระดมทรัพยากรของชมรมผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุเครือข่ายสหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2551). การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โฟร์เพช.
- วิโรจน์ เป็นสุข. (2554). การจัดการเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางทองอำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). องค์การและการจัดการ ฉบับสมบูรณ์ (ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ : Diamond in Business World.
- สมิต สัชฌุกร (2553). เทคนิคการประสานงาน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ สายธาร.
- สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ. (2552). รายงานประจำปี 2551, กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ. (2560). รายงานประจำปี 2559. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สิริวัลลี พุกษาอุตมชัย และสวรรรยา ธรรมอภิพล. (2560). “ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุตำบลดอนแฝก จังหวัดนครปฐม” ใน. Veridian E-Journal, Silpakorn University. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10 (1), 1439-1453.
- สุวิณี วิวัฒน์วานิช, จิราพร เกศพิชญวัฒนา และรัชพันธุ์ เขยจิตร (2551). โครงการสถานการณ์ความยากจนในผู้สูงอายุและรูปแบบการจัดการเพื่อส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทย. โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- อรัญ จิตตะเสน และคณะ. 2555. หลักการและวิธีการบริหารจัดการชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- Griffin, R. W. (1997). Fundamentals of management: core concepts and applications. Boston, New York: Houghton Mifflin.

Gulick, L. (1987). "Notes on the Theory of Organization" in Gulick L. Urwick, L. ed. Paper on The Science of Administration. New York : Institute of Public Adminiistration.

Mintzberg, H. (1979). Six Coordination Mechanisms. from <https://www.provenmodels.com/17/six-coordination-mechanisms/henry-mintzberg-0863303552>.

การประเมินผลโครงการส่งเสริมการศึกษาและงานบริการ
ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร
Evaluation of Project of Education Promotion and Service in
Samutsakorn Provincial Administration Organization

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสรี วรพงษ์¹

Assistant Professor Seree Woraphong, Ph.D²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการส่งเสริมการศึกษาและงานบริการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับงานการให้บริการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร 2. เพื่อประเมินผลโครงการจากระดับความพึงพอใจ และความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการให้บริการที่มีประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มาขอรับบริการจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 500 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามาเน่ ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ วิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของประชาชนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 500 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 60.00 มีอายุ 31 - 40 ปี ร้อยละ 30.40 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 40.00 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 -20,000 บาท ร้อยละ 42.40 และมีอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 29.00 และส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนนานกว่า 5 ปี ร้อยละ 44.80

¹ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

² Lecturer, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Thailand

E-mail : seree3011@gmail.com

ผลสำรวจความพึงพอใจคุณภาพการให้บริการของประชาชนต่องานการให้บริการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาครในภาพรวม พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 83.97 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์คุณภาพการให้บริการ มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป) ส่วนความพึงพอใจคุณภาพการให้บริการของประชาชนต่องานการให้บริการ พบว่า ความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการต่อขั้นตอนการให้บริการ มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.10 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 ด้านความพึงพอใจต่อช่องทางบริการ มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.84 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 4 (มากกว่าร้อยละ 75 ขึ้นไป) ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 85.42 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป) ความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.64 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาครควรคำนึงถึงการให้บริการที่มีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้บริการโดยให้มีการปรับปรุงงานด้านการบริการประชาชนให้ตรงตามความต้องการของประชาชน มากที่สุด และเกิดประโยชน์กับประชาชนในท้องถิ่นให้มากที่สุด

คำสำคัญ : การประเมินผลโครงการ, ความพึงพอใจ, การบริการ

Abstract

The study of “Evaluation of Project of Education Promotion and Service in Samut sakorn Provincial Administration Organization” aims to (1) study general information of service providing of Samutsakorn Provincial Administration Organization, (2) study level of people satisfaction and opinion towards Samutsakorn Provincial Administration Organization, and (3) provide the recommendations for service providing in Samutsakorn Provincial Administration Organization. Sample included 500 people who

are using service in Samutsakorn Provincial Administration Organization, which calculated by using Yamane formula and collected by accidental sampling. Questionnaire was employed in this study. Statistical analysis were mean and standard deviation. The results proposed the general characteristics of the 500 samples. Most of them were male (60%) with aged 31-40 years (30.4%), finished bachelor degree about 40%, average monthly income about 10,000-20,000 baht (42.4%), being civil servants about 29%, and living in the community more than 5 years (44.8%).

For the results of level of people satisfaction towards service providing of Samut sakorn Provincial Administration Organization, it was found 83.97% of them felt highly satisfied which regarded as level of 5 (more than 80%). Level of satisfaction towards service providing were in highest level (83.1%) which regarded as level of 5 (more than 80%). Level of satisfaction towards service providing channel were in higher level (77.84%) which regarded as level of 4 (more than 75%). Level of satisfaction towards service provider were in highest level (85.42%) which regarded as level of 5 (more than 80%). Level of satisfaction towards service facilities were in highest level (80.64%) which regarded as level of 5 (more than 80%).

Recommendations derived from this study were that Samut Sakorn Provincial Administration Organization should concern about quality of service in order to serve the people's need by improving service providing in which make the higher advantage to local people.

Keywords : Evaluation of Project, Satisfaction, Service

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแข่งขันด้านการให้บริการทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ได้ให้ความสำคัญอย่างมากเพราะจะทำให้องค์กรสามารถขยายตัวเพิ่มขึ้น แม้แต่ในหน่วยงานของรัฐที่พยายามกระจายอำนาจให้กับการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยรับผิดชอบดูแลและพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เจริญก้าวหน้าและตรงตามความต้องการของสมาชิกในท้องถิ่นโครงสร้างการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินจึงกำหนดอำนาจหน้าที่และการกำกับดูแลท้องถิ่นให้อยู่ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นขณะเดียวกันการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นมีการแบ่งหน่วยการปกครองออกจากส่วนกลางโดยให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีอิสระในการดำเนินกิจการภายในท้องถิ่นของตนเองเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองรวมทั้งแบ่งเบาระยะของรัฐบาลในการบริหารและบริการประชาชนเพื่อนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและสร้างมิติใหม่ให้กับราชการไทย

การดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ ตัวชี้วัดของผลประกอบการคือ การบริการที่ดีที่สุด หรือเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “การบริการเป็นเลิศ” (Service Excellence) จึงต้องเน้นงานด้านการบริการเพื่อทำให้ผู้รับบริการมีความพึงพอใจ และประทับใจในงานบริการนั้นๆ ถ้าการบริการนั้นเป็นการบริการที่มากกว่าการบริการก็จะสามารถทำให้ผู้ที่มารับบริการมีความประทับใจ จะมีผลทำให้เป็นตัวกระตุ้นความเจริญเติบโตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และทำให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ดังนั้นเพื่อให้เป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประเทศบรรลุเป้าหมายสิ่งสำคัญก็คือ การทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ การบริการของภาครัฐ จึงนับเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนและยังเป็นหน้าที่หลักสำคัญประการหนึ่งที่รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 22) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐระดับล่างสุดที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด และมีความสำคัญในการให้บริการให้แก่ประชาชนใน

ท้องถิ่นนั้นๆ ได้ดีที่สุดในที่สุด และสามารถทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจในการบริการได้มากที่สุด

ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ได้บัญญัติถึงการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ในหมวด 14 ที่ว่าด้วย การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ รัฐต้องให้อิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ มีอำนาจหน้าที่ในการจัดเก็บภาษี และรายได้อื่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น มีอิสระในการกำหนดนโยบายการบริหาร การจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ ซึ่งทำให้มีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการบริหารงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจแก่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นของตนด้วยแล้ว การที่ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนประเมินผลการดำเนินงานของเทศบาล จึงนับได้ว่าสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเป็นอย่างยิ่ง เพราะประชาชนในท้องถิ่นนั้นจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการบริหารงานของเทศบาลโดยตรง การสำรวจวิจัยและประเมินผลการดำเนินงานของเทศบาลจึงถือเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมที่สำคัญของการเมืองภาคประชาชน อีกทั้งยังเป็นการควบคุม และตรวจสอบการดำเนินงานของเทศบาลไปพร้อมๆ กันด้วยในตัว ผลสรุปจากการสำรวจวิจัยประเมินผลการดำเนินงานที่ได้ จะเป็นข้อมูลที่ชี้ให้คณะผู้บริหาร และข้าราชการประจำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ได้นำไปใช้ประกอบเป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุงทั้งด้านนโยบาย วิธีการดำเนินงาน และการให้บริการ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน อันจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญแก่ท้องถิ่นนั้นได้ดียิ่งๆ ขึ้นต่อไป

จากข้อมูล ดังกล่าวข้างต้นที่ได้กล่าวมาแล้วทำให้ให้เห็นว่า ความสำคัญในด้านการบริการในหน่วยงานของภาครัฐ เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากในยุคปัจจุบัน เพราะการแข่งขันที่เกิดขึ้นจะทำให้ทราบถึงความพึงพอใจของผู้ที่มาขอรับบริการจากหน่วยงาน

ภาครัฐ เพราะการบริการที่ดีและมีประสิทธิภาพ หรือการบริการที่เป็นเลิศ จะสามารถสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ที่มารับบริการนั้น และผู้ที่มารับบริการนั้นก็คือประชาชน หรือผู้ที่เสียภาษีให้กับหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกิดการเจริญเติบโตในงานของภาครัฐนั้นๆ ด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานบริการของภาครัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จะสามารถทำให้ประชาชนที่มาขอรับบริการนั้นมีความพึงพอใจกับงานบริการของหน่วยภาครัฐนั้นได้อย่างไร ดังนั้นงานวิจัยนี้จะสามารถเป็นคำตอบได้ว่า จะมีแนวทางหรือวิธีการใดที่สามารถทำให้ผู้มารับบริการจากหน่วยภาครัฐมีความพึงพอใจมากที่สุดหรือที่เรียกว่า “การบริการที่เป็นเลิศ”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับงานโครงการส่งเสริมการศึกษาและงานบริการฯ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อประเมินผลโครงการจากระดับความพึงพอใจ และความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อโครงการส่งเสริมการศึกษาและงานบริการ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมงานการให้บริการที่มีประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ได้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในพื้นที่การศึกษาวิจัย โดยครอบคลุมในส่วนในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต ด้านเนื้อหาการประเมินผลโครงการจากระดับความพึงพอใจ และความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อโครงการส่งเสริมการศึกษาและงานบริการ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร ขอบเขตด้านประชาชน

3. ผู้วิจัยได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการส่งเสริมการศึกษาและงานบริการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาเกี่ยวข้องกับกาให้บริการต่อประชาชนที่มาขอรับบริการกับหน่วยงาน โดยมีกรอบงานที่จะประเมิน รวม 4 ด้านคือ ด้านขั้นตอนการให้บริการ ด้านช่องทางการให้บริการ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และนำข้อมูลที่ได้รับมาเพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการบริการด้านต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำไปสู่การปรับปรุงด้านการให้บริการกับประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการบริการสู่ความเป็นเลิศต่อไป

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงผลการประเมินโครงการในระดับคุณภาพของงานบริการประชาชนเกี่ยวกับงานด้านการศึกษาและงานบริการ
2. ทำให้ประชาชนในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาครได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับโครงการการให้บริการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร
3. เป็นการกระตุ้น กระบวนการทำงานและงานบริการของหน่วยงานภาครัฐ ให้สามารถบริการประชาชนให้ดียิ่งขึ้น
4. นำผลการศึกษาในครั้งนี้ นำไปปรับปรุงงานบริการต่างๆ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิจัยเชิงสำรวจเพื่อประเมินผลโครงการจากความพึงพอใจและความคิดเห็นของประชาชน โดยเก็บข้อมูลการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่ในเขตพื้นที่ให้บริการของงานหรือกิจกรรมที่ประชาชนเข้ามารับการบริการโดยใช้สุทธยามาเน่ แต่เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่น่าเชื่อถือมากขึ้นจึงได้มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างดังนี้ งานด้านสนามกีฬา จำนวน 100 คน ด้านการศึกษา (โรงเรียนในสังกัด) จำนวน 200 คน ด้านภาษี จำนวน 100 คน และด้านการศึกษา (ศูนย์การเรียนรู้ เอส.เค.ปาร์ค) จำนวน 100 คน รวม 500 คน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อถามข้อมูลด้านประชากรและสังคมของประชาชนผู้รับบริการ

ส่วนที่ 2 เป็นข้อถามความพึงพอใจของประชาชนที่ได้รับการบริการองค์ประกอบข้อถามแบ่งออกตามลักษณะงานประกอบด้วย งานหรือกิจกรรมที่ประชาชนเข้ามารับการบริการได้แก่ งานด้านสนามกีฬา ด้านการศึกษา (โรงเรียนในสังกัด) งานด้านภาษี และด้านการศึกษา (ศูนย์การเรียนรู้ เอส.เค.ปาร์ค) มีข้อถามความพึงพอใจ 4 ส่วน คือ

- ความพึงพอใจต่อกระบวนการหรือขั้นตอนการให้บริการ
- ความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการ
- ความพึงพอใจต่อการให้บริการของบุคลากรเจ้าหน้าที่
- ความพึงพอใจต่อผลการได้รับบริการ

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนผู้ได้รับการบริการที่มีประสิทธิภาพ ให้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีการพรรณนาจากผลการวิเคราะห์ (Description analysis) ตามรายละเอียดของข้อมูลที่ได้มาจากการแจกแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณจากการตอบแบบสอบถาม โดยวิธีการทางสถิติด้วยการคำนวณหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) อัตราส่วนร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของประชาชนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 400 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 60.00 มีอายุ 31 - 40 ปี ร้อยละ 30.40 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 40.00 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 -20,000 บาทร้อยละ 42.40 และมีอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 29.00 และส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนนานกว่า 5 ปี ร้อยละ 44.80

2. ผลสำรวจการประเมินผลโครงการจากความพึงพอใจคุณภาพการให้บริการของประชาชนต่องานการให้บริการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร ในภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.200$) คิดเป็นร้อยละ 83.97 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์คุณภาพการให้บริการ พบว่า มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป)

3. ผลสำรวจการประเมินผลโครงการจากความพึงพอใจคุณภาพการให้บริการของประชาชนต่องานการให้บริการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกรายด้าน พบว่า ความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการต่อขั้นตอนการให้บริการ มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.155$) คิดเป็นร้อยละ 83.10 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่

ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป) ทุกด้านความพึงพอใจต่อช่องทางทางการให้บริการ มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.892$) คิดเป็นร้อยละ 77.84 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 4 (มากกว่าร้อยละ 75 ขึ้นไป) ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.271$) คิดเป็นร้อยละ 85.42 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป) ความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.032$) คิดเป็นร้อยละ 80.64 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป)

ผลการประเมินจำแนกแต่ละงานมีรายละเอียดดังนี้

1. งานบริการด้านการศึกษา (ศูนย์การเรียนรู้ เอส.เค.ปาร์ค)

มีการประเมินความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการ งานบริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม มีกรอบงานที่ประเมิน 4 ด้าน ประกอบด้วย ความพึงพอใจต่อขั้นตอนการให้บริการ ความพึงพอใจต่อช่องทางทางการให้บริการ ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ และความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ในภาพรวมประชาชนมีความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.097$) และมีระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการร้อยละ 81.94 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป)

2. งานบริการด้านสนามกีฬา

มีการประเมินความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการ งานบริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม มีกรอบงานที่ประเมิน 4 ด้าน ประกอบด้วย ความพึงพอใจต่อขั้นตอนการให้บริการ ความพึงพอใจต่อช่องทางทางการให้บริการ ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ และความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ในภาพรวมประชาชนมีความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.704$) และมีระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการร้อยละ 74.08 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการ อยู่ในระดับ 4 (มากกว่าร้อยละ 75 ขึ้นไป)

3. งานบริการด้านการศึกษา (โรงเรียนในสังกัด)

มีการประเมินความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการ งานบริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม มีกรอบงานที่ประเมิน 4 ด้าน ประกอบด้วย ความพึงพอใจต่อขั้นตอนการให้บริการ ความพึงพอใจต่อช่องทางบริการ ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ และความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ในภาพรวมประชาชนมีความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.202$) และมีระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการร้อยละ 84.04 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป)

4. งานบริการด้านภาษี

มีการประเมินความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการ งานบริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมมีกรอบงานที่ประเมิน 4 ด้าน ประกอบด้วย ความพึงพอใจต่อขั้นตอนการให้บริการ ความพึงพอใจต่อช่องทางบริการ ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ และความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ในภาพรวมประชาชนมีความพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.790$) และมีระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการร้อยละ 97.32 มีคะแนนคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับ 5 (มากกว่าร้อยละ 80 ขึ้นไป)

ข้อค้นพบจากการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ค้นพบผลจากการวิจัยเป็นดังนี้

จากการโครงการประเมินงานบริการให้กับประชาชนในด้านต่างๆ จะพบว่าโครงการต่างๆ ที่หน่วยงานของภาครัฐจัดไว้เพื่อให้บริการกับประชาชนนั้น ส่วนใหญ่ประชาชน จะให้ความร่วมมือและใช้บริการมากที่สุด จะเป็นโครงการหรืองานบริการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนและสามารถทำให้ประชาชนสามารถที่จะลดค่าใช้จ่ายได้ เช่น งานด้านการให้บริการด้านการศึกษา ในโรงเรียนต่างๆ เช่น โรงเรียนในสังกัดของหน่วยงานของภาครัฐ จะมีค่าบริการที่ถูกมากเพื่อช่วยเหลือประชาชน

การประเมินผลความพึงพอใจในด้านความคิดเห็นของประชาชนนั้น บางครั้งขึ้นอยู่กับประชาชนที่ไปใช้งานบริการนั้น และสภาพแวดล้อมก็มีส่วนสำคัญ เช่น การใช้เวลาในการรอคอย การบริการนั้นนานเกินความจำเป็น

หน่วยงานงานของภาครัฐ มีการปรับกระบวนการให้บริการให้บริการมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดทำโครงการต่าง ๆ ให้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย สามารถวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ จาก แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ เพื่อมาสรุปประเด็นต่างๆ ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร ควรดำเนินการตามข้อเสนอแนะ มีดังต่อไปนี้

1. งานบริการด้านการศึกษา (ศูนย์การเรียนรู้ เอส.เค.ปาร์ค) ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านต่างๆ ในศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ให้มากขึ้น และประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้ ในศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ได้ตลอดเวลา โดยให้มีการเปิดศูนย์การเรียนรู้ขึ้น และควรดูแลในเรื่องความปลอดภัยให้มากขึ้น ในส่วนด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในศูนย์นี้ ควรให้มีการปรับเปลี่ยนองค์ความรู้ให้มากขึ้น โดยอาจจะมีการจัดกิจกรรมรายสัปดาห์ และมีการเชิญผู้มีความรู้เข้ามาให้ความรู้กับผู้เรียนหรือประชาชนมากขึ้น หรืออาจจะมีการส่งเสริมงานหรือกิจกรรมประจำจังหวัดให้มากขึ้น มีการให้บริการ Internet หรือ ไวไฟฟรีให้กับประชาชนผู้มาใช้บริการ เจ้าหน้าที่ควรเข้มงวดเรื่องมารยาทในการใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ให้มากขึ้นเนื่องจากผู้มาใช้บริการมีทุกเพศทุกวัยและบางครั้งส่งเสียงรบกวนแก่ผู้มาใช้บริการท่านผู้ทำให้ผู้มาใช้บริการบางท่านรู้สึกไม่ค่อยพอใจในการมาใช้บริการอันเนื่องมาจากการส่งเสียงรบกวนของผู้มาบริการบางท่าน โดยเฉพาะเด็กเล็กควรมีการจัดแบ่งพื้นที่สำหรับเด็กเล็กไว้ให้ชัดเจนซึ่งอาจจะช่วยลดปัญหาการส่งเสียงดังรบกวนลงไปได้บ้าง มีการเพิ่มจำนวนหนังสือและประเภทหนังสือสำหรับช่วงอายุต่างๆมากขึ้น สามารถยืมนิตยสารกลับบ้านได้ และเพิ่มจำนวนหนังสือในการยืมแต่ละครั้งให้มากขึ้น จำนวนวันในการยืม

หนังสือมากขึ้น ควรนำหนังสือใหม่ๆเข้ามาให้บริการให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน มีการเพิ่มห้องรับประทานอาหารและพื้นที่สำหรับบริการจอดรถให้กับผู้มาใช้บริการมากขึ้น

2. งานบริการด้านสนามกีฬา ควรส่งเสริมและการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ดูแลสุขภาพด้วยการออกกำลังกายให้มากขึ้น และบริการสถานที่ให้กับประชาชน โดยให้เปิดให้บริการสนามกีฬาต่างๆ ให้มากขึ้น โดยเพิ่มระยะเวลาในการใช้บริการให้มากขึ้น มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป เช่น การสอนเต้นแอโรบิคลีลาศ จัดกิจกรรมการออกกำลังกายที่ทำให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกันมากขึ้น และควรมีบริการให้ยืมอุปกรณ์ในการเล่นกีฬาเพิ่มอุปกรณ์สำหรับการเล่นกีฬาบางประเภท มีกิจกรรมสันทนาการ

3. งานบริการด้านการศึกษา (โรงเรียนในสังกัด) จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ จาก แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อมาสรุปประเด็นต่างๆ ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร ควรดำเนินการตามข้อเสนอแนะมีดังต่อไปนี้ ควรส่งเสริมในด้านการศึกษาสำหรับประชาชนอย่างเท่าเทียมกันทุกคนเพื่อให้ประชาชน สามารถส่งบุตร หลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนได้ทุกๆ โดยลดค่าใช้จ่ายในการเรียนให้น้อยลงและส่งเสริมในการให้ทุนการเรียนสำหรับนักเรียนที่เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์ในการเรียน ให้มากขึ้น มีการแจกอุปกรณ์การเรียนบางชนิดรวมถึงกิจกรรมพิเศษที่สามารถสร้างรายได้ให้กับนักเรียน

4. งานบริการด้านภาษี ประชาชนผู้รับบริการต้องการให้เจ้าหน้าที่ปรับปรุงบุคลากรภายในองค์กรให้มี มนุษย์สัมพันธ์มากขึ้น พุดจาสุขภาพ ยิ้มแย้ม แจ่มใสกับผู้มารับบริการ ปรับปรุงการทำงานให้มีความ ฉับไว มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ควรเลือกปฏิบัติเฉพาะกลุ่ม เอาใจใส่ดูแลประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานขององค์กร นำความคิดเห็นที่ประชาชนผู้มาใช้บริการเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการ ทำงานให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งนี้เพื่อประชาชนในท้องถิ่นและภาพลักษณ์ขององค์กร

เอกสารอ้างอิง

- กานดา พูนลาภทวี. (2539). สถิติเพื่อการวิจัย.กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์.
- ชนะดา วีระพันธ์. (2555). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเก่า อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี. ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เดชรัตน์ สุขกำเนิด วิชัย เอกพลาการ และปัดพงษ์ เกษสมบุรณ์. (2545). การประเมินผลกระทบทางสุขภาพเพื่อการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ : แนวคิดแนวทางและแนวปฏิบัติ. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564
- มยุรี อนุมานราชชน. (2547). นโยบายสาธารณะ แนวคิด กระบวนการและการวิเคราะห์. เชียงใหม่ : คณะนิเทศการพิมพ์.
- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยวิธีการงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2541.ราชกิจจานุเบกษา พ.ศ.2550, น.22.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 115.ตอนที่ 102 ก ลงวันที่ 31 ธ.ค. 41 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). คู่มือการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. โครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารการเงินการคลังท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรโสภณ จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2547). คู่มือคำอธิบายและแนวทางการปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ

การค้ามนุษย์เด็ก กรณีศึกษาแรงงานเด็กชาวมียนมา ลาว และ กัมพูชา
Child Trafficking : A Case Study of Child Trafficking
from Myanmar Laos, and Cambodia

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์¹

ประเทือง ช่วยเกลี้ยง²

Assistant Professor Kanokwan Uthongsap, Ph.D.³

Prathueng Chuaykliang⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งอธิบายการค้ามนุษย์เด็ก มีวัตถุประสงค์สำคัญในการวิจัย 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ เงื่อนไข ปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุน ให้เด็กหญิง เด็กชายชาวพม่า กัมพูชา และ ลาวเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ 2) เพื่อศึกษารูปแบบ และ วิธีการของการค้ามนุษย์เด็กชาวพม่า กัมพูชา และ ลาวเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ 3) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาโลกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในเด็ก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสำรวจเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกต อย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้เด็กตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์ คือ ความยากจน ส่วนรูปแบบของการค้ามนุษย์พบว่าเป็นการค้ามนุษย์เพื่อบริการทางเพศ การค้ามนุษย์เพื่อการบังคับใช้แรงงาน การค้ามนุษย์ในงานประมง และการค้ามนุษย์เพื่อการบังคับให้ขอทาน ส่วนวิธีการที่ทำให้เหยื่อเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์คือ การถูกลักพาตัว นายหน้า และการเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ด้วยความสมัครใจ สำหรับ แนวทางการพัฒนาโลกในการป้องกันและแก้ไขพบว่าประเทศไทยควรจะมีการบังคับใช้

¹ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² องค์กรสมาคมเพื่อการพัฒนาสิทธิมนุษยชนและสิทธิผู้หญิง, ประเทศไทย

³ Lecturer, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University, Thailand

⁴ Association for Human Rights and Women's Rights in Development (AWARD), Thailand

E-mail : kuthongsap@yahoo.com.au,

กฎหมายอย่างเข้มงวดตลอดจนเพิ่มบทลงโทษให้มากขึ้นเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์
ในเด็กในระยะยาว

คำสำคัญ : การค้ามนุษย์เด็ก, เมียนมา, ลาว, กัมพูชา

Abstract

This article aims to explain the child trafficking with 3 objectives: 1) to conduct a comparative study of the conditions that encourage and support girls and boys from Myanmar, Cambodia, and Laos involving child trafficking; 2) to study forms and methods of the trafficking of children from Myanmar, Cambodia, and Laos, and 3) to study an approach to formulate mechanisms to prevent and tackle this child trafficking problem. This research is qualitative research methods, including document survey, in-depth interviews, and participant observation were employed. The study found that several causes of the child trafficking are poverty of families. The patterns of child trafficking found were mainly in the form of sex trafficking, forced labor, trafficking in fishery industry, and being forced to beg for money. The methods in which the victims were trafficked were abducting them from their homes, having recruiting dealers for child trafficking, and voluntarily involving child trafficking. The approach to formulate mechanisms to prevent and tackle this child trafficking problem is that Thailand should impose highly strict law enforcement and enforce greater penalties to prevent child trafficking in the long run.

Keywords : Child Trafficking, Myanmar, Laos, Cambodia

บทนำ

การค้ามนุษย์เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตและเป็น การละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เนื่องจากเป็นการลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็น “มนุษย์” ให้เป็นเพียง “สินค้า” ที่มีการซื้อขาย และเอารัดเอาเปรียบโดยไม่คำนึงถึงสภาพ ร่างกาย จิตใจและความรู้สึก ตลอดจนไม่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของเหยื่อผู้ถูกระทำ ปัญหาการค้ามนุษย์เป็นเรื่องของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการไร้มนุษยธรรมซึ่งส่งผล กระทบอย่างรุนแรงทั้งต่อบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อ ครอบครัว ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ การค้ามนุษย์จึงเป็นการทำลายคุณค่าทางเสรีภาพและศักดิ์ศรีขั้นพื้นฐานของความเป็น มนุษย์ ทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศ สหรัฐอเมริกาที่ยึดถือและปกป้องคุณค่าทางเสรีภาพและศักดิ์ศรีขั้นพื้นฐานของความเป็น มนุษย์จึงมีการปฏิบัติการเชิงรุกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ทั้งในประเทศ ของตนและนานาชาติประเทศโดยใช้กฎหมายคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์ของปี 2000 (Trafficking Victims Protection Act 2000 : TVPA) ซึ่งมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับพิธีสาร เพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children) อีกทั้งมีการจัดทำรายงานการค้ามนุษย์ (Trafficking in Persons Report : TIP Report) โดยกระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อรายงานสถานการณ์การค้า มนุษย์ประจำปีในประเทศต่างๆ จำนวน 188 ประเทศ เพื่อเสนอต่อรัฐสภา ซึ่งรายงาน การค้ามนุษย์เปรียบเสมือนคู่มือกำกับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา เกี่ยวกับ ปัญหาการค้ามนุษย์ รวมทั้งเป็นเครื่องมือที่ใช้ควบคู่กับการใช้วิธีทางการทูตเพื่อโน้มน้าว ประเทศต่างๆ ให้ร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาและดำเนินนโยบายให้ประสานสอดคล้องกัน เพื่อบูรณาการการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในระดับสากล (ศิระ สว่างศิลป์, 2557) ใน ด้านการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์นั้น สหรัฐอเมริกาถือว่ารายงานการค้ามนุษย์ที่กระทรวง การต่างประเทศจัดทำขึ้น เป็นเครื่องมือและแผนกลยุทธ์ในการผลักดันให้สหรัฐอเมริกา และรัฐบาลของประเทศอื่น ๆ มีความรับผิดชอบในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ ภายในประเทศตนและระหว่างประเทศโดยการจัดอันดับสถานการณ์และความร้ายแรง

ของปัญหาการค้ามนุษย์ในแต่ละประเทศเป็นสามกลุ่มคือ ระดับที่ดีที่สุด หรือ เทียร์ 1 (Tier 1) ระดับถัดมา คือ เทียร์ 2 (Tier2) และ ระดับ Tier 2 Watch List ส่วนระดับต่ำสุด คือ เทียร์ 3 (Tier3)⁵ สำหรับสถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศไทย พบว่าประเทศไทยเป็นทั้งประเทศต้นทาง ปลายทาง และทางผ่านสำหรับการค้าแรงงานผู้ชาย ผู้หญิงและเด็กเพื่อการบังคับใช้แรงงานและการบังคับค้าประเวณี ทั้งนี้ประมาณการว่ามีแรงงานข้ามชาติในไทย 2-3 ล้านคน ส่วนใหญ่มาจากประเทศเมียนมา กัมพูชา และลาว ตามลำดับ จากการประมาณการขั้นต่ำเหยื่อหลายหมื่นคนซึ่งเข้ามาในประเทศไทยถูกบังคับ ชูเชี่ย หลอกหลวง ให้เข้าสู่การใช้แรงงานหรือถูกกดขี่ในอุตสาหกรรมทางเพศ ธุรกิจประมง และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง กิจกรรมสิ่งทอระดับล่าง โรงงานอุตสาหกรรม และการทำงานบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจประมงพบว่า ชาวเมียนมา และ กัมพูชา ตกเป็นเหยื่อในการบังคับเกณฑ์แรงงานในเรือประมงสัญชาติไทยที่ล่องเรืออยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และใกล้เคียง ส่วนการค้ามนุษย์ในเด็กที่พบในประเทศไทยที่สำคัญมีอยู่ 4 รูปแบบคือ 1) การค้ามนุษย์เพื่อการค้าประเวณีทางเพศ ส่วนใหญ่บุคคลที่ตกเป็นเหยื่อในการค้ามนุษย์ในรูปแบบนี้จะอยู่ในกลุ่มผู้หญิงและเด็กหญิงมากกว่าผู้ชาย 2) การค้ามนุษย์เพื่อธุรกิจทางเพศอื่น เช่นการรับจ้างอุ้มบุญ 3) การค้ามนุษย์ในรูปแบบการบังคับทำงานเพื่อการเอาคนลงเป็นทาส หรือการบังคับใช้แรงงานโดยไม่เป็นธรรม และ 4) การค้ามนุษย์ในรูปแบบการลักพาเด็ก เพื่อบังคับให้ไปเป็นขอทาน การค้ามนุษย์ในเด็กที่พบในประเทศไทยพบว่าเด็กที่เป็นเหยื่อค้ามนุษย์ส่วนใหญ่เป็นผู้ย้ายถิ่นจากประเทศเพื่อนบ้านที่ถูกบังคับ ชูเชี่ยหรือล่อลวงมาเช่นเดียวกัน จากการสำรวจแรงงานเด็กต่างชาติ สัญชาติเมียนมา ลาว และกัมพูชา ในประเทศไทยที่ทำงานในภาคเกษตร กิจกรรมประมง

⁵ Tier หมายถึงการจัดระดับการดำเนินการของแต่ละประเทศต่อปัญหาการค้ามนุษย์ภายใต้มาตรฐานขั้นต่ำในการจัดการค้ามนุษย์ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากการค้ามนุษย์ ดังนั้น Tier 1 หมายถึง ประเทศที่รัฐบาลดำเนินการโดยสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำในการจัดการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากการค้ามนุษย์ Tier 2 หมายถึง ประเทศที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำแต่ได้ใช้ความพยายามอย่างมีนัยสำคัญในการปรับปรุงแก้ไข Tier 2 Watch List คล้ายกับ Tier 2 แต่เป็นประเทศที่มีเหยื่อการค้ามนุษย์จำนวนมากหรือเพิ่มขึ้นมาก หรือไม่มีหลักฐานว่าได้ใช้ความพยายามเพิ่มขึ้นในการต่อต้านการค้ามนุษย์ Tier 3 หมายถึง ประเทศที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำและไม่ใช้ความพยายามอย่างมีนัยสำคัญ

โรงงานอุตสาหกรรม และทำงานรับใช้ในบ้าน พบว่า 1 ใน 4 เป็นการใช้แรงงานเด็กต่างชาติอายุต่ำกว่า 18 ปี แรงงานเด็กต่างชาติเหล่านี้เป็นแรงงานถูกแสวงประโยชน์โดยการถูกบังคับและถูกข่มขู่ว่าจะลงโทษ แรงงานเหล่านี้จำนวนมากถูกละเมิดสิทธิและอยู่ในสภาพลำบากจากเงื่อนไขการทำงานที่ต่ำกว่ามาตรฐาน เช่น การจ่ายค่าจ้างต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ การบังคับให้ทำงานล่วงเวลา การทำงานยาวนานต่อเนื่องและไม่มีวันหยุด และพบว่าแรงงานถูกกระทำรุนแรงทางกายและวาจาในระดับสูงจากนายจ้าง นอกจากนี้มีบางส่วนถูกค้ามนุษย์ ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยเป็นประเทศปลายทางอันดับหนึ่งของการค้าเด็กและผู้หญิงข้ามพรมแดน

จากสถานการณ์ความรุนแรงของการค้ามนุษย์เด็กที่เกิดขึ้น ส่งผลให้องค์การแรงงานระหว่างประเทศ กำหนดเป้าหมายโลกให้มีการดำเนินการจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายให้เสร็จสมบูรณ์และหมดสิ้นไปทั่วโลกใน พ.ศ.2559 ตามการรับรองในที่ประชุมใหญ่ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศสมัยที่ 87 จัดขึ้น ณ นครเจนีวา เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2542 มีข้อเสนอให้นำอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่าง ฉบับที่ 182 ว่าด้วยการห้ามและดำเนินการโดยทันทีเพื่อขจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็กมาปฏิบัติควบคู่กับข้อเสนอแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 190 ที่เป็นแนวทางในการพิจารณาว่างานประเภทใดอาจถือให้เป็นงานอันตรายทั้งนี้ อนุสัญญาฉบับที่ 182 กำหนดรูปแบบของความเลวร้ายในการใช้แรงงานเด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ไว้ 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) การใช้แรงงานเยี่ยงทาสในทุกรูปแบบ อาทิ การค้าหรือลักลอบค้าเด็ก การใช้แรงงานขัดหน้การใช้แรงงานเด็กในลักษณะของไพร่ตืดที่ดิน การบังคับใช้แรงงาน ตลอดจนการจัดการเด็กโดยการบีบบังคับเพื่อเป็นกำลังพลแก้ไขความขัดแย้งภายในประเทศ (2) การใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อการค้าประเวณี การผลิตสื่อลามกอนาจาร และเพื่อการแสดงลามกอนาจาร(3) การใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะการผลิตและการลักลอบค้ายาเสพติด และ (4) การทำงานที่โดยลักษณะงาน หรือสภาวะแวดล้อมของงานที่เด็กทำนั้นมีโอกาสที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัย และศีลธรรมของเด็ก

ถึงแม้ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันลงนามในอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 182 โดยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2544 เป็นผลให้มิพันระผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามเจตนารมณ์และบทบัญญัติของอนุสัญญาฉบับดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามกลับพบว่าสถานการณ์การค้ามนุษย์ในเด็กของประเทศไทยยังคงปรากฏอยู่อย่างชัดเจน จากรายงานการค้ามนุษย์ของประเทศไทยสหรัฐอเมริกาพบว่าในช่วงปี พ.ศ.2550-2552 ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในระดับ Tier 2 ส่วนในปี พ.ศ.2553-2556 ถูกจัดอยู่ในระดับ Tier 2 Watch List ในปี พ.ศ.2557 และ 2558 พบว่า ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในระดับ Tier 3 คือ กลุ่มประเทศที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำของกฎหมายสหรัฐอเมริกา และไม่มี ความพยายามแก้ไข ปัญหา ส่วนในปี พ.ศ.2559 พบว่าสถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศไทยดีขึ้นโดย ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับอยู่ในระดับ Tier 2 Watch List อีกครั้ง อย่างไรก็ตามพบว่าสถานการณ์การค้ามนุษย์ในเด็กมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากอดีตถึงปัจจุบันพบว่า ปัญหาการค้ามนุษย์เด็กมีรูปแบบที่หลากหลายและมีความซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นในการแสวงหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในเบื้องต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ กระบวนการเข้าสู่การค้ามนุษย์เด็กว่าเป็นอย่างไร เพื่อให้ทราบข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของปัญหา อันเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาและพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์เด็กที่มีประสิทธิภาพต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ทบทวนกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ ได้แก่ ชนกพล สกลผลตุงเขตต์ (2545) ศึกษาเรื่องการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีของหญิงและเด็ก ศึกษาอนุสัญญาระหว่างประเทศและเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ พงษ์ธร สาราญ (2549) ศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการค้าประเวณีในสถานบริการ อาบ อบนวด ทิชชี่ ระเบียบ (2555) ศึกษาเรื่อง กระบวนการค้าประเวณีหญิงข้ามชาติ: ศึกษากรณีหญิงต่างด้าวในจังหวัดสมุทรสาคร

กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐและคณะ (2558) ศึกษาเรื่องการค้าประเวณีจากประเทศในแถบอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทย ภัทราวรรณ เวชศาสตร์ (2558) ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ และ ศิระ สว่างศิลป์ (2557) ศึกษาแนวทางเสริมสร้างศักยภาพการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์ของไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบ Trafficking Victims Protection Act 2000 ของสหรัฐอเมริกาและพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ผลการศึกษาทั้งหมดออกมาในทิศทางเดียวกัน คือ สาเหตุของการเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจที่ยากจน ภาวะหนี้สิน นอกจากนี้ยังพบว่าการขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทย อีกทั้งกฎหมายมีบทลงโทษที่ไม่เหมาะสมกับความรุนแรงของปัญหา จึงทำให้สถานการณ์การค้ามนุษย์ไม่สามารถแก้ไขได้และกลุ่มผู้กระทำผิดฐานค้ามนุษย์ยังคงใช้ประเทศไทยเป็นทั้งประเทศต้นทาง ทางผ่าน และปลายทางนั่นเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาเรื่อง การค้ามนุษย์เด็ก กรณีศึกษาแรงงานเด็กชาวมียนมา ลาว และกัมพูชา มีวัตถุประสงค์ 3 ประการหลัก ได้แก่

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ เจ็อนไซ ปัจจัยที่ส่งเสริม และสนับสนุนให้เด็กชาวมียนมา ลาว และกัมพูชา เข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ รูปแบบของการทำงานในแรงงานเด็กชาวมียนมา ลาว และกัมพูชาจากกระบวนการค้ามนุษย์
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนากลไกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในเด็ก

แนวคิด ทฤษฎี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้อ้างอิงความหมายของคำว่าแรงงานเด็กจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ซึ่งนิยามว่า แรงงานเด็กคือการใช้เด็กทำงานในลักษณะที่

ยอมรับไม่ได้เพราะเป็นงานที่เป็นอันตรายต่อเด็กหรือเอาเปรียบเด็กจนเกินไป แรงงานเด็กมีสามประเภทได้แก่ แรงงานที่ทำโดยเด็กที่มีอายุน้อยกว่าอายุขั้นต่ำสำหรับงานนั้น งานอันตรายที่มีผลเสียต่อร่างกาย จิตใจ หรือศีลธรรมของเด็ก และแรงงานเด็กรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดทุกลักษณะ ได้แก่ การใช้แรงงานเยี่ยงทาส การค้ามนุษย์ แรงงานชดหนี้และแรงงานบังคับ การบังคับเกณฑ์ แรงงานเพื่อการสงคราม การค้าประเวณี การผลิตสื่อลามก และกิจกรรมต่างๆ ที่ผิดกฎหมาย และจากการทบทวนกฎหมายแม่บทในเรื่องการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 และนิยามความหมายการค้ามนุษย์ไว้ในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (United Nations Convention against Transnational Organized Crime: UNTOC) ได้ระบุในพิธีสารฯ ข้อ 3 สามารถสรุปความหมายของการค้ามนุษย์เด็ก หมายถึง การค้ามนุษย์เด็กข้ามชาติ เป็นกระบวนการหรือการจัดการเพื่อการจัดหา จัดส่ง หรือบังคับ ช่มขู่ จับตัว ใช้อำนาจโดยมิชอบ ให้เงินหรือผลประโยชน์แก่ผู้ปกครอง หรือหลอกลวงโดยผู้เสียหายไม่เต็มใจ หรือผู้เสียหายเป็นเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และถูกหลอกลวงให้ยินยอมเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติที่สำคัญกระบวนการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการเดินทางย้ายถิ่นจากประเทศต้นทางเข้าสู่ประเทศปลายทางทั้งในรูปของการเข้าเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมายและผิดกฎหมาย นอกจากนี้การศึกษาครั้งนี้ยังใช้แนวคิดหลักที่สำคัญ 5 แนวคิดคือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ Wurtenberger (มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, 2549) เห็นว่ามนุษย์โดยธรรมชาติพื้นฐานแล้วมีความแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นๆ ดังนั้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงมีอยู่เฉพาะตัวมนุษย์เท่านั้น และในปัจจุบันนี้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้กลายเป็นศีลธรรมขั้นสูงและเป็นหลักประกันการดำเนินชีวิตในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตตามปกติ หรือการใช้อำนาจทางการเมือง และอำนาจตามกฎหมายของรัฐ ส่วน Guenter Duerig (มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, 2549) ได้อธิบายคำว่า ศักดิ์ศรี ไว้ว่า หมายถึง มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสถานะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะ

กำหนดตนเองและในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง จากแนวความคิดดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่าความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต้องประกอบด้วยรากฐานอันเป็นสาระสำคัญ 2 ประการที่ไม้อาจแยกออกจากกันได้ คือ สิทธิในชีวิตร่างกายและสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติด้วยความเสมอภาค 2) แนวคิดการให้เป็นแรงงานที่ถูกบังคับซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการคือ ความต้องการของนายจ้าง การเข้ามาของผู้ใช้แรงงาน และตลาดแรงงาน (มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, 2549) 3) แนวคิดที่ว่าด้วยโลกาภิวัตน์กับกระบวนการกลายเป็นสินค้าของมนุษย์ ถึงแม้กระแสโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่างๆทั่วโลก แต่ก็นำมาซึ่งโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกัน ท้ายที่สุดก่อให้เกิดเหยื่อเป็นผลจากการพัฒนา เช่น ปัญหาการว่างงาน และปัญหาอาชญากรรม สืบเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ในด้านแรงงานความต้องการแสวงหาโอกาสใหม่ให้กับชีวิต และความไม่เท่าเทียมในเรื่องผลตอบแทนของแรงงาน (ค่าจ้าง) ประกอบกับต้นทุนการเดินทางไปหางานยังสถานที่ต่างๆในโลกได้ลดลงอย่างมาก เป็นเหตุผลสำคัญที่ก่อให้เกิดการอพยพแรงงานไม่ว่าจะเป็นการอพยพแรงงานภายในประเทศ หรือแรงงานข้ามประเทศ แรงงานเหล่านี้มีทั้งแรงงานอพยพที่ถูกต้องตามกฎหมายและแรงงานหลบหนีเข้าประเทศ แม้ว่าค่าจ้างแรงงาน สวัสดิการ ความเป็นอยู่ของแรงงานอพยพเหล่านี้เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานท้องถิ่นแล้วจะด้อยกว่า แต่ก็ยังคงดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ในประเทศของตน จึงเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกิดแนวโน้มการอพยพของแรงงานในทุกภูมิภาคของโลก ดังนั้นการอพยพย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการค้ามนุษย์อย่างไม่อาจปฏิเสธได้ 4) ทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา เป็นทฤษฎีทางนิติปรัชญาที่เน้นบทบาทความสัมพันธ์ของกฎหมายต่อสังคม เป็นการพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของกฎหมายยิ่งกว่าการพิจารณาแต่เนื้อหาของกฎหมายซึ่งเป็นนามธรรมและที่สำคัญเป็นการเน้นบทบาทของกฎหมายไปในทางที่จะมุ่งสร้างกฎหมายให้เป็นกลไกของการปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล รูดอล์ฟ ฟอน เยียร์ริง (Rudolf Von Jhering) นักนิติศาสตร์ชาวเยอรมันซึ่งเป็นที่ตั้งทฤษฎีนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาได้วางหลักพื้นฐานทฤษฎีนี้ว่า กฎหมายเป็นเพียงกลไกหรือวิธีการ (mean) ที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ (end) โดยกฎหมายต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของ

สังคม และกลไกของกฎหมายมีบทบาทในการสร้างความสมดุล หรือการจัดลำดับชั้น ความสำคัญระหว่างประโยชน์ของเอกชนกับประโยชน์ของสังคม (จรัญ โฆษณานันท์, 2547) และ 5) แนวคิดการค้ำนุชย์กับองค์กรอาชญากรรมและอาชญากรรมข้ามชาติ แบ่งเป็น ค้ำนุชย์ที่มีโช้อาชญากรรมข้ามชาติ (เกิดในราชอาณาจักร) จะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งมี MOU แก้ไขปัญหาความทับซ้อนของอำนาจหน้าที่ระหว่างกัน และ การค้ำนุชย์ที่เป็นอาชญากรรมข้ามชาติ (มีการกระทำคาบเกี่ยวกับบนอราชอาณาจักร) อำนาจหน้าที่จะเป็นของพนักงานอัยการ ซึ่งในประเด็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่คาบเกี่ยวกับในคดีการองค์กรอาชญากรรม (Organized Crime) (ศิริระ สว่างศิลป์, 2557)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เด็กที่เคยตกเป็นเหยื่อการค้ำนุชย์จำนวน 33 คน แบ่งเป็น ชาวเมียนมา กัมพูชา และ ลาว จำนวนเท่าๆ กัน คือ 11 คน และเมื่อจำแนกตามเพศพบว่าแบ่งเป็นเด็กชายชาวเมียนมา 6 คน เด็กหญิง 5 คน เด็กชายชาวกัมพูชา 6 คน และ เด็กหญิง 5 คน ส่วนเด็กชายชาวลาว จำนวน 5 คน และ เด็กหญิง 6 คน

2. เครื่องมือวิจัย ใช้การสังเกต การสำรวจควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดสัมภาษณ์เหยื่อค้ำนุชย์ในเด็ก เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนองค์การพัฒนาเอกชนทั้งในประเทศไทย กัมพูชา ลาว และ เมียนมา อีกทั้งยังทำการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นจากองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศไทย และ ประเทศต้นทางทั้ง 3 ประเทศ โดยวิธีการรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานการณ์การค้ำนุชย์ รายงานการค้ำนุชย์ ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้ำนุชย์

- การสัมภาษณ์เชิงลึกเหยื่อค้ำนุชย์ในเด็กจำนวน 33 คน ซึ่งแนวคำถามเกี่ยวข้องกับ เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริม และสนับสนุนให้เกิดกระบวนการค้ำนุชย์ รูปแบบ

และกระบวนการค้ำมนุษย์ อีกทั้งยังได้ทำการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ 7 องค์กร ได้แก่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสระแก้ว ระนอง และอุบลราชธานี หน่วยงานละ 1 คน เจ้าหน้าที่สถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท) สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (บ้านศรีสุราษฎร์) บ้านพักเด็กระนอง และ Poipet Transit Center (PTC) นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์องค์กรพัฒนาเอกชน 5 องค์กร ได้แก่ Cambodian Women’s Crisis Center (CWCC) มูลนิธิกระจกเงา ศูนย์ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนภาคอีสาน องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน(International Organization for Migration: IOM) สำนักงานจังหวัดระนอง และมูลนิธิพิทักษ์สตรี (Alliance Anti Traffic: AAT) โดยแนวคำถามเกี่ยวข้องกับ ปัญหาและข้อจำกัดในการทำงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ แนวทางการพัฒนากลไกในการป้องกัน ตลอดจนแนวทางในการเยียวยาช่วยเหลือเหยื่อค้ามนุษย์ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

- ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อระดมความคิด โดยมีการจัดทำข้อมูลคือ การจำแนกกลุ่มข้อมูล พร้อมตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูลที่รวบรวมมาจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และ เรียบเรียงข้อมูล และการจัดลำดับเนื้อหาที่ต้องการศึกษาวิจัย

- ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาผนวกกับแนวคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำการสังเคราะห์ข้อมูลให้เกิดแนวทางเพื่อสร้างให้เป็นแนวทางในการจัดการกับสภาพปัญหาต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มเหยื่อค้ามนุษย์เด็กชายเมียนมา กัมพูชา และลาว ในจังหวัดระนอง สระแก้ว และ อุบลราชธานี เนื่องจากทั้งสามจังหวัดเป็นพื้นที่ที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งมีช่องทางธรรมชาติที่เอื้อให้เหยื่อค้ามนุษย์เด็กสามารถเดินทางเข้ามาได้ง่าย โดยเริ่มศึกษาในช่วงปี พ.ศ.2558 ซึ่งเป็นปีที่

ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับจากกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในอยู่ในอันดับ Tier 3 ต่อเนื่องกันสองปีจากปี พ.ศ.2557 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคของประเทศไทยในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าเหยื่อค้ามนุษย์เด็กเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ด้วยเหตุผลสำคัญ คือ ความยากจน และความด้อยโอกาสทางการศึกษา จากข้อมูลการศึกษาพบว่าเหยื่อค้ามนุษย์ในเด็กชาวเมียนมา กัมพูชา และลาว จำนวนทั้งหมด 33 คน โดยแบ่งเป็นชาวเมียนมา 11 คน แยกเป็นชาย 6 คน และ หญิง 5 คน ชาวกัมพูชา 11 คน แยกเป็นชาย 6 คน หญิง 5 คน และชาวลาวจำนวน 11 คน แยกเป็นชาย 5 คน และ หญิง 6 คน พบว่า อายุเฉลี่ยของผู้ที่เคยตกเป็นเหยื่อค้ามนุษย์ชาวกัมพูชามีอายุเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยอายุเฉลี่ยของผู้ที่เคยตกเป็นเหยื่อค้ามนุษย์ชาวเมียนมา เฉลี่ยที่ 14.2 ปี ชาวกัมพูชาเฉลี่ยที่ 12.6 ปี และ ชาวลาวเฉลี่ยที่ 15.5 ปี ส่วนข้อมูลทางด้านอัตราการรู้หนังสือพบว่าเหยื่อค้ามนุษย์เด็กชาวกัมพูชามีอัตราการรู้หนังสือต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับชาวเมียนมาและชาวลาว คือ เหยื่อค้ามนุษย์เด็กจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 63.6 ไม่ได้เรียนหนังสือ ส่วนอีก 2 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 18.2 เรียนหนังสือไม่จบประถมศึกษาปีที่ 1 และ อีก 2 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่สี่ ส่วนเหยื่อค้ามนุษย์เด็กชาวเมียนมาพบว่ามีอัตราการรู้หนังสือในระดับปานกลาง คือ จบการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมต้น ซึ่งพบว่ามีเพียง 1 ราย เท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 9.1 ส่วนอีก 6 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น และไม่ได้เรียนหนังสือเลยจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 36.4 ในขณะที่เหยื่อค้ามนุษย์เด็กชาวลาว พบว่ามีอัตราการรู้หนังสือมากที่สุด คือ จบการศึกษาระดับมัธยมปลายจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 9.1 จบการศึกษาระดับมัธยมต้นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 ไม่จบระดับประถมศึกษา 1 คน คิดเป็นร้อยละ 9.1 และ ไม่ได้เรียนหนังสือจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 9.11 และเมื่อดูขนาดครอบครัวของเหยื่อค้ามนุษย์เด็กชาวกัมพูชา พบว่าส่วนใหญ่มาจากครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีลูกจำนวนมาก มีจำนวน 2

คนที่มาจากครอบครัวที่มีลูกเพียง 1-2 คน ในขณะที่จำนวน 4 คนมาจากครอบครัวขนาดกลางที่มีลูก 3-4 คน และ จำนวน 5 คนมาจากครอบครัวที่มีลูกมากกว่า 5 คนขึ้นไป ส่วนเหยื่อค้ำมนุษย์เด็กชาวลาวพบว่ามိถักษณะเช่นเดียวกับเหยื่อค้ำมนุษย์เด็กชาวกัมพูชา คือเหยื่อส่วนใหญ่มาจากครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีลูกจำนวนมาก มีจำนวน 1 คนที่มาจากครอบครัวที่มีลูกเพียง 1-2 คน ในขณะที่จำนวน 2 คนมาจากครอบครัวขนาดกลางที่มีลูก 3-4 คน และ จำนวน 8 คนมาจากครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีลูกมากกว่า 5 คนขึ้นไปซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการมีลูกจำนวนมากประกอบกับพ่อแม่ต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจจึงมีสนับสนุนให้ลูกเข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เด็กเพื่อแลกกับเงินเพียงไม่กี่พันบาท ส่วนเหยื่อค้ำมนุษย์เด็กชาวเมียนมาพบว่ามีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงโดยเหยื่อค้ำมนุษย์เด็กส่วนใหญ่มาจากครอบครัวขนาดเล็กที่มีลูกเพียง 1-2 คน จำนวน 6 คน ในขณะที่ 2 คนมาจากครอบครัวขนาดกลางที่มีลูก 3-4 คน และ เหยื่อจำนวน 3 คนมาจากครอบครัวใหญ่ที่มีลูกมากกว่า 5 คนขึ้นไป ถึงแม้เหยื่อเด็กชาวเมียนมาส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวขนาดเล็กแต่อย่างไรก็ตามพบว่าเหตุผลทางเศรษฐกิจ คือ ความยากจนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พ่อแม่นำลูกเข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เด็ก เมื่อดูสถานภาพทางครอบครัวพบว่าเหยื่อค้ำมนุษย์เด็กชาวกัมพูชา จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพปกติคือบิดามารดาอาศัยอยู่รวมกัน ส่วนอีก 2 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2 มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพหย่าร้าง ส่วนอีก 3 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 มาจากครอบครัวที่บิดามารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต หรือเสียชีวิตทั้งสองคน ส่วนสถานภาพทางครอบครัวของเหยื่อค้ำมนุษย์เด็กชาวเมียนมา จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 36.4 มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพปกติคือบิดามารดาอาศัยอยู่รวมกัน ส่วนอีก 3 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพหย่าร้าง ส่วนอีก 4 คน คิดเป็นร้อยละ 36.4 มาจากครอบครัวที่บิดามารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต หรือเสียชีวิตทั้งสองคน แต่เมื่อดูสถานภาพทางครอบครัวของเหยื่อค้ำมนุษย์เด็กชาวลาวพบว่าเหยื่อทั้ง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพปกติคือบิดามารดาอาศัยอยู่รวมกัน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ระดับการศึกษา ขนาดของครอบครัว และสถานภาพครอบครัวของเหยื่อค้ำมนุษย์
เด็กชาวกัมพูชา เมียนมา และลาว (คน)

สัญชาติ	ระดับการศึกษา				ขนาดครอบครัว			สถานภาพครอบครัว		
	ไม่ได้เรียน	ประถม	มัธยมต้น	มัธยมปลาย	เล็ก (ลูก 1-2 คน)	กลาง (ลูก 3-4 คน)	ใหญ่ (ลูก 5 คน ขึ้นไป)	ปกติ	หย่าร้าง	อื่นๆ
กัมพูชา	9	2	-	-	2	4	5	6	2	3
เมียนมา	4	6	1	-	6	2	3	4	3	4
ลาว	2*	6	2	1	1	2	8	11	-	-
รวม	15	14	3	1	9	8	16	21	5	7

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือและเด็กที่มีความรู้เพียงแค่ระดับประถมศึกษามีโอกาสสูงมากในการเข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เด็ก จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 87.9 ในขณะที่เด็กที่มาจากครอบครัวครอบครัวขนาดใหญ่มีจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 48.5 และสถานภาพทางครอบครัวของบิดามารดาอยู่ร่วมกันมีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 63.6 มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เด็กสูงมากเช่นกัน ซึ่งสาเหตุหลักมาจากความยากจน ดังภูมิหลังของกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

กรณีเหยื่อเด็กชาวกัมพูชา: เดี่ยว (นามสมมติ) อายุประมาณ 9 ปี มีพี่น้องทั้งหมด 10 คน โดยเดี่ยวเป็นลูกคนที่ 9 อาศัยอยู่หมู่บ้านไต่หะมัย ตำบลปอยเปต อำเภอโอจโงโรย จังหวัดบันเตียเมียนเจย เดี่ยวได้เรียนหนังสือเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การประกอบอาชีพในครอบครัว พบว่าแม่ไม่มีอาชีพ พี่สาวและพี่ชายของเดี่ยวมาทำงานในประเทศไทย 2 คน ส่วนอีก 2 คนไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย บิดา มารดาแยกกันอยู่(เดี่ยว, สัมภาษณ์, 2559)

ส่วนรูปแบบการค้ำมนุษย์เด็ก พบว่าเด็กชาวกัมพูชา เมียนมา และลาว จำนวน 33 คนที่เคยตกเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์นั้นเป็นการตกเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์ในประเภทการบังคับใช้แรงงานจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 60.6 แบ่งเป็นชาย 12 คน และ หญิง 8 คน นอกจากนั้นเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์เพื่อการบริการทางเพศจำนวน 5 คน คิดเป็น

ร้อยละ 15.2 โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นเด็กหญิงชาวลาว นอกจากนี้ยังพบว่าเหยื่อค้ำมนุษย์เด็กเคยตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ในงานประมง และการค้ามนุษย์เพื่อการบังคับให้ขทาน อย่างละ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 12.1 โดยเหยื่อค้ามนุษย์ในงานประมงมีเพียงเด็กชาวกัมพูชาและเมียนมาเท่านั้น ส่วนเหยื่อการค้ามนุษย์เพื่อการบังคับขทานพบว่าทั้ง 4 คน เป็นชาวกัมพูชาทั้งหมด (ตารางที่ 2)

กรณีเหยื่อเด็กชาวเมียนมา: จอจอไถ่ (นามสมมติ) อายุ 10 ขวบ เกิดที่จังหวัดระนอง ประเทศไทย มีพี่น้องทั้งหมดจำนวน 9 คน จอจอไถ่เป็นลูกคนที่ 6 พ่อแม่อพยพมาจากเมียนมา มาทำงานที่จังหวัดระนอง โดยพ่อเคยออกเรือเป็นลูกจ้างในเรือประมง แม่มีอาชีพเก็บหอยขาย จอจอไถ่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ศูนย์เด็กเล็กในชุมชน ปัจจุบันพ่อไม่สามารถออกเรือได้อีกแล้วเพราะสุขภาพไม่ดี ดังนั้น จอจอไถ่จึงถูกแม่ส่งให้ไปขทานที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง ตั้งแต่อายุได้ 7 ขวบ โดยเริ่มงานตั้งแต่ไถ่ขัน (06.00 น.) และบ่อยครั้งที่แม่ให้หยุดเรียนหนังสือ (จอจอไถ่, สัมภาษณ์, 2559)

ตารางที่ 2 รูปแบบการค้ามนุษย์เด็กชาวกัมพูชา เมียนมา และ ลาว (คน)

สัญชาติ	การค้ามนุษย์เพื่อ บริการทางเพศ		การค้ามนุษย์เพื่อ การบังคับใช้ แรงงาน		การค้ามนุษย์ใน งานประมง		การค้ามนุษย์เพื่อ การบังคับให้ขทาน	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
กัมพูชา	-	1	3	4	1	-	2	-
เมียนมา	-	1	4	1	3	-	2	-
ลาว	-	3	5	3	-	-	-	-
รวม	-	5	12	8	4	-	4	-
ทั้งหมด	5 (15.2%)		20 (60.6%)		4 (12.1%)		4 (12.1%)	

จากข้อมูลในตารางที่ 2 ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเหยื่อค้ามนุษย์เด็กชาวลาวเข้าสู่รูปแบบการค้ามนุษย์เพื่อบริการทางเพศ และ เพื่อการบังคับใช้แรงงานเท่านั้น ไม่

ปรากฏว่าชาวลาวเข้าสู่การค้ามนุษย์เพื่อการบังคับให้ขอทานเลยซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ และ หน่วยงานภาคเอกชน ดังนี้

“...จังหวัดอุบลราชธานีเป็นแหล่งค้าประเวณีผู้หญิงลาวเหมือนจังหวัดอุดรธานี หรือ หนองคาย เด็กผู้หญิงชาวลาวมักเข้ามาทำงานในร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ และมีเรื่องการค้าประเวณี...” (เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์, 2559)

“...สถานการณ์การค้ามนุษย์ในเด็กส่วนใหญ่เด็กจากกัมพูชาเข้ามาเพื่อขอทาน และขายดอกไม้ ส่วนเด็กชาวมียนมาที่มีจำนวนรองจากชาวกัมพูชา แต่อย่างไรก็ตามไม่พบการเข้ามาขอทานในเด็กชาวลาว...” (เจ้าหน้าที่สถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด บ้านภูมิเวท, สัมภาษณ์, 2559)

“...การค้ามนุษย์โดยเฉพาะเด็กชาวลาวมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าในอดีตเพราะความต้องการมีชีวิตที่ดีกว่าประกอบกับสื่อต่างๆที่ประชาชนลาวได้รับจากประเทศไทยผ่านทางโทรทัศน์และสื่ออื่นๆ ตลอดจนรายได้ที่ถูกนำเสนอให้เห็นว่าสูงและได้ง่ายทำให้ความต้องการที่จะเข้ามาทำงานในประเทศไทยหรือไปต่อยังประเทศอื่นๆ มีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิงและเด็กหญิง ส่วนงานที่เลือกส่วนใหญ่แล้วเป็นงานด้านบริการร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะและสุดท้ายเข้าสู่งานขายบริการทางเพศ ชาวลาวทั้งเด็กและผู้ใหญ่ส่วนมากทำงานด้านบริการมากกว่างานประเภทอื่น งานด้านเกษตรมีบ้างแต่ไม่มากนัก งานด้านประมงมีน้อยมาก ส่วนเด็กที่ขอทานมีบางส่วนซึ่งไม่มากนักและมักอยู่ตามเมืองใหญ่เช่น นครหลวงเวียงจันทน์ ส่วนเด็กที่เป็นชนเผ่ามักมาขอทานในแถบชายแดนจังหวัดเชียงราย...” (เจ้าหน้าที่มูลนิธิพิทักษ์สตรี, สัมภาษณ์, 2559)

ส่วนรูปแบบการตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์เด็กนั้นมีความสลับซับซ้อนหลายรูปแบบ เช่น 1) การสมัครใจของเหยื่อ 2) การสมรู้ร่วมคิดของบุคคลในครอบครัวผ่านนายหน้าโดยนายหน้าจะจ่ายเงินให้ครอบครัวของเหยื่อจำนวนหนึ่งเป็นจำนวนไม่กี่พันบาท 3) การลักพาตัวเด็กเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เด็กโดยที่ครอบครัวของเด็กไม่ทราบ จากข้อมูลยังแสดงให้เห็นว่า เด็กจำนวน 7 คนจาก 33 คน ตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เด็กแบบสมัครใจ คิดเป็นร้อยละ 21.2 ส่วนที่เหลืออีก 23 คน คิดเป็นร้อยละ 69.7

เข้าสู่กระบวนการคุ้มครองเด็กด้วยนายหน้าทั้งชาวไทย ชาวเวียดนาม ตลอดจนญาติเข้ามามีส่วนร่วมผลักดันให้เหยื่อเด็กเข้าสู่กระบวนการคุ้มครอง ส่วนอีก 3 คน คิดเป็นร้อยละ 9.1 เข้าสู่กระบวนการคุ้มครองเด็กโดยการถูกลักพาตัว นอกจากนี้ยังพบว่าสถานะการเข้าเมืองของเหยื่อคุ้มครองเด็กเกือบทั้งหมดเข้าสู่ประเทศไทยแบบผิดกฎหมาย โดยอาศัยการเดินทางผ่านช่องทางธรรมชาติทางบกและทางทะเล มากถึง 24 คน คิดเป็นร้อยละ 72.7 และผู้ที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจคือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง จำนวน 19 คนคิดเป็นร้อยละ 57.6 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 สถานะการเข้าเมือง ผู้มีอิทธิพลในการตัดสินใจ และ รูปแบบการตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ (คน)

สัญชาติ	สถานะการเข้าเมือง						ผู้มีอิทธิพลในการตัดสินใจ						รูปแบบการตกเป็นเหยื่อ					
	ถูกต้อง		ผิดกฎหมาย		อื่นๆ		ตนเอง		พ่อแม่ผู้ปกครอง		อื่นๆ		สมัครใจ		นายหน้า		ลักพาตัว	
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ
กัมพูชา	-	-	4	4	2	1	1	1	3	2	2	2	1	1	3	3	2	1
เมียนมา	-	-	2	5	2	2	2	1	4	3	-	1	3	2	5	1	-	-
ลาว	1	1	5	4	-	-	2	2	4	3	-	-	-	-	6	5	-	-
รวม	2		24		7		9		19		5		7		23		3	
ร้อยละ	6.1		72.7		21.2		27.3		57.6		15.1		21.2		69.7		9.1	

ในด้านกลไกการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในเด็ก พบว่าประเทศไทยได้รับการยอมรับจากนานาประเทศมากขึ้นในความพยายามป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 อีกทั้งยังได้ประกาศใช้นโยบายยุทธศาสตร์และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เป็นแผนระยะยาว 6 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ.2554-2559 ตลอดจนได้ดำเนินงานภายใต้หลักการ 5 P ดังนี้ 1) ด้านการดำเนินคดีและการบังคับใช้กฎหมาย (Policy) โดยกรมสอบสวนคดีพิเศษ 2) ด้านการคุ้มครองช่วยเหลือ (Prevention) โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ 3) ด้านการป้องกัน (Protection) โดยกระทรวงแรงงาน 4) ด้านนโยบายและ

กลไกการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ (Prosecution) โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และ 5) ด้านความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ (Partnership) โดยกระทรวงต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการดังกล่าวยังพบข้อจำกัดในหลายด้านทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ จึงทำให้กลไกการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในเด็กไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ซึ่งสามารถเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ถึงแม้จะมีหลักการในการให้ความช่วยเหลือเหยื่อในคดีค้ามนุษย์ ได้แก่วิธีการที่ให้ความคุ้มครองด้านความปลอดภัย มาตรการเรียกหรือชดเชยความเสียหาย และมาตรการการฟื้นฟูและส่งกลับคืนสู่ครอบครัว แต่หลักการดังกล่าวยังมีข้อจำกัดหลายด้าน โดยเฉพาะการส่งกลับเหยื่อสู่ประเทศต้นทางเพราะหน่วยงานในประเทศเพื่อนบ้านมักมีขั้นตอนการปฏิบัติที่แตกต่างกัน และบางประเทศมีข้อจำกัดด้านการประเมินสภาพครอบครัวของเด็กทำให้มีโอกาสสูงที่เด็กอาจต้องกลับเข้าสู่การเป็นเหยื่ออีก...” (เจ้าหน้าที่มูลนิธิกระจกเงา, สัมภาษณ์, 2559)

“...กลไกการแก้ไขปัญหาในระดับจังหวัดยังมีปัญหาในเรื่องของความต่อเนื่องทำให้การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติไม่ต่อเนื่องเช่นกัน เนื่องจากมีการโยกย้ายข้าราชการทำให้ไม่มีความต่อเนื่อง ส่วนด้านการติดตามผลพบว่าการติดตามประเมินผลของรัฐยังไม่ชัดเจน ส่วนการบังคับใช้กฎหมายพบว่ามีการใช้กฎหมายอย่างไม่เคร่งครัดและในหลายพื้นที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อน จึงทำให้การจัดการกับขบวนการนายหน้าและขบวนการค้ามนุษย์ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร...ส่วนด้านกระบวนการยุติธรรมพบว่า การดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมของไทยมีความล่าช้ามาก เนื่องจากมีหลายขั้นตอน และบ่อยครั้งทำให้เหยื่อเกิดความเครียด และไม่ยอมอยู่ที่บ้านพักนาน...” (เจ้าหน้าที่มูลนิธิพิทักษ์สตรี, สัมภาษณ์, 2559)

อภิปรายผลการศึกษา

ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เหยื่อค้ามนุษย์เด็กทั้งหมดเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์คือ 1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ความยากจนซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับอัตราการรู้หนังสือสืบเนื่องจากภาวะความยากจนทำให้เด็กเหล่านี้ไม่สามารถเข้าเรียนหนังสือ อัตราการรู้

หนังสือและการอ่านออกเขียนได้จึงอยู่ในระดับต่ำซึ่งง่ายต่อการถูกชักจูงและตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ 2) ปัจจัยทางด้านครอบครัว ซึ่งเห็นได้จากอัตราการเกิดของสมาชิกในครัวเรือน ส่วนใหญ่แล้วพบว่ายิ่งครอบครัวมีขนาดใหญ่ (มีบุตรมากกว่า 5 คนขึ้นไป) เท่าใดย่อมเอื้อให้เด็กเข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เนื่องจากครอบครัวไม่สามารถรับภาระเลี้ยงดูเด็กเหล่านั้นได้ และข้อมูลยังแสดงให้เห็นว่าบุคคลในครอบครัวมีส่วนสำคัญมากในการตัดสินใจและหลายกรณีพบว่าบุคคลในครอบครัวสมยอมให้เหยื่อเด็กเข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เพื่อแลกกับเงินเพียงไม่กี่พันบาทที่ครอบครัวจะได้รับ ส่วนรูปแบบของการเข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์พบว่าเด็กมากกว่าร้อยละ 50 เข้าสู่กระบวนการค้ำมนุษย์เพื่อการบังคับใช้แรงงานโดยเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมโดยได้รับค่าจ้างต่ำกว่าระดับและมีวิถีชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กส่วนใหญ่เข้าสู่ประเทศไทยแบบผิดกฎหมาย หรือ ลักลอบเข้าเมืองผ่านพรมแดนธรรมชาติโดยมีกระบวนการค้ำมนุษย์ข้ามชาติเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะตัวแทนหรือนายหน้า ดังนั้นเมื่อนำแนวคิดที่เกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับการให้เป็นแรงงานที่ถูกบังคับซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ ความต้องการของนายจ้าง การเข้ามาของผู้ใช้แรงงาน ตลาดแรงงาน และ แนวคิดมรดกวัยโลกาภิวัตน์กับกระบวนการการกลายเป็นสินค้าของมนุษย์ที่มองทุนนิยมทำให้มนุษย์กลายเป็นสินค้ามีมูลค่าในการซื้อขายแลกเปลี่ยน เมื่อนายจ้างมีความประสงค์ต้องการแรงงานมากจึงทำให้เด็กจากประเทศเมียนมา ลาว และ กัมพูชาเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยโดยหวังผลตอบแทนที่ดีกว่าการทำงานอยู่ในประเทศของตนเอง ประกอบกับครอบครัวและคนใกล้ชิดมองว่าเด็กเหล่านี้มีมูลค่าเสมือนเป็นสินค้าจึงทำให้ครอบครัวขายเด็กเหล่านี้ให้กับกระบวนการค้ำมนุษย์เพื่อแลกเงินจำนวนไม่มากนัก สะท้อนให้เห็นถึงการลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่ได้รับสิทธิในการปฏิบัติอย่างเสมอภาคเนื่องจากเด็กเหล่านี้มีสถานะเป็นเพียงแค่อินทรีย์ราคาถูกในตลาดแรงงานเพื่อตอบสนองความต้องการของนายจ้างชาวไทยที่เพิ่มมากขึ้น แม้ว่าค่าจ้างแรงงาน สวัสดิการ ความเป็นอยู่ของแรงงานอพยพเหล่านี้เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานท้องถิ่นชาวไทยแล้วจะได้รับในอัตราที่น้อยกว่า แต่กลับพบว่าสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับค่าจ้าง สวัสดิการในประเทศต้นทางที่เหยื่ออพยพออกมา จึงทำให้

เด็กกลุ่มนี้ยินยอมเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ ประกอบกับภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์พบว่า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความก้าวหน้าเรื่องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผลักดันให้เด็กเข้าถึงข้อมูลยังประเทศปลายทางได้ง่ายขึ้น และสามารถเปรียบเทียบถึงความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของค่าจ้างแรงงานระหว่างประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง ผนวกกับการเดินทางข้ามมายังประเทศปลายทางที่ง่ายและราคาไม่แพงผ่านการลักลอบเข้าทางด่านพรมแดนธรรมชาติ ทำให้เด็กเหล่านี้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์และง่ายต่อการหลอกลวงจากอาชญากรข้ามชาติ ที่สำคัญกฎหมายของประเทศไทยไม่สามารถเข้าถึงเนื่องจากการค้ามนุษย์เป็นอาชญากรรมข้ามชาติมีการคาบเกี่ยวกับนอกราชอาณาจักรไทย อีกทั้ง การบังคับใช้กฎหมายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เข้มงวดเท่าที่ควร ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยมีความล่าช้า ส่งผลให้กฎหมายไทยไม่มีประสิทธิภาพเพื่อแก้ไขการค้ามนุษย์เด็ก นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของทวีชัย ระเบียบ และ งานวิจัยของกิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐและคณะ ซึ่งพบว่าสาเหตุหลักที่ผลักดันให้เข้าสู่การค้ามนุษย์ เกิดจากสภาพครอบครัวที่ยากจน บิดามารดาแยกทางกัน สถานะทางครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ มีหนี้สินมาก และการเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เพราะต้องการแสวงหาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของครอบครัวให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของชนกพล สกลผลดุงเขตต์ และงานวิจัยของพงษ์ธร สำราญ ที่ระบุว่าปัญหาของการค้ามนุษย์เกิดจากประเทศไทยยังขาดมาตรการที่จำเป็นในการแก้ไขปัญหา ในขณะที่เดียวกันผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของภัทรวรรณ เวชชาศาสตร์ และ ศิระ สว่างศิลป์ซึ่งระบุว่าแนวทางการแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ควรจะต้องกระทำผ่านการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด และ บูรณาการในทุกภาคส่วนจึงจะประสบความสำเร็จ

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยผลักดันที่สำคัญในการเข้าสู่ขบวนการค้ามนุษย์เด็ก ขวากัมพูชา เมียนมา และ ลาว พบว่าปัจจัยที่ส่งผลและเกี่ยวข้องกันจนเป็นแรงผลักดันให้เด็กตกต้องเข้าสู่ขบวนการก่อนเวลาอันควรประกอบด้วยความยากจนของครอบครัว แต่

อย่างไรก็ตามความยากจนไม่ได้เป็นเงื่อนไขหลักเพียงอย่างเดียวที่ทำให้เด็กต้องเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เท่านั้น แต่มักจะเป็นปัจจัยอื่นๆที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับปัจจัยความยากจนซึ่งปัจจัยต่างๆ ที่เป็นแรงผลักดันให้เด็กเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ประกอบด้วย การขาดโอกาสทางการศึกษา ตลอดจนสถานภาพและความสัมพันธ์ในครอบครัว ในขณะที่ปัจจัยที่ดึงดูด การเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์เด็กขาวเมียนมา กัมพูชาและลาวพบว่า สืบเนื่องจากความต้องการแรงงานทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่เสี่ยงอันตราย งานสกปรกและงานยากลำบาก ซึ่งแรงงานในประเทศไทยไม่ทำ เช่น แรงงานในโรงงานประมง จึงทำให้เกิดช่องว่างและมีแรงงานขาวเมียนมาเข้ามาทดแทนแรงงานไทยในอุตสาหกรรมประมง นอกจากนี้ปัจจัยดึงดูดอีกประการคือช่องทางการเข้าเมือง พบว่า การเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยในฐานะเมืองปลายทางและเมืองผ่านสามารถกระทำได้ง่ายมากเนื่องจากมีพรมแดนธรรมชาติที่ติดกัน อีกทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถกวดขันได้อย่างเข้มงวด ส่วนรูปแบบการบังคับใช้แรงงานเด็กขาวเมียนมา กัมพูชา และลาวจากกระบวนการค้ามนุษย์ พบว่ามี 4 รูปแบบหลักคือ การค้ามนุษย์เพื่อการบริการทางเพศ การค้ามนุษย์เพื่อการบังคับใช้แรงงาน การค้ามนุษย์ในโรงงานประมง และการค้ามนุษย์เพื่อการบังคับให้ขอทาน ถึงแม้จะมีกลไกในการแก้ไขปัญหาในระดับชาติและระดับนานาชาติแต่ยังพบว่าปัญหาการค้ามนุษย์เด็กยังคงอยู่ดังนั้นเพื่อให้กลไกการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์เด็กประสบความสำเร็จควรดำเนินการ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรนำมาตรฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศมาผลักดันการพัฒนา กฎระเบียบและกลไกการขับเคลื่อนภายในประเทศให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและให้เป็นรูปธรรม
- 2) ควรการเร่งเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศต้นทางผ่าน และปลายทาง ในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์อย่างเป็นระบบทั้งในเชิงนโยบาย การกำหนด แนวทางการทำงานและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในระยะยาว ตลอดจนลดช่องว่างความแตกต่างทางกฎหมายและข้อมูลของแต่ละประเทศ

3) ควรบูรณาการความร่วมมือเชิงนโยบายโดยการบูรณาการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เพื่อสร้างมาตรฐานและความเป็นเอกภาพของการดำเนินการพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดี และเป็นการสร้างความตระหนักรู้และองค์ความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการค้ามนุษย์และอาชญากรรมข้ามชาติ

4) ควรเร่งส่งเสริมพัฒนาความร่วมมือกับองค์กรและภาคประชาสังคมระหว่างประเทศด้วยส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดบรรทัดฐานระหว่างประเทศเรื่องการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ เพื่อให้ประเทศต้นทาง ทางผ่าน และปลายทางได้ร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างตรงไปตรงมามีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชน และนำไปสู่การพัฒนานโยบายและกลไกที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาคต่อการแก้ไขปัญหา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) เสริมสร้างความร่วมมือที่มีความเป็นเอกภาพของกลไกและของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการสร้าง ความชัดเจนและลดความทับซ้อนของภาระหน้าที่ของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง และเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบการดำเนินการได้ในทุกด้าน โดยทั้งจากภายนอกและผ่านหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมให้องค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐมากขึ้น

2) การสร้างความโปร่งใสเชิงปฏิบัติด้วยเสริมสร้างความร่วมมือในระดับโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อการแก้ปัญหาค้ามนุษย์ ระหว่างภาครัฐภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเครือข่ายต่างๆ ทรัพยากรบุคคลและงบประมาณที่มีจำกัดต่อภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น การขาดมาตรการบังคับให้มีการดำเนินการตามนโยบาย การขาดระบบการรายงานและประเมินผลนโยบายที่ชัดเจนและเป็นเอกภาพ

3) ควรสร้างความมีประสิทธิภาพในการบูรณาการความร่วมมือ โดยการบูรณาการความร่วมมือเชิงปฏิบัติเพื่อการขับเคลื่อนนโยบายในระดับจังหวัดที่มีปัญหาการค้ามนุษย์ที่รุนแรง

4) จัดทำฐานข้อมูลดำเนินการสำรวจการทำงานของเด็กในกิจการที่เป็นกลุ่มเสี่ยงโดยเฉพาะเด็กต่างด้าว เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนแก้ไขปัญหา รวมถึง

เป็นการแสดงข้อมูลที่แท้จริงของสถานการณ์การใช้แรงงานเด็กที่เลวร้ายในประเทศไทย และกลุ่มเสี่ยงที่มีแนวโน้มการตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์

5) ควรมีการพัฒนากลไกร่วมระหว่างรัฐและภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อน การแก้ปัญหาตามข้อเสนอของนานาชาติประเทศในเวที UPR รอบที่2 ตามที่รัฐบาลได้รับ ข้อเสนอแนะมาแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ และคณะ. (2558). การค้าประเวณีหญิงจากประเทศในแถบ อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทย. สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. สมาคมรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จรรย์ ไชฆวนันท์. (2547). นิติปรัชญา. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2560. จาก [http://e-book.ram.edu/e-book/inside/html/dlbook.aspMcode=LW201\(47\)](http://e-book.ram.edu/e-book/inside/html/dlbook.aspMcode=LW201(47)).
- ชนกพล สกลผดุงเขตต์. (2545). การป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีของหญิงและ เด็ก : ศึกษาอนุสัญญา ระหว่างประเทศและเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมาย ต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีชัย ระเบียบ. (2555). กระบวนการค้าประเวณีหญิงข้ามชาติ: ศึกษากรณีหญิงต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสาคร. วารสารวิทยบริการ ปีที่23 หน้า 10-30 ฉบับที่ 3 กันยายน- ธันวาคม 2555.
- พงษ์ธร สำราญ. (2549). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการค้าประเวณีในสถานบริการ อาบ อบนวด. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ภัทรารวรรณ เวชศาสตร์. (2558). แนวทางการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์อย่างบูรณาการ. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ปีที่6 หน้า 67-81 ฉบับที่4 กันยายน- ธันวาคม 2558.
- มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์. (2549). ทศนคติและพฤติกรรมครอบครัวของผู้ตกเป็นเหยื่อและ กลุ่มเสี่ยงที่มีผลให้เกิดการค้ามนุษย์ฯ. สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริระ สว่างศิลป์. (2557). แนวทางเสริมสร้างศักยภาพการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์ของไทย:ศึกษาเปรียบเทียบ Trafficking Victims Protection Act 2000 ของสหรัฐอเมริกาและพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551. หลักสูตรนักบริหารการทูตกระทรวงการต่างประเทศ รุ่นที่ 6.

ศูนย์ต่อต้านการค้ามนุษย์ระหว่างประเทศ สำนักงานคดีค้ามนุษย์ สำนักงานอัยการสูงสุด. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2558. จาก <https://www.caht.ago.go.th/index.php/248>.

ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์แห่งชาติสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2555-2559. บริษัท อีเล็ฟแวนด์คัลเลอร์ จำกัด.

สถานทูตสหรัฐฯและสถานกงสุลในประเทศไทย. (2559). รายงานการค้ามนุษย์ประจำปี 2559. สืบค้น เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2560. จาก <https://th.usembassy.gov/th/statement-2016-trafficking-persons-tip-report-th/>

สารระนำรัฐของกฎหมายคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์ของสหรัฐฯ. (ม.ป.ป.) สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2560. จาก<http://thaiembdc.org/>

Emmers, R. (2003). The threat of transnational crime in Southeast Asia: Drug trafficking, human smuggling and trafficking, and sea piracy. Madrid: UNSCI Discussion Paper Series.

UNODC. (2004). UNITED NATIONS CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME AND THE PROTOCOLS THERETO. สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2558. จาก <https://www.unodc.org>

สัมภาษณ์

เจ้าหน้าที่มูลนิธิพิทักษ์สตรี, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2559.

เจ้าหน้าที่สถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด บ้านภูมิเวท, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20กรกฎาคม 2559.

เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2559.

เจ้าหน้าที่สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ บ้านศรีสุราษฎร์, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2559.

เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กกระนอง, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2559.

เจ้าหน้าที่มูลนิธิกระเจา, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2559.

เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนภาคอีสาน, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2559.

จจจไถ่, แรงงานเด็กชาวเมียนมา, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 7 ธันวาคม 2558.

เตียว, แรงงานเด็กชาวกัมพูชา, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 22 มกราคม 2559.

ทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการดูแลเด็กปฐมวัยในพื้นที่ภาคเหนือ
Social Capital and Potential Enhancement of Community for Caring
the Early Childhood in the Northern Part of Thailand

รองศาสตราจารย์ ดร.จutamaศ โชติบ่าง¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุษณีย์ จินตะเวช²

Associate Professor Jutamas Chotibang, Ph.D.³

Assistant Professor Usanee Jintrawet, Ph.D.⁴

Abstract

The objective of this research was to search for the social capital in community which can be used to develop the potential in the Early Child Development Center for 2-5 year-old children in the northern part of Thailand covering 6 provinces namely Sukhothai, Lumphun, Lumpang, Nan, Chiang Mai, and Chiang Rai. Data collection was conducted through interviewing people in the community who are capable of providing information about social capital in the community including community leader, representatives of Local Administrative Office, representatives of the healthcare service center, parents, and officers in the Early Child Development Center.

Finding of this study showed that the social capital in the community could be used as the basis of the potential development of the Early Child Development Center in the area in 7 forms including 1) human capital 2) group capital/network capital 3) department capital/organization capital/institute

¹ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ Lecturer, Faculty of Nursing, Chiang Mai University, Thailand

⁴ Lecturer, Faculty of Nursing, Chiang Mai University, Thailand

E-mail : chotibang.coact@gmail.com, usanee.jin@cmu.ac.th

capital 4) financial capital 5) facility capital 6) natural resource capital and 7) local cultural and traditional capital which were able to be used to develop the Early Childhood Development Center's performance, and to support the long-term community development on child development, concentration, social skills, holding the learning activities for children, transmitting the community culture through generations, natural resources conservation, and also the potential development of the officers in the Early Childhood Development Center in the community. Studying the social capital in the community was important steps in process of enhancing the community which could be conducted together with the analyzing the situation and needs of the community for developing the Early Childhood. Besides, the social capitals were able to be used as the solution of the problems and guideline for promoting child development in community.

Keywords : Social Capital, Pre-School Children, Community Potential, Northern Part

Background and Rationale

Early childhood period is the important basis of human resources development since it is the initial of holistic capacity building in physical, emotional, and social dimension, which will have long-term on personality, social developments, and human capacity that related to the strategic country development plan and strategic national research (Office of the National Economics and Social Development Board, 2012); The office of the National Research Council of Thailand, 2012) The strategic plan focuses on educational reform especially the quality of the children, and youth. The capacity development of the pre-school children depends on cooperation from the representatives of various departments including family, community,

school, and society, mainly-focused on family in child development, and the community and society base voluntary participation in every steps of children development (Office of the Education Council, 2007)

The current social conditions, most of parents of the children in those ages have to work outside their home to earn a living so that they are unable to take care of their children full-time. The Early Child Development Center in many areas has become the essential alternative. The key factor determining effectiveness of the preschool center management is the support from all departments related particularly the parents and community which are on the location of the center. The attempt to use the social capital in the community as the important basis in supporting the center's performance becomes one of the alternatives in the capacity development of the center. Performance management of Early Child Development Center in their responsibility scope especially the participation process of community in building and developing the pre-school children through the social capital in community including human capital, network, relation in community and the social, and cultural context which benefits the development of the curriculum for preschool children. Moreover, these strategy also build long-term community strength, and learning each other including knowledge and experience that related to the way of life of people in community. Then group-reliance and social relation possibly occur as these pre-school children grow to be part of the human capital and to be the important power in long-term community development and finally people in community are able to rely on themselves.

Important components of social capital include networks, norms, and trust (Putnam, 1996; Baron, Field, and Schuller, 2000) which are very

essential to the human resource development of the community starting from the pre-school children through using the social capital in the capacity development of the Early Childhood Development Center so that the center could manage social capital and take care of the children for their growth and cognitive development appropriate to their age, altogether with social skills development under the bond with the community. So this study aimed to determine the social capital which benefits the capacity development of the Early Child Development Center in the community in many aspects. The Early Child Development Center in 6 provinces in the northern part of Thailand were selected to study since those areas have the individual cultural and social context. This research could be basis information for using the social capital in planning for the further capacity development of the Early Child Development Center's performance.

Objectives

To study the social capital in the community in order to use for the capacity development of the Early Child Development Center for 2-5 year-old children's performance in the 6 provinces of the northern part of Thailand

Theoretical Framework

This study used the concept of the social capital to develop early childhood in the community because the concept was created from generosity, trust, and experience that leading to the economic and social development. Its consequence may further produce serve as a driving force to perform value added of its community in many aspects of development.

These developments could add values to the community in knowing the problems hence solving and managing the problems on point and finally leading to long-term self-reliance (Worawut Romratanapan, 2005) which activate the continuous and sustainable participation of the people in community.

The social capital could be spiritual, human and culture capital, public fund, and public space or culture space which can be displayed through local religious awareness, local wisdom, human resource and network, natural resources capital, cultural way of life, uniqueness, identity, and generosity (Social Investment Fund Office, 2012). Aside from that, the social capital in the community possibly includes the social relation among persons, institutes, and organization in the individual forms, groups, and network (Ammara Pongsapitch and Benja Yoddamnoen Attick, 2000). Additionally, the way to think and the knowledge system which can be used in way of life in community management are also included (Anan Kanchanapan,1995).

Social capital can be generally applied to the context of politics and economic contexts, and environment management (Worawut Romratanapan, 2008). Using the social ecological model's ecological framework for human development could be used in the different level of the educational development such as micro level: the family support; meso-level: school and community; and macro level: society level (Bronfenbrenner, 1979). On the other hand, education is the essential basis in building the social capital. All three levels affect the results of the educational management and children's development in overview. (David, 2005)

This research attempted to search for the social capital in the community and use for the capacity development of the pre-school children's capacity and educational management for pre-school children in the 6 provinces of the northern part of Thailand.

Methodology

This research was a descriptive one, and was the part of plan in the Capacity of a Community Treasure (COACT) project in 2-5 year-old children care which was conducted in 6 provinces of the northern part of Thailand namely Sukhothai, Lumphun, Lumpang, Nan, Chiang Mai, and Chiang Rai. The goal of this study was to search for the social capital in the community which benefits the capacity development of the Early Child Development Center.

Sample Group

In this study 6 communities in the 6 provinces of the northern part of Thailand were selected. One of the Early Child Development Centers from each community was considered as the model of each area which takes care of pre-school children between 2-5 year-old in the community including 1) Wiang Nong-long District, Lumphun Province, 2) Sawankhalok District, Sukhothai Province, 3) Kho-Kha District, Lumpang Province, 4) Nanoi District, Nan Province, 5) Sansai District, Chiang Mai Province, and 6) Watprom Wihan Sub-district, Maesai District, Chiang Rai Province. The key information was collected from those related to what the center who could provide the information of the social capital in the community including community leader, the representatives of Local Administrative Office, the representatives of the healthcare service center, parents, and officers in the Early Child Development Center.

Tools used in this research included the guideline of the social capital in capacity development of the Early Child Development Center which was built to explore the social capital in the community. It can be divided into 6 aspects namely 1) Human capital which are the important person, leader, smart people, volunteers in pre-school children development in the community, and officers in the Early Child Development Center: specifying the name, position, expert, and the work of these people, 2) group/network capital which is the gather of network in the community that tends to benefit the Early Child Development Center such as housewives, youth, handicapped, the elderly, volunteer community network, farmer network, local wisdom teacher, and monk network: specifying the group/network, position, expert, and the work of these group/network, 3) departments/organizations/institutes capital which are able to benefit or to support the performance of the Early Child Development Center: specifying the departments/organizations/institutes, position, expert, and the work of these departments/organizations/institutes, 4) financial capital which are the financial resources that are able to subsidize the Early Child Development Center both direct way and donation: specifying the financial resources name and possible fund and supplies, 5) facility capital which are the facility resources or the location in the community that can support the Early Child Development Center in other aspects, 6) natural resources capital which are the natural resources in the community that can support the Early Child Development Center's performance, and 7) culture and local tradition capital which is the unique local culture such as local yearly tradition, traditional dress, local activities, and useful dialects for the children's development and local heritage in community.

Procedure Data collection was collected through the interview all related to the Early Child Development Center in order to get the key information of all aspects of the social capital in the community with survey form. The information givers were expected to appear in the community and had enough potential to support the Early Child Development Center in many aspects.

Ethical Considerations : Study approval was obtained from the Research Ethics Committee of the Faculty of Nursing, Chiang Mai University. All participants received a complete explanation and written description of the purposes and processes of the study, the methods, the potential risks and benefits of participation, and the protection of their right to withdraw from the study at any time, without any adverse personal impact. Before signing the informed consent form, participants were assured about confidentiality and anonymity and had a chance to ask questions about the study.

Results

From the social capital survey in many aspects in the community of 6 districts, it was found that social capital and community development are influence on development as a result of the interactions. Social capital facilitates information sharing, decision-making, and project activities action through social networks, rules, procedures, and policy. Social capital facilitates coordination because of enhanced communication between members of communities, thus reducing inefficiencies and reduces uncertainty between members of community. Project activities provide individual community members the opportunity to build a personal sense

of empowerment, which encourages commitment to the community, thus promoting needed stability. Moreover, the types of the social capital which benefit the performance of the Early Child Development Center were divided into the following aspects:

1. Human Capital

In all 6 communities, it was found that the social capital in the human form had ability and capacity to support the Early Child Development Center in many aspects such as community leader. Each community had different roles in the learning course management, propelling and raising awareness of the education in the parents, providing suggestion and fund-raising to develop the center, and enhancing the parents, community and all societies to be part of the center management to push the education to be the tool used in the community development. Human capital composed political leader in the community, the spiritual leader or the religion still plays important roles in enhancing the pre-school children's development especially the roles of monks who give the knowledge, teach the religious moral to the pre-school children, and cultivate the ethics in them. In addition, the monks could possibly suggest the goodness to the teacher/teacher assistants and the educational officers in the Early Child Development Center. In some places, the temples allowed the educational learning center for pre-school children to be built in their area such as the Early Child Development Center in Chiang Rai.

The group of people considered as the important roles as well in enhancing the capacity of children's learning was the local wisdom teacher. Each community has local wisdom teacher in the special aspect. But in the overview of the northern part of Thailand, it was resulted by the uniqueness

of local culture which viewed as the useful identity and can be passed through generations.

6 provinces in the northern part of Thailand, there were many branches of local wisdom teachers namely 1) crafts: reflecting through the easy handmade weaving, paper cutting, and small inventions from materials such as making the local lantern, the traditional flag, and handmade from reused materials in order to allow the children practice the hand skills and muscles, 2) agriculture: the children can learn to plan vegetables, and chemical-free vegetables to support the ingredients for the center's kitchen such as doing fish and mushroom farm 3) local music and art: how to play the traditional local instrument and do Thai dancing can be taught to the children and it helps them focus their mind, 4) traditional sweets and food e.g. how to make and cook local healthy food and sweets for better growth development of the children, 5) herbs: the local way of children's healthcare and the health consultant for parents, 6) carpentry: the local wooden toys could be built from this and could also be the exhibition for the children, and 7) pottery: the pottery could help to adjust the scenery in the Early Child Development Center and draw the children attention.

2. Group/Network Capital in Community

Nowadays many groups or networks in the community have been established and aimed to develop the community with the participation of the people there as well as development of the pre-school children in the community. After studying the activities of groups or networks in the area, it was found that many of them had capacity in enhancing the pre-school children's development of the Early Child Development Center such as the group of the elderly. The elderly shared the activities with the small children

e.g. exercising with them, storytelling, telling local proverbs, and making toys from local wisdom (banana tree horse, banana tree gun). It is also one way to pass the culture to another generation, and creates warm and secure feeling to both the elderly and small children. Furthermore, the group of housewives could be the part of the children's development through their activities including teaching them how to cook especially the local food and sweets, and handcrafting with the materials in the community (making flowers and local toys. The group which has specific ability in the community and officially formed themselves is a part of local wisdom teacher namely the group of pottery: can be taught to the small children and allow them take action.

Other groups in the community have their own work and responsibility could be a part of the small children's development as well such as the group of the monks which could voluntarily teach them about the religious days, and cultivate ethics to them. The group of teachers/teacher assistants and student councils give the small children the knowledge, and create the activities for them. The voluntary health officers could also take care of their health by removing all mosquitos' larva to prevent dengue fever. Additionally, the network of farmers could share the agricultural learning and provide the agricultural learning center for them.

Besides from the network in community, the groups of the Early Child Development Center's entrepreneur also has their own network which can be used as the basis for capacity development of performance in the center as well including the network of teacher/teacher assistants which they always exchange their experience, academic development, teaching media, and strengthen their network continuously. The most important thing

was the parents of the children who need to support the children and cooperate with the center when there are activities.

3. Departments/Organizations/Institutes Capital

Aside from social group and network, the social capital in the form of department/organization/institute in community could enhance the capacity development and the useful cooperation to the Early Child Development Center as well including public health organization (sub-district promoting health hospital and the public health voluntary officers who provide knowledge to teacher assistants and educational officers in healthcare, nutrition (lunch and supplementary food), medical checkups of teacher assistants and the children, cooks and educational officers, and the disease prevention and control.

There are many universities and colleges in the northern part of Thailand considered as the important resources capable of supporting the capacity of the pre-school children care in community such as the Faculty of Nursing, Chiangmai University, Rachabhat Chiang Rai University and Mae Fah Luang University in Chiang Rai which had provided academic advice and the expert lecturers to the center, as well as the Faculties of Nursing of Payap University and Chiang Mai University which provide the learning-experience course.

Besides the public organization and educational institute, some of cooperation in the northern area were raised from private organization such as the big shopping mall in Chiang Mai which provide educational equipment and scholarships to the small children, and farms in Chiang Mai which provide flower seeds to grow in the center and in learning activities.

4. Financial and Supplies Capital

The social capital was as important as the group or the network in supplying the financial and supplies capital. Most of the area in the northern part of Thailand was subsidized from organizations which were directly responsible for the center's performance including Local Administrative Department (Sub-district Administrative Office provide the office equipment and the media for children's learning and subsidized the lunch, supplementary food, compensation, social security fee, equipment's fee, teacher's scholarship, and training course of teacher assistants). In addition, people in community and parents could be part of the supporting as well through donation for educational, and the co-donation with other organizations in specific activities or through the community activities such as Buddhism campaign.

5. Facility Capital

Facility and area were other essential capitals for the development of pre-school children since the activities need area to broaden their learning. Nowadays the center and community shares the area in doing activities together namely multi-purpose building for meeting, holding community activities (children's day), local radio and wire broadcasting for announcement related to the activities of the center, and the sport courts. Occasionally, the area is used to hold the learning activities sponsored by other learning center for example organic farming learning center, frog farming learning center and sewing learning center. The area is used for some specific activity of the learning center as well such as the antique and history exhibition from museum in Sukhothai.

6. Natural Resources Capital

Natural resources in community can be useful for the learning process of the small children as well. Since many areas in the northern part have natural resources which people in the community could rely on e.g. community forest as food resources of people in community which could be passed to the center, water resources which are reservoir and dam for consumption, agriculture, and daily use, and mountain and hills (learning and food resources or agro-tourism in some cases for children).

7. Culture and Local Tradition Capital

One of the important social capitals in community is the culture capital which can be reflected through the local traditions and ceremony, dress, food, language, and local activities. These things can be used to improve the pre-school in community effectively in the aspects of passing the tradition and culture to the new generations, opening the new experience to the children, and increasing some useful skills in daily life in many ways. The examples of local culture which enhance the children's learning process are Songran festival, lantern festival, Tan Kuay Salak festival (offering food to the monks), fun fair, harvesting festival, and Tan Tung festival. Local dress codes of hill tribes namely Tai, Lue, Yong and other hill tribes, local activities such as bird dancing, lion dancing, sword dancing, Tai dancing, long fingernail dancing, Northern Thai style dancing, and learning local dialects such as Northern Thai dialect, Tai dialect, Lue dialect, Chinese, and Burmese are also included.

Discussion

From the present study which searched for the 7 social capitals for the basis of the pre-school children's development through the enhancing and cooperating with the Early Child Development Center in childcare management and learning-course management appropriate to the capacity development, it was found that northern part of Thailand has the unique and various social capitals due to the dominant local wisdom and tradition which could develop the children in many dimensions including body, mind, and society. It means not only using these capitals in their community but also transmitting and increasing social capital continuously and sustainably. This also illustrated the development in micro level, meso level, and macro level in the society. Besides, the potential groups and networks are the local wisdom teachers and the elderly in the community who usually participated in the activities of the Early Child Development Center.

However, it was found that many areas were just beginning to search for the social capital's capacity not use it in the Early Child Center concretely yet. The area differences of each center such as Chiang Mai and Chiang Rai provinces were able to reach the more various social capital easily. The social capital in the form of finance or fund from the private organization in the area or in the form of educational equipment, and learning resources from the educational institute in the area were the examples. Some areas already have the social capital mentioned but not yet use it to development ultimately. For example, Chiang Mai has various kinds of social capital but not use it as the basis to develop the center because of some condition.

It was noticeable that the community nowadays lacked of the network connection between the center and the private organizations in the

community which were full of potential to support the center because there was no coordination or channel, plus most of the support were activities or just few times in the form of materials and finance which were not sustainable. Generally, the form and the process of the performance were divided into 2 kinds, “giving” such as donations or giveaway help just to reduce the problems at the early stage, and “supporting” such as enhancing the learning and participation of the community according to the developing concept of each community through the local wisdom with their own way and altogether with the propelling from outside the center, especially the social relation management (Rawiwan Laohanana, Patrarapan Dhamdee, and Worachai Wiriyarom, 2016). The “supporting” cooperation should be focused more.

Whether finding the social capital in community resulting in the potential development of the pre-school children or not depended on the aspect of childcare and child development which should not be focused in only one way. Learning management process of the pre-school and the course enhancing the children’s development proper to their ages should be concentrated or they should be smart, well-manned and happy at the same time especially during the pre-school because the pre-school is the important period of human quality development namely physical, emotion, society, and cognitive (The Secretariat of the House of Representatives, 2013). If the officers responsible for the educational management understand the goal of development, this could open the various points of view of the social capital which could be developed in the broader way, not only in one aspect. Some areas might have the social capital in their community already but not be valued yet as the basis of the pre-school

children's development such as allowing children to do difficult tasks (learn to cook easy food, doing handmade things from the local wisdom or even music and art which the human capital in the community could teach them). This can be considered as the part of children development as well. Moreover, what matters in pulling the resources in community in long-term period were the security and the cooperation of people in the community by relying on the relation in the community to achieve the success.

Implications

Social capital search is counted as one of an important step to study community in various dimensions, and could be processed at the same time or after the problems, situation analysis of the children's development in community. The important thing was an attempt to interpret and divide the social capital in community according to the concrete concept so that the center could find the social capital and use it to support the center's performance. Apart from that, there might be the social capital searching from outside which could be connected with the children development in the area. For example, the organizations or departments in the area have enough potential to be asked for cooperation through the other existing projects such as Corporate Social Responsibility (CSR) or the civil state project sponsored by the government as the resources to develop the potential of the continuous and sustainable childcare.

Acknowledgement

The authors would like to thank all parties participating in this research including Local Administrative Office, Early Child and Community

Development Center for well-cooperation for their kind cooperation and support throughout the study. The study was sponsored by Thai Health Promotion Foundation, section 4.

References

- Ammara Pongsapit and Benja Yoddamnoen Attick. (2000). Thailand social monitor: social capital and the crisis. World Bank, UNICEF, College of Population Study, Chulalongkorn University and Institute for Population and Social Research Mahidol University.
- Anan Kanchanapan. (1992). Fund Raising for Society. Bangkok: Local Development Institute.
- Baron, S., Field, J. & Schuller, T. (2000). Social capital : critical perspectives. Oxford: Oxford University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Halpern, D. (2005). Social capital. Cambridge, UK: Polity.
- Jeronimus, B.F.; Riese, H.; Sanderman, R.; Ormel, J. (2014). Mutual Reinforcement Between Neuroticism and Life Experiences: A Five-Wave, 16-Year Study to Test Reciprocal Causation. *Journal of Personality and Social Psychology*. 107 (4): 751–64.
- Kail, R. V., & Cavanaugh, J. C. (2010). *The Study of Human Development. Human Development: A Life-span View* (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.

- Office of the Education Council. (2007). Long-Term Policy and Strategy of Early Children Development (0-5 year-old) 2007-2017. Bangkok: Office of the Education Council.
- Office of the Education Council. (2013). Roles of Parents, Teacher Assistants, and Babysister for the Pre-School Childcare. Bangkok: Office of the Education Council: Ministry of Education.
- Putnam, R. D. (1996). Who kill Civic America?. Prospect, March: 66-72.
- Rawiwat Laohanat, Patrapan Dhamdee, and Worachai Wiriyarom. (2016). Corporate Social Responsibility and Community Development. Document Reports of 8th National and International Graduate Academic Conference Held by the Project of Master of Arts, Politics Science (Special Program) Department of Political Science and Public Administration Faculty of Social Science Kasetsart University. Friday, June 24, 2016 at Faculty of Social Science, Kasetsart University. Page 81-86.
- Santrock, John W. (2007). A Topical Approach to Life-Span Development. New York, NY: McGraw-Hill.
- Social Investment Fund Office. (2002). Learning for Country. Bangkok: Social Investment Fund Office. Office of the National Economics and Social Development Board. (2012). Thailand Strategy for the Next 2 Decades (2013-2031) Under the Sufficiency Economy September 28, 2016. Retrieved from http://www.nesac.go.th/web/upload/modDocument/file_1286335836568_tn-31-486.pdf
- The office of the National Research Council of Thailand (2012). 8th National Research Policy and Strategy (2012-2016). September 28, 2016. Retrieved from <http://www1.nrc.go.th/index.php?mod=contents&req=view&id=1402>

- Vander Zanden, J. W., Crandell, T. L., Crandell, C. H. (2007). Human Development. (8th ed.). New York: McGraw Hill.
- Worawut Romratanapan. (2005). Social Capital. Bangkok : Learning Project for Happy Community
- Worawut Romratanapan (2008). Social Capital: New Paradigm in Environmental Management. Nakhon Pathom. Physic Center.
- Woodside, Arch G.; Caldwell, Marylouise; Spurr, Ray (2006). Advancing Ecological Systems Theory in Lifestyle, Leisure, and Travel Research. Journal of Travel Research. 44 (3): 259-272.

การเรียนรู้จากงานบริการวิชาการแก่สังคม (Service Learning) ผ่านประสบการณ์
ภาคสนาม : โครงการนวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาวะ เทศบาลตำบลเขาพระงาม จ.ลพบุรี
A Perspective on Service Learning through Field Experience: Happy Home
Ward Innovation Project Khao Pra Ngam Tessaban Lopburi Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพัชร สโรบล¹
Assistant Professor Nattapat Sarobol²

บทคัดย่อ

การบริการวิชาการแก่สังคม (Service Learning) ก่อให้เกิดการเรียนรู้สถานการณ์ ประเด็นและมุมมองต่างๆทางสังคม ผลผลิตและผลลัพธ์จากโครงการบริการวิชาการแก่สังคมเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จเท่านั้น แต่ไม่ได้สะท้อนให้เห็นว่าแท้จริงการเรียนรู้ที่จากโครงการมีอะไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานภาคสนาม หรือ ชุมชน ซึ่งในบทความนี้ ผู้เขียนใช้คำว่า “ห้องเรียนชุมชน” เป็นสิ่งที่อยากนำเสนอเพื่อจุดประกายความคิดใหม่ๆให้กับการทำงานบริการวิชาการแก่สังคม

การนำเสนอบทความวิชาการนี้ นำเอาประสบการณ์การทำงานบริการวิชาการแก่สังคมร่วมกับเทศบาลตำบลเขาพระงาม จังหวัดลพบุรีมาสะท้อนมุมมอง การเรียนรู้จากการทำโครงการร่วมกันตลอดระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา ข้อมูลที่รวบรวมมานำเสนอในบทความวิชาการนี้ เป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการลงภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน การสังเกต การสัมภาษณ์ และการประชุมร่วมกับชุมชน บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอสาระสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) กระบวนการขับเคลื่อนงานบริการวิชาการแก่สังคมทั้งแง่มุมมองและแง่มุมมอง 2) นำเสนอบทวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานภาคสนาม ตัวอย่างของผลงานจะสะท้อนวิธีคิดร่วมกันของคนทำงานจริงในพื้นที่สู่การออกแบบนวัตกรรม

¹อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² Lecturer, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

E-mail : familypooh@hotmail.com

คำสำคัญ : การเรียนรู้จากงานบริการวิชาการแก่สังคม, ห้องเรียนชุมชน, การเรียนการสอนที่เน้นการคิดและลงมือปฏิบัติ, นวัตกรรม

Abstract

According to National Service Learning Clearinghouse, service learning is a teaching and learning strategy that integrates meaningful community service to enrich the learning experience, teach civic responsibility and strengthen communities. In this article, understanding and knowledge about learning service occurring through a field experience in the community were revealed. Community engagements through partnership with Khao Pra Ngam Tessaban, Lopburi province for two years were reflected. Data were collected by observation, interview and discussion with a community partner. The findings revealed both positive and negative aspects of service learning. The analysis of the real characteristics of service learning in this community in order to enhance the innovation design was also presented.

Keywords : Service Learning, Community Engagements, Partnership, Innovation

บทนำ

นโยบายด้านการศึกษาระยะ 10 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยกำหนดนโยบายมุ่งเน้นให้แต่ละคณะให้ความสำคัญกับการบริการวิชาการแก่สังคม โดยเน้นให้เกิดกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านงานบริการวิชาการ (Service Learning) ควบคู่กับการออกแบบการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันในรูปแบบที่เรียกว่า “การเรียนการสอนที่เน้นการคิดและลงมือปฏิบัติจริง ” (Active Learning) หลักการที่แท้จริงของการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ผ่านงานบริการวิชาการนั้นไม่เพียงต้องการให้เกิดผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม แต่เป้าหมายแท้จริงคือ การมุ่งหวังให้เกิดการผสมองค์ความรู้ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนในฐานะของการเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความเป็นพลวัตและ

เปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเคลื่อนย้ายประชากร สุขภาวะ ประเพณี วัฒนธรรม กฎหมาย การศึกษา สิ่งแวดล้อม จิตวิญญาณ ตลอดจนวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่เปลี่ยนแปลงและเกิดปรากฏการณ์ที่ต้องการการสนับสนุนความรู้ใหม่ๆ ทางวิชาการเข้าไปช่วยพัฒนาให้ดีขึ้น ประกอบกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยที่มีอุดมการณ์ที่ชัดเจนในการเป็น “มหาวิทยาลัยเพื่อประชาชน” ดังนั้น การดำรงไว้ซึ่งการให้บริการทางวิชาการจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญเทียบเท่ากับการผลิตบัณฑิตออกไปปรับใช้สังคม แต่การทำความเข้าใจกับเป้าหมายและกระบวนการในการทำงานร่วมกับชุมชน ภายใต้การจัดบริการวิชาการแก่สังคมเป็นเรื่องใหม่และปฏิเสธไม่ได้ว่าแต่ละคณะที่มีศาสตร์ความรู้เฉพาะทางที่ชัดเจนต่างต้องการการเรียนรู้ในทางบริการวิชาการแก่สังคมด้วยเช่นกัน เพราะไม่ได้หมายความว่าศาสตร์ความรู้ที่มีนั้นจะสามารถนำไปปรับใช้แบบเทน้ำลงไปในโหลได้ทุกอย่าง เพราะเมื่อไหร่ก็ตามที่ทำงานอย่างไม่เข้าใจ ศาสตร์ความรู้จึงเปรียบเสมือนน้ำที่ไหลไปแล้วไม่สามารถผสมกับน้ำเดิมในขวดโหลได้ กลายเป็น “สองน้ำ” และอาจสร้างความแตกแยกให้เห็นชัดเจนมากขึ้น ดังนั้น “ศาสตร์” อาจต้องการการประยุกต์ ผสม ปรับเปลี่ยน และในบางครั้งศาสตร์ความรู้เฉพาะด้านต้องการบูรณาการให้เป็นองค์รวม ถือเป็นเรื่องท้าทายและจากโจทย์ดังกล่าวนี้ มหาวิทยาลัยจึงมีความพยายามเป็นอย่างมากในการสร้างพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้และทำงานร่วมกัน หากแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

การเขียนบทความวิชาการนี้ ต้องการนำเสนอมุมมองในฐานะนักวิชาการที่มีโอกาสทำงานบริการวิชาการแก่สังคม (Service Learning) โดยการนำเสนอนี้เพียงเพื่อต้องการเปิดมุมมองใหม่โดยหยิบเอาตัวอย่างจริงที่เกิดขึ้นจากการทำงานภาคสนามเข้ามาช่วยอธิบายให้เห็นปรากฏการณ์บางอย่างและเห็นถึงกระบวนการที่อาจนำไปสู่ความสำเร็จและกระบวนการคิดที่ยังต้องนำกลับมาทบทวนในฐานะของคนทำงานร่วมกับชุมชน การนำเสนอแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ประเด็นแรก ต้องการนำเสนอกระบวนการทั้งในเชิงบวกและเชิงลบที่เกิดขึ้นจริงจากประสบการณ์ภาคสนาม ข้อมูลที่นำมาเขียนในบทความชิ้นนี้อาจไม่สามารถใช้อ้างอิงกับพื้นที่อื่น เพราะเลือกหยิบตัวอย่างเพียง 1 พื้นที่มาอธิบายประกอบ ประเด็นที่ 2 เพื่อนำเสนอบทวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจริงจากการทำงานภาคสนาม

ตัวอย่างผลงานจะสะท้อนวิธีคิดและกระบวนการของงานบริการวิชาการแก่สังคมอย่างชัดเจน ไม่ฉาบฉวยและมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีการวิเคราะห์และถูกถ่ายทอดยังเวทีวิชาการนานาชาติมาแล้ว บทความนี้จึงมุ่งเน้นให้เกิดการถ่ายทอดที่ผสมผสานกันระหว่างกระบวนการและผลเชิงประจักษ์ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้โดยง่ายอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและเห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อนำเสนอมุมมองประสบการณ์ต่อกระบวนการขับเคลื่อนงานบริการวิชาการแก่สังคมทั้งแง่มุมที่เป็นบวกและแง่ลบ
2. เพื่อนำเสนอบทวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจริงจากการทำงานภาคสนามและการสะท้อนวิธีคิดร่วมกัน แนวทางการแก้ไขปัญหา ผ่านตัวอย่างของโครงการนวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาพ

การศึกษาข้อมูลในพื้นที่

การเก็บข้อมูลด้วย 3 วิธีหลัก คือ 1) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ สถิติจำนวนประชากร โครงการที่ผ่านมา 2) การสนทนากลุ่มผู้ปฏิบัติงานโดยกำหนดประเด็นการสนทนา ประกอบด้วย สถานการณ์ปัญหาผู้ป่วยติดเตียงในชุมชน การจัดการปัญหา ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน การเรียนรู้แนวคิดสำคัญในการทำงาน 3) การสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและครอบครัว โดยกำหนดแนวคำถามแบบเจาะจง และ 4) การสังเกต ได้แก่ สภาพบ้าน อุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกของผู้ป่วย ปฏิสัมพันธ์ของผู้ป่วยกับครอบครัวหรือผู้ดูแล

มุมมองต่อการเรียนรู้จากงานบริการวิชาการแก่สังคม (Service Learning)

มีนักวิชาการพยายามให้คำอธิบายคำว่า “งานบริการวิชาการแก่สังคม” (Service Learning) แตกต่างออกไปในหลายแง่มุม กรอบคิดหลักเน้นว่าการบริการสังคมเป็นการผสมผสานและรวมพลังกันระหว่างการสอนและการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเพิ่มพูน

องค์ความรู้เฉพาะตัวผู้เรียน หลักการสำคัญ เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างครูผู้สอน ผู้เรียน และสมาชิกชุมชน และร่วมกันทำความเข้าใจต่อประเด็นทางสังคมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผ่านการสะท้อน โดยนักศึกษาสามารถทบทวนความรู้ และประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ ของตนเองอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ซึ่งนับเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพของการเรียนและการจัดบริการภายใต้เงื่อนไข ประกอบด้วย การศึกษาร่วมกัน (Co-Education) การเรียนรู้ร่วมกัน (Co-Learner) การจัดบริการร่วมกัน (Co-Service) และการสร้างให้เกิดร่วมกัน (Co-Generator) (Clayton, 2006) ในขณะที่ Thomas Ehrlich (1996) ได้ให้คำจำกัดความมุ่งเน้นการเชื่อมโยงระหว่างศาสตร์ความรู้และการจัดบริการในชุมชน การเรียนรู้เริ่มต้นจากปัญหาที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม ความน่าสนใจประการหนึ่งคือ การตั้งคำถามเกี่ยวกับ ความแตกต่างของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (Service Learning) กับการจัดบริการในชุมชน (Community Service) ซึ่งมีการให้คำอธิบายเกี่ยวกับการจัดบริการในชุมชนว่าเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยศาสตร์และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ แต่อาจเป็นการทำงานแบบสมัครใจหรืออาสาลงไปช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พัฒนา หรือช่วยเหลือแบบเฉพาะหน้า แต่ก็ยังมีการให้คำอธิบายเกี่ยวกับการรวมเข้าไว้ด้วยกัน ระหว่าง Service Learning และ Community service โดยเรียกว่า Community Service Learning หรือ Community Engagement ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การทำงานร่วมกันกับชุมชนแบบเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันของ The University of British Columbia (UBC) of Canada มีจุดยืนที่ชัดเจนเรื่องของการเรียนรู้จากงานบริการวิชาการแก่สังคม (Service Learning) ทำให้นักศึกษาเห็นความเชื่อมโยงทฤษฎีที่เกิดขึ้นในห้องเรียนกับการนำไปประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์จริงในชีวิตมนุษย์และในสถานการณ์ต่างๆ โดยมีตัวอย่างโครงการที่น่าสนใจ อาทิ Co-Curricular Community Service Learning (CSL), Community Technology Program (CTP) และ Youth Mentoring Programs-off campus โครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการเปิดพื้นที่ให้นักศึกษามีโอกาสทำงานในชุมชนและสถานการณ์จริง เป็นการมองที่เน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นิยมที่ผู้เรียนได้มีโอกาสลงมือทำกิจกรรมเพื่อสังคม โดยที่กิจกรรมนั้นจะช่วย

ให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิดและมองเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมจิตอาสา (ศุภรัตน์ รัตน์มุขย์, 2556)

เมื่อกล่าวมาถึงการให้คำจำกัดความที่แตกต่างกันออกไป คงไม่ใช่เรื่องผิดแปลก แต่ขึ้นอยู่กับว่าผู้นำแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมไปใช้ในบริบทใด และในวิชาอะไร อย่างเช่น การมองเรื่องการทำกิจกรรมเพื่อสังคมถูกยกขึ้นมาอย่างชัดเจนในการเรียนการสอนวิชา มธ.100 ความเป็นพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งเป็นวิชาในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในบางคำจำกัดความอาจลงลึกไปถึงเรื่องการใช้องค์ความรู้ที่เข้มข้นด้วย ในกรณีของการประยุกต์ใช้ในรายวิชาที่มีเนื้อหาวิชาที่มุ่งเน้นมากกว่าการทำกิจกรรมเพื่อสังคมแต่เพียงอย่างเดียว การหยิบเอาเรื่องการให้คำจำกัดความจึงมีความเข้มข้น หนักเบาตามบริบทของรายวิชาที่ถูกนำไปปรับใช้ การอธิบายความหมายก็เพื่อให้เข้าใจถึงการนำไปปรับใช้อย่างเหมาะสมเท่านั้น แต่ข้อพิจารณาที่ผู้เขียนนำมาเสนอในบทความฉบับนี้เกี่ยวกับมุมมองต่อการเรียนรู้ด้วยงานบริการวิชาการแก่สังคมนั้นเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมและการให้ความหมายต่อการเรียนรู้ โดยอธิบายมุมมองไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรกคือ ขาดปฏิสัมพันธ์และการสร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของชุมชน แม้ว่าจะมีการโต้เถียงว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงเป็นเพียงคำพูดนามธรรมเท่านั้น และไม่สามารถทำให้เกิดจริงในบางกรณี แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า การเรียนรู้ต้องเกิดจากสองฝ่าย เพราะต้องมีการแลกเปลี่ยน พูดคุยและทำงานร่วมกัน หากแต่การที่หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาลงไปทำงานฝ่ายเดียวและอ้างว่าได้ลงไปจัดบริการชุมชนแล้ว การจัดบริการดังกล่าวจึงปราศจาก “การเรียนรู้โดยสิ้นเชิง” และเป็นที่น่ากังวลด้วยว่า มีโครงการลักษณะดังกล่าวจำนวนไม่น้อย การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม จึงกลายเป็นแค่การบริการสังคมเท่านั้น หรือเป็นการทำโครงการจิตอาสา ซึ่งไม่ต่างกับที่ได้นำเสนอคำจำกัดความของการบริการในชุมชน (Community Service) ไว้ในตอนต้น ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องคิดแยกว่าอะไรที่เรียกว่า เรียนรู้จากงานบริการวิชาการแก่สังคมและอะไรเป็นการบริการในชุมชนเท่านั้น ซึ่งต่างก็มีข้อดีด้วยกันทั้งคู่ แต่ในความเป็นจริง สิ่งที่ศาสตร์ทางวิชาการต้องการมากที่สุดคือ สิ่งที่ได้เรียนรู้ที่นักวิชาการสามารถนำมาพัฒนาหรืออธิบาย

ทฤษฎีที่เราพยายามนำลงไปใช้ได้อย่างไรบ้าง หรืออาจไม่จำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการทำงานเสมอไป แต่อะไรที่เกิดการเรียนรู้ใหม่บ้าง ซึ่งมีงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้จากการบริการวิชาการแก่สังคมน้อยมากที่นำเสนอแง่มุมของการเรียนรู้ ส่วนใหญ่แค่อธิบายกับสังคมว่ามีโครงการอะไรเกิดขึ้นกับชุมชนบ้างและชุมชนได้อะไร แต่สิ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่ากันคือ *ทั้งสถาบันการศึกษาและชุมชนเรียนรู้อะไรร่วมกัน*

ประเด็นต่อมา เป็นเรื่องที่น่าวิตกกังวลเกี่ยวกับความพยายามทำให้เกิดโครงการมากมายโดยขาดการมองเรื่องการให้ความหมายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน ทั้งในแง่ของความเกาะเกี่ยวกันอย่างแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวระหว่างหน่วยงานทางวิชาการกับชุมชน การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ความหมายนั้นเป็นเรื่องที่อยู่ภายในจิตใจของคนทำงาน ต้องอาศัยความเคารพซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจ การยอมรับ และความสามารถในการรับฟังและพร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกันอย่างจริงใจ ประเด็นของการให้ความหมายในการทำงานร่วมกันนี้ แทบไม่ได้ถูกหยิบมานำเสนอเลยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้จากงานบริการวิชาการแก่สังคม หรือแม้แต่ความหมายที่นักศึกษาเองได้สัมผัสหรือเรียนรู้จากการทำงานร่วมกับเพื่อนมนุษย์ ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งมากกว่าแค่การเรียนรู้และการทำโครงการให้สำเร็จ ลุล่วงเท่านั้น ตัวชี้วัดผลผลิตของเรื่องบริการวิชาการแก่สังคม จึงถูกมองในแง่มุมของผลผลิต ผลลัพธ์ ความยั่งยืน หากแต่ความหมายภายในจิตใจของการที่ต่างฝ่ายต่างได้เรียนรู้ไม่ค่อยถูกนำมากล่าวถึง หากนำเอามุมมองของผู้เขียนทั้ง 2 ประการมาเชื่อมต่อกัน จะเห็นได้ว่า การสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงกับเรื่องของการให้ความหมายในการทำงานและเรียนรู้ร่วมกันเป็นเรื่องที่สัมพันธ์และแยกจากกันไม่ได้

กระบวนการขับเคลื่อนงานบริการวิชาการแก่สังคม

การเคลื่อนงานบริการวิชาการนั้นเป็นจุดประสงค์หลักของบทความวิชาการฉบับนี้ ที่อยากจะถ่ายทอดกระบวนการที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ภาคสนามหรือในชุมชนนั่นเอง ความเป็นจริงนั้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเกี่ยวข้องกับการจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่ไม่ใช่แบบผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Passive Learning) อีกต่อไป แต่เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการคิดและลงมือปฏิบัติ (Active Learning) ซึ่ง

หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทในการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ โต้ตอบ ฟัง พูด อ่าน เขียนและสามารถประเมินค่าของสิ่งต่างๆและจัดการแก้ไขปัญหาได้ ตลอดจนผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (ณัฐพัชร สโรบล, 2558) เมื่ออธิบายมาถึงส่วนนี้ จึงต้องขยายความต่อด้วยว่า Service Learning และ Active Learning เกี่ยวข้องกันได้อย่างไร ทั้ง 2 คำนี้มีความเชื่อมโยงในแง่ที่ว่า Active Learning เป็นรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยมี Service Learning เป็นตัวช่วยและเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนให้การเรียนการสอนนั้นไม่ใช่แบบ passive อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม หากผู้สอนนำเสนอว่า วิชาที่สอนนั้นเป็นวิชาที่มีการส่งให้นักศึกษาลงไปทำโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน ก็ไม่อาจสรุปได้ว่า วิชานั้นเป็นวิชาที่เน้นการคิด และการลงมือปฏิบัติ (Active Learning) ได้เสมอไป เพราะรูปแบบการจัดการเรียนการสอนมีความสำคัญเท่าๆ กับการให้นักศึกษาลงไปทำโครงการ และเราพบเห็นตัวอย่างอยู่ไม่น้อยว่านักศึกษาลงไปทำโครงการแบบจัดให้ สงเคราะห์ หรือช่วยเหลือเฉพาะหน้า ซึ่งจะเกิดการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกได้น้อยมาก เพราะรูปแบบการเรียนการสอนไม่ได้เอื้ออำนวยให้เกิดการคิดและปฏิบัติอย่างเหมาะสม ดังนั้น การจัดรูปแบบการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดและปฏิบัติช่วยสนับสนุนให้บริการวิชาการแก่สังคมเกิดการเรียนรู้ได้แท้จริง คำ 2 คำนี้จึงแทบจะแยกออกจากกันไม่ได้โดยเฉพาะเมื่อใช้ในระบบการศึกษา

การอธิบายต่อไปนี้มีความเกี่ยวข้องกับนิยามของการเรียนรู้ด้วยการบริการ วิชาการแก่สังคมอยู่น้อย เพราะมีการให้คำจำกัดความในตอนต้นที่กล่าวว่า การบริการ วิชาการแก่สังคมนั้นเป็นการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบหนึ่งของ Active Learning คือ การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based) ในขณะที่ นักศึกษาบางคนโต้แย้งว่าเมื่อได้รับโจทย์ให้ทำโครงการบริการวิชาการ เราก็อาจเริ่มต้น จากโครงการเป็นฐาน (Project Based) ก่อนก็ได้แล้วค่อยไปศึกษาดูว่าปัญหามีอะไร จุดเริ่มต้นของกระบวนการในการลงทำงานร่วมกันกับชุมชนนี้เอง เป็นกระบวนการที่ ก่อให้เกิดผลเชิงลบเลยก็ว่าได้ ผู้เขียนไม่ได้ต้องการปฏิเสธว่าการค้นหาปัญหาหรือการ

ทำงานบนฐานของปัญหานั้นไม่สำคัญ แต่จากประสบการณ์ทำงานภาคสนามทำให้เห็นชัดเจนว่า

1) การค้นหาปัญหาหรือการใช้ปัญหาเป็นฐานในการทำงานจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเราเข้าใจปรากฏการณ์ สถานการณ์และข้อมูลของชุมชนนั้นในภาพรวมเสียก่อนหรือที่เรียกว่า (Community and Situation Based) และเป็นกระบวนการทำงานเชิงบวกมากกว่าการมุ่งเน้นที่ปัญหา เห็นได้จากตัวอย่าง วิชาฝึกภาคปฏิบัติ 2 (สค.302) เป็นวิชาที่มีการจัดโครงการบริการสังคม (Service Learning Project) ของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ การหีบเอาวิชาดังกล่าวมาเป็นตัวอย่างต้องทำความเข้าใจก่อนว่า ผู้เขียนไม่ได้มองว่าทุกโครงการที่เกิดขึ้นภายใต้วิชานี้สร้างให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมได้ทั้งหมด จากเงื่อนไขปัจจัยที่ได้อธิบายในส่วนของคำจำกัดความข้างต้นแล้ว โดยวิชาดังกล่าวส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติจริง มีการเปิดพื้นที่ให้นักศึกษานำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนในชั้นเรียน ไปทดลองและฝึกปฏิบัติอย่างเข้มข้นในชุมชน และมีตอนหนึ่งที่ผู้เขียนเริ่มจุดประกายการทำงานชุมชนกับนักศึกษาด้วยคำพูดที่ว่า “ในการลงไปทำงานในชุมชนนั้น ความรู้มันกว้างขวางมากไม่ใช่แค่เรื่องทางวิชาการเท่านั้น แต่อยากให้นักศึกษามองให้กว้างๆ ทั้งเรื่องของชุมชน การปรับตัว การใช้ชีวิต อาหารการกิน วัฒนธรรม การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี จะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจชุมชนได้อย่างแท้จริงและเป็นการฝึกฝนตนเองในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอีกด้วย” โดยไม่ได้มีการเน้นย้ำว่า การทำงานนั้นต้องเริ่มจากปัญหาของชุมชนเสมอไป แต่ให้เริ่มจากเรื่องรอบตัว หรือที่เรียกว่า กระบวนการศึกษาห้องเรียนชุมชนให้เราและเขาได้คุ้นเคยกันเสียก่อน ซึ่งอาจสรุปได้ว่า กระบวนการเชิงบวกย่อมนำไปสู่ความคิดเชิงบวกด้วยเช่นกัน

2) ชั้นการเรียนรู้และศึกษาห้องเรียนชุมชน (Community Learning and Study) ชั้นการเรียนรู้เป็นขั้นที่การคิดและการลงมือปฏิบัติเกิดขึ้นชัดเจนที่สุด อาจารย์เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ (Coaching) เท่านั้น การเรียนในห้องเรียนชุมชนนั้นจะเอากฎเกณฑ์ที่ตายตัวมาบอกว่าควรนับ 1 ไป 2 เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก นักศึกษาควรเริ่มต้นจากตนเองว่ามีความสนใจอะไร สิ่งใด หรือประเด็นอะไรที่ต้องการศึกษาให้ถ่องแท้จากห้องเรียนชุมชน ใน

ขั้นนี้ กระบวนการเชิงบวกอีกประการหนึ่งคือ การปล่อยให้ นักศึกษาคิดได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ การศึกษาแบบอิสระ จากประสบการณ์ทำงานภาคสนามร่วมกับนักศึกษา พบว่า นักศึกษาใช้การศึกษาผ่านทักษะการใช้ชีวิตจริง (Life-Skill Based Learning) ร่วมกับคนในชุมชน นักศึกษาไม่มีกรอบใดๆในการศึกษาแต่ใช้ชีวิตอย่างธรรมชาติตามวิถีคนในชุมชน ผ่านการมองและคิดสะท้อนเรื่องราวจากวิถีชีวิตนั้น ซึ่งพบว่า เมื่อนักศึกษาใช้ชีวิตจริงแล้วมองวิถีนั้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป นักศึกษาสามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนผ่านเรื่องราววิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกับตัวเขามาก ราวกับว่าเขาเป็นหนึ่งในสมาชิกชุมชน จึงนับว่าห้องเรียนชุมชนนี้ สามารถสร้างให้เกิด Active Learning ได้อย่างกลมกลืนและเป็นธรรมชาติ ปัจจัยที่สำคัญคือ การเข้าไปฝังตัวในชุมชน ดังนั้น การจัดบริการวิชาการแก่ชุมชนที่นักศึกษาเป็น “คนนอก” ชุมชน ใช้วิธีการที่กล่าวมาไม่ได้ กระบวนการเรียนรู้ผ่านทักษะการใช้ชีวิตจริงเหมาะสมกับการเป็น “คนใน” เท่านั้น

ในขณะเดียวกัน ประสบการณ์ภาคสนามทำให้เห็นกระบวนการเชิงลบเกิดขึ้นพร้อมๆ กันเมื่อก้าวผ่านขั้นของการศึกษาชุมชนเข้าสู่ขั้นออกแบบและลงมือปฏิบัติ เมื่อต้องเกิดโครงการหรือกิจกรรม เกิดช่องว่างหลายประการในขั้นของการออกแบบนี้ ไม่ว่าจะเป็น ช่องว่างขององค์ความรู้ เช่น สมาชิกในชุมชนคิดว่าตนเองไม่มีความรู้เท่ากับนักศึกษาหรืออาจารย์ที่ลงไปทำงาน เลยมองว่าโครงการเป็นเรื่องของนักศึกษาและปฏิเสธที่จะเข้าร่วมคิดและวางแผน ช่องว่างการมีส่วนร่วม เป็นเรื่องธรรมดาที่ไม่อาจกำหนดให้คนทั้งชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น เรื่องของจำนวนไม่ได้มีความสำคัญเท่ากับระดับของการมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกันและเป็นแนวระนาบ แต่ส่วนใหญ่พบว่า เป็นแบบแนวตั้งที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกชักจูงโน้มถ่วง ช่องว่างของระยะเวลา โดยส่วนใหญ่การบริการวิชาการแก่สังคมที่เชื่อมโยงกับรายวิชาต่างๆ มักถูกทำภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลา เช่น ต้องเสร็จสิ้นภายใน 1 ภาคการศึกษา หรือภายใน 2 เดือนของการลงไปทำงาน เป็นต้น ทำให้การเกิดโครงการถูกเร่งรัดมากเกินไป หรือแทบเรียกได้ว่า การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง นักศึกษา อาจารย์กับสมาชิกในชุมชนยังแทบไม่เกิดขึ้นเสียด้วยซ้ำ เงื่อนไขของกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นจึงเป็นกระบวนการเชิงลบก็ว่าได้ และทำให้การบริการวิชาการแก่สังคมยังไม่สามารถไปถึงเป้าหมายหลักที่ต้องการได้ เพียงแต่มีโครงการเกิดขึ้นเท่านั้น

ข้อเสนอแนะที่ถูกนำเสนอในส่วนนี้ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทดลองใช้จากประสบการณ์การทำงานภาคสนาม โดยโครงการที่หยิบมานำเสนอในครั้งนี้คือ โครงการนวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาพ เทศบาลตำบลเขาพระงาม จ.ลพบุรี เป็นโครงการบริการวิชาการแก่สังคมที่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำร่วมกับเทศบาลตำบลเขาพระงาม โดยมีนักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ อาจารย์ และสมาชิกชุมชนดำเนินโครงการร่วมกัน และเป็นโครงการที่ได้รับรางวัล Public Service Innovation Awards จาก UNPSA ประจำปี 2017 ทางออกหนึ่งที่จะช่วยลดกระบวนการเชิงลบได้คือ อาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการบริการวิชาการแก่สังคมนั้น ต้องเริ่มต้นจากการทำงานร่วมกับพื้นที่เสียก่อน มีความเข้าใจในบริบทและสถานการณ์ของพื้นที่เป็นอย่างดี ก่อนที่จะส่งนักศึกษาลงไปทำงานร่วมกับพื้นที่ มีคำถามว่า? ในความเป็นจริง โครงการบริการวิชาการต่างๆ ที่ทำนั้น อาจารย์ผู้สอนเองรู้จักและเข้าใจสถานการณ์และปรากฏการณ์ในพื้นที่มากน้อยแค่ไหน อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชี่ยวชาญของอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการกับสถานการณ์หรือประเด็นในพื้นที่นั้นควรต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันหรือมีความสนใจที่ใกล้เคียงกัน เพราะความสนใจเป็นมูลเหตุจูงใจให้เกิดความต้องการอยากเรียนรู้ร่วมกันในทางตรงกันข้าม หากผู้สอนหรือผู้รับผิดชอบโครงการไม่มีข้อมูลหรือความสนใจในประเด็นที่ทำงานด้วย แน่นนอนที่สุดว่า การเดินร่วมทางกันกับชุมชนนั้นเป็นไปได้ยาก โดยในพื้นที่เทศบาลตำบลเขาพระงามนั้น ก่อนที่คณะฯจะส่งนักศึกษาลงไปทำงานกับพื้นที่ในช่วงเวลา 1 ปีแรกเป็นช่วงที่อาจารย์ต้องศึกษาข้อมูลของพื้นที่อย่างลุ่มลึก ประเมินสถานการณ์และพูดคุยกับพื้นที่และคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นสัมพันธภาพร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษากับคนในพื้นที่ กระบวนการดังกล่าวไม่ได้ถูกกำหนดให้อยู่บนเงื่อนไขของระยะเวลาแต่อย่างใด แต่เน้นการสร้างคุณค่าให้เกิดร่วมกันมากกว่า โดยเฉพาะเรื่องของสัมพันธภาพ เมื่ออธิบายมาถึงส่วนนี้จึงอยากสรุปประเด็นสำคัญจากการทำงานภาคสนามว่า สิ่งที่คุณทำโครงการบริการวิชาการแก่สังคมไม่ควรมองข้ามคือ สัมพันธภาพและปฏิสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยระยะเวลา ความคุ้นเคย การสร้างความไว้วางใจ และการแสดงออกซึ่งความจริงใจ ข้อเสนอแนะสำหรับนักศึกษา คือ การต่อยอดจากสิ่งเดิมที่มีอยู่ เป็นเทคนิคที่อยากนำเสนอสำหรับการฝึกภาคปฏิบัติที่ต้องทำงานภายใต้

ระยะเวลาจำกัด การเริ่มจากศูนย์เป็นเรื่องยาก แต่ให้มองจากฐานเดิมที่ชุมชนมีอยู่และให้ความสำคัญกับการศึกษาชุมชนอย่างลุ่มลึกจะเข้าใจได้ว่า ฐานเดิมที่ชุมชนมีอยู่คืออะไร ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายกรณีตัวอย่างการต่อยอดจนเกิดเป็นนวัตกรรมในส่วนต่อไป

การทำโครงการบริการวิชาการจึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมากกว่าการทำให้เกิดโครงการในชุมชนเท่านั้น หรือท้ายที่สุด ผู้เขียนเชื่อว่าหากไม่มีผลผลิตในรูปโครงการเกิดขึ้น แต่ชุมชน นักศึกษา อาจารย์มีความรู้สึกร่วมและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแม้แค่เพียงศึกษาชุมชนย่อมเกิดการเรียนรู้มากกว่าการเกิดโครงการแบบฉาบฉวย ในส่วนต่อไปจะนำเสนอบทวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจริงจากการทำงานภาคสนาม ตัวอย่างของผลงานจะสะท้อนวิธีคิดจากกระบวนการของงานบริการวิชาการแก่สังคมอย่างชัดเจน

บทสะท้อนวิธีคิดจากโครงการนวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาวะ

บ้านต้นแบบสุขภาวะ สำหรับผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุ เป็นโครงการบริการวิชาการแก่สังคมที่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดำเนินการร่วมกับเทศบาลตำบลเขาพระงาม จ.ลพบุรี การเกิดโครงการดังกล่าวไม่ได้เริ่มจากศูนย์แต่มีการทำความเข้าใจสถานการณ์ของชุมชนผ่านการทำงานร่วมกันของทั้งสถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ทำให้คิดออกแบบต่อยอดจากโครงการเครือข่ายดูแลผู้ป่วยเรื้อรังในชุมชนและการบริการช่วยเหลือผ่านทางโทรศัพท์ไร้สาย (TOT) ที่มีอยู่เดิม

โครงการบ้านต้นแบบเกิดขึ้นในปี 2558 ริเริ่มด้วยแนวคิดการทำงานกับบ้านของผู้ป่วยเรื้อรังให้มีความสมบูรณ์พร้อมในทุกมิติของการบริการ ไม่ใช่การบริการด้านการดูแลรักษาพยาบาลเท่านั้น และมีความมุ่งหวังให้คำว่าบ้านของผู้ป่วยเป็นบ้านที่มีความเหมาะสมในทุกมิติ ประกอบด้วย 1) มิติด้านสุขภาพ 2) มิติด้านกิจกรรม 3) มิติด้านสังคม 4) มิติด้านสภาพแวดล้อม 5) มิติทางเทคโนโลยี (แผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 มิติบ้านต้นแบบผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุ

บ้านต้นแบบ เป็นการจัดหาบ้านที่มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการเพื่อจัดกิจกรรม การพัฒนาสุขภาพสำหรับผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุ โดยคำว่า บ้านต้นแบบ ได้ให้คำนิยาม ว่า คือบ้านที่อุดมด้วยสุขภาพใน 5 มิติ ประกอบด้วย

1. มิติด้านสุขภาพ (Health) = H หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมด้านสุขภาพ การดูแลผู้ป่วยให้แข็งแรง มีสภาพร่างกายที่ดี มีอาสาสมัครคอยดูแลและให้คำปรึกษาด้านสุขภาพและลดความเสี่ยงในเรื่องของสุขภาพที่เกิดจากการผลัดตกหกล้ม หรือความไม่ปลอดภัย

2. มิติด้านกิจกรรม (Activities) = A หมายถึง การจัดกิจกรรมนันทนาการเพื่อความผ่อนคลาย หรือจัดหากิจกรรมช่วยฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจแก่ผู้สูงอายุประเภทติดเตียง เช่น กิจกรรมบำบัด เครื่องออกกำลังกายหรือช่วยการเคลื่อนไหว หรือนวัตกรรมช่วยสนับสนุนการดำเนินชีวิต

3. มิติด้านสังคม (การมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์) (Participation) = P หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมทั้งสังคม และสามารถทำกิจกรรมร่วมกับคนในสังคมเช่น กิจกรรมตักบาตร กิจกรรมการร่วมงานประเพณีต่างๆ การเข้าร่วมประชุม

4. มิติด้านเทคโนโลยี (Program TOT) = P หมายถึง การจัดหาอุปกรณ์สื่อสารสำหรับผู้สูงอายุ กรณีมีเหตุฉุกเฉินต้องการได้รับความช่วยเหลือ

5. มิติด้านสภาพแวดล้อมหรือพื้นที่ (Yard) = Y หมายถึง การจัดให้มีพื้นที่ที่เหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุ หรือพื้นที่พักผ่อนที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความผ่อนคลาย เช่น พื้นที่สีเขียว พื้นที่สร้างสรรค์ พื้นที่อิสระ เป็นต้น

โดยตัวชี้วัดการเป็น “บ้านต้นแบบ” คือ บ้านที่ผ่านการเป็นบ้านต้นแบบจะต้องมีกิจกรรม การจัดบริการหรือนวัตกรรมที่สะท้อนถึงการตอบสนองในระดับ 2-5 มิติ ขึ้นอยู่กับความพร้อม

การต่อยอดในครั้งนี้ นำเอาแนวคิดเรื่อง Home Ward และโครงการ TOT เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้เกิดบ้านต้นแบบ แต่ริเริ่มนำความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ เข้าไปพัฒนาให้การดูแลมีมิติอื่นที่กว้างขวางขึ้นโดยไม่ได้เน้นที่มิติทางด้านสุขภาพร่างกายเพียงอย่างเดียว ดังนั้น นอกจากนวัตกรรมบ้านต้นแบบจะเป็นการต่อยอดจากสิ่งเดิมและโครงการเดิมที่ชุมชนมีแล้ว ยังเป็นการนำเอาสิ่งดีที่มีอยู่เข้ามารวมไว้ให้เป็นเรื่องเดียวกันและเป็นระบบการให้บริการที่ใหญ่ขึ้นและมีมิติของการให้บริการที่น่าสนใจมากขึ้น

ในส่วนนี้ ผู้เขียนจะไม่อธิบายกระบวนการทำงานเพราะได้กล่าวมาในตอนต้นแล้ว แต่ปรารถนาจะหยิบเอาเนื้อหาของโครงการเพื่อนำมาเป็นตัวอย่างให้เห็นถึงการสะท้อนวิธีคิดในการทำงานว่า การทำโครงการบริการวิชาการนั้นไม่จำเป็นต้องทำจากศูนย์หรือคิดใหม่เสมอไป แต่จะต่อยอดได้นั้นก็ต้องอาศัยความเข้าใจรากฐานเดิมของที่ชุมชนมีอยู่ การศึกษาชุมชนอย่างลุ่มลึกจึงมีความสำคัญ นอกจากนี้ เดิมนั้นชุมชนมีการทำงานเรื่องของ Home ward อยู่ก่อนแล้วแต่บทบาทหลักของหน่วยงานด้านการศึกษาคือ การนำศาสตร์ หรือแนวคิดเข้ามาช่วยให้พื้นที่เห็นแนวทางและมีความเข้าใจในงานของตนเองมากขึ้น สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของการบริการวิชาการแก่สังคมคือ เมื่อหน่วยงานด้านการศึกษาได้หยิบเอาแนวคิดมาเป็นเครื่องมือในการทำงาน ต้องมีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดให้พื้นที่ได้เรียนรู้ร่วมกันไปด้วย และพื้นที่เองก็มีบทบาทในการสะท้อนว่าแนวคิดดังกล่าวนี้จะเหมาะสมหรือมีข้อจำกัดอย่างไรกับพื้นที่บ้าง

การเรียนรู้ที่สำคัญมากของชุมชนของโครงการนี้ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดในงานชิ้นนี้ เมื่อพื้นที่ได้เรียนรู้แนวคิดเรื่องการจัดบริการที่บ้าน หรือ Home Care แล้ว ได้มีการสะท้อนแง่มุมที่น่าสนใจจากชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. มุมมองในเรื่อง “สิทธิ” และ “ความต้องการ” ของชุมชน

เดิมนั้นมีการกล่าวถึงกันมากกว่าการทำโครงการบริการวิชาการแก่สังคมนั้น เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการและปัญหาของชุมชนได้มากน้อยอย่างไร ผู้เขียนอยากให้มองเรื่องดังกล่าวเป็นเพียงแค่มุมหนึ่งเท่านั้นของการทำงาน แต่ไม่ยากให้หยิบเอามาเป็นคำสำคัญหลักของการดำเนินโครงการต่างๆ ในชุมชน และคนทำงานเองอาจต้องหันมาทบทวนด้วยว่า อะไรสำคัญระหว่างการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการ กับการจัดบริการตามสิทธิของคนในชุมชน

ว่าด้วยเรื่อง ทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงบริการ หรือ แม้แต่สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยไม่ใช่เรื่องของการขอรับความช่วยเหลือหรือตอบสนองความต้องการอย่างเดียว ตัวอย่างในเรื่องนี้เห็นได้ชัดเจนจากการที่นักศึกษาและชุมชนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการดูแลที่บ้าน (Home Care) ชุมชนได้สะท้อนให้เห็นว่า “เดิมทีเดิมนั้นพื้นที่ที่มีการจัดการเชิงรุกจากเทศบาลและโรงพยาบาลลงไปเยี่ยมเยียนดูแลที่บ้านอยู่แล้ว แต่ต้องยอมรับว่า สังคมไทยมองเรื่องการรับความช่วยเหลือโดยเฉพาะเรื่องการดูแลแบบนี้ว่า เป็นเรื่องน่าอาย ยิ่งในรายที่เป็นผู้สูงอายุ ลูกหลานเกิดความรู้สึกว่าตนเองดูแลพ่อแม่ไม่ดีหรืออย่างไรทำให้คนนอกเข้ามาวุ่นวาย แม้ว่าจะเป็นการจากรัฐก็ตาม ดังนั้น จึงมีหลายครอบครัวที่เทศบาลเข้าไม่ถึง และมองว่าหากทำโครงการบ้านต้นแบบสุขภาพแล้วจะไม่มีใครยอมเข้าร่วมโครงการ” ตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า คนในชุมชนไม่ได้มองเรื่องของการจัดการดูแลที่บ้านว่าเป็นสิทธิของผู้ป่วย หรือเป็นเรื่องที่ทั้งชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันแต่อย่างใด แต่มองผู้ป่วยหรือผู้สูงอายุเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลและเป็นปัญหาที่ครอบครัวจะต้องรับผิดชอบและจัดการปัญหาด้วยตนเอง การจัดการดูแลที่บ้านโดยชุมชนเสมือนเป็นการตอกย้ำให้ครอบครัวเกิดความรู้สึกว่า เขาไม่สามารถจัดการปัญหานั้นได้จนต้องขอความช่วยเหลือจากรัฐ และในรายที่ไม่ต้องการก็จะปฏิเสธ โดยพบเห็นอยู่บ่อยครั้งในสังคมเมือง บางครอบครัวไม่ยินดีเปิดบ้านให้บุคลากร

จากเทศบาลหรือโรงพยาบาลได้เข้าไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วย เพราะเกรงว่าสังคมจะมองในเชิงลบและถูกตำหนิเรื่อง ความไม่กตัญญู การเรียนรู้ที่เริ่มจากแนวคิดสะท้อนสถานการณ์จริงในชุมชน ทุกฝ่ายตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกันโดย การประชาสัมพันธ์โครงการและเปิดกว้างให้ทุกครอบครัวสามารถสมัครเข้าร่วมโครงการตามความสมัครใจ แค่เพียงปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการทำงานเชิงรุกและชี้เป้า ซึ่งทำให้ครอบครัวเกิดความรู้สึกว่าตนถูกมองเป็นปัญหา การเปิดรับสมัครนั้นทุกครอบครัวที่มีผู้สูงอายุติดเตียง เจ็บป่วยเรื้อรัง ผู้พิการ หรือแม้ว่าจะไม่มีผู้ป่วยก็มีสิทธิสมัครเป็นบ้านต้นแบบสุขภาพได้และจะมีป้ายสัญลักษณ์ ว่า “บ้านนี้อยู่แล้วมีความสุข” ลงไปติดที่หน้าบ้านแสดงว่าบ้านนี้เข้าร่วมโครงการตามสิทธิ ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี และเมื่อมีบ้านที่ติดป้ายไว้กระบวนกรปากต่อปากก็ช่วยเป็นสื่อกลางในการอธิบายต่อให้ชุมชนรับรู้ข่าวสารและเข้าใจในรูปแบบบริการที่ไม่เป็นทางการ

2. การจัดการพื้นที่ส่วนตัว หรือ “บ้าน” เป็นเรื่องละเอียดอ่อน

เรื่องการจัดการพื้นที่บ้านเป็นประเด็นที่ชุมชนมองว่า จัดการได้ยาก การสะท้อนวิธีคิดในเรื่องดังกล่าวถูกอธิบายไว้ก่อนหน้านี้ (ธัญญาภรณ์ จันทระเวช และ ณิชฐพัชร สโรบล, 2559) ว่าการออกแบบ “บ้าน” ภายในหลักการของสุขภาพของคร่อมให้เป็นที่แห่งความสุขที่มากกว่าพื้นที่ทางกายภาพ ด้วยการจัดการเชิงระบบทั้ง 5 มิติดังกล่าวนั้นนับเป็น “การจัดการพื้นที่ทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม” (social space & social shaping) ได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมได้ให้ความเข้าใจต่อสำนึกเรื่องของพื้นที่ของผู้คนในแต่ละวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จะมีวิถีจัดระบบและกฎเกณฑ์ไม่เหมือนกันพื้นที่จึงมีความหมายครอบคลุมตั้งแต่สถานที่บริเวณอาณาเขตทะเลาะปริณทลเช่นเดียวกับคำในภาษาอังกฤษที่อาจใช้คำว่า place, area, space, boundary, sphere เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การออกแบบให้การจั้ดบริการที่บ้านของแต่ละบุคคลนั้นเป็นไปตามสภาพความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ จึงเป็นเสน่ห์ของโครงการบ้านต้นแบบสุขภาพ และเรียกได้ว่าเป็นการจัดบริการตามสิทธิที่คำนึงถึงความต้องการได้อย่างลงตัว เป็นการพลิกโฉมการจัดบริการให้เป็นมากกว่าการเยี่ยมบ้านหรือการดูแลที่บ้านแบบธรรมดาทั่วไป แต่ทางเทศบาลร่วมกับทีมสหวิชาชีพได้ร่วมกันออกแบบว่า ผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุติดเตียงและ

ครอบครัว หรือ คนใดคนหนึ่งควรมีส่วนร่วมในการ เรียนรู้ปัญหาของตนเอง คิด ตัดสินใจ และสะท้อนความต้องการของตนเองภายใต้กรอบสุขภาพ 5 มิติ ว่ามีความต้องการจะ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสุขภาพของตนเองให้เป็นไปในทิศทางไหน ดังนั้น การ จัดบริการของแต่ละบ้านนั้นจึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับสภาพบ้าน ภูมิหลัง ความ ต้องการ ผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุติดเตียงจึงเป็นศูนย์กลางหลักในการตัดสินใจว่าต้องการ ให้ทีมสหวิชาชีพสนับสนุนและช่วยเหลือในเรื่องใดที่จะทำให้เขามีความสุขในบ้าน ความมีอิสระในการเลือกเป็นสิ่งที่ทำให้ันนวัตกรรมประสบความสำเร็จ

โครงการนวัตกรรมนี้จึงเป็นสิทธิและทางเลือกของการรับบริการมากกว่าการ บริการตามสถานะที่เป็น และเมื่อก้าวข้ามข้อจำกัดในเรื่องการมองมิติสุขภาพแล้วนั้นยังทำให้ เกิดเครือข่ายในการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังเพิ่มมากขึ้น เท่ากับว่า การดูแลผู้ป่วยเรื้อรังและ ผู้สูงอายุติดเตียงที่บ้านนั้นมีความเป็นทีมสหวิชาชีพมากขึ้นและสามารถเข้าถึงและแก้ไข ปัญหาได้มากกว่าแค่เรื่องสุขภาพ นอกจากนี้ มีผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุทั้งที่มีสถานะทาง เศรษฐกิจที่ดีหรือมีฐานะยากจนเข้าร่วมในโครงการนี้ได้ เพราะมีบริการที่ครอบคลุม 5 มิติ ให้เลือก นอกจากนี้นวัตกรรมนี้จะช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องสุขภาพแล้วยังช่วยให้เกิดโอกาส และสิทธิเท่าเทียมกันในชุมชน ซึ่งแตกต่างจากท้องถิ่นทั่วไปที่เน้นการสงเคราะห์หรือการ ช่วยเหลือในกรณีที่ผู้ป่วยหรือผู้สูงอายุไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้หรือไม่มีครอบครัว ดูแล นอกจากนี้ นวัตกรรมนี้ทำให้เกิดระบบการดูแลที่บ้านและยกระดับเป็นบ้านต้นแบบ ซึ่งนับเป็นการพัฒนาความรู้ในเชิงวิชาการด้านผู้สูงอายุและในส่วนของการทำงานของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำทนายเพราะไม่ได้ตอบสนองแต่เรื่องสุขภาพเท่านั้นแต่ยัง ตอบสนองบทบาทของท้องถิ่นเรื่องการยกระดับสุขภาพของคนทุกกลุ่มเป้าหมายและเกิด คุณค่าทางด้านจิตใจ คือ การเกิดบ้านต้นแบบสะท้อนถึงระบบการดูแลผู้ป่วยที่บ้านที่มี ความสมบูรณ์แบบ ทำให้ผู้ป่วยและสูงอายุเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและมีความสุขที่ได้ อาศัยอยู่ที่บ้านและในชุมชนที่เป็นบ้านเกิดของตนเอง แม้ในยามเจ็บป่วยแต่ชุมชนมีการ จัดระบบการดูแลที่เป็นรูปธรรมและเป็นระบบที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตที่เหมาะสมของผู้ป่วย เป็นคุณค่าทางจิตใจของคนที่ยังป่วยที่ไม่สามารถวัดได้เป็นตัวเงิน แต่เป็นคุณค่าทางจิตใจ ที่มีค่ามหาศาล เกิดคุณค่าแก่ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว การเกิดบ้านต้นแบบทำให้

ผู้ป่วยได้พักรักษาตัวกับครอบครัวที่บ้าน ช่วยคลายความกังวลของญาติผู้ป่วยที่ต้องไปดูแลผู้ป่วยที่โรงพยาบาลและครอบครัวยังรู้สึกอุ่นใจที่มีบริการของทางเทศบาลเข้ามาช่วยในการแบ่งเบาภาระ ทำให้สุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัวของผู้ป่วยดีขึ้นและส่งผลต่อความสัมพันธ์ของผู้ป่วยกับญาติที่ติดต่อกันด้วย จึงนับเป็นยกระดับของชุมชนตำบลเขาพระงามในเรื่องของการดูแลที่บ้านอย่างมีสุขภาพ

ดังนั้น ความเป็นนวัตกรรมของโครงการดังกล่าวคือ การจัดบริการที่มองครอบคลุมทุกมิติของสุขภาพแต่ไม่ได้เหมารวมการจัดบริการแบบเบ็ดเสร็จหากแต่คำนึงถึงการจัดการพื้นที่ส่วนตัวแบบมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ ตัวชี้วัดความสำเร็จไม่ได้อยู่ที่ว่า ทำได้ครอบคลุมทั้งตำบลหรือไม่ สำเร็จไปแล้วก็หลังคาเรือน แต่ให้ความหมายในเรื่องของการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจร่วมกันในการจัดการบ้านต้นแบบเสียมากกว่าว่าเมื่อทำแล้วผู้ให้บริการมีความสุขหรือไม่อย่างไร ถ้าคนทำงานบริการวิชาการแก่สังคมเข้าใจและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน จะเห็นได้ว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการมันมีความหมายมากกว่าแค่จำนวนหรือปริมาณของผลผลิตที่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมกันออกแบบและกำหนดคุณค่าและความหมายที่ปรารถนาให้เกิดขึ้นในการทำงานนั้น ช่วยสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างทีมงาน โดยรวมเอาสถาบันการศึกษาที่ต้องพยายามเริ่มจากการเป็น “คนนอก” ให้สามารถเป็น “คนใน” และเกิดการยอมรับ ไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน ทำให้โครงการสามารถพัฒนาและดำเนินไปได้อย่างไร้ขีดจำกัด

บทสรุป

การเรียนรู้จากงานบริการวิชาการแก่สังคม (Service Learning) ผ่านประสบการณ์ภาคสนามที่ได้นำเสนอไปนั้น ต้องการให้เกิดแง่มุมใหม่ๆ ในการคิดทบทวนเรื่องการทำโครงการบริการวิชาการแก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างกระบวนการเชิงบวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่และการพิจารณาถึงการกำจัดเงื่อนไขในเรื่องของเวลาไม่ให้เป็นอุปสรรคและเป็นตัวขัดขวางให้โครงการบริการวิชาการฉาบฉวยจนเกินไป อย่างไรก็ตาม กระบวนการในเชิงบวกนั้นเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายที่ลงไปทำงานในพื้นที่ต้องค่อยๆ ทำความ

เข้าใจและเรียนรู้ร่วมกัน โดยหลักของบริบทแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน กระบวนการที่ตายตัวจึงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถยอมรับได้แต่สามารถเรียนรู้ได้ และจำเป็นต้องสร้างให้เกิดการเรียนรู้ด้วย จึงจะเรียกได้ว่า เป็น Service Learning ที่แท้จริง นอกจากนี้ การเริ่มถอดคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดโครงการบริการวิชาการแก่สังคมในมิติของคุณค่าและความหมายที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันเป็นเรื่องพยายามสะท้อนในบทความวิชาการฉบับนี้ โดยมุ่งหวังให้ประสบการณ์จริงจากภาคสนามเป็นเครื่องมือในการอธิบายด้วยว่า การทำโครงการบริการวิชาการแก่สังคมนั้นมีมิติของความสำเร็จที่ซ่อนแฝงอยู่ใน “วิธีคิด” ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ตัวอย่างเช่น เรื่องสิทธิกับความต้องการ อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่จะช่วยอธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีอย่างชัดเจนผ่านมุมมอง ความเชื่อและบริบทของสังคม และสิ่งเหล่านี้คือคุณค่าของห้องเรียนชุมชนที่ห้องเรียนแบบ Passive และตำราอาจไม่ได้ถูกเขียนไว้ โครงการบริการวิชาการแก่สังคมจึงมีคุณค่าและความหมายมากกว่าการวัดด้วยความสำเร็จของโครงการเพียงอย่างเดียว แต่การเรียนรู้ระหว่างกระบวนการทำงานเป็นมุมมองที่นำไปสู่การพัฒนางานบริการวิชาการแก่สังคมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ศุภรัตน์ รัตนมุขย์. (2556). รายงานการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมกับการสร้างความเป็นพลเมืองใส่ใจสังคม. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธัญญาภรณ์ จันทรวะช และณัฏฐพัชร สโรบล. (2559). นวัตกรรมสุขภาพชุมชน : การร่วมสร้างพื้นที่แห่งความสุขในบ้านต้นแบบผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุ. เอกสารประชุมวิชาการเรื่องนวัตกรรมในการส่งเสริมสุขภาพ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ณัฏฐพัชร สโรบล. (2558). จากห้องเรียนสู่บทเรียนรู้การเรียนการสอนที่เน้นการคิดและการลงมือปฏิบัติ (Active Learning). กรุงเทพฯ. จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.
- Clayton, L.H. (2006). Concept Mapping: An Effective, active teaching learning model. Nursing Education Perspective.

Ehrlich, T. (1996). Barbara Jacoby and Associates. Service-Learning in Higher Education: Concepts and Practices. San Francisco.CA: Jossey-Bass.

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ¹

Factors Related to Career Success of Persons with Disabilities who are Self-employed

อาจารย์ ดร.เจนจิรา เจนจิตรวาณิช²

Janejira Janejitvanich, Ph.D.³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) และกำหนดแนวคำถาม (Guideline) ไว้ล่วงหน้า ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ คนพิการทางการเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระในเขตภาคกลาง จำนวน 13 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างเพิ่มจำนวนแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ หมายถึง ความสามารถที่จะเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ โดยอาชีพอิสระนั้นจะต้องมีความต่อเนื่องและสามารถพัฒนาต่อยอดได้ รวมทั้งก่อให้เกิดผลกำไรและความมั่นคงในชีวิต

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากมหาวิทยาลัยมหิดล

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

³ Lecturer, Ratchasuda College, Mahidol University, Thailand

E-mail : jane_jinara@hotmail.com

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งปัจจัยภายในสรุปเป็น 13 ประเด็น คือ 1) มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในอาชีพ 2) ขยัน อดทน ไม่ท้อแท้ 3) ดูแลตัวเองได้ (ดำรงชีวิตอิสระ) 4) มีความซื่อสัตย์ 5) มีความมุ่งมั่น 6) ใฝ่รู้ 7) คิดบวก 8) รับผิดชอบและให้ความสำคัญต่อลูกค้า 9) ความพิการ 10) คิดแล้วลงมือทำ 11) รักในอาชีพ 12) การช่วยเหลือผู้อื่น 13) มีมนุษยสัมพันธ์ดี ส่วนปัจจัยภายนอก สรุปได้เป็น 5 ประเด็น คือ 1) การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว 2) หน่วยงานของรัฐ 3) เทคโนโลยี 4) เพื่อนและเครือข่ายในอาชีพ 5) ตัวแบบ

คำสำคัญ : ความสำเร็จ, อาชีพอิสระ, คนพิการ

Abstract

This study on “Factors Related to Career Success of Persons with Disabilities who are Self-employed” aimed 1) to study the meaning of career success of persons with disabilities who are self-employed 2) to study the factors related to career success of persons with disabilities who are self-employed. This is a qualitative research that collected data from persons with disabilities engaged in independent careers with some measure of professional success. It uses in-depth interviews and a question guideline with 13 participants from Central Thailand who have mobility impairments. The sample was selected using a snowball technique.

The major findings were:

1. The interview results revealed that the meaning of independent career success of persons with disabilities who are self-employed are able to provide for themselves and their families. And independent career must be continuous and able to develop, Including profit and prosperity in life.

2. The factors related to career success of persons with disabilities who are self-employed were divided in 2 factors : internal and external factors. The internal factors are summarized as 13 points: 1) knowledge, ability and experience in the career 2) diligence, patience, not discouraged 3) have perseverance, determination and dedicated 4) be honest 5) self-care (independent living) 6) seeks knowledge 7) positive thinking 8) responsible and emphasize to customers 9) disability 10) action on thinking 11) love in a career 12) helping others 13) good human relations. External factors can be summarized into five categories: 1) social support from families 2) government agencies 3) technology 4) professional networks 5) models.

Keywords : Career Success, Self-Employed, Persons with Disabilities

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชการที่ 9 ทรงมีกระแสพระราชดำรัสเกี่ยวกับงานช่วยเหลือคนพิการ ทรงชี้ให้เห็นว่า การสนับสนุนให้คนพิการมีความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้เป็นสิ่งสำคัญ ดังความตอนหนึ่งว่า “งานช่วยเหลือผู้พิการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะผู้พิการไม่ได้เป็นผู้ที่อยากพิการและอยากช่วยตัวเอง ถ้าเราไม่ช่วยเขาให้สามารถที่จะปฏิบัติงานอะไรเพื่อมีชีวิต และมีเศรษฐกิจของครอบครัว จะทำให้เกิดสิ่งที่หนักในครอบครัวหนักแก่ส่วนรวม ฉะนั้นนโยบายที่จะทำคือช่วยเขาให้ช่วยตัวเองได้ เพื่อจะได้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม” (อารยาอรุณานนท์ชัย, 2534) จากพระราชดำรัสของในหลวงรัชการที่ 9 รวมทั้งในมุมมองของศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ บุคคลสำคัญผู้ขับเคลื่อนการพัฒนานาคุณภาพชีวิตของคนพิการในประเทศไทย ท่านได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า การพัฒนาคนพิการให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติว่า คนพิการมีความสามารถและคนพิการก็เหมือนกับคนอื่น การที่กฎหมายรับรองว่าคนพิการก็มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ และมีโอกาสเท่าเทียมกับคนอื่นนั้นเป็นหัวใจสำคัญ

เพราะความเชื่อ สิทธิ โอกาสนั้นจะทำให้คนพิการสามารถพัฒนาตนเองให้มีความสามารถได้อย่างเต็มที่และสามารถประกอบอาชีพ ตลอดจนอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข (วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์, 2539) ซึ่งแนวคิดของท่านยังสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 มาตรา 20 ที่มุ่งเน้นสิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ ตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นๆ จากรัฐ โดยเฉพาะใน วรรค 3 กล่าวว่าการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การให้บริการที่มีมาตรฐาน การคุ้มครองแรงงาน มาตรการเพื่อการมีงานทำ ตลอดจนการได้รับการส่งเสริมอาชีพอิสระ และบริการสื่อสิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยีหรือความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อการทำงานและประกอบอาชีพของคนพิการ สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจในการวางแผนทางเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีสำหรับคนพิการ

จากที่กล่าวมาข้างต้นหากพิจารณาถึงการกำหนดให้นายจ้างหรือสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐรับคนพิการเข้าทำงานในอัตราส่วนที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนการรับคนพิการเข้าทำงานในอัตราส่วนจากพนักงาน 200 คน ต่อ คนพิการ 1 คน เป็นพนักงาน 100 คน ต่อ คนพิการ 1 คน ส่งผลให้เกิดการจ้างงานคนพิการมากขึ้น นับเป็นโอกาสดีที่ทำให้คนพิการมีงานทำและสามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีการออกกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับเพื่อให้เกิดการจ้างงานทั้งในภาครัฐและเอกชน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ยังมีคนพิการอีกจำนวนหนึ่งที่ถูกเลือกประกอบอาชีพอิสระเพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งอาจมีสาเหตุที่แตกต่างหลากหลายกันออกไป เช่น การไม่ได้รับการยอมรับในความสามารถที่แท้จริงของคนพิการ การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการทำงาน การขาดพี่เลี้ยงหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ในการสอนงานหรือให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการทำงาน การขาดใบรับรองวุฒิการศึกษา รวมไปถึงทัศนคติที่มีต่อการทำงานในสถานประกอบการกับการประกอบอาชีพอิสระของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสะท้อนจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งประกอบอาชีพซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ว่า “ความมีอิสระในอาชีพที่ผม

ทำ ผมไม่ต้องเป็นลูกจ้างของใคร ไม่ต้องอยู่ภายใต้กำกับของใคร ไม่ต้องคอยรับฟังคำสั่งใคร เพราะผมเป็นเจ้าของนายตัวเอง ถ้าถามว่าตอนนี้ผมประสบความสำเร็จไหม ผมตอบได้แค่ว่าการทำอาชีพอิสระทำให้ผมมีรายได้พอที่จะสามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ รวมถึงผมไม่มีหนี้สินอะไรเมื่อเทียบกับสมัยที่ผมทำงานเป็นลูกจ้างประจำครับ”

นอกจากนั้นแล้วการจะประกอบอาชีพอิสระของคนพิการให้ประสบความสำเร็จ และสามารถเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัวได้นั้นไม่ใช่เรื่องที่จะสามารถทำได้ง่ายๆ หรือประสบความสำเร็จได้ทุกคน เนื่องจากการประกอบอาชีพอิสระจำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ อย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งเรื่องเงินทุน ความรู้ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ รวมไปถึงเรื่องการตลาด การบริหารจัดการ ฯลฯ ทั้งนี้ ความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นได้นั้น อาจมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งปัจจัยภายในของคนพิการเอง ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมต่างๆ และปัจจัยภายนอก ที่เป็นส่วนช่วยในการสนับสนุนให้คนพิการสามารถประกอบอาชีพอิสระประสบความสำเร็จได้ จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการในมุมมองของคนพิการเอง และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ เพื่อขยายความเข้าใจที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตคนพิการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระในมุมมองของคนพิการ

2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ

3. ผู้ที่มีความสนใจในงานส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพคนพิการ สามารถนำผลการวิจัยไปปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทการทำงานของตนต่อไปได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

คนพิการ หมายถึง คนพิการทางการเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระจนเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไปในเขตภาคกลาง

ความสำเร็จในการประกอบอาชีพ หมายถึง การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับผลหรือประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงาน ซึ่งเกิดจากการประเมินตนเองว่าสิ่งที่ได้รับนั้นเป็นผลบวกที่ทำให้เกิดความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้พิการทางการเคลื่อนไหวที่ประกอบอาชีพอิสระและประสบความสำเร็จในอาชีพ ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) และกำหนดแนวคำถาม (Guideline) ไว้ล่วงหน้า

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ คือ คนพิการทางการเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระจนเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไปในเขตภาคกลาง และเป็นเจ้าของกิจการของตนเอง ไม่รวมถึงอาชีพขายสลาก จำนวน 13 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างโดยเพิ่มจำนวนแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายที่มีผู้รู้ข้อมูลอย่างจำกัด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนจะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และแนะนำกลุ่มตัวอย่างต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยและแนวคำถาม (Guideline) โดยสร้างแนวคำถามที่มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัวในการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi structured Interview) มีประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ความหมายของความสำเร็จในอาชีพอิสระของคนพิการ

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในอาชีพอิสระของคนพิการ

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความสำเร็จในอาชีพและการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการจากตำรา เอกสาร บทความ เว็บไซต์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ผู้วิจัยสร้างแนวคำถาม (Guideline) ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured Interview) ตามประเด็นหลักที่ตั้งไว้

3. นำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ท่าน พิจารณาให้ความเห็นเพื่อปรับแก้แนวคำถามให้เหมาะสมก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

4. ปรับแก้แนวคำถามตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดทำและจัดเก็บข้อมูล โดยการถอดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการพิมพ์ข้อความ ถอดรหัสคำสำคัญและข้อความจากสัมภาษณ์ หลังจากนั้นการหาความคล้ายคลึงกันของข้อมูล โดยการรวบรวมและการสร้างบทสรุปข้อมูลโดยการจำแนกประเภทและจัดกลุ่มข้อมูลที่มีความคล้ายคลึงกันของข้อมูล จนได้แบบแผนข้อมูลที่มีความคล้ายคลึงกันจนเป็นข้อสรุปได้

6. ทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือภายในโดยใช้วิธีการสามเส้าด้านข้อมูล รวมทั้งมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์จากภายนอกโดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปให้เพื่อนนักวิจัยหรือนักวิชาการอื่นที่มีความสนใจในเรื่องของความสำเร็จในอาชีพอิสระของคนพิการ อ่านและให้ความเห็น (Peer Review)

ผลการวิจัย

1. ความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ประเด็นความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมองความหมายความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระสอดคล้องกันโดยมีแกนหลักของความหมาย คือ ความสามารถที่จะเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ ทั้งนี้ อาชีพอิสระนั้นจะต้องมีความต่อเนื่องและสามารถพัฒนาต่อยอด ก่อให้เกิดผลกำไร และสร้างความมั่นคงในชีวิตได้ ดังพิจารณาได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดนนทบุรี ประกอบอาชีพการจัดฝึกอบรม เขาได้กล่าวถึงมุมมองที่มีต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพของเขาว่า “การประสบความสำเร็จในอาชีพในความคิดของผม ถ้าย้อนกลับไปสมัยที่ผมยังปกติ ไม่ได้พิการ ผมคิดว่า การประสบความสำเร็จในชีวิตคือ การมีบริษัทที่ใหญ่โต มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย มีอาณาจักรเป็นของตัวเอง นั่นเป็นความคิดดั้งเดิมของผม แม้กระทั่งตอนที่ผมประสบอุบัติเหตุกลายเป็นคนพิการแล้วผมก็ยังมีความคิดเช่นนั้นอยู่ จนมีเหตุการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนของชีวิต คือ หลังจากที่ผมเปิดบริษัทซึ่งทำธุรกิจเกี่ยวกับการติดตั้งสัญญาณโทรศัพท์มาได้สักระยะหนึ่งแล้ว ซึ่งกำลังจะก้าวเข้าสู่ปีที่ 5 บริษัทของผมเริ่มประสบปัญหาจนต้องปิดตัวลง ทำให้ผมปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ ปัจจุบันนี้ผมมองแค่ว่าการประสบความสำเร็จในชีวิต คือ การมีงานเข้ามาและมีเงินพอที่จะสามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้”

ไม่ต่างกันนัก ผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบอาชีพผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ได้กล่าวถึงความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระไว้ว่า “ความสำเร็จในอาชีพอิสระในมุมมองของผม คือ การทำให้ครอบครัวได้อยู่อย่างสุขสบาย ถึงแม้ผมจะพิการแต่ผมยังสามารถดูแลรับผิดชอบครอบครัวได้เหมือนตอนที่ผมยังปกติ จากอาชีพทำกะลาของผมทำให้ผมมีรายได้สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้อย่างสุขสบาย”

สอดคล้องกัน กับผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการโรงพิมพ์ขนาดเล็ก เขาได้สะท้อนความหมายเกี่ยวกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระไว้ว่า “ในมุมมองของผมคิดว่าการประสบความสำเร็จในอาชีพอิสระหมายถึง การที่เราอยู่ได้ สามารถดูแลตัวเองและครอบครัวได้ โดยที่ทุกคนไม่ต้องออกไปทำงานที่อื่นแล้ว เพราะตั้งแต่ผมจดทะเบียนการค้าเมื่อปี พ.ศ.2549 จนถึงปัจจุบัน ผมก็ไม่มีปัญหาเรื่องเงิน อาจจะมีบ้างแต่ก็หาทางออกได้ และคนในครอบครัวของผมก็ไม่ต้องไปทำงานที่อื่น และยังได้ช่วยเหลือเพื่อนคนพิการอื่นๆ ได้มีงานทำด้วย”

นอกจากนั้นแล้วผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่ง อาศัยอยู่ในจังหวัดสระบุรี ประกอบกิจการรับซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ได้ให้ความหมายความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการไว้ว่า “ในมุมมองของผมคิดว่าการประสบความสำเร็จในอาชีพ คือ การที่สามารถเลี้ยงดูตัวเองและลูกได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ไม่เป็นภาระให้คนอื่น รวมถึงต้องไม่เป็นหนี้สินด้วยครับ” ไม่ต่างกัมนัก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี ทั้งยังประกอบอาชีพซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เหมือนกัน ได้กล่าวถึงความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการว่า “การประสบความสำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้นมันวัดกันไม่ได้ แต่อย่างหนึ่งที่ผมรู้คือ ความมีอิสระในอาชีพที่ผมทำ ผมไม่ต้องเป็นลูกจ้างของใคร ไม่ต้องอยู่ภายใต้กำกับของใคร ไม่ต้องคอยรับฟังคำสั่งใคร เพราะผมเป็นเจ้าของนายตัวเอง ถ้าถามว่าตอนนี้ผมประสบความสำเร็จไหม ผมตอบได้แค่ว่าการทำอาชีพอิสระทำให้ผมมีรายได้พอที่จะสามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ รวมถึงผมไม่มีหนี้สินอะไรเมื่อเทียบกับสมัยที่ผมทำงานเป็นลูกจ้างประจำครับ”

ในส่วนความหมายความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระที่เกี่ยวข้องกับการความสามารถพัฒนาต่อยอด ก่อให้เกิดผลกำไร และสร้างความมั่นคงในชีวิต ตลอดจนสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้นั้น พิจารณาได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบกิจการธุรกิจจัดจำหน่ายรถเข็นผู้ป่วยและผู้สูงอายุ เขาได้กล่าวถึงความหมายความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ โดยให้ความหมายความสำเร็จที่สัมพันธ์กับผลประกอบการทางธุรกิจที่มีกำไร บริษัทมีความ

เจริญเดิบโต สามารถจ้างงานผู้อื่นได้ ดังคำกล่าวที่เขาสะท้อนไว้ว่า “ในเชิงธุรกิจ เราสามารถเป็นเจ้าของบริษัทได้ เราสามารถจ้างงานคนอื่นมาเป็นพนักงานเราได้ แล้วก็ธุรกิจมีกำไรและดูจากบริษัทของเราที่มันเติบโต” เช่นเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสิงห์บุรีประกอบอาชีพซ่อมและจำหน่ายอะไหล่รถจักรยานยนต์ ได้สะท้อนความคิดเห็นของเขาไว้ว่า “โดยส่วนตัวผมคิดว่าการประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การทำธุรกิจ การค้าขาย หรือแม้กระทั่งชีวิตครอบครัว ผมว่ามันมีหลายแบบ อยู่ที่ความพึงพอใจของแต่ละบุคคลว่า พอใจแค่ไหน บางคนอาจจะแค้อยู่ได้ ก็ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว แต่บางคนอาจจะมองไกลมากกว่านั้น อย่างเช่นตัวผม ผมไม่ได้มองแค่ว่าเราอยู่ได้ ดูแลตัวเองและครอบครัวได้ แต่ผมมองไปถึงการวางรากฐานอนาคตไว้ให้รุ่นลูกหลาน ได้สืบทอดและต่อยอดธุรกิจที่ผมสร้างไว้ขยายออกไปอีก เพราะผมไม่อยากจะให้สิ่งที่เราสร้างไว้สูญหายไปพร้อมกับรุ่นเรา แต่ควรได้รับการสืบสานต่อไปถึงรุ่นลูกหลาน เมื่อเขาเรียนจบแล้วไม่มีอะไรทำ เขาก็สามารถมาทำธุรกิจที่เราสร้างไว้ให้ได้” สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกคนหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ดำเนินธุรกิจประกันภัย เขาได้กล่าวถึงมุมมองความหมายความสำเร็จในการประกอบอาชีพไว้ว่า “มีความต่อเนื่องของธุรกิจที่ค่อนข้างยาวนาน แล้วก็เป็นที่ธุรกิจที่ไม่เอาเปรียบสังคม แล้วก็สามารถให้คนอื่นได้ด้วย” สำหรับมิติของความหมายความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระ ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงในชีวิต

ส่วนความหมายความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระในมิติของความมั่นคงในชีวิต จนสามารถเอื้อเพื่อ เผื่อแผ่และแบ่งปันให้แก่ผู้อื่นได้นั้น พอสังเกตได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางคน เช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบอาชีพจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าออร์แกนิก ได้สะท้อนความคิดเห็นของเขาไว้ว่า “เราสามารถจะทำได้เองให้เป็นสุขหนึ่ง และก็เอื้อเพื่อเผื่อแผ่แบ่งปันให้คนรอบข้างจากเรา เนี่ยนะครับ ตั้งแต่ตัวเราเองเป็นต้นไปเลย ไม่ว่าจะเป็นลูกเมียเราญาติพี่น้องเรา เพื่อนฝูงของเรา สังคมของเรา เพื่อนพ้องน้องพี่ ประเทศชาติของเรา” สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกคนหนึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบอาชีพเกษตรกร เขาได้สะท้อนความคิดเห็นของเขาไว้ว่า “ความสำเร็จ

ในมุมมองของผมคือสามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ รวมถึงการสร้างฐานะและทรัพย์สินสมบัติไว้ให้ลูกๆ ตลอดจนสามารถช่วยเหลือคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนให้มีรายได้ด้วย” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกคน หนึ่งที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี และประกอบอาชีพเกษตรกรเช่นกัน ได้กล่าวถึงความหมายความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระในมิติที่ขยายกว้างไปจนสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ด้วยว่า “การที่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาพ่อแม่ สามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ และยังสามารถช่วยเหลือคนพิการคนอื่น ๆ ได้มีงานทำให้เขามีรายได้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัว ทำให้เขารู้สึกมีคุณค่า”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นมุมมองที่สะท้อนให้เห็นถึงความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระในฐานะคนในหรือคนพิการเองทั้งสิ้น

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ

2.1 ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ จากการวิเคราะห์ข้อมูล ประเด็นปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ สรุปได้เป็น 13 ประเด็น เรียงจากปัจจัยภายในที่มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในอาชีพอิสระมากที่สุดปัจจัยที่เกี่ยวข้องน้อยที่สุด ดังนี้ 1) มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในอาชีพ 2) ขยัน อดทน ไม่ท้อแท้ 3) ดูแลตัวเองได้ (ดำรงชีวิตอิสระ) 4) มีความซื่อสัตย์ 5) มีความมุ่งมั่น 6) ใฝ่รู้ 7) คิดบวก 8) รับผิดชอบและให้ความสำคัญต่อลูกค้า 9) ความพิการ 10) คิดแล้วลงมือทำ 11) รักในอาชีพ 12) การช่วยเหลือผู้อื่น และ 13) มีมนุษยสัมพันธ์ ดังพิจารณาได้จากตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สะท้อนถึงปัจจัยภายในบางปัจจัย ทั้งนี้ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จ ตามที่ได้สรุปไว้ รวม 13 ปัจจัยนั้น มิได้หมายความว่าผู้พิการทุกคนจะมีปัจจัยดังกล่าวครบหรือเหมือนกันทุกปัจจัย

ในบทความนี้ผู้วิจัยขอเสนอเฉพาะปัจจัยภายในที่มีความเกี่ยวข้องกับความความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการมากที่สุดอันดับแรก คือ มีความรู้

ความสามารถ และประสบการณ์ในอาชีพ ดังตัวอย่างการให้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่ง ซึ่งประกอบอาชีพซ่อมและจำหน่ายอะไหล่มอเตอร์ไซค์ ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

“หลังจากผมเรียนจบผมก็ได้ไปสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติ ในสาขาวิชาชีพช่างยนต์ ของสำนักงานพัฒนามาตรฐานและทดสอบฝีมือแรงงาน ได้ชั้นที่ 3 ซึ่งมีทั้งหมด 3 ชั้น โดยจะเรียงลำดับขึ้นจากชั้นที่ 3 ไปหาชั้นที่ 1 ซึ่งแต่ละชั้นก็จะได้รับค่าแรงที่แตกต่างกัน ชั้นที่ 1 นั้นส่วนใหญ่จะสอบไปต่างประเทศ แล้วค่าแรงก็จะสูงกว่า ถามว่าเรามีใบประกอบวิชาชีพมาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติแล้วช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าไหม ผมว่ามันก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ลูกค้ามั่นใจมากขึ้นว่าร้านของเรามีมาตรฐาน แต่จริงๆ แล้วผมว่าความมั่นใจหรือความเชื่อถือของลูกค้า ส่วนมากเขาจะดูจากการทำงานของเรามากกว่า เวลาผมซ่อมรถลูกค้า เขาก็จะมองดูตลอดว่าเราซ่อมยัง ซึ่งคนซ่อมเป็นหรือไม่เป็นเขาคูก็รู้ครับ”

นอกจากนั้นแล้ว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านหนึ่ง ซึ่งประกอบอาชีพผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ได้กล่าวว่า

“อย่างผมที่ทำอาชีพนี้ เพราะเป็นการต่อยอดจากความรู้เดิมที่ผมมี เพราะสมัยผมเรียนหนังสือ ผมเคยเรียนงานเลื่อยฉลุมาก่อน เพียงแต่ตอนนั้นใช้ไม้อัดทำ เช่น ทำที่รองแก้ว ถาดผลไม้ ผมเลยคิดว่าผมมีฝีมือในงานเลื่อยอยู่แล้ว มันน่าจะไม่ยาก เลยลองทำดู แต่มันก็ไม่ง่ายอย่างที่คิดเพราะกะลามันเป็นส่วนโค้ง ไม่ได้เป็นแผ่นเหมือนไม้อัด ผมก็ต้องมาคิดดัดแปลงว่าจะทำอย่างไร ผมก็ทำลองผิดลองถูกมาเรื่อยๆ พอผมทำงานชำนาญแล้ว ผมก็เริ่มดัดแปลงทำเครื่องมือเครื่องมือขึ้นมาเอง ซึ่งมันเกิดจากการเรียนรู้การลองผิดลองถูกของเรานั้นแหละ”

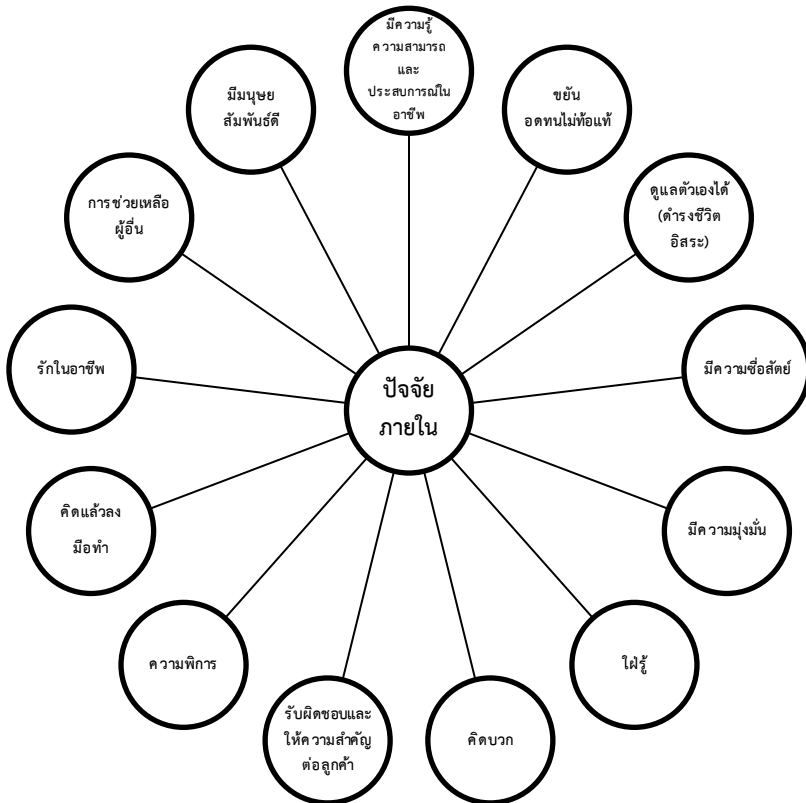
อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ก็กล่าวถึงปัจจัยภายในเรื่องการเรียนรู้ ความสามารถ และประสบการณ์อาชีพ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในอาชีพของตน ไว้ว่า

“ประสบการณ์ที่ผ่านมาก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จที่เคยอยู่โรงเรียนศรีสังวาลย์มาก่อน พี่ก็จะรู้ว่าคนพิการแบบไหนเหมาะกับงานอะไร ทำให้พี่นำประสบการณ์ตรงนี้มาออกแบบงานได้เหมาะสมกับลักษณะความพิการของคนแต่

ละประเภท เช่น คนพิการสติปัญญา พิธีจะให้เขาเก็บไข่ ขายของ ซึ่งเขาก็สามารถทำได้ดี แต่เขาจะกินเยอะ พิธีจะให้เขาทำงานขุดดิน ปลูกผัก ให้เขาได้ออกกำลังกายบ้างจะได้ไม่อ้วน...ที่คิดว่าสิ่งที่เราจะประสบความสำเร็จในอาชีพได้เราจะต้องรู้จักในงานที่ทำตั้งแต่ งานระดับล่างไปจนถึงการบริหาร รู้อย่างเดียวไม่พอแต่ต้องทำเป็นด้วย เพราะไม่นั้นเราจะ รู้ได้อย่างไรว่ารู้น้องเราทำถูกหรือผิด พิธีจึงคิดว่าการเป็นเจ้าแก่ที่ประสบความสำเร็จจะต้อง เริ่มตั้งแต่งานทำความสะอาด ปัด กวาด เช็ด ถู สอนแม่กระทั่งเรื่องล้างจาน เรื่องการ จัดการคนให้เหมาะสมกับงานไปจนถึงบริหารงาน การเงินและบัญชี”

สำหรับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านหนึ่ง ซึ่งประกอบอาชีพธุรกิจประกันภัย ได้ กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า

“ผมไม่ได้เก่งไปทั้ง 4 วิริยะหรือก จะว่าเก่งก็น่าจะซี้ไ่มันะ ผมชำนาญมันเฉพาะ รถยนต์ และที่ผมบอกว่าชำนาญเพราะผมอยู่กับมัน 29 ปี มันก็ต้องถือว่าชำนาญโดย ปรีายอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าคุณถามผมเรื่องประกันรถยนต์ผมน่าจะตอบคุณได้ ทุกจุด เพราะผมทำทุกที่ผมก็มองเกมออกแล้วว่า งวดต่อไปควรจะเป็นอะไรเหมือนกับเรา รู้แนวทางแล้ว”

แผนภาพที่ 1 ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ

2.2 ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ จากการวิเคราะห์ข้อมูล ประเด็นปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคน พิการ สรุปได้เป็น 5 ประเด็น เรียงจากปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการมากที่สุดไปปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องน้อยที่สุด คือ 1) การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว 2) หน่วยงานของรัฐ 3) เทคโนโลยี 4) เพื่อนและเครือข่ายในอาชีพ และ 5) ตัวแบบ ซึ่งในบทความนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเฉพาะบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้อง

มากที่สุดเป็นอันดับแรก คือ การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ดังพิจารณาได้จากตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สะท้อนให้เห็น ต่อไปนี้

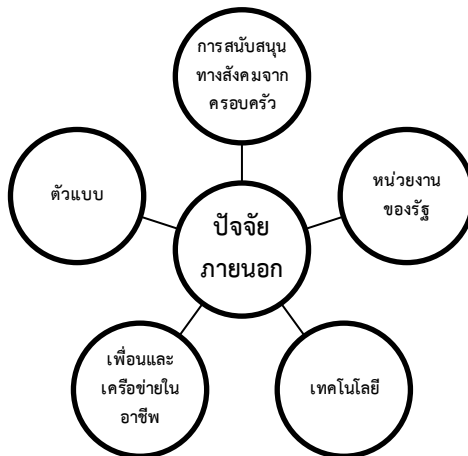
“ครอบครัวถือเป็นกำลังใจที่สำคัญที่ทำให้เรามีพลังและแรงใจอยากทำ เพราะบางครั้งเวลาเรามีปัญหา เราท้อ เราเหนื่อย แต่เมื่อได้รับกำลังใจจากครอบครัวก็ทำให้เรามีแรงฮึดสู้ต่อไป...ครอบครัวที่คอยเป็นแรงสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ผมตลอดมาครับ ครอบครัวในที่นี้หมายถึงภรรยาของผมเอง เพราะนับตั้งแต่ผมล้มป่วยลง ภรรยาผมก็ไม่เคยทอดทิ้งผมเลย เขาจะคอยดูแลและให้กำลังใจผมตลอด ทั้งๆ ที่ตอนนั้นเราเพิ่งแต่งงานกัน...อีกอย่างนอกจากเป็นกำลังใจให้แล้ว ในส่วนของธุรกิจภรรยาผมเขาก็ช่วยเหลือแทบทุกอย่าง แต่หลักๆ เลยเขาจะดูแลเรื่องการเงินกับบัญชี คอยติดต่อประสานงานกับลูกค้า นอกนั้นก็ช่วยขายของและหยิบจับอะไรให้บ้าง หรือบางครั้งก็ช่วยซ่อมในส่วนที่เขาพอจะทำได้” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งประกอบอาชีพซ่อมและจำหน่ายอะไหล่รถมอเตอร์ไซด์ กล่าวถึงปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเขาไว้

“ผมคิดว่าสิ่งแรกเลยคือ ครอบครัว ซึ่งก็คือลูกชายของผม ลูกเปรียบเสมือนกำลังใจและแรงสนับสนุนที่สำคัญ เพราะครอบครัวของผมแต่กร้าวตั้งแต่ปีแรกที่ผมพิการ ผมก็อยู่กับลูกชายแค่ 2 คน ซึ่งผมต้องรับภาระเลี้ยงดูเขาเพียงลำพัง ทำให้ผมต้องคิดหาอาชีพทำเพื่อจะได้สามารถเลี้ยงดูตัวเองและลูกได้ นอกจากเป็นกำลังใจลูกชายผมก็จะช่วยเหลือหยิบจับงานเท่าที่เขาพอจะทำได้ครับ” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านหนึ่ง ซึ่งประกอบอาชีพซ่อมอิเล็กทรอนิกส์ ในจังหวัดสระบุรี กล่าวถึงลูกชายของเขาที่เป็นผู้ให้กำลังใจและแรงสนับสนุนจากครอบครัวที่เป็นเบื้องหลังความสำเร็จในอาชีพอิสระของเขา

และผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกคนหนึ่ง ประกอบอาชีพรับจัดฝึกอบรม ได้กล่าวสะท้อนให้เห็นในประเด็นนี้ว่า “ครอบครัวก็มีส่วนสนับสนุนให้ผมประสบความสำเร็จ อย่างการจัดฝึกอบรมผมก็ได้ภรรยาของผม นี่แหละช่วยงาน นอกจากจะช่วยเหลือในเรื่องงานแล้ว ภรรยาผมก็ช่วยการดูแลผมในเรื่องกิจวัตรประจำวันด้วย เพราะผมถือเป็นกลุ่มคนพิการรุนแรง และยังเป็นกำลังใจที่สำคัญ”

นอกจากนั้นแล้ว ในมุมมองของผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านหนึ่ง ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกร ได้กล่าวถึงครอบครัว ญาติพี่น้องที่คอยสนับสนุนเขาตั้งแต่แรกเริ่ม จนประสบความสำเร็จในทุกวันนี้ ไว้ว่า

“ผมมีที่ดินอยู่ แต่ตอนนั้นยังคิดไม่ออกว่าจะทำอะไร ครอบครัวผมซึ่งก็คือญาติพี่น้องของผม นี่แหละเขาก็บอกว่า “ปลูกมะลิสิ” ประกอบกับคนในชุมชนที่เราอยู่ซึ่งก็คือผู้เฒ่าผู้แก่ต่างก็บอกว่า “ทำเลยสิ เดี่ยวจะช่วยเก็บ” ตอนนั้นผมก็ตัดสินใจทำเลย ไม่คิดอะไรมาก”

แผนภาพที่ 2 ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ” ดังได้สรุปมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ คือ ความสามารถ ที่จะเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ โดยอาชีพอิสระนั้นจะต้องมีความต่อเนื่องและพัฒนาต่อยอดได้ รวมทั้งก่อให้เกิดผลกำไรและความมั่นคงในชีวิต สอดคล้อง

กับ Judge & Bretz (1994); Ng, Eby, Sorensen & Feldman (2005); ภาณิน กมลสุนทร (2553); สุวีรา โลหิตหาญ (2549); ศันสนีย์ เหริยญแก้ว (2548) และนวนลวี ประเสริฐสุข (2542) ที่ได้ให้ความหมายของความสำเร็จในอาชีพอย่างสอดคล้องกันว่า เป็นผลทางบวกทางด้านจิตใจหรือผลลัพธ์ ตลอดจนสัมฤทธิ์ผล ที่เกี่ยวข้องกับงานหรือความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีผลมาจากประสบการณ์การทำงานของตน

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ จำแนกออกเป็น 2 ประเด็น คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระ กล่าวคือ

2.1 ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวถึงปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระ สรุปได้ 13 ประเด็น ได้แก่ 1) มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในอาชีพ 2) ขยัน อดทน ไม่ท้อแท้ 3) ดูแลตัวเองได้ (ดำรงชีวิตอิสระ) 4) มีความซื่อสัตย์ 5) มีความมุ่งมั่น 6) ใฝ่รู้ 7) คิดบวก 8) รับผิดชอบและให้ความสำคัญต่อลูกค้า 9) ความพิการ 10) คิดแล้วลงมือทำ 11) รักในอาชีพ 12) การช่วยเหลือผู้อื่น และ 13) มีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งในบทความนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยใน 5 ประเด็นแรกที่มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในอาชีพอิสระของคนพิการ ดังนี้

ประเด็นแรกที่ทำให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นตรงกันมากที่สุด คือ การมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในอาชีพ สอดคล้องกับกองวิจัยตลาดแรงงาน และกองส่งเสริมการมีงานทำ กรมการจัดหางาน (2557) ที่ได้วิจัยเรื่องแนวโน้มอาชีพอิสระในอนาคต 3 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2558-2560) กล่าวว่า การจะประกอบอาชีพใดก็ตาม ผู้ที่จะประกอบอาชีพนั้นก็ต้องหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพจนเป็นที่เข้าใจอย่างถ่องแท้และที่สำคัญต้องพิจารณาทบทวนด้วยว่าตนเองมีคุณสมบัติสอดคล้องกับอาชีพนั้นหรือไม่ เพื่อป้องกันความผิดพลาดและความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นได้เพราะความไม่รู้

ส่วนประเด็นที่สอง คือ ความขยัน อดทน ไม่ท้อแท้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ (2535) ที่พบว่า คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ประสบ

ความสำเร็จ 10 อันดับแรก ได้แก่ ความกระตือรือร้น ความอดทน ความมีโชคทางการค้า ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้ในสาขาอาชีพที่ทำความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความละเอียดรอบคอบ และความสนใจในการแสวงหาความรู้ นอกจากนี้ บวร สุวรรณผา (2550) ได้กล่าวถึง บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงว่า จะเป็นคนที่มีความกระตือรือร้น ขยัน และอดทน ถ้าคิดก็ทำตัดสินใจ มีการวางแผนการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

สำหรับประเด็นที่สาม คือ ความสามารถในการดูแลตัวเองได้ (ดำรงชีวิตอิสระ) สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลปิงทา หงส์ทอง (2545) ผู้ศึกษาเปรียบเทียบปัญหา อุปสรรค และความต้องการของคนพิการที่ประกอบอาชีพในหน่วยงานกับคนพิการที่ประกอบอาชีพอิสระ ผลการวิจัยพบว่า ผู้พิการทั้งสองกลุ่มต้องการ ให้สังคมตระหนักรับรู้ ยอมรับในตัวผู้พิการว่าสามารถทำงานหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ต้องการพึ่งพาตนเองมากกว่าขอรับการสงเคราะห์

ในส่วนของประเด็นที่สี่ คือ มีความซื่อสัตย์ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ผู้ประกอบอาชีพอิสระจะต้องมีความซื่อสัตย์และจริงจังต่อลูกค้า การบริการลูกค้าให้เกิดความประทับใจในการขายสินค้าหรือบริการ และกลับมาใช้บริการอีกเป็นหัวใจสูงสุด เพื่อผลประโยชน์ต่อธุรกิจและต่อตนเองในที่สุด

ประเด็นที่ห้า คือ มีความมุ่งมั่น ในประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุกลักษณ์ ภาระ (2547) ที่ศึกษาผลสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการจากการกู้ยืมเงินของกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าการประกอบอาชีพอิสระทำให้ได้รายได้ที่มั่นคง แต่ผู้ประกอบอาชีพอิสระต้องมีความรับผิดชอบในด้านความตั้งใจในการทำงาน มีความอดทนและทุ่มเทให้กับการทำงาน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ มีหลายปัจจัยที่เป็นปัจจัยพื้นฐานหรือเป็นปัจจัยร่วม ซึ่งเมื่อบุคคลนั้นๆ คงไว้หรือมีอยู่ก็อาจทำให้สามารถประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระได้ ทั้งนี้โดยไม่ว่าความพิการเป็นข้อจำกัด อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยนี้ มีปัจจัยภายในประการหนึ่งซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้สะท้อนไว้อย่างน่าสนใจว่า ‘ความพิการ’ ที่เผชิญอยู่นั้น ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนทำให้สามารถประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพได้ นับเป็นตัวอย่างมุมมองที่ดีต่อตนเอง ในการสร้างพลังเพื่อยืนหยัดอยู่ในสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข โดยไม่แบ่งแยกแตกต่าง มองความพิการเป็นข้อจำกัดในการดำเนินชีวิต

2.2 ปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการประสบความสำเร็จในอาชีพอิสระ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวถึงปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการประสบความสำเร็จในอาชีพอิสระ สรุปได้ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว 2) หน่วยงานของรัฐ 3) เทคโนโลยี 4) เพื่อนและเครือข่ายในอาชีพ และ 5) ตัวแบบ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ปัจจัยภายนอกประเด็นแรกที่ถูกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นตรงกันมากที่สุด คือ การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุกัลลักษณ์ ภาวะ (2547) และพรพิมล อินทียศ (2546) ที่กล่าวว่า การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ นอกจากนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2552) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสุข 8 ประการของมนุษย์ และหนึ่งในนั้นคือ ความสุขของครอบครัว (Happy Family) กล่าวคือ การมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง จะเป็นกำลังใจที่ดีในการทำงาน เพราะครอบครัวเป็นเหมือนภูมิคุ้มกัน เป็นกำลังใจในการที่จะสามารถเผชิญกับอนาคตหรืออุปสรรคในชีวิตได้

สำหรับประเด็นที่สองที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าเป็นปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของตน คือ การช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพคนพิการ พ.ศ.2550 ที่กล่าวถึงสิทธิที่คนพิการพึงได้รับบริการต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาชีพ คือ การสงเคราะห์และฟื้นฟูสมรรถภาพด้านร่างกาย ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านสังคม การจัดบริการในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในชุมชน การฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพคนพิการ การให้การสงเคราะห์กายอุปกรณ์ และเครื่องช่วยความพิการ และการจัดหางานให้ทำหรือส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระ รวมทั้งยังสอดคล้องกับภารกิจของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน (ม.ป.ป) ที่ทำ

หน้าที่ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพแก่ลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงานและผู้ประกันตนทุพพลภาพ เพื่อช่วยให้ลูกจ้างที่สูญเสียอวัยวะหรือสูญเสียสมรรถภาพในการทำงานเหล่านั้นได้รับ การฟื้นฟูสมรรถภาพที่เหมาะสม ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างอิสระไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น และสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองได้

ปัจจัยภายนอกประเด็นที่สาม คือ เทคโนโลยี ตามที่ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ (2535) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่สนับสนุนความพร้อมของทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพอิสระให้ประสบ ความสำเร็จนั้น คือ ความพร้อมทางด้านเงินทุน ทรัพย์สินต่างๆ กำลังคน และเทคโนโลยี ตลอดจนระบบข้อมูลที่ จะนำมาใช้ สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555 อ้างถึงใน กองวิจัยตลาดแรงงานและกองส่งเสริมการมีงานทำ กรมการจัดหางาน, 2557) ที่ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การสร้าง ความเป็นธรรมในสังคมไว้ว่า การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยควบคู่กับการ เสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง มุ่งปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน รวมทั้งพัฒนาการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในโลกปัจจุบันที่จะทำให้ ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพได้

เพื่อนและเครือข่ายในอาชีพ เป็นปัจจัยภายนอกประเด็นที่สี่ ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับจินตนา สารุพันธ์ (2547) ที่ผลการวิจัยพบว่า การรวมกลุ่มประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะร่วมกัน มีความสะดวกในการจำหน่ายสินค้าหรือบริการได้ง่ายขึ้น รวมทั้งจะช่วยพัฒนาอาชีพได้ดีกว่าต่างคนต่างทำ

และปัจจัยภายนอกประเด็นสุดท้ายประเด็นที่ห้าที่เกี่ยวข้องกับการประสบความสำเร็จในอาชีพอิสระ คือ ตัวแบบ ซึ่งสามารถอธิบายโดยอ้างอิงทฤษฎีของ Bandura (1977) ที่กล่าวไว้ว่า ตัวแบบเป็น ตัวช่วยในการกำหนดความเชื่อของบุคคลว่าตนเองมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จและบรรลุผลที่เฉพาะเจาะจงได้ เกิดจากแหล่งที่มาของการรับรู้ความสามารถของตนเอง ได้แก่ ประสบการณ์ที่ประสบ ความสำเร็จ การได้

เห็นตัวแบบ ไม่ว่าจะตัวแบบที่มีชีวิตหรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ คำพูดในการชักจูงโน้มน้าว รวมถึงการกระตุ้นทางอารมณ์ของบุคคล

จากที่กล่าวมา เกี่ยวกับปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ สะท้อนมุมมองที่เป็นปัจจัยภายนอกซึ่งมีจำนวนของประเด็นปัจจัยน้อยกว่าจำนวน ประเด็นปัจจัยภายใน ซึ่งผลการวิจัยนี้อาจแสดงให้เห็นได้ว่า ผู้พิการ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูล สำคัญครั้งนี้เป็นกลุ่มบุคคลที่มองเห็นคุณค่าในตนเอง รู้และเข้าใจในคุณลักษณะ ตลอดจน ความสามารถของตนเอง ไม่มองความพิการเป็นข้อจำกัดที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและเป็น อุปสรรคต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ ปัจจัยภายนอก ทั้ง 5 ปัจจัย ดังกล่าว แล้วนั้น ถือเป็นปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมที่สัมพันธ์กับความรู้สึก แรงจูงใจและโอกาสที่ได้รับ ตามปรกติจากครอบครัว ญาติมิตร หน่วยงานของรัฐ และสังคมทั่วไป โดยไม่จำกัดหรือ แบ่งแยกความแตกต่างความเป็นมนุษย์

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับคนพิการ ควรให้การสนับสนุนในด้าน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการมากขึ้น ทั้งด้านความรู้ในการ ประกอบอาชีพที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของตลาด การให้ข้อมูลเกี่ยวกับ แหล่งเงินทุนและขั้นตอนในการขอกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ

2. ควรมีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการ ประกอบอาชีพอิสระให้แก่คนพิการในประเด็นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอิสระ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค การเห็นคุณค่าในตนเอง การคิดแ่ บวก บุคลิกภาพ และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รวมทั้งเรื่องของการทำการตลาดและ การ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้กลุ่มคนพิการมีคุณลักษณะที่เหมาะสม ประสบความสำเร็จในอาชีพ อิสระได้

3. ครอบครัวและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนพิการควรให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพของคนพิการ ทั้งในด้านกำลังกาย กำลังใจ เงินทุน ข้อมูลที่

เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน รวมทั้งการเข้ามีส่วนร่วมในด้านต่างๆ เนื่องจากผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าครอบครัวเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพอิสระของคนพิการ รวมไปถึงเพื่อนและเครือข่ายในอาชีพอีกด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีการศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเขตภาคกลางเท่านั้น จึงน่าจะมี การเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนพิการด้านการเคลื่อนไหวในภาคอื่นๆ ซึ่งอาจจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในอาชีพอิสระที่แตกต่างออกไป
2. ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในอาชีพอิสระของคนพิการ เช่น ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพอิสระ วิธีการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ข้อดีและข้อด้อยของการประกอบอาชีพอิสระ
3. ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ถือเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญในการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความหมาย ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวทางในการประสบความสำเร็จในอาชีพอิสระของคนพิการ ซึ่งได้ทำการศึกษาเฉพาะคนพิการด้านการเคลื่อนไหวเท่านั้น ดังนั้นเพื่อเป็นการขยายผลการศึกษาให้กว้างขวางและครอบคลุมยิ่งขึ้นจึงควรศึกษากลุ่มคนพิการประเภทอื่นที่ประสบความสำเร็จในอาชีพอิสระร่วมด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการจัดหางาน. (2545). เส้นทางอาชีพอิสระ. กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม. ม.ป.ท.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). การประกอบอาชีพอิสระคืออะไร. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.spu.ac.th/job/files/2012/04/sara.juna_3.pdf. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2558.
- กองวิจัยตลาดแรงงานและกองส่งเสริมการมีงานทำ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. (2557). รายงานผลการวิจัยเรื่องแนวโน้มอาชีพอิสระในอนาคต 3 ปีข้างหน้า

- (พ.ศ.2558-2560). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://lmi.doe.go.th>. สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 กรกฎาคม 2560.
- กองบรรณาธิการเดลินิวส์. (2560) การเสวนาหัวข้อ “จัดอุปสรรค เปิดโอกาส...สู่สังคม อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.dailynews.co.th/article/202889>. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2560.
- กัลปังกา หงส์ทอง. (2545). การศึกษาเปรียบเทียบปัญหา อุปสรรคและความต้องการของผู้พิการที่ประกอบอาชีพในหน่วยงานกับผู้พิการที่ประกอบอาชีพอิสระ. ภาคนิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนิษฐา ไชยฤกษ์. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างการมองโลกในแง่ดี ความสุข และ คุณภาพการให้บริการของพนักงานให้บริการลูกค้าในฝ่ายขาย: กรณีศึกษาสายการบินแห่งหนึ่ง. ปรียญญามหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์. คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จินตนา สารุพันธ์. (2547). แนวทางการพัฒนาอาชีพอิสระของคนพิการในชุมชน : กรณีศึกษาจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชลิตา สุวรรณ. (2541). พฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่นและความเต็มใจในการเป็นอาสาสมัครการวิจัยทางการแพทย์ในมนุษย์ของนักศึกษาแพทย์. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2535). คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ประสบความสำเร็จตามแนวความคิดของผู้ที่ได้รับเลือกจากกรมอาชีวศึกษาให้เป็นอาชีพะตัวอย่าง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต. สาขาบริหารอาชีพและเทคนิคศึกษา. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- บวร สุวรรณผา. (2550). จิตวิทยาทั่วไป. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา : มปท.

พรพิมล อินทียศ. (2546). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบอาชีพอิสระ.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรธนิภา สืบสุข. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณลักษณะงาน ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของหัวหน้าหอผู้ป่วยกับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพยาบาล). บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 ฉบับปรับปรุง.

ภาณิน กมลสุนทร. (2553) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ การรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรและการรับรู้ความสำเร็จในอาชีพ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลลนา เลิศพฤกษ์. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ ทศนคติต่ออาชีพและความสำเร็จในอาชีพของผู้แทนขายสินค้าอุตสาหกรรม. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิทยา นาควัชระ. (2544). วิธีเลี้ยงลูกให้ เก่ง ดี และมีสุข IQ EQ MQ AQ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (2539). กฎหมายและนโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

วิไลวรรณ กิจจาหาญ. (2543). ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตภาคพายัพ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาอาชีพศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- คันสนีย์ เทธิบุญแก้ว. (2548). ความฉลาดทางอารมณ์กับความสำเร็จในอาชีพของพนักงานธนาคารพาณิชย์. ปรินญาวิทยาปริญาตตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาอุตสาหกรรม). บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุภลักษณ์ ภาระ. (2547). ผลสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการจากการกั๊ยมเงินของกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวีรา โลหิตหาญ. (2549). ความสำเร็จในอาชีพกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน: กรณีศึกษาพนักงานในบริษัท ซี แอนด์ เอ โปรดัคส์ จำกัด. สารนิพนธ์สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. บัณฑิตวิทยาลัย. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2552). คู่มือมาสร้างองค์กรแห่งความสุขกันเถาะ. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สำนักงานประกันสังคม ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน (ม.ป.ป.). ภารกิจของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.sso.go.th/>. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2560.
- อารยา อรุณานนท์ชัย. (2534). การพัฒนาคนพิการสู่อชีพในยุคไอเอ็มเอฟ. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84: 191-215.
- Judge, T. A. & Bretz, R. D. (1994). Political Influence Behavior and Career Success. *Journal of Management*, Volume 20, 43-65
- Manion, Jo. (2003). Joy at Work! Creating a Positive Workplace. *Journal of Nursing Administration*. December 33(12): 652-659.

Ng, T.W.H., Eby, L.T., Sorensen, K.L., & Feldman, D.C. (2005). Predictors of Objective and Subjective Career Success: A Meta-Analysis. *Personnel Psychology*, 58(2), 367-408

การพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา
เด็กและเยาวชนในคดีอาญาศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล
The Development of Inquiry Official's Role in Protecting Juvenile
Delinquents in Criminal Case : A Case Study of Metropolitan Police

นัฐพล ชมภูนิช¹
Nuttapol Chomphoonit²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ปัจจัยปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ เอกสารทางราชการ งานวิจัยในประเทศ บทความ บทวิเคราะห์ รายงานการสัมมนาทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ การวิจัยภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่จำนวน 251 คน และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการศึกษาพบว่า พนักงานสอบสวนกลุ่มตัวอย่างของกองบัญชาการตำรวจนครบาลส่วนใหญ่ มีความรู้ ความเข้าใจต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาเป็นอย่างดี ในส่วนการให้การคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน พนักงานสอบสวนควรได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ อุปกรณ์ที่จำเป็นอย่างเพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ พนักงานสอบสวนประสบปัญหาอุปสรรคกรณีการห้ามใช้เครื่องพันธนาการกับเด็กและเยาวชน เนื่องจากเกรงว่าเด็กและ

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² Master's student, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

E-mail : nuttapol.milin@gmail.com

เยาวชนจะหลบหนีระหว่างนำตัวไปทำการตรวจสอบการจับกุม ขาดสถานที่ควบคุมเด็ก และเยาวชนที่มีความเหมาะสมประกอบกับ กระบวนการสอบสวนเด็กและเยาวชนมีความซับซ้อนต้องประสานงานกับสหวิชาชีพและผู้ปกครองดูแลเด็ก และการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนขาดความต่อเนื่องและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

แนวทางการพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา เด็กและเยาวชนในคดีอาญา ควรพัฒนาให้ความรู้พนักงานสอบสวนให้มีความเชี่ยวชาญ ด้านการสอบสวนเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง สมควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทาง หรือหน่วยงานเพื่อประสานงานกลาง เพื่อช่วยเหลือพนักงานสอบสวนติดตามผู้ต้องหาเด็ก และเยาวชน และผู้ปกครองเด็กเพื่อสอบสวนปากคำ ตลอดจนจัดสถานที่ควบคุมเด็กและ เยาวชนควรจัดให้มีความเหมาะสมเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมุ่งไปที่ประโยชน์สูงสุดของ เด็กและเยาวชน อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : การพัฒนาบทบาท, พนักงานสอบสวน, การคุ้มครองเด็กและเยาวชน

Abstract

The purpose of the research was to study about the role of the inquiry official. Objective for studying the role of the inquiry official's factors and treats to find the ways are developed role of the inquiry official in protecting the rights of juvenile delinquents in criminal case at the Metropolitan Police Bureau.

This research was conducted by Academic researches, Official researches, Domestic Researches, Articles, Analysis, Academic seminars, Dissertation and In-depth interviews. Data were collected using a set of questionnaire with a sample of 251 individuals and in-depth interviews with eminent persons.

The study found that the most sample of the Metropolitan Police Bureau knows and understands what their role for the protection of juvenile. Recommendations from this study are the Metropolitan Police should support by the necessary equipment and sufficient budgets and also the place to

control juvenile, coordination center that make investigator works more effective. Investigation process is complicated, the inquiry official should have to be a coordinator between Interdisciplinary and parent every step for the principle justifications. That's why they should have to learn this specifically for role and responsibilities with continuous working that's necessary. They would be pay attentions to the investigation process. They have to practices and develop their skill and need to have knowledge about the treatment of juvenile to ensure that they are treated appropriately.

Keywords : Development of the Roles, Inquiry Official, Protecting Juvenile

บทนำ

ในส่วนของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน แต่เดิมนั้นกฎหมายหมายไทยยังคงใช้รูปแบบการปฏิบัติในการสอบสวนเหมือนกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของผู้ใหญ่โดยทั่วไป ซึ่งมีผลกระทบต่อการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน โดยเฉพาะการสอบปากคำผู้ต้องหา การชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชน การนำตัวเด็กและเยาวชนขึ้นที่เกิดเหตุเพื่อประกอบคำรับสารภาพ ซึ่งมีผลเสียต่อเด็กและเยาวชนและอาจทำให้มีผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กทำให้การแก้ไข บำบัดฟื้นฟู เพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับคืนสู่สังคมทำได้ยาก ซึ่งขัดกับหลักการด้านสิทธิมนุษยชน ละเมิดสิทธิของเด็กและกฎหมายระหว่างประเทศ จึงมีการพัฒนาการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำ ความผิดอาญามาตามลำดับ โดยมีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดด้านสิทธิเสรีภาพอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ ปี 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญ ปี 2550 ซึ่งมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อย่างเด่นชัดประกอบกับกระแสของโลกรวมทั้งสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่มีหลักที่ว่า “เด็กต้องไม่ถูกรังแกหรือถูกลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม จะไม่มีการลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต รวมทั้งการจับกุม กักขังหรือจำคุกเด็กจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย โดยต้องใช้ระยะเวลาที่สั้นที่สุดอย่างเหมาะสม” (กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก, 2559) แนวความคิด

ดังกล่าว นำมาซึ่งรูปแบบการมีส่วนร่วม ของพนักงานอัยการ ที่ปรึกษากฎหมาย รวมทั้งมีการพัฒนาองค์วิชาชีพด้านสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ในกรณีการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน กฎหมายได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องจัดสถานที่ที่เหมาะสม มีการบันทึกภาพและเสียง ที่สามารถถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่อง (วรวิทย์ ฤทธิพิศ, 2560 น.20-22) ในกรณีที่ได้ทำการจับกุมตัวเด็กและเยาวชน พนักงานสอบสวนต้องนำตัวเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมหรือถูกแจ้งข้อกล่าวหา ไปทำการตรวจสอบการจับกุมต่อศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้ศาลมีคำสั่งส่งตัวเด็กและเยาวชนนั้นเข้าสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต่อไป มาตรการดังกล่าวนี้มีจุดประสงค์เพื่อไม่ให้เด็กได้รับผลกระทบทั้งทางร่างกายและสภาวะทางจิตใจจากกระบวนการยุติธรรม และสามารถกลับคืนสู่สังคมและเติบโตเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป (วันชัย รุจนวงศ์และคณะ, 2550 น.10-14) แต่อย่างไรก็ตาม แม้กระบวนการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนจะมีการพัฒนามาตามลำดับ แต่การพัฒนาดังกล่าวยังคงมีปัจจัยที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ทั้งปัจจัยด้านงบประมาณ อุปกรณ์ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน รวมทั้งปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในขั้นตอนของการจับกุม ตรวจสอบการจับกุม การควบคุม และการสอบสวนดำเนินคดี ที่มีระยะเวลาที่จำกัด ประกอบกับเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจโดยเฉพาะพนักงานสอบสวนไม่เอียงที่จะดำเนินการหากเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ส่งผลให้มีการใช้เด็กและเยาวชนในการกระทำความผิดมากขึ้น

จากเหตุดังกล่าวข้างต้น หากได้มีการศึกษาถึง บทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา จะช่วยให้ทราบถึงความเข้าใจของพนักงานสอบสวนในบทบาทหน้าที่การคุ้มครองสิทธิของผู้เด็กและเยาวชน ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อ การพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ดังนั้น จึงควรศึกษาถึง บทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็ก และเยาวชนในคดีอาญา ซึ่งเป็นต้นธารกระบวนการยุติธรรมให้สามารถสร้างบทบาทผู้ให้ความยุติธรรม

และมีหน้าที่สำคัญในกระบวนการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎหมายคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ในคดีอาญา
2. เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจ และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของ พนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาศึกษาเฉพาะ กองบัญชาการตำรวจนครบาล
3. เพื่อศึกษาระดับปัญหาอุปสรรค ของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิ ผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล
4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการปรับปรุงการ การพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาศึกษาเฉพาะ กองบัญชาการตำรวจนครบาล

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

การพัฒนาบทบาทในการคุ้มครองสิทธิของปัจจัยภายใน หมายถึง การแก้ไขปรับปรุง ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกหน่วยงาน รวมปัญหาอุปสรรค ที่ส่งผลกระทบต่อ บทบาทหน้าที่และการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็ก และเยาวชน

ปัจจัยภายใน หมายถึง ผลกระทบการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจาก ภายในหน่วยงานของพนักงานสอบสวน ประกอบด้วย นโยบายผู้บังคับบัญชา งบประมาณ ขวัญกำลังใจ และวัสดุอุปกรณ์ ที่ขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการ คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน

ปัจจัยภายนอก หมายถึง ผลกระทบการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจาก ภายนอกหน่วยงานของพนักงานสอบสวน ประกอบไปด้วย ด้านตัวบทกฎหมาย และความ

ร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน

ปัญหาอุปสรรค หมายถึง อุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ในการให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน แบ่งได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา หมายถึง การทำหน้าที่ควบคุมหน้าที่คุมตัว หรือกักขังเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ไว้ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ระยะเวลาในการควบคุมตัวไม่เกิน 24 ชั่วโมง

2. ด้านการจับกุมและการตรวจสอบการจับกุม หมายถึง การที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ซึ่งพนักงานสอบสวนต้องนำตัวไปตรวจสอบการจับกุมภายใน 24 ชั่วโมง ว่าการจับกุมชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

3. ด้านการสอบสวนดำเนินคดี หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ในด้านการสอบสวนปากคำ ที่พนักงานสอบสวนต้องร่วมกับทีมสหวิชาชีพ ที่ปรึกษากฎหมาย และบุคคลที่เด็กและเยาวชนอยู่ในความดูแล

เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยสร้างเครื่องมือวิจัยแบบปริมาณตามวัตถุประสงค์การวิจัยประกอบด้วย

1. เป็นแบบสอบถามความรู้ของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน

2. ข้อมูลปัจจัยภายในและภายนอกหน่วยงานที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนที่ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา

3. ระดับปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนที่ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา

4. แนวทางในการปรับปรุงการ พัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในด้านปัจจัย ปัญหาอุปสรรคในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ตลอดจน

ข้อเสนอแนะ แล้วนำแบบสอบถามจำนวน 30 ชุด ไปทดลองกับกลุ่มพนักงานสอบสวน จังหวัดนครปฐม และนนทบุรี เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ได้เท่ากับ 0.881 ซึ่งไม่ต่ำกว่า 0.7 เท่ากับมีความน่าเชื่อถือ นอกจากนั้นยังมีการปรับแก้ข้อคำถามที่ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามสับสน ก่อนนำไปเก็บจริง และได้สัมภาษณ์ผู้กำกับการสอบสวน จำนวน 2 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เกณฑ์การการแสดงผลระดับคะแนนเฉลี่ยของความรู้ความเข้าใจของพนักงานสอบสวนต่อบทบาทในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ในคดีอาญาจะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้คะแนน (8-10) หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจระดับสูงได้คะแนน (5-7) หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจระดับปานกลางและ ได้คะแนน (1-4) หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจระดับต่ำ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามด้านปัจจัย ปัญหาอุปสรรค การพัฒนาบทบาท ใช้ค่ามัธยิมเลขคณิต ร้อยละ ประมาณค่าเฉลี่ย 5 ระดับ และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และส่วนที่ 3 นำบทสัมภาษณ์มาแยกเป็นประเด็นเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาเป็นอย่างดีโดยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของหน่วยงานที่ส่งผลต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนที่ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของหน่วยงานที่เป็นส่งผลต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนที่ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาด้านงบประมาณ รองลงมาคือปัจจัยด้านอุปกรณ์ และปัจจัยด้านขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และปัจจัยด้านกฎหมาย และด้านความร่วมมือจากปัจจัยภายนอกอยู่ในระดับปานกลาง

ปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อบทบาทพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาจำนวน 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา

ในรายละเอียด พบว่า ปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบาทพนักงงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาด้านการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน รองลงมาคือด้านการจับกุม และตรวจสอบการจับกุม ด้านการสอบสวนดำเนินคดีผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัญหาอุปสรรคด้านการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนที่ส่งผลกระทบต่อบาทพนักงงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา มากที่สุดใน 3 ด้าน

พนักงงานสอบสวนเห็นว่า การพัฒนาบทบาทของพนักงงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาจำนวน 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ด้านการจับกุม และการนำผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนไปให้ศาลตรวจสอบการจับรองลงมาคือด้านปัจจัยภายนอกหน่วยงานและภายในหน่วยงาน และด้านการสอบสวนดำเนินคดีผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนและ ด้านการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ กล่าวคือ พนักงงานสอบสวนเห็นด้วยกับการพัฒนาบทบาทของพนักงงานสอบสวนในด้านการจับกุม และการนำผู้ต้องหาและเยาวชนไปให้ศาลตรวจสอบการจับกุม มากที่สุดใน 4 ด้าน

ผลการสัมภาษณ์ ผู้กักกับการสอบสวน พบว่า เห็นว่าพนักงงานสอบสวนมีบทบาทเป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ และต้องร่วมกับสหวิชาชีพ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง

โดยปัจจัยภายในหน่วยงานได้แก่ งบประมาณและอุปกรณ์ ไม่เพียงพอ ขาดค่าเดินทาง และขาดค่าน้ำมัน ส่งผลกระทบต่อบาทพนักงงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ปัจจัยภายนอกหน่วยงาน ได้แก่ กฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ ในส่วนที่ปรึกษากฎหมายพนักงงานสอบสวนต้องเสียเงินเพื่อให้ที่ปรึกษากฎหมายเข้าร่วมสอบสวนเนื่องจากไม่สามารถนัดหมายได้ในทันที

ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบาทพนักงงานสอบสวน ได้แก่ การควบคุมสถานีตำรวจไม่มีพื้นที่หรือสถานที่เหมาะสมเพียงพอในการที่จะแยกการควบคุมและระยะเวลาที่กฎหมายให้อ่านาพนักงงานสอบสวนในการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนน้อยเกินไป ในด้านการตรวจสอบการจับกุม ได้แก่ การจับกุมและตรวจสอบการจับกุม

ศาลามีให้ใช้เครื่องพันธนาการกับเด็ก และในการตรวจสอบการจับกุม พนักงานสอบสวน ต้องไปให้การแทนผู้ที่ทำการจับกุม ด้านการตรวจสอบการจับกุม การสอบสวนเด็กและเยาวชนมีความยุ่งยากซับซ้อน และมีเวลาที่จำกัด มีผลต่อการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ผู้ปกครองดูแลเด็กและเยาวชนไม่ให้ความร่วมมือ

แนวทางในการพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวน ควรจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน รวมทั้งค่าเดินทางหรือยานพาหนะให้แก่พนักงานสอบสวนอย่างเพียงพอ การชำระกฎหมายให้อยู่ในฉบับเดียวกันควรจัดให้มีที่ปรึกษากฎหมาย ประจำอยู่ที่สถานีตำรวจ

การพัฒนาปัญหาอุปสรรคด้านการควบคุม ควรที่จะมีการจัดสถานที่ ที่มีการแยกการควบคุมเป็นการเฉพาะ ไม่ปะปนกับผู้ต้องหาผู้ใหญ่อย่างเหมาะสม ควรมีการแก้ไขกฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีเวลาในการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน เป็น 48 ชั่วโมง

การพัฒนาปัญหาอุปสรรคด้านการจับกุม ควรให้ใช้เครื่องพันธนาการได้ การพัฒนาปัญหาอุปสรรคด้านการสอบสวนดำเนินคดี ควรมอบหมายหน้าที่ ด้านการสอบสวนเด็กและเยาวชนไปให้หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง และควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเป็นการเฉพาะสำหรับการสอบสวนเด็กและเยาวชน

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองฝ่ายเห็นด้วย การใกล้ชิดกันในพื้นที่พนักงานสอบสวนก็ควรที่จะมีบุคคลภายนอกหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นคณะบุคคล

การอภิปรายผล

1. ด้านความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา

ในส่วนเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ปรากฏว่าพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.10 มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง โดยเฉพาะ

คำถามเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา คำถามหากขณะจับกุม ผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน มีผู้ปกครอง ดูแล ฯลฯ เจ้าหน้าที่ ผู้ทำการจับกุม ต้องแจ้งเหตุแห่งการจับกุมให้บุคคลดังกล่าวทราบ ซึ่งพนักงานสอบสวนตอบถูกต้องมากที่สุด รองลงมาคำถาม การควบคุมผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน สามารถควบคุมในห้องควบคุมที่จัดไว้เป็นการเฉพาะไม่ปะปนกับผู้ใหญ่เท่านั้น และคำถาม กรณีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุม และบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลหรือองค์กร ซึ่งเด็กและเยาวชนอาศัยอยู่แสดงให้เห็นว่า ยังสามารถปกครองดูแลเด็กและเยาวชน นั้นได้ พนักงานสอบสวนอาจมอบตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ พนักงานสอบสวนอาจมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่บุคคลดังกล่าวไปปกครองดูแล และสั่งให้นำตัวเด็กและเยาวชน ไปยังศาลภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงได้ สุดท้าย คำถาม พนักงานสอบสวนต้องนำเด็กและเยาวชน ไปทำการตรวจสอบการจับกุมภายใน 24 ชั่วโมง โดยเริ่มนับตั้งแต่เวลาที่มีเด็กและเยาวชนมาถึงที่ทำการพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบ แสดงว่าพนักงานสอบสวนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน โดยสอดคล้องกับกฎหมายและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่ระบุว่า เด็กที่ถูกจำกัดเสรีภาพหรือถูกควบคุม มีสิทธิที่จะสามารถติดต่อกับครอบครัวได้ และกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก, 2559) ที่ระบุให้การจำกัดสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชนต้องเป็นทางเลือกสุดท้าย ส่วนคำถามของการสอบสวนปากคำในฐานะผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนทุกคนจะต้องมีที่ปรึกษากฎหมาย พนักงานสอบสวนตอบได้ถูกต้องร้อยละ 85.7 และคำถาม ในการสอบสวนปากคำเด็กและเยาวชนหากบุคคลที่เด็กร้องขอให้ร่วมฟังการสอบสวนไม่สามารถมาได้ พนักงานสอบสวนก็ไม่สามารถทำการสอบสวนได้ พนักงานสอบสวนตอบได้ถูกต้องร้อยละ 80.9 ซึ่งสอดคล้องกับ กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ให้สิทธิแก่เด็กและเยาวชนในการให้บิดามารดา เข้าร่วมการดำเนินคดีและกฎหมาย ซึ่งพนักงานสอบสวนมีความรู้ความเข้าใจ ส่งผลให้ผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้อง เพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอย่างแท้จริง

2. ปัจจัยภายในหน่วยงานและปัจจัยภายนอกหน่วยงานที่ส่งผลต่อบทบาทหน้าที่ของพนักงานสอบสวนการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา

2.1 ปัจจัยภายในหน่วยงานที่ส่งผลต่อบทบาทการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา เมื่อพิจารณาภาพรวมของปัจจัยภายในหน่วยงานที่ส่งผลต่อบทบาทการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยภายในหน่วยงานด้านงบประมาณ ด้านอุปกรณ์ และด้านขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ พนักงานสอบสวนต้องใช้จ่ายเงินส่วนตัวในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน และงบประมาณในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนไม่เพียงพอ อีกทั้งพนักงานสอบสวนต้องใช้อุปกรณ์ส่วนตัวในการปฏิบัติงานในการสอบสวนผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน และพนักงานสอบสวนไม่ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการสอบสวนผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ส่วนปัจจัยภายในหน่วยงานด้านขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาพบว่า เงินเดือนที่พนักงานสอบสวนได้รับ ไม่เหมาะสมกับลักษณะงานที่ต้องรับผิดชอบ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มนต์รี คำคุณ. (2557) ผลการศึกษาพบว่าพนักงานสอบสวนขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ และอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานด้านการสอบสวน เงินเดือนที่ได้รับไม่เพียงพอและไม่เหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน ในการทำงานด้านการสอบสวน คดีเด็กและเยาวชนเนื่องมาจาก พนักงานสอบสวนมีหน้าที่หนักกว่างานในตำแหน่งอื่นๆ แต่กลับไม่ได้สวัสดิการที่ดีเท่าที่ควรและสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ผู้กำกับสอบสวน ที่พบว่าพนักงานสอบสวนประสบปัญหาด้านงบประมาณ และปัญหาด้านอุปกรณ์บันทึกภาพและเสียงมีไม่เพียงพอ

2.2 ปัจจัยภายนอกหน่วยงานที่ส่งผลต่อบทบาทการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยภายนอกหน่วยงานด้านกฎหมายที่

ส่งผลต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ระดับปานกลาง

ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การที่พนักงานสอบสวนขาดกระบวนการทางเลือกในการนำเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดคดีเล็กน้อยออกจากกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ในชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ พิษญา เหลืองรัตนเจริญ. (2555) ที่มีข้อเสนอแนะว่า ในชั้นก่อนฟ้องคดีควรให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา สามารถใช้มาตรการพิเศษต่างๆ ที่เป็นมาตรการทางเลือก แทนการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการ โดยเพิ่มบทบาทให้พนักงานอัยการสามารถใช้มาตรการดังกล่าวได้ กับทุกคดี และไม่ควรมีการกำหนดโทษขั้นสูง อย่างไรก็ตามรัฐควรให้องค์กรอื่นมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด แต่ในชั้นพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นต้นธารของกระบวนการยุติธรรมกลับไม่มีการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ อย่างจริงจัง และพนักงานสอบสวนเห็นว่าข้อกฎหมายในการสอบสวนคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนมาขั้นตอนที่ยู่ยาก ส่งผลต่อการไม่อยากที่จะจับกุมและดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดผลร้ายต่อเด็กและเยาวชน ที่ไม่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างถูกต้อง และอาจส่งผลให้เด็กและเยาวชนนั้นกระทำความผิดที่มีความรุนแรงมากขึ้น ปัจจัยนอกด้านความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกส่งผลต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ระดับปานกลาง โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ พนักงานสอบสวนประสบปัญหาเวลานัดหมายของสหวิชาชีพและที่ปรึกษากฎหมาย มีเวลาในการสอบสวนผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนไม่ตรงกัน ส่งผลให้กระบวนการสอบสวนล่าช้า ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมนทิพย์ จิตสว่าง (2555) ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของพนักงานสอบสวนที่ต้องทำงานร่วมกับสหวิชาชีพการปฏิบัติงานต้องรอสหวิชาชีพและการติดต่อประสานงานทำได้ยาก ไม่สามารถนัดสหวิชาชีพภายในระยะเวลาอันรวดเร็วได้ ส่งผลต่อการสอบสวนที่ต้องใช้เวลาที่ยาวนานขึ้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มนตรี คำคุณ (2557) ที่พบว่า พนักงานสอบสวนประสบปัญหาในการติดต่อประสานงานกับสหวิชาชีพ เช่นเดียวกัน และสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ผู้กำกับการสอบสวน ที่พบว่า พนักงานสอบสวนไม่สามารถขอ

การประสานงานผ่านหน่วยงานเพื่อแจ้งให้ที่ปรึกษากฎหมายเข้าร่วมในการสอบสวนปากคำได้ จึงต้องขอให้ที่ปรึกษากฎหมายที่อยู่ใกล้สถานีตำรวจช่วยเข้ามาร่วมในการสอบสวนปากคำ ซึ่งพนักงานสอบสวนต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เอง เพื่อให้การสอบสวนมีกระบวนการที่รวดเร็วขึ้น

3. ระดับปัญหาอุปสรรค ของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา

3.1 ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ด้านการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ระดับปานกลาง พบว่าสิ่งที่เป็นปัญหามากที่สุด ในด้านการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญานั้นคือ การไม่มีสถานที่เฉพาะและเหมาะสมในการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน สอดคล้องกับผลการศึกษา พิชญ์สินี วงศ์ปราโมทย์.(2557) พบว่าพนักงานสอบสวนต้องควบคุมเด็กไว้ ซึ่งในการควบคุมเด็กและเยาวชนตามกฎหมายได้บัญญัติให้ ต้องควบคุมแยกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน แต่สถานที่ทำการของพนักงานสอบสวนไม่เอื้ออำนวยต่อการควบคุมเด็กและเยาวชน ประกอบกับพนักงานสอบสวนไม่คุ้นชินกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน การดูแล ที่พักอาหารการกิน และการแบ่งแยกเด็กและเยาวชน ตามเพศ และฐานความผิด พนักงานสอบสวนจึงไม่สามารถดูแลและปฏิบัติได้ตัวอย่างเช่นสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ทำให้เกิดผลเสียแก่เด็กและเยาวชนไม่ได้รับการดูแลที่เหมาะสม และเป็นการนำเด็กและเยาวชนออกจากการดูแลจากครอบครัวโดยไม่จำเป็น และผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ผู้กำกับการสอบสวน ที่พบว่าในทางปฏิบัติสถานีตำรวจไม่มีพื้นที่หรือสถานที่ที่เหมาะสมเพียงพอในการที่จะแยกการควบคุมแก่ผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน

รองลงมาคือ ปัญหาอุปสรรคที่พนักงานสอบสวนไม่สามารถตรวจสอบข้อมูลและหาพยานหลักฐานเบื้องต้นจากผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนได้ละเอียดเพียงพอในเวลาที่จำกัด ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดในการตรวจสอบข้อมูลของเด็กและเยาวชน เนื่องจากกฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนมีระยะเวลาควบคุมผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน เพียง 24 ชั่วโมงนับ แต่ที่ผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนนั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุนนทิพย์ จิตสว่าง (2555) ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนมีระยะเวลาที่น้อยเกินไป ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในเรื่องของการตรวจสอบอายุของเด็กและเยาวชน ทำให้พนักงานสอบสวนไม่ได้นำเด็กไปตรวจสอบการจับกุมและต้องปล่อยตัวเด็กไป และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มนตรี คำคุณ (2557) ที่พบว่าระยะเวลาควบคุมเพียง 24 ชั่วโมงเป็นระยะเวลาที่น้อยเกินไป เนื่องจากพนักงานสอบสวนไม่ได้มีเพียงงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเพียงอย่างเดียว อาจมีภารกิจหรืองานอื่น ทำให้จัดเตรียมเอกสารในการเสนอต่อศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุมไม่ทันเวลา

3.2 ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ด้านการจับกุมตัวและการตรวจสอบการจับกุมระดับปานกลาง

ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ พนักงานสอบสวนเห็นว่ากฎหมายกำหนดให้เมื่อทำการจับกุมเด็กและเยาวชน พนักงานสอบสวนจะต้องนำตัวเด็กและเยาวชน ไปตรวจสอบการจับ ในทุกคดีทำให้การทำงานของพนักงานสอบสวน มีความยุ่งยากสอดคล้องกับผลการศึกษา อุษากร ภูววิทยพันธุ์ (2557) พบว่า อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กกำหนดให้การจับกุมเด็กหรือเยาวชนจะต้องเป็นไปตามกฎหมายและจะต้องใช้เป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้นป้องกันมิให้เด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แต่ประเทศไทย มีการปฏิบัติที่แตกต่างกับสามประเทศข้างต้น ในกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องนำเด็กหรือเยาวชนซึ่งถูกจับกุมไปยังศาลตรวจสอบการจับกุม ซึ่งเป็นขั้นตอนนี้เป็นการบัญญัติขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกจึงมีปัญหาในการปฏิบัติละการตีความกฎหมาย รวมถึงปัญหาว่าคดีบางประเภทใดบ้างที่ควรจะนำเด็กหรือเยาวชนที่ถูกจับกุมไปยังศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุมนั้น การที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทำการตรวจสอบการจับ ในทุกคดีจึงเป็นการเพิ่มขึ้นขั้นตอนการปฏิบัติให้แก่เจ้าหน้าที่ก่อให้เกิดปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น

3.3 ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ด้านการการสอบสวนดำเนินคดีผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนระดับปานกลาง

ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ พนักงานสอบสวนไม่สามารถทำการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนได้หากไม่นำตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนไปตรวจสอบการจับกุมก่อน มีผลทำให้ผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนต้องอยู่ในกระบวนการยุติธรรมนานขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มนตรี คำคุณ (2557) ที่พบว่าพนักงานสอบสวนประสบปัญหาด้านการสอบสวนดำเนินคดีเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกรณีที่พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนปากคำได้ก็ต่อเมื่อนำตัวเด็กและเยาวชนนั้นไปตรวจสอบการจับกุมแล้วเท่านั้นซึ่งเป็นเรื่องยากเพราะ เด็กจะไม่อยู่ในการควบคุมของพนักงานสอบสวน ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำสำนวนและเสียหายต่อระบบ หากพิจารณาอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้กำหนดให้ สิทธิเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ การจำกัดอำนาจในการสอบสวนเพื่อรอให้ทำการตรวจสอบการจับกุมเสียก่อน ส่งผลต่อการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีช่วยให้เด็กและเยาวชนได้รับการตรวจสอบว่าถูกจับกุมโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และเพื่อให้เด็กและเยาวชนอยู่ในอำนาจของศาลโดยเร็วเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิเด็ก แต่ในทางกลับกันพนักงานสอบสวนก็มีหน้าที่ในส่วนของการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของเด็กและเยาวชนเช่นกัน การไม่ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนก่อนที่จะมีการตรวจสอบการจับกุมโดยศาล จึงตัดโอกาสเด็กและเยาวชนในการนำเอาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองเข้ามาในสำนวนการสอบสวน ส่งผลให้พยานหลักฐานบางประเภทมีระยะที่จำกัดไม่ได้เข้าสู่สำนวนการสอบสวน ซึ่งพยานหลักฐานนั้นอาจเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนนั่นเอง หรือเป็นพยานหลักฐานที่ชี้ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดได้

รองลงมาคือ พนักงานสอบสวนกลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่า การขาดพนักงานสอบสวนที่มีความเชี่ยวชาญในการสอบสวนเด็กและเยาวชน เป็นปัญหาอุปสรรคต่อบทบาทในการคุ้มครองสิทธิของพนักงานสอบสวน เนื่องการสอบสวนเด็กและเยาวชนนั้น

มีข้อกฎหมายที่ยุ่ยากซับซ้อน มีขั้นตอนในการปฏิบัติที่มากและพนักงานสอบสวนที่ทำหน้าที่สอบสวนเด็กและเยาวชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนรวมทั้งจิตวิทยาในการสอบสวนปากคำเด็กและเยาวชนอีกด้วย ส่งผลให้พนักงานสอบสวนไม่ยากที่จะทำหน้าที่ในการสอบสวนเด็กและเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ สมุนทิพย์ จิตสว่าง (2555) ที่พบว่า ลักษณะงานของพนักงานสอบสวนไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงานเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนมีการปฏิบัติที่หลากหลาย ทำให้เกิดปัญหาการไม่ยากดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชน

4. ความคิดเห็นแนวทางในการปรับปรุง การพัฒนาบทบาทพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา

4.1 การพัฒนาบทบาทพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญาด้านปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในหน่วยงาน

ผลการศึกษา พบว่า พนักงานสอบสวนมีความคิดเห็นด้านการพัฒนาบทบาทการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ด้านปัจจัยภายในหน่วยงาน อยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้บังคับบัญชาต้องตระหนักถึงความสำคัญของการสนับสนุน ทั้งในด้านงบประมาณยานพาหนะ การเดินทาง วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อเป็นการสร้าง ประสิทธิภาพ ในการทำงานและบทบาทของพนักงานสอบสวน ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับระดับปัจจัยภายในหน่วยงานที่พนักงานสอบสวนกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ปัจจัยด้านงบประมาณ และปัจจัยด้านอุปกรณ์ เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในระดับมาก ผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ผู้กำกับการสอบสวน ที่พบว่า หน่วยงานต้องมีการวางแผนด้านการใช้งบประมาณ อุปกรณ์ รวมทั้งจัดหายานพาหนะหรือค่าเดินทาง ให้แก่พนักงานสอบสวนอย่างเพียงพอ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานสอบสวนให้ดียิ่งขึ้น

4.2 การพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ด้านการสอบสวนดำเนินคดี ผลการศึกษา พบว่า ประเด็นที่มี

ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือพนักงานสอบสวนมีความเห็นว่า ควรพัฒนาพนักงานสอบสวนให้มีความเชี่ยวชาญด้านการสอบสวนเด็กและเยาวชน อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับระดับ ปัญหาอุปสรรคที่พบว่า การขาดพนักงานสอบสวนที่มีความเชี่ยวชาญ ในการสอบสวนเด็กและเยาวชน เป็นปัญหาอุปสรรคต่อบทบาทในการคุ้มครองสิทธิของ พนักงานสอบสวน เนื่องการสอบสวนเด็กและเยาวชนจะต้องใช้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและ ชำนาญการเฉพาะด้านและสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มนตรี คำคุณ (2557) ที่พบว่า การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนจะต้องกระทำโดยพนักงานสอบสวนที่มีความรู้ความ เชี่ยวชาญ โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติความให้การอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้พนักงาน สอบสวนมีระดับความรู้ความเข้าใจในการสอบสวนเด็กและเยาวชนและ สอดคล้องกับบท สัมภาษณ์ผู้กำกับกับการสอบสวน ที่พบว่า การสอบสวนผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน พนักงาน สอบสวนต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายอย่างเคร่งครัด และเป็นคดีที่มีการปฏิบัติความ ยุ่งยากระยะเวลาสั้น และควรมอบหมายหน้าที่การสอบสวนเด็กและเยาวชนไปให้ หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง และควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเป็นการเฉพาะสำหรับการสอบ สอนเด็กและเยาวชน เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวมีโครงสร้างที่เหมาะสมกับการปฏิบัติต่อ เด็กและเยาวชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1. กองบัญชาการตำรวจนครบาลควรให้การสนับสนุนพนักงานสอบสวน โดย จัดให้เจ้าหน้าที่ประจำวัน ผู้ช่วยพนักงานสอบสวน และควรจัดผู้ช่วยพนักงานสอบสวนที่ เป็นหญิงเพื่อช่วยเหลือในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน

1.2. กองบัญชาการตำรวจนครบาลควรเพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวน ให้ เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่

1.3. กองบัญชาการตำรวจนครบาลควรตั้งหน่วยงานเพื่อรองรับการสอบสวน เด็กและเยาวชนขึ้นโดยเฉพาะ

1.4. ในคดีที่มีอัตราโทษสูง ควรมีการร่วมมือกันในทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดข้อหา การวางรูปคดี หรือให้ความเห็นเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อการสอบสวนดำเนินการได้ด้วยความรวดเร็ว ลดขั้นตอน ความล่าช้าของกระบวนการสอบสวน

1.5. คดีที่มีความรุนแรง หรือผู้ต้องหาหลายคน ควรให้พนักงานสอบสวนที่มีความเชี่ยวชาญมาทำการสอบสวน

2. ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย

2.1 ข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการ

2.1.1 ควรมีการชำระกฎหมายในด้านการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนให้อยู่ในกฎหมายเดียวกัน

2.1.2 กองบัญชาการตำรวจนครบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ต้องมีการประชุมปรึกษาเพื่อสร้างแนวความคิด และแนวทางปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ไปในทิศทางเดียวกันอย่างชัดเจน และมีแผนในการพัฒนาของแต่ละหน่วยงานที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

2.1.3 กองบัญชาการตำรวจนครบาลควรส่งเสริม ให้มีพนักงานสอบสวนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในแต่ละลักษณะคดี โดยเฉพาะด้านการสอบสวนเด็กและเยาวชน และควรให้พนักงานสอบสวนหญิง มีหน้าที่หลักในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน อีกทั้งควรให้การศึกษอบรมแก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง และมีหลักสูตรที่ทันสมัยในการฝึกอบรมให้แก่พนักงานสอบสวน

2.1.4 ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะ ในระดับกองบังคับการตำรวจในสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล เนื่องจากการสอบสวนเด็กและเยาวชนมีแนวความคิดที่แตกต่างจากการสอบสวนดำเนินคดีอาญาทั่วไป

2.1.5 หน่วยงานควรให้การสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์เครื่องมือ และค่าเดินทางให้แก่พนักงานสอบสวนให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการปฏิบัติ

2.2.1 ควรมีการเพิ่มบทบาทการคุ้มครองสิทธิและบทบาทหน้าที่ให้แก่ พนักงานสอบสวนโดยจัดหน่วยงานหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีเล็กน้อยเพื่อเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางอาญาออกจากกระบวนการยุติธรรมทั่วไป เพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยไม่จำเป็น

2.2.2 ควรมีการจัดสหวิชาชีพ และที่ปรึกษากฎหมายประจำ ณ ที่ทำการของพนักงานสอบสวนเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนตั้งแต่ระยะแรก และเพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคในการประสานงานระหว่างหน่วยงานเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2.3 การตรวจสอบการจับกุมควรให้เจ้าหน้าที่ชุดที่ทำการจับกุมเข้าให้การต่อศาล เพื่อให้ศาลได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง

2.2.4 กรณีที่ผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนร้องขอให้บุคคลที่ไว้วางใจเข้าร่วมในการสอบสวนหากบุคคลที่เด็กร้องขอไม่ให้ความร่วมมือ ในการเข้าร่วมในการสอบสวนปากคำควรให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนปากคำผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนไปได้ โดยมีสหวิชาชีพ ที่ปรึกษากฎหมาย รับรองเหตุดังกล่าวเพื่อให้คดีไม่ล่าช้า

2.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.3.1. ควรมีการศึกษาวิจัย ความคิดเห็นของผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน บิดามารดาผู้ปกครอง เกี่ยวกับบทบาทของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านการปฏิบัติต่อเด็กเยาวชน ว่าเป็นอย่างงไร เพื่อใช้ประกอบการพัฒนาปรับปรุงการทำงานของพนักงานสอบสวนต่อไป

2.3.2 ควรมีการศึกษา แนวทางในการแยกกระบวนการสอบสวนเด็กและเยาวชน ออกจากกระบวนการสอบสวนคดีอาญาทั่วไปว่ามีผลดีและผลเสียอย่างไรต่อเด็กและเยาวชน และความเป็นไปได้ต่อไป

2.3.3 ควรมีการศึกษา แนวทางการ เพื่อเพิ่มช่องทางในการเบี่ยงเบนคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางอาญา ออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยไม่จำเป็น

เอกสารอ้างอิง

- กรมพินิจกรรมพินิจและคุ้มครองเด็ก. (2559). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2559. จาก <http://www.djop.moj.go.th>
- พิชญา เหลืองรัตนเจริญ. (2555). กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พิชญ์สินี วงศ์ปราโมทย์. (2557). การตรวจสอบการจับกุมเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีและครอบครัว พ.ศ. 2553. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มนตรี คำคุณ. (2557). ปัญหาอุปสรรคพนักงานสอบสวนต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 : ศึกษาเฉพาะกรณีกองบังคับการตำรวจนครบาล 1. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาการบริหารงานยุติธรรม. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรวิทย์ ฤทธิพิศ. (2560). การดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- วันชัย รุจนวงศ์และคณะ (2550). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่อง การขายเด็ก การค้าประเวณี และสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็ก, [เรื่อง]ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยอาวุธ . กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กระทรวงการต่างประเทศ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เด็ก. กลุ่มการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ.
- สุนนทิพย์ จิตสว่าง. (2555). กระบวนการดำเนินการป้องกันปราบปรามและดำเนินการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีซึ่งตำรวจเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน. รายงานการวิจัย.

สุนายสุวิช ปนุดติกร. (2555). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการดำเนินคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว. เอกสารการฝึกอบรม. หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10. สำนักงานศาลยุติธรรม. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

อุษากร ภูวิทย์พันธ์. (2557). ปัญหาในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกิน 18 ปีในชั้นก่อนฟ้องคดีศึกษาเฉพาะกรณีการจับกุม การควบคุม การสอบสวนปากคำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ. คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่งในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง¹

Rights Protection and Access to Justice of the Destitute in
the Protection Center for the Destitute

ภิมกร โดมมงคล²

Phimakorn Dommongkol³

บทคัดย่อ

บทความนี้อภิปรายถึงสถานการณ์ปัญหาคนไร้ที่พึ่ง ประเด็นการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรม มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษากฎหมาย หลักการ แนวปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิ สภาพปัญหา สาเหตุ อุปสรรค ผลกระทบและการเยียวยาต่างๆ อันเกิดจากการละเมิดสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรม วิธีปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำการถูกละเมิดสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่ง พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่งในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง การวิจัยนี้เน้นการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) โดยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมทั้งในมิติด้านสังคมสงเคราะห์และสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 และพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 บนแนวคิดด้านสิทธิและสิทธิมนุษยชน

¹ บทความนี้ประยุกต์มาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “การคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่งในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง” หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีวศึกษาและงานยุติธรรม) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2561 โดยมี รศ.ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

² นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีวศึกษาและงานยุติธรรม) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ Master’s student, Arts Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science

Chulalongkorn University, Thailand

E-mail : phimakorn@gmail.com

แนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและการคุ้มครองสิทธิตามกระบวนการยุติธรรม แนวความคิดการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามกฎหมาย หลักการปฏิบัติของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งเพื่อคุ้มครองสิทธิ ผลการศึกษาพบว่าคนไร้ที่พึ่งยังถูกละเมิดสิทธิในขั้นตอนการแรกรับคัดกรองคุณสมบัติ

เนื่องจากอุปสรรคอันเกิดบุคลากร จากการทำงานของผู้เจ้าหน้าที่ การมีอคติเลือกปฏิบัติ ขาดความรู้ในบทบาท หน้าที่และทักษะในการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ คู่มือการปฏิบัติงานเฉพาะด้าน ขาดระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกัน การประสานงานและทำงานร่วมกันในแต่ละระดับและระหว่างหน่วยงานหน่วยงานยังไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งได้อย่างสมบูรณ์ รวมคนไร้ที่พึ่งเองมีความรู้น้อย ขาดการรับรู้ถึงสิทธิและไม่กล้าเรียกร้องสิทธิที่พึงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ถูกเลือกปฏิบัติ ขาดการปกป้องสิทธิและการเยียวยาที่เหมาะสมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แม้จะมีหลักเกณฑ์และวิธีการการร้องเรียนกรณีคนไร้ที่พึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งก็ตาม พบว่ามีเพียงวิธีการร้องเรียนแต่ไม่พบหลักเกณฑ์การเยียวยาที่เป็นรูปธรรมเพื่อมารองรับสถานการณ์นี้ในทางปฏิบัติ ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย ปรับปรุงและพัฒนา กลไกและหลักการปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่ง

คำสำคัญ : การคุ้มครองสิทธิ, การเข้าถึงความยุติธรรม, คนไร้ที่พึ่ง

Abstract

This article describes the situation of destitute and their issues of rights protection as well as their accessing to justice. The objectives of this study are to study laws, principles, practical principles to protect rights, problems, causes, obstacles, impacts and remedies resulting from right infringement and inaccessibility to justice, procedures of relevant competent staff and to propose of appropriate practices for the protection of rights and access to the rights of the destitute in The Protection Center for The

Destitute. This research is documentary research that focuses on the review of research articles related to right protection and access to justice in the dimension of social welfare, access to justice under the Constitution of the Kingdom of Thailand, 2017 and the Protection of the Destitute Act, 2014 on the concept of rights and human rights, the concept of rights protection and protection of rights under the judicial process, the concept of destitute protection by law and principles of the Protection Center for the destitute for the protection of rights. Results showed that most of the destitute being infringed in the process of screening and forwarding the services to the agency due to the obstacles of execution of relevant officers such as discrimination, lack of understanding in role and re-responsibilities, social work operation skill, specific standard of operation, data base integration, collaboration in all level among the government agencies, unable to work mutually under the Protection of the Destitute Act, 2014, the destitute lack of knowledge, understanding and acknowledgement of own rights protected by law. Being discriminated against, lacking rights protection and remedies from the relevant competent authorities and the lack of appropriate remedies from the government agencies. Although there are some criteria and methods for claiming for the destitute who not obtained the rights protection and inappropriate treatment from the Destitute in The Protection Center. It was found that there is only claiming method but no concrete remedial guidelines to support this situation in practice. the results of this study could be used for formulating policies, improving the law and developing appropriate mechanism in order to find suitable practices for the rights protection and accessing to justice for the destitute.

Keywords : Rights Protection, Access to Justice, Destitute

บทนำ

ปัญหาคนไร้ที่พึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งในประเทศกำลังพัฒนา และประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะการเป็นเมือง (Urbanization) อันมีแนวโน้มที่คนจากชนบทจะอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองหลักและเมืองรองมากขึ้น ทำให้ปัญหาคนไร้ที่พึ่งกลายเป็นปัญหาสำคัญสำหรับสังคมเมือง เนื่องจากปัญหานี้โดยภาพรวม เกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม สืบเนื่องจากการขาดโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึง ทรัพยากรและบริการสาธารณสุขจากภาครัฐ ส่งผลให้เกิดแรงผลักดันด้านทางเกิดอพยพ ย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองเพื่อหาโอกาสในการทำงานและรายได้ในการยังชีพในเมืองแต่ โอกาสในการได้งานทำมักตกอยู่กับแรงงานที่มีฝีมือมากกว่าแรงงานไร้ฝีมือซึ่งเป็น คนจน และแรงงานที่ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรกรรมส่งผลให้แรงงานกลุ่มนี้ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกดค่าแรง รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย หลายคนมีภาวะหนี้สินล้นพ้นตัวและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้เป็นสาเหตุหนึ่งของการกลายมาเป็นคนเร่ร่อนและคนไร้ที่พึ่งที่ อาศัยอยู่ตามที่สาธารณะ อย่างไรก็ตามนอกจากสาเหตุการไม่มีงานทำและตกงานแล้ว สภาวะการเจ็บป่วยทางกาย ทางจิตเวช ความพิการ ดิตสุรา ยาเสพติด ครอบครัแตกแยก ถูกทอดทิ้ง การไม่มีบัตรประชาชน เคยพ้นโทษออกมาจากคุก บางส่วนสมัครใจที่จะ ออกมาเร่ร่อนอาศัยตามที่สาธารณะส่งผลให้คนกลุ่มนี้กลายเป็นคนไร้ที่อยู่อาศัย อีกทั้งสังคมมักตีตราคนกลุ่มนี้ว่าเป็นคนเร่ร่อนจรจัดและมองมายาคติว่ามีแนวโน้มในการ สร้างปัญหาต่อสังคมและกระทำความผิดและก่อปัญหาอาชญากรรมบนท้องถนน (Street crime) เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เป็นต้น

จากผลการสำรวจจำนวนคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศไทยในปัจจุบันพบว่ามียากถึง 70,539 คน เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครพบว่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นถึง 175 คน ใน ระยะเวลาเพียง 1 ปี กล่าวคือ พ.ศ.2559 มีจำนวน 3,455 คน และ พ.ศ.2560 จำนวน 3,630 คน คิดเป็นร้อยละ 36 (มูลนิธิอิสรชน, 2559) ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วยทางจิตเวช ผู้ป่วยทางกาย และคนปกติ มีทั้งคนไทยและคนต่างด้าว ในขณะที่การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นผ่านสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศมีเพียง 11 แห่ง มี

เป้าหมายการรับคนไร้ที่พึ่ง จำนวน 4,730 คน แต่รับจริงได้เพียง 4,188 คน (กรมคุ้มครอง สวัสดิภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต, 2561) แสดงให้เห็นถึงสถานที่การให้บริการไม่เพียงพอและการบริการที่ยังไม่ครอบคลุมกับจำนวนคนไร้ที่พึ่งที่เพิ่มขึ้นทุกปี

รัฐบาลจัดตั้งศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศในแต่ละจังหวัดอีก 76 แห่งเพื่อช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศในเบื้องต้น แต่สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งที่มีอยู่กลับไม่สามารถรองรับคนไร้ที่พึ่งที่เพิ่มขึ้นทุกปีได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอทำให้ยังคงมีคนไร้ที่พึ่งอีกจำนวนมากที่ยังตกสำรวจและถูกละเลยในพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะในต่างจังหวัด ปัญหาสำคัญคือการขาดการประชาสัมพันธ์เพียงพอของศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งประจำตามจังหวัดต่างๆ ทำให้คนไร้ที่พึ่งส่วนหนึ่งไม่ทราบข้อมูลและเข้าไม่ถึงการคุ้มครองสิทธิ หรือการเข้ามารับบริการความช่วยเหลือจากศูนย์คุ้มครองดังกล่าว

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) ความยุติธรรมทางกฎหมายและการเข้าถึงความยุติธรรม อันเกิดจากการขาดโอกาสและความสามารถในการใช้สิทธิที่พึงเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทรัพยากรหรือสวัสดิการที่พึงจะได้รับความคุ้มครองจากหน่วยงานสังคมสงเคราะห์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนไร้ที่พึ่ง ทั้งนี้ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ การเข้าไม่ถึงสิทธิและความยุติธรรมยังเกิดขึ้นกับคนไร้ที่พึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงนโยบายและหลักการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแม้ว่ายังคงไม่มีสถิติที่ชัดเจนและเป็นทางการเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของคนกลุ่มนี้ก็ตาม แต่หากมองภาพรวมสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบันพบประเด็นปัญหาที่สำคัญๆ อันเกิดจากการปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ จับกุม การค้นตัวอันไม่มีเหตุอันควร การหลอกล่อให้เข้ามาทำการคัดกรองคุณสมบัติ ปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสมและเลือกปฏิบัติด้วยอคติ การขาดทักษะการควบคุมคนไร้ที่พึ่งที่ป่วยจิตเวชที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว การบังคับและส่งตัวไปยังศูนย์คุ้มครองและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เป็นต้น

แม้ว่าจะไม่มีสถิติตัวเลขที่ชัดเจนสถานการณ์การถูกละเมิดสิทธิของคนไร้ที่พึ่ง ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างภาพรวมจากสถิติคดีความที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนใน

ประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนเรื่องที่มีการร้องเรียนตั้งแต่ พ.ศ.2553 ถึง พ.ศ.2559 จำนวน 3,907 เรื่อง มีการจัดทำรายงานการตรวจสอบ 4,755 เรื่อง การประสานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จำนวน 1,495 เรื่อง โดยประเภทของการละเมิดสิทธิ อันดับหนึ่ง คือการละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม 899 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 21.70 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน 733 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 17.69 สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล 598 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.43 สิทธิชุมชน 464 เรื่องคิดเป็นร้อยละ 11.20 การเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม 431 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 10.40 สิทธิพลเมือง 325 เรื่องคิดเป็นร้อยละ 7.85 และน้อยสุดคือสิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน 40 เรื่องคิดเป็นร้อยละ 0.97 (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2561) ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์การละเมิดสิทธิในการบวนการยุติธรรมของประชาชนทั่วไป แม้ว่าจะไม่มีสถิติบันทึกจำนวนคนไร้ที่พึ่งที่เคยถูกละเมิดสิทธิจากการลงบันทึกประจำวันของเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ตามแต่คนไร้ที่พึ่งซึ่งถือเป็นคนด้อยโอกาสจัดอยู่ในกลุ่มคนยากจนและเป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคมย่อมมีโอกาสที่จะถูกละเมิดสิทธิสูงกว่ากลุ่มคนทั่วไป

เมื่อกล่าวถึงปัญหาการละเมิดสิทธิของคนไร้ที่พึ่งคงต้องกล่าวถึงโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice) ซึ่งถือเป็นผลลัพธ์อันเกิดจากประสิทธิภาพของกระบวนการบังคับใช้กฎหมายการคุ้มครองสิทธิที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากมีอุปสรรคและสิ่งกีดขวางต่อความสามารถในการเข้าถึงสิทธิในการได้รับความคุ้มครองย่อมส่งทางผลต่อโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรมด้วย เนื่องจากสถานการณ์การเข้าไม่ถึงสิทธิยังคงเกิดขึ้นอยู่ในทางปฏิบัติ ดังนั้นเพื่อลดอุปสรรคการเข้าไม่ถึงสิทธิและความยุติธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเข้าถึงสิทธิทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐกิจและกระบวนการยุติธรรม รวมถึงมีหลักเกณฑ์การเยียวยาจากผลกระทบที่เกิดจากการละเมิดสิทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเยียวยาอันเกิดจากการละเมิดสิทธิจากการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคนไร้ที่พึ่ง เช่น เจ้าหน้าที่เทศกิจ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และพนักงานเจ้าหน้าที่ในศูนย์คุ้มครอง และสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามลำดับ

แม้ว่าภาครัฐได้ตรา พ.ร.บ.ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2546 และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี พ.ศ.2559 เพื่อชดเชยเยียวยาค่าเสียหายจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงกองทุนยุติธรรม จากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพสังกัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งสามารถนำมาใช้เยียวยาคนกลุ่มนี้ได้เช่นกัน อีกทั้ง ประกาศคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิ ว่าด้วยเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการร้องเรียนกรณีคนไร้ที่พึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหรือศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง มาตรา 9 (7) และมาตรา 27 แห่ง พ.ร.บ.การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ตามลำดับ แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีตรรกะชีวิตและสะท้อนให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้ได้รับความคุ้มครองสิทธิและสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้จากกฎหมายดังกล่าวได้จริง

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่งพบว่าจากอดีตจนถึงปัจจุบันยังไม่มียานใดที่ศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนกลุ่มคนไร้ที่พึ่งโดยตรง มีเพียงงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของคนกลุ่มอื่น เช่น คนยากจน คนพิการ คนรักร่วมเพศ และกลุ่มคนชายขอบ เป็นต้น และจะเน้นศึกษาสิทธิการเข้าถึงสวัสดิการเชิงสงเคราะห์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องมากกว่าการเข้าถึงความยุติธรรม เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการคุ้มครองประชาชนตามสิทธิที่มีตามกฎหมาย ยุทธศาสตร์การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2560-2564 ซึ่งเน้นการศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ พัฒนาการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องและการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน อาสาสมัคร ภาคธุรกิจ เพื่อรับรู้การปฏิบัติงานร่วมกันรวมถึงส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิด้านสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 แต่ยังคงขาดการศึกษาในประเด็นการเข้าถึงความยุติธรรมของคนกลุ่มนี้

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าควรขยายขอบเขตทางการศึกษาด้านการคุ้มครองสิทธิให้ครบทุกมิติทั้งบนแนวคิดเรื่องสิทธิและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน สิทธิพลเมืองในการเข้าถึงบริการสวัสดิการขั้นพื้นฐานของภาครัฐแล้วยังต้องรวมสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมตามกฎหมายด้วยเพื่อลดอุปสรรคความเหลื่อมล้ำต่อการดำรงชีวิตของคนกลุ่มนี้อันนำไปสู่การ

ฟื้นฟู พัฒนาศักยภาพ คุณภาพชีวิตและกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติตามเจตนารมณ์ทางกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากฎหมาย หลักการ แนวปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิ สภาพปัญหา สาเหตุ อุปสรรค ผลกระทบและการเยียวยาต่างๆ วิธีปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำการถูกละเมิดสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนที่พึ่งพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่งในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

วิธีการและเครื่องมือในการศึกษา

การวิจัยนี้เน้นการศึกษาเอกสาร (Documentary research) เชิงคุณภาพโดยเน้นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมทั้งในมิติด้านสังคมสงเคราะห์และสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 และพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 บนแนวคิดด้านสิทธิและสิทธิมนุษยชน แนวคิดการคุ้มครองสิทธิ แนวคิดการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามกฎหมาย หลักการปฏิบัติของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งเพื่อคุ้มครองสิทธิ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่อง“สิทธิ”ถือเป็นเกราะคุ้มครองประชาชนจากการถูกคุกคามและการไม่ได้รับความยุติธรรม ได้แก่ สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมือง และสิทธิในความเสมอภาคหรือสิทธิที่รัฐให้หลักประกันในการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในด้านกฎหมายและสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ ซึ่งสิทธิในข้อนี้ถือว่าเป็นพันธะกรณีของรัฐพึงให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนทุกคนในฐานะพลเมืองที่ต้องมีกฎหมายรองรับจากภาครัฐในทุกกรณี สิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นบนฐานคิด

“สิทธิมนุษยชน” ซึ่งถือเป็นสิทธิบุคคลขั้นพื้นฐานที่ต้องได้รับการคุ้มครอง ป้องกันเสรีภาพของตนอันอาจถูกล่วงละเมิดจากรัฐและบุคคลที่สาม ดังนั้นเพื่อให้สิทธิมนุษยชนมีผลบังคับได้อย่างสมบูรณ์จึงมีการกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (อมรา พงศาพิชญ์, 2560)

แนวคิดสิทธิและสิทธิมนุษยชนจึงเป็นแนวคิดพื้นฐานในคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to justice) บนหลักยุติธรรมของ John Rawls ได้แก่ หลักการเท่าเทียมกันของเสรีภาพ (The principle of Equal liberty) หลักความเท่าเทียมกันของโอกาส (The principle of Fair Equality of Opportunity) (เกษดา ทองเทพ ไพโรจน์, 2553) ผู้เขียนจะเน้นการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนที่พึ่งทางรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 อันสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ความเท่าเทียมกันทางด้านสิทธิเสรีภาพและโอกาสซึ่งกำหนดให้รัฐมีหน้าที่จัดระบบการคุ้มครองสิทธิโดยเฉพาะการระบุว่ารัฐพึงให้ความช่วยเหลือแก่ “ผู้ยากไร้” ดังนี้

มาตรา 71 วรรค 3 “รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและคุ้มครองป้องกันไม่ให้เกิดบุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมรวมตลอดทั้งให้การบำบัด พิณฑุ เยียวยา ผู้ถูกกระทำดังกล่าว”

กฎหมายระบุเจตนารมณ์และถ้อยคำที่ชัดเจนในการปกป้องคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันกับประชาชนทุกคนโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและการใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ยากไร้และด้อยโอกาสซึ่งหมายรวมถึง “คนไร้ที่พึ่ง” ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 คือ บุคคลไร้ที่อยู่อาศัย ไร้รายได้ ไม่สามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ และกฎหมายนี้เน้น “การคุ้มครองสิทธิของคนไร้ที่พึ่งและวิธีปฏิบัติต่อคนไร้ที่พึ่ง” ตามสิทธิต่างๆ และแนวทางปฏิบัติตามสิทธิที่คนไร้ที่พึ่งควรจะได้รับตามบทบัญญัติตามกฎหมาย เช่น สิทธิที่จะได้รับการแจ้งบริการต่างๆ ของหน่วยงานที่ให้บริการ การได้รับความช่วยเหลือเบื้องต้นเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตโดยไม่ชักช้าและในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอาจไม่จำเป็นต้องใช้หลักฐานประจำตัวเพื่อการขอรับบริการที่มีมาตรฐานและ

คุณภาพดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจของตนเองโดยไม่ถูกละเมิดทั้งร่างกายและจิตใจ ตามกฎหมาย เช่น การจับกุม ตรวจค้นตัวโดยไม่มีเหตุอันควร การควบคุมโดยปราศจากความยินยอม การกำหนดให้มีการจัดลำดับความสำคัญของการสงเคราะห์คนที่พึ่งหลังจากการประเมินความต้องการความจำเป็นเบื้องต้นผู้ที่มีความจำเป็นมากที่สุดจะได้รับการสงเคราะห์ก่อนและโดยไม่ชักช้าอีกทั้งคนไร้ที่พึ่งมีสิทธิในการได้รับคำปรึกษาด้านกฎหมายจากหน่วยงานของรัฐโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและสิทธิการร้องขอให้ทบทุนการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ไม่ให้บริการ (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2550)

พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิของคนกลุ่มนี้ แต่มีบทบัญญัติตามมาตรา 22 ที่กล่าวถึงการกระทำความผิดของคนไร้ที่พึ่งเอาไว้ว่า “ในกรณีที่บุคคลใดถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับการพักอาศัยในที่สาธารณะตามกฎหมายหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นหากเจ้าหน้าที่เห็นว่าบุคคลดังกล่าวมีลักษณะเป็นคนไร้ที่พึ่ง ให้เจ้าหน้าที่ส่งตัวคนไร้ที่พืงนั้นไปยังสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ทั้งนี้ด้วยความยินยอมของคนไร้ที่พึ่ง เว้นแต่คนไร้ที่พึ่งอยู่ในภาวะที่ไม่อาจให้ความยินยอมได้ เช่น เจ็บป่วย พิการ ป่วยจิตเวช เป็นต้น ให้เจ้าหน้าที่ระงับการดำเนินคดีไว้ชั่วคราวจนกว่าจะได้รับการแจ้งตามวรรคสอง ในกรณีที่คนไร้ที่พึ่งไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ให้สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตามกฎหมายพิจารณาดำเนินคดีต่อไป”

จากบทบัญญัติทางกฎหมายดังกล่าวทำให้คนไร้ที่พึ่งที่ไม่สมัครใจเข้าสู่กระบวนการคัดกรองคุณสมบัติต้องกระทำผิดกฎหมายเพราะกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด (Mala Prohibita) ซึ่ให้เห็นว่า เจตจำนงค์ของ กฎหมายคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งฉบับนี้มีขึ้นเพื่อจัดระเบียบสาธารณะและกวาดล้างมากกว่าการคุ้มครองสิทธิซึ่งส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มนี้ในเชิงลบอันขัดแย้งต่อแนวคิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตามเมื่อทราบถึงปัญหาของบทบัญญัติทางกฎหมายดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าการความเข้าใจความหมายของ การคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมเพื่อมองความสัมพันธ์ระหว่างสองประเด็นนี้เพื่อช่วยให้คนไร้ที่พึ่งรับรู้ถึงสิทธิของ

ตนเองที่จะได้รับการปกป้องและคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเข้าถึงสิทธิและความยุติธรรมได้มากขึ้นนั่นเอง

แนวคิดการคุ้มครองสิทธิ (Rights Protection) หมายถึง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและหลักมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนควรจะได้รับ การปกป้อง โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักคือ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนแบบครบวงจรตามมาตรฐานสากล โดยแบ่งหน้าที่หลัก สี่ ประการคือ ประการแรก การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายแก่ประชาชน การรับเรื่องราวร้องทุกข์ กองทุนยุติธรรม ประการที่สอง การได้รับชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิด เช่น การดำเนินคดีตามกฎหมาย การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท การชดเชยทางแพ่ง ประการที่สาม การได้รับชดเชยความเสียหายโดยภาครัฐ ประการที่สี่ การรับความช่วยเหลือหรือบริการอื่นๆ เช่น การรักษาพยาบาลร่างกายและจิตใจ คุ้มครองพยาน ที่พักพิงชั่วคราว ฝึกอบรมและสวัสดิการสังคม ฯลฯ (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2561)

แนวคิดการคุ้มครองสิทธิเบื้องต้นนำมาใช้เป็นมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิสำหรับประชาชนทุกคนในฐานะพลเมืองของประเทศและกำหนดแนวทางการคุ้มครองสิทธิให้กับคนไร้ที่พึ่งไว้ใน พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 มาตรา 3 นิยามการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง มาตรา 14 ระบุอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และ อนุ (5) ในการให้คำปรึกษา แนะนำและช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่งในด้านการดำรงชีวิต ด้านกฎหมายหรือด้านอื่น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปและบรรเทาภัยที่ระบุนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งให้เป็นไปตามมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด ทั้งนี้ให้คำนึงถึงการส่งเสริมให้คนไร้ที่พึ่งสามารถดำรงชีวิตอิสระในชุมชนและการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของคนไร้ที่พึ่ง จากสาระสำคัญทางกฎหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่งเมื่อเข้ามาใช้บริการยังสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งและเน้นความสำคัญในมาตรฐานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาซึ่งการพิทักษ์สิทธิ การคุ้มครองสิทธิและเข้าถึงความยุติธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจแนวทางการคุ้มครองสิทธิ จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจแนวทางการปฏิบัติงานของศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งโดยยึดแนวทางการคุ้มครองสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ดังต่อไปนี้

1. การคุ้มครองสิทธิขอรับการคุ้มครองจากศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งได้ (มาตรา 19)
2. กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่พบเห็นหรือได้รับแจ้งเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่งมีหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษา ช่วยเหลือและจัดส่งไปยังสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง (มาตรา 20)
3. การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งแต่ละรายให้คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งพิจารณาตามความเหมาะสมและสภาพปัญหาของคนไร้ที่พึ่งแต่ละรายและให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด (มาตรา 21)
4. ให้มีการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง กรณีถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับการพักอาศัยในที่สาธารณะ (มาตรา 22)
5. มีการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง กรณีเป็นบุคคลซึ่งกฎหมายเฉพาะคุ้มครอง (มาตรา 23)
6. มีการกำหนดให้คนไร้ที่พึ่งที่จะเข้าอยู่อาศัยในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งต้องจัดทำ ข้อตกลงในการเข้าร่วมฟื้นฟูสภาพร่างกาย จิตใจ การประกอบอาชีพและทำงาน (มาตรา 24)
7. ระหว่างการฝึกอาชีพหรือเริ่มต้นประกอบอาชีพ คนไร้ที่พึ่งอาจได้รับเงินช่วยเหลือในการยังชีพตามระเบียบคณะกรรมการกำหนด (มาตรา 25)
8. ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งต้องปกปิดข้อมูลส่วนตัวของคนไร้ที่พึ่ง (มาตรา 26)
9. กรณีคนไร้ที่พึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหรือศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งอาจร้องเรียนต่อคณะกรรมการได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

กล่าวได้ว่า การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติของกฎหมายทำให้เกิดการปกป้องสิทธิและนำไปสู่การเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรการปกป้องและคุ้มครองสิทธิที่มีอยู่ในทุกขั้นตอนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามหลักการปฏิบัติงานซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ

1. กระบวนการแรกรับคัดกรอง การคัดกรอง ตรวจสอบเอกสาร ตรวจสอบร่างกาย ทำบัญชีทรัพย์สิน ภาพถ่าย ทำทะเบียนประวัติ

2. กระบวนการประเมินวางแผนให้ความช่วยเหลือ ประเมินศักยภาพ ทำแผนด้านการฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) โดยทีมสหวิชาชีพ

3. กระบวนการดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ด้านปัจจัยสี่ พัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมอาชีพ ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการดำรงชีวิต ด้านกฎหมายสถานะทางทะเบียนและพิทักษ์สิทธิ

4. กระบวนการประสานงานต่อ การเยี่ยมบ้าน การติดตามครอบครัว การเตรียมความพร้อมก่อนส่งต่อ

5. กระบวนการติดตามและประเมินผลรายเดือน ไตรมาส และรายปี หลังการประสานส่งต่อ ดำเนินการเชิงเฝ้าระวังและป้องกัน (กรมคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต กระทรวงพัฒนาแรงงานและความมั่นคงของมนุษย์, 2561)

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการกำหนดหลักการและมาตรการการปฏิบัติงานของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งที่ชัดเจนแล้ว กฎหมายยังบัญญัติให้มีมาตรการการคุ้มครองสิทธิที่ชัดเจนกรณีคนไร้ที่พึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหรือศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามประกาศคณะกรรมการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เรื่อง “หลักเกณฑ์และวิธีการร้องเรียนกรณีคนไร้ที่พึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหรือศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ในมาตรา 9 (7)” ประกอบมาตรา 27 ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ทั้งนี้กรมคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ได้กำหนดมาตรฐานการจัดการสวัสดิการสังคมสำหรับศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามข้อ 2.1.8 เพื่อการป้องกันไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ดังต่อไปนี้ 1.มีการประชาสัมพันธ์สื่อสารกับสังคมให้รับทราบถึงการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมกับกลุ่มเป้าหมาย 2.มีช่องทางการรับรู้เรื่องร้องเรียน 3.มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการเกี่ยวกับข้อร้องเรียน 4.มีการดำเนินการตามกระบวนการจัดการข้อร้องเรียน 5.มีการสรุปผลการดำเนินการจัดการกับข้อร้องเรียนได้รับทราบภายใน 30 วัน ส่วนมากมีการร้องเรียนเรื่องการจัดสรรสวัสดิการตามความต้องการของแต่ละคนมากกว่าการ

ร้องเรียนด้านการทำร้ายร่างกายต่างๆ เช่น ประเภทของอาหารในแต่ละมื้อ โทรศัพท์ สิ่งอำนวยความสะดวกที่นอกเหนือจากมาตรฐานที่ทางศูนย์หรือสถานคุ้มครองจัดสรรให้

เมื่อกล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายฉบับต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นผู้ศึกษามองว่าควรทำความเข้าใจถึงนิยามและความหมายของการเข้าถึงความยุติธรรมซึ่งเป็นผลจากการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายดังกล่าว จึงใคร่ขออธิบายนิยามความหมายและแนวคิดการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to justice) ของสหประชาชาติ (United Nation) ให้ความหมายคือ การส่งเสริมให้คนเข้าถึงความยุติธรรม ด้วยการลดความรุนแรง การข่มเหง การหาผลประโยชน์ ลดการทุจริตของเจ้าหน้าที่ โดยผ่านทางสถาบันและองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างหลักประกันต่อสาธารณะชน การเข้าถึงข้อมูลและการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เลือกปฏิบัติตามหลักนิติธรรม ทั้งนี้จากความหมายโดยกว้างเมื่อนำมาให้คำนิยามที่แคบลงเพื่อใช้ในการงานวิจัยครั้งนี้สามารถอธิบายและให้ความหมายของการเข้าถึงความยุติธรรมได้ดังต่อไปนี้

การเข้าถึงความยุติธรรม (Access to justice) เป็นสิทธิพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ประกอบไปด้วย การเข้าถึง (Access) หมายถึง ความสามารถและสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากร หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ที่แตกต่างจากความจำเป็นทั่วไป และความยุติธรรม (Justice) หมายถึง สิ่งที่เป็นนามธรรม เป็นเรื่องของจิตใจหรือความรู้สึกซึ่งสามารถรับรู้ได้ถึงความเที่ยงธรรม, ความชอบธรรม เสมอภาคด้วยเหตุและผล (ประพิน นุชเปี่ยม, 2561) กล่าวโดยสรุป การเข้าถึงความยุติธรรม (Access to justice) หมายถึง การที่บุคคลทุกคนมีความสามารถ สิทธิ โอกาส ที่เสมอภาคและเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากร ตามสิทธิต่างๆ ที่กฎหมายรองรับด้วยความชอบธรรม โดยปราศจากอุปสรรคสิ่งกีดขวาง เช่น ไม่เลือกปฏิบัติ เพราะความแตกต่างในถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพกายและสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมและความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม และความคิดเห็นทางการเมือง (ชลธิชา เกียรติสุข, 2554) และเพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนในสังคม

กล่าวโดยสรุปสำหรับการให้นิยาม การเข้าถึงความยุติธรรม (Access to justice) ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การที่คนไร้ที่พึ่งหรือผู้รับบริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่

พึงได้รับโอกาสมีความสามารถและสิทธิในการได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายทั้ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยความเท่าเทียมและเป็นธรรม ทั้งด้านสวัสดิการเชิงสังคม สงเคราะห์ เช่น ปัจจัยสี่ การพัฒนาศักยภาพและการบริการด้านการปกป้องคุ้มครองสิทธิ ด้านอื่นๆ จากภาครัฐ โดยปราศจากอุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางต่อการเข้าถึงสิทธิต่างๆ เช่น การเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ การกีดกัน ชุมเหง การแสวงหาผลประโยชน์ การทุจริตจาก พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ในทางตรงกันข้ามการให้นิยาม การเข้าไม่ถึงความยุติธรรม ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การที่คนไร้ที่พึ่งหรือผู้รับบริการไม่ได้รับโอกาส ไม่สามารถมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 และกฎหมายอื่นๆ ด้านสวัสดิการเชิงสังคมสงเคราะห์ เช่น ปัจจัยสี่ การพัฒนาศักยภาพและการบริการด้านการปกป้องคุ้มครองสิทธิด้านอื่นๆ จากภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องด้วยความเท่าเทียมกันและเป็นธรรม โดยมีอุปสรรคและสิ่งกีดขวางต่อการเข้าถึงสิทธิและทรัพยากรเหล่านั้น เนื่องจาก ถูกเลือกปฏิบัติ การชุมเหง รังแก การทุจริต การแสวงหาผลประโยชน์ ส่งผลให้ไม่สามารถได้รับการคุ้มครองสิทธิและบังคับใช้ตามสิทธิตามกฎหมายได้ในทางปฏิบัติ

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาวิจัยเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้พบประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำของการละเมิดสิทธิของคนไร้ที่พึ่งสามารถแบ่งออกได้ 2 ช่วงเวลา คือ

ช่วงแรก การละเมิดสิทธิในขั้นตอนการแรกรับคัดกรอง นั้นจากการศึกษาพบว่า ยังไม่มีสถิติที่บ่งชี้ถึงจำนวนข้อร้องเรียนและรับแจ้งความจากกลุ่มคนไร้ที่พึ่ง เนื่องจากคนไร้ที่พึ่งส่วนใหญ่มีสถานะที่ป่วยเป็นจิตเวช หลายคนติดสุรา ทำให้ไม่สามารถจดจำได้ว่าตนเองโดนทำร้ายหรือถูกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือจากคนไร้ที่พึ่ง

ด้วยกันเองจึงยากต่อการสืบหาข้อเท็จจริงถึงสาเหตุในการโดนทำร้ายหรือเกิดการกระทำที่ละเมิดสิทธิได้ตนเองในขั้นตอนนี้ ในส่วนของเจ้าหน้าที่เทศกิจและเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำหน้าที่ในการเชิญตัวมาคัดครองนั้น มีระเบียบปฏิบัติที่ต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนไร้ที่พึ่ง ส่วนใหญ่ได้ตระหนักและระมัดระวังเพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิ โดยเฉพาะกรณีการกระทำความรุนแรงต่อร่างกายและจิตใจ อย่างไรก็ตามมีบางประเด็นที่ยังต้องแก้ไขในเรื่องของสิทธิทางกระบวนการยุติธรรมที่ต้องได้รับความคุ้มครองต่อคนไร้ที่พึ่งเช่นกัน คือสิทธิในการที่จะไม่ถูกค้นตัว ไม่ถูกจับกุม ในที่นี้หากต้องทำการค้นตัว หรือจับตัว จากเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องได้รับการบอกกล่าวหรือการชี้แจงสาเหตุของการค้นตัวจับตัวมาเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานและเป็นการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมต่อคนไร้ที่พึ่ง ซึ่งขั้นตอนนี้นั้นมักไม่มีคนไร้ที่พึ่งคนใดทราบเนื่องจากไม่รู้สิทธิของตนเองที่ต้องได้รับการปกป้องและเจ้าหน้าที่บางคนยังคงกระทำการละเมิดสิทธิด้วยการค้นตัวและจับตัวโดยปราศจากการแจ้งถึงสาเหตุและเหตุผลของการจับกุมเนื่องจากมองว่าคนไร้ที่พึ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่ความรู้น้อยคงมีกลัวที่จะฟ้องร้องหรือแจ้งความใดๆ

ช่วงที่สอง การละเมิดสิทธิในศูนย์คุ้มครองและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง จากการศึกษาพบว่าตั้งแต่มีการประกาศใช้ พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ยังไม่พบการร้องเรียนกรณีการละเมิดสิทธิอันเกิดเจ้าหน้าที่กระทำความรุนแรงต่อร่างกายและจิตใจของผู้รับบริการ พบเพียงข้อร้องเรียนด้านการจัดสวัสดิการด้านอาหาร เช่น ชนิดและปริมาณของอาหาร ตามที่หน่วยงานสามารถจัดสรรให้ตามมาตรฐานและงบประมาณที่ได้มาจากส่วนกลางเท่านั้น อย่างไรก็ตามการเบียดบัง ทุจริตและหาผลประโยชน์ในสถานคุ้มครองยังมีอยู่บ้าง โดยเฉพาะเรื่องสิ่งของบริจาคจากประชาชนทั่วไปที่นำมาให้กับผู้รับบริการแต่กับไม่ถึงมือผู้รับบริการ การทุจริตของเจ้าหน้าที่ เช่น การทุจริตเงินสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง เมื่อปี พ.ศ.2561 การระงับการใช้โทรศัพท์ส่วนตัวของผู้รับบริการ การกำหนดให้มีการฝึกทักษะวิชาชีพเพียงขั้นมาตรฐานโดยไม่สร้างทางเลือกในการฝึกทักษะอาชีพที่ผู้รับบริการสนใจรายบุคคล ยังมีอุปสรรคในการแสดงความคิดเห็นหรือการร้องเรียนบ้าง เพราะผู้รับบริการส่วนใหญ่ป่วยจิตเวช เป็นผู้สู่วัย การศึกษาในระดับประถมศึกษา จึงขาด

ทักษะการสื่อสาร การเขียนร้องเรียน และบางครั้งเกรงกลัวการไม่ได้รับสิทธิในด้านอื่นๆ หากร้องเรียนต่อคณะกรรมการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

2. กฎหมายและหลักปฏิบัติที่กำหนดไว้เพื่อคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรม

จากการศึกษาพบว่าจากอดีตจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่รัฐบาลออกกฎหมายมาเพื่อเน้นการให้สงเคราะห์และการปราบปราม เช่น พ.ร.บ.ควบคุมการขอทาน พ.ศ.2484 พ.ร.บ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 55 มีการระบุสิทธิการได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากภาครัฐ โดยผ่าน พ.ร.บ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 และผ่านการบริหารจัดการงานสวัสดิการสังคมทั่วไปแต่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะสำหรับคนไร้ที่พึ่งแต่อย่างใด กระทั่งมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 80 เริ่มมีนโยบายคุ้มครองสิทธิ เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการ ทูพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพึ่งพาตนเองได้ซึ่งให้เห็นว่าในอดีตรัฐบาลบัญญัติกฎหมายมุ่งเน้นประเด็นการให้ความคุ้มครองสิทธิแบบสงเคราะห์และสวัสดิการมากกว่าการพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของคนไร้ที่พึ่งเพื่อพัฒนาหรือพึ่งพาตนเองในระยะยาวเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความยุติธรรม

3. สภาพปัญหา สาเหตุ อุปสรรค ของการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่ง เกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

3.1 การจัดการภาครัฐยังคงมีปัญหาความร่วมมือเชิงนโยบายและการเข้าถึงสิทธิ เพราะเน้นการจัดการเชิงนโยบายโดยภาพรวมมากกว่าการลงรายละเอียด เน้นการให้เชิงสงเคราะห์มากกว่าการเพิ่มศักยภาพเพื่อช่วยเหลือตนเอง (Help them to help themselves) ตามแนวคิดสังคมสงเคราะห์ ทำให้เกิดการใช้จ่ายงบประมาณและจัดสรรงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับภารกิจ ไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงต่อบุคคลเป้าหมายและกลุ่มผู้รับบริการ

3.2 ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ผู้รับบริการส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ป่วยเป็นจิตเวช เป็นผู้สูงอายุ จึงขาดความรู้ความเข้าใจ และการรับรู้สิทธิตามกฎหมายของตนที่พึ่งจะได้รับความคุ้มครอง สังเกตได้จากมีผู้รับบริการบางส่วนเท่านั้นที่สมัครใจเข้ามาขอรับบริการยังสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งด้วยตนเองสะท้อนให้เห็นถึงมีผู้รับบริการ

ส่วนน้อยเท่านั้นที่รู้ถึงการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหรือสถานสงเคราะห์ตามพื้นที่ต่างๆ หลายคนมีศักยภาพเพียงพอในการประกอบอาชีพแต่ติดเงื่อนไขและกฎระเบียบของสถานคุ้มครองจึงไม่สามารถออกไปใช้ชีวิตภายนอกได้เนื่องจากการไม่มีสถานะบุคคลหรือไม่มีผู้รองรับสิทธิ

3.3 บุคลากรและเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการในสถานคุ้มครองทุกส่วนงานไม่เพียงพอต่อสัดส่วนผู้ใช้บริการและขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของคนไร้ที่พึ่ง ขาดทักษะและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน องค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน ขาดการประชาสัมพันธ์ถึงสิทธิที่ผู้รับบริการที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องตาม พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ทำให้ผู้รับบริการเข้าไม่ถึงสิทธิตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

3.4 นโยบายการประสานความร่วมมือในแต่ละระดับและกระบวนการทำงานที่ยังไม่ชัดเจนของเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความเข้าใจและไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 เนื่องจากขาดองค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ทั้งในเชิงการปกป้องสิทธิและคุ้มครองสิทธิของผู้รับบริการ ส่งผลต่อการดำเนินการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เป็นทิศทางเดียวกัน ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลในการปฏิบัติงาน ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนการส่งต่อผู้รับบริการจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งไปยังหน่วยงานอื่นเพื่อขอรับความช่วยเหลือช่วยเหลือยังคงล่าช้าและถูกปฏิเสธจากหน่วยงานที่ส่งต่ออันเกิดจากข้อจำกัดของด้านสถานที่บริการ บุคลากรและงบประมาณอุดหนุนของหน่วยงานนั้นๆ

4. วิธีปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องคนไร้ที่พึ่ง

4.1 กระบวนการคัดกรองจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ มาตรา 20 ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ในขั้นตอนนี้หากได้รับแจ้งจากประชาชนว่าพบเห็นคนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่งตามสถานที่สาธารณะทางเจ้าหน้าที่เทศกิจจะดำเนินการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีอำนาจทราบเพื่อเข้าไปทำการเข้าตรวจค้น อาวุธและทำการเชิญตัวไปยังสถานีตำรวจทำการซักประวัติ ตรวจประวัติอาชญากรรม ตรวจเอกสาร ถ้ามีรูปและลงบันทึกประจำวัน

เพื่อคัดกรองคุณสมบัติ แบ่งกลุ่ม เช่น เด็ก คนชรา ผู้ป่วยจิตเวช เมาสุรา เป็นต้น และจะทำหนังสือส่งตัว เพื่อส่งตัวไปยัง ไปยังศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เพื่อเข้ากระบวนการคุ้มครองและแรกรับและส่งต่อยังสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในอันดับต่อไป

กรมคุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมคุณภาพชีวิต กระทรวงพัฒนาแรงงานและความมั่นคงของมนุษย์ ได้กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานของศูนย์คุ้มครองและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งดังต่อไปนี้

4.2 กระบวนการแรกรับ คัดกรองและการคุ้มครองจากศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหากได้รับแจ้งเหตุและไปรับตัว มีผู้นำส่ง หรือกลุ่มเป้าหมายมาขอรับบริการเอง จะต้องเข้าสู่กระบวนการ 4 กระบวนการคือ (1) กระบวนการรับเข้าจากพนักงานเจ้าหน้าที่ทีมสหวิชาชีพ ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ พยาบาล นักจิตวิทยา เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนนี้เจ้าหน้าที่จะทำการตรวจเอกสาร ใบแจ้งความ หลักฐานสำคัญอื่นๆ ตรวจร่างกาย ทำบัญชีทรัพย์สิน ถ่ายภาพ สอบข้อเท็จจริง ทำทะเบียนประวัติ ซึ่งมีระยะเวลา 7 วัน (2) กระบวนการคัดกรอง สืบเสาะข้อเท็จจริง ประเมินสภาพปัญหาความต้องการ ตรวจสุขภาพ จัดทำเอกสารการคัดกรอง โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่มีกฎหมายเฉพาะคุ้มครองเพื่อทำหน้าที่ถึงหน่วยงานที่มีกฎหมายคุ้มครองกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ (3) กระบวนการให้ความคุ้มครองประกอบด้วย สี่ ขั้นตอน 1.การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น ด้านปัจจัยสี่ สิทธิและสวัสดิการ 2.ประเมินวางแผนรายการ (IRP) ประเมินศักยภาพของผู้รับบริการ 3. พัฒนาศักยภาพ ดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพทั้งทางกายและจิตใจ สังคมและส่งเสริมอาชีพ ซึ่งกระบวนการคุ้มครองนี้จะมีระยะเวลา 15 วัน 4.ติดตามและเตรียมความพร้อม ดำเนินการเยี่ยมบ้านและประสานเครือข่ายและติดตามผล ติดตามรายเดือน สามเดือน ไตรมาสและรายปี (4) กระบวนการประสานส่งต่อ หากทราบว่ามีการครอบครัว ญาติก็จะส่งกลับและแจ้งให้มารับตัวกลับ หรือหากต้องการไปทำงานยังสถานประกอบการก็สามารถส่งไปยังสถานประกอบการนั้นๆ ได้ และท้ายที่สุดหากไม่มีครอบครัว ญาติพี่น้อง ตามมาตรา 20 และมาตรา 22 เจ้าหน้าที่เห็นเหตุจำเป็นให้คนไร้ที่พึ่งเข้ารับบริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้นๆ มาตรา 23 ส่งหน่วยงานตามกฎหมายเฉพาะ อย่างไรก็ตามเนื่องจากการกระบวนการในศูนย์คุ้มครองมี

ระยะเวลาค่อนข้างสั้น การเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกของผู้รับบริการอาจได้ข้อมูลเบื้องต้นเท่านั้น เนื่องจากผู้รับบริการยังไม่ไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ในศูนย์ฯ ทั้งนี้ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการคัดกรองนั้นจะถูกส่งไปยังสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งเพื่อทำการสัมภาษณ์ในรายละเอียดเชิงลึกจากผู้รับบริการอีกครั้ง

4.3 กระบวนการแรกรับ คัดกรองและกระบวนการคุ้มครองจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง กระบวนการงานการคุ้มครองสิทธิของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งประกอบด้วย 5 กระบวนการคือ

4.3.1 กระบวนการแรกรับคัดกรอง คัดกรอง ตรวจเอกสาร บัตรประชาชน ทะเบียนบ้าน ตรวจร่างกาย ทำบัญชีทรัพย์สิน ทำทะเบียนประวัติ ตรวจสอบเอกสารนำส่งหนังสือยินยอมเข้ารับบริการ

4.3.2 กระบวนการประเมินวางแผนให้ความช่วยเหลือ ประเมินศักยภาพ สืบเสาะข้อมูลเชิงลึก ประเมินทางจิตและทางสังคม แผนการฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) โดยเจ้าหน้าที่ทีมสหวิชาชีพ

4.3.3 กระบวนการดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ปัจจัยสี่ พัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมอาชีพ ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการดำรงชีวิต ช่วยด้านกฎหมาย สถานะทางทะเบียน และการพิทักษ์สิทธิ

4.4.4 กระบวนการประสานงานต่อ การเยี่ยมบ้าน การติดตามครอบครัว การเตรียมความพร้อมก่อนส่งต่อ

4.4.5 กระบวนการติดตามและประเมินผล ติดตามผลภายหลังการประสานงานส่งต่อ ดำเนินการเชิงเฝ้าระวังและป้องกัน

กล่าวโดยสรุปตั้งแต่กระบวนการเชิงตัว แรกรับ คัดกรองจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งและเจ้าหน้าที่สถานคุ้มครองคนไร้ที่พืงนั้นมีข้อจำกัดในการทำงานอันเกิดจากข้อจำกัดในเรื่องอำนาจหน้าที่และระยะเวลาในการคัดกรอง มีความแตกต่างกันจึงมีความจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องทำความเข้าใจในข้อจำกัดและบทบาทหน้าที่ของตนเองและของหน่วยงานอื่นด้วย เพื่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อผู้มารับบริการไปในทิศทางเดียวกัน ปัญหาสำคัญอีกอย่างคือ การขาดการ

เชื่อมโยงฐานข้อมูลในการปฏิบัติงาน เกิดการชักประวัติซ้ำซ้อน ในกระบวนการ การคัดกรอง เช่น การสัมภาษณ์ประวัติครอบครัว สาเหตุของการมาเป็นคนเร่ร่อน มีการถ่ายภาพ เพื่อทำทะเบียนประวัติ ขาดการส่งต่อระบบฐานข้อมูลของผู้ป่วยจิตเวชป่วยเรื้อรัง เพื่อไปรักษายังสถานพยาบาลต่างๆ หน่วยงานปลายทางควรได้รับแฟ้มประวัติของผู้รับบริการจากหน่วยงานที่ส่งตัวไปด้วยเพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการให้บริการโดยไม่ต้องทำการชักประวัติซ้ำอีก เป็นต้น

5. ผลกระทบอันเกิดจากการละเมิดสิทธิและการเข้าไม่ถึงความยุติธรรมของผู้รับบริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

คนไร้ที่พึ่งที่โดนจับกุมมาโดยไม่ได้รับการชี้แจงสาเหตุของการเชิญตัวและจับกุมส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจ เสียใจ วิตกกังวล ท้อแท้และสับสน เหมือนถูกลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะผู้รับบริการที่มีคุณสมบัติไม่เข้าข่ายที่กำหนดไว้ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง แต่ถูกจับเชิญตัวและจับกุมมา เพราะขาดเอกสารแสดงสถานะบุคคล เช่น บัตรประจำตัวประชาชน ทะเบียนบ้าน หรือไม่สามารถติดต่อครอบครัวหรือญาติพี่น้องได้ กลุ่มนี้จะรู้สึกกดดัน เครียด สิ้นหวัง บางคนรู้สึกไม่เห็นคุณค่าของตนเอง เพราะคิดว่าตนเองยังศักยภาพและความสามารถในการประกอบอาชีพได้ตามปกติ แต่กลับต้องมาอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์และไม่มีกำหนดการออกไปใช้ชีวิตในโลกภายนอก มีผู้รับบริการบางคนที่พักอยู่ในสถานการณนี้ ถึงขนาดเอ่ยปากว่า “ติดคุกยังรู้วันออก แต่อยู่ที่สถานคุ้มครองนี้รู้ว่าจะได้ออกไปข้างนอกได้วันใด” ซึ่งคำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานในระดับปฏิบัติงานและระบบราชการที่ยึดในหลักการ แต่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้รับบริการ ซึ่งกรณีนี้ที่ต้องใช้เวลาการดำเนินการพิสูจน์สถานะบุคคลของผู้รับบริการยาวนานซึ่งส่งผลกระทบทางจิตใจของผู้รับบริการในระยะยาวได้ จึงจำเป็นต้องเร่งแก้ปัญหาในกระบวนการนี้อย่างเร่งด่วน

6. การเยียวยาต่อผู้รับบริการในกรณีเกิดการละเมิดสิทธิและเข้าไม่ถึงความยุติธรรม

ถึงแม้ว่ามีหลักเกณฑ์และวิธีการร้องเรียนกรณีคนไร้ที่พึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหรือศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตาม ประกาศคณะกรรมการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ที่บัญญัติไว้ใน พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่

พ.ศ.2557 โดยเปิดโอกาสให้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง แต่ในทางปฏิบัติผู้รับบริการส่วนใหญ่ยังไม่รู้ถึงสิทธินี้และไม่กล้าร้องเรียนต่อคณะกรรมการเพราะยังมีคิดว่าคณะกรรมการคุ้มครองนั้นเป็นกลุ่มคนพวกเดียวกัน จึงเกรงกลัวต่อการถูกกลั่นแกล้งและการถูกรังษับสิทธิประโยชน์ด้านอื่นๆ จึงมักไม่กล้าดำเนินการเรียกร้องต่อคณะกรรมการกรณีถูกละเมิดสิทธิ ทั้งนี้ในทางปฏิบัติยังไม่มีกำหนดหลักเกณฑ์การเยียวยาที่เป็นรูปธรรมชัดเจนเพื่อนำมาใช้ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง จากการศึกษาพบว่าข้อร้องเรียนที่เกิดขึ้นมีเพียงการการร้องเรียนเรื่องสวัสดิการ ด้านอาหาร ชนิดและปริมาณอาหาร เท่านั้น แต่ยังไม่มีการร้องเรียนด้านการกระทำการรุนแรงทางด้านร่างกายและจิตใจใดๆ ต่อผู้รับบริการในศูนย์คุ้มครองและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

7. วิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่ก่อให้เกิดสถานการณ์การเหลื่อมล้ำและการถูกละเมิดสิทธิและการเข้าถึงถึงความยุติธรรม

จากการศึกษาพบว่าปัญหาการถูกละเมิดสิทธิและเข้าถึงความยุติธรรมอันเกิดจากวิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ มักเกิดขึ้นใน สอง ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกคือ ขั้นตอนการเชิญตัว แกร็บ คัดกรอง เจ้าหน้าที่ตำรวจ มักใช้อำนาจในการดันตัวเพื่อค้นหาอาวุธและสิ่งเสพติดโดยไม่มีหมายค้น และใช้วิธีการหลอกล่อ เชิญตัวหรือจับตัวมา โดยไม่มีการแจ้งถึงสาเหตุของการจับกุม เพื่อทำการสอบถาม ประวัตินี้ ตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ลงบันทึกประจำวัน และสัญญาว่าจะการปล่อยตัวกลับ แต่ในความเป็นจริงพบว่า หากบุคคลเหล่านั้นมีคุณสมบัติตาม พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ซึ่งจะถูกส่งตัวไปยังศูนย์คุ้มครองในทันที แม้ว่าไม่ปรากฏสถิติคนไร้ที่พึ่งที่ถูกละเมิดสิทธิที่สามารถตรวจสอบได้ แต่ในทางปฏิบัติโอกาสการถูกละเมิดสิทธิและเข้าถึงสิทธิมีนั้นเกิดขึ้นได้เสมอหากไม่มีคู่มือการปฏิบัติที่เหมาะสม มาตรการทางเทคนิคการควบคุมดูแลผู้ป่วยจิตเวช ป่วยทางกาย ดิตสุรา ผู้สูงอายุ ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่สามารถจดจำว่าตนเองถูกละเมิดสิทธิในลักษณะใดบ้าง เมื่อใดและจากใคร เมื่อถูกส่งตัวมายังศูนย์คุ้มครองและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ขั้นตอนที่สองคือ ขั้นตอนการรับเข้าเพื่อการคุ้มครองในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง แม้ว่าจะมีระเบียบ มาตรการและหลักการปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิแต่ไม่สามารถรับประกันได้ว่าคนกลุ่มนี้จะไม่ถูกละเมิดสิทธิจากพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอันเกิดจาก การขาดความรู้

ทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ด้านสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะการควบคุมและดูแลผู้ป่วย จิตเวชที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว การเลือกปฏิบัติด้วยอคติจากเจ้าหน้าที่บางคน รวมถึงการเบียดบังสิ่งของบริจาคจากประชาชนที่นำมาให้ผู้รับบริการ และกรณีทุจริตเงินสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง เมื่อปี พ.ศ.2561 เป็นต้น

8. ข้อเสนอแนะแนวทางวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรม

เพื่อตระหนักถึงการปกป้องและคุ้มครองสิทธิของคนไร้ที่พึ่งตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การเชิญตัว แกร็บ คัดกรอง เจ้าหน้าที่ เทศกิจ เจ้าหน้าที่ตำรวจและที่เกี่ยวข้องควรปฏิบัติต่อคนกลุ่มนี้ด้วยความสุภาพและเห็นอกเห็นใจไม่ควรใช้อำนาจในการจับกุม ควรเน้นการสัมภาษณ์ ทำประวัติ และแจ้งเหตุผลของการเชิญตัวไปทำประวัติก่อนการเชิญตัวทุกครั้งและให้เวลาในการติดต่อครอบครัว เพื่อน ก่อนการเชิญตัวไป เพื่อเปิดโอกาสรับฟังเหตุผลและการออกมาเร็วร้อนในที่สาธารณะ อีกทั้งควรเน้นความสมัครใจเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในกระบวนการนี้ ส่วนในขั้นตอนที่สอง การรับเข้าและคุ้มครองในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง นักสังคมสงเคราะห์และทีมสหวิชาชีพ ควรเน้นการเข้ารับบริการด้วยความสมัครใจ สร้างทัศนคติของการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นหลัก สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้รับบริการด้วยความเป็นมิตร จัดให้มีการประชาสัมพันธ์สิทธิและประโยชน์ที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเมื่ออาศัยอยู่สถานสงเคราะห์ให้ทราบโดยทั่วกัน เพื่อเพิ่มการรับรู้และวิธีการ การเรียกร้องสิทธิของตนตามมาตรการที่มีอยู่ จูงใจให้เข้าร่วมกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบริการกับผู้รับบริการและผู้รับบริการกับเจ้าหน้าที่ เพื่อก่อให้เกิดความผ่อนคลาย พัฒนาทักษะฝีมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอันนำไปสู่ความไว้วางใจและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกันและกัน ส่วนการบังคับใช้กฎหมาย ควรบูรณาการสิทธิทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยนำประเด็นเนื้อหาสาระของทางกฎหมายที่แยกตามคุณลักษณะของผู้รับบริการของแต่ละบุคคลเช่น คนป่วยจิตเวช ป่วยทางกาย พิการ คนสูงอายุ และจัดสรรสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการและพัฒนาการรายบุคคลเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงสิทธิและความยุติธรรมที่มีกฎหมายเฉพาะที่รองรับสิทธิและบังคับใช้ได้จริงอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. เนื้อหาสาระทางกฎหมายและหลักการปฏิบัติที่เหมาะสมควรปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องต่อการคุ้มครองสิทธิและเข้าถึงความยุติธรรมตามความต้องการที่แท้จริงของคนไร้ที่พึ่ง เริ่มจากการให้นิยาม คนไร้ที่พึ่ง ที่ควรระบุคุณสมบัติ กลุ่มคนที่เข้ามาใช้บริการแต่ละประเภทชัดเจนมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับโปรแกรมการฟื้นฟู ส่งเสริมและพัฒนาตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มคนเร่ร่อน กลุ่มคนขอทาน กลุ่มผู้ป่วยทางกาย ผู้ป่วยจิตเวช กลุ่มคนพิการ และกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายการคุ้มครองสิทธิที่เกี่ยวข้องได้แก่ ควบคุมขอทาน พ.ศ.2559 และ พ.ร.บ. สุขภาพจิต พ.ศ.2551 พ.ร.บ. คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 เนื่องจากบทบัญญัติและสาระสำคัญของกฎหมายแต่ละฉบับที่กล่าวมามีความแตกต่างกันในการเข้าถึงสิทธิความคุ้มครองและอรรถประโยชน์ การส่งเสริมและพัฒนาแก้ไขฟื้นฟูตามความต้องการที่แท้จริงของแต่ละกลุ่มตามแผนการฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) ที่เหมาะสม อีกทั้งกฎหมายควรเน้นการฟื้นฟูมากกว่าการจัดการ การกำจัดและจัดระเบียบทางสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะสภาพปัญหา อุปสรรค สาเหตุ ผลกระทบ ความต้องการที่แท้จริงของคนกลุ่มนี้ และเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ทักษะชีวิตที่ดีของผู้รับบริการต่อการเข้ารับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่

2. หลักการคุ้มครองสิทธิการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายสำหรับกลุ่มคนไร้ที่พึ่งไม่ควรเน้นมิติทางการสังคมสงเคราะห์อย่างเดียวแต่ควรเพิ่มการคุ้มครองสิทธิทางกระบวนการยุติธรรมด้วย เนื่องจากคนไร้ที่พึ่งต้องเกี่ยวข้องและปฏิสัมพันธ์กับพนักงานเจ้าหน้าที่ จากหลายหน่วยงานจึงเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา หน่วยงานจึงจำเป็นต้องมีมาตรการคุ้มครองสิทธิและหลักเกณฑ์เยียวยาที่เป็นรูปธรรมในกรณีถูกละเมิดสิทธิและเข้าไม่ถึงความยุติธรรมในแต่ละขั้นตอนการปฏิบัติงาน

3. การลดอุปสรรคและช่องว่างการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมด้วยการเพิ่มเครือข่ายร่วมให้บริการที่มีความชำนาญในการปฏิบัติงานและดูแลผู้รับบริการด้วยการทำงานเชิงรุก เช่น การประชาสัมพันธ์แก่ผู้รับบริการ ส่งเสริมความเข้าใจและรับรู้สิทธิตามกฎหมายที่พึงจะได้รับเพื่อลดอคติต่อเจ้าหน้าที่ ปรับทัศนคติต่อการให้บริการ

ของเจ้าหน้าที่ด้วยความเป็นมิตร อีกทั้งเจ้าหน้าที่ควรศึกษาและเข้าใจบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ ข้อจำกัดของตนเอง ภายใต้กรอบของ พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ในการปฏิบัติหน้าโดยคำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิและคุ้มครองสิทธิของผู้รับบริการเป็น สำคัญร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำชุดคู่มือการปฏิบัติงาน ร่วมและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิในทุกขั้นตอน ตั้งแต่แรกเริ่ม คัดกรอง พั่นฟู ดูแล การ ส่งต่อและการติดตามและประเมินผล ตามลำดับ เพื่อสร้างความชัดเจนในกระบวนการ ทำงานร่วมกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนและการเข้าไม่ถึงสิทธิ

4. รูปแบบการปฏิบัติต่อคนไร้ที่พึ่งของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึง หลักการคุ้มครองสิทธิ ปกป้องสิทธิ และพิทักษ์สิทธิตามกฎหมาย เพื่อหลีกเลี่ยงการเข้าไม่ถึงสิทธิและความยุติธรรมด้วยการไม่มุ่งเน้นการจับกุม ควรมีการบอกกล่าว พุดคุย และ สัมภาษณ์ก่อนด้วยความเป็นมิตร คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และ ชักชวนให้มาใช้บริการด้วยความสมัครใจ และร่วมประสานงานติดต่อกับครอบครัวเพื่อ ร่วมพั่นฟูสภาพร่างกายและจิตใจผู้รับบริการร่วมกัน

5. การเข้าไม่ถึงสิทธิและถูกปฏิเสธจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกรณีผู้รับบริการไม่มีสถานะบุคคลและไม่มีผู้รับรองสิทธิ เนื่องจาก ไม่มีบัตรประชาชนและทะเบียนบ้าน ทำให้ไม่สามารถระบุตัวตนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้รับบริการที่ป่วยจิตเวชและผู้สูงอายุ มัก ไม่สามารถจดจำครอบครัว ญาติพี่น้อง แม้ว่าทางสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจะพยายาม แก้ไขปัญหาเบื้องต้นด้วยการออกบัตรสำหรับบุคคลนิรนามหรือบัตรเลขศูนย์ที่ใช้แทนบัตร ประจำตัวแล้วก็ตาม แต่บัตรนี้มีข้อจำกัดคือไม่สามารถเข้าถึงสิทธิทางสวัสดิการด้านการ รักษาพยาบาลจากภาครัฐได้เหมือนกับประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่ทำได้เพียงดำเนินออก เอกสารจดหมายทำเรื่องขอความอนุเคราะห์กับสถานพยาบาลและโรงพยาบาลที่จะส่ง ผู้ป่วยไปเพื่อขอรับการสนับสนุนการให้บริการ รักษาพยาบาล ยาและอุปกรณ์การรักษา ทางการแพทย์เป็นกรณีๆ ไป นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ปกครองฝ่ายทะเบียนปัจจุบันมีความ เข้มงวดในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลผู้รับบริการก่อนการออกบัตรประชาชนให้ ใหม่ จึงต้องใช้เวลาค่อนข้างนานในการออกบัตรประจำตัวประชาชนให้ใหม่ ดังนั้นภาครัฐ

จึงควรเร่งกำหนดแนวทางการแก้ไขประเด็นผู้รับบริการที่ไม่มีฐานะบุคคลหรือไม่มีผู้รับรองสิทธิกันอย่างเร่งด่วน

6. รัฐบาลควรกำหนดนโยบายและผลักดันให้สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งเป็นกึ่งสถานพยาบาลเพราะส่วนใหญ่ผู้รับบริการจะเป็นผู้ป่วยจิตเวช ป่วยทางกาย ดิตสุรา ผู้สูงวัยซึ่งมีโอกาเป็นผู้ป่วยติดเตียงสูงมาก เนื่องจากปัจจุบันสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ยังขาดพยาบาลวิชาชีพ และเครื่องมือในการรักษาพยาบาลเบื้องต้น เพราะหากเป็นได้รับการให้เป็นสถานกึ่งพยาบาลจะช่วยยกระดับการฟื้นฟูและรักษาอาการป่วยเบื้องต้นของผู้รับบริการได้ทันเวลาที่ ควรปรับปรุงการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานอย่างบูรณาการเพื่อลดปัญหาความล่าช้าในการให้บริการและประสานงานอันก่อให้เกิดผลเสียต่อทางร่างกายและจิตใจของผู้รับบริการ

7. ยกประเด็นปัญหาคนไร้ที่พึ่งให้เป็นประเด็นสาธารณะเพื่อให้คนในสังคมตระหนักถึงปัญหานี้และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและรูปแบบการให้ความช่วยเหลือทั้งด้านสวัสดิการสังคมสงเคราะห์เพื่อให้เข้าถึงความยุติธรรมโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โอกาส ความสามารถและสิทธิในการเข้าถึงด้วยความเท่าเทียมและเป็นธรรม พร้อมยกประเด็นปัญหาของคนกลุ่มนี้จากปัญหาระดับปัจเจกบุคคลเป็นปัญหาในระดับเครือข่ายที่ต้องแก้ไขร่วมกันอย่างเร่งด่วนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่โดยไม่ปล่อยให้เป็นการรับผิดชอบจากภาครัฐเพียงผู้เดียว

8. เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นระหว่าง นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับคนไร้ที่พึ่ง เพื่อวางแผนทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรค หลักการปฏิบัติที่เหมาะสมและมาตรการ วิธีการเยียวยาต่างๆ ในกรณีถูกละเมิดสิทธิและเข้าไม่ถึงความยุติธรรม เพื่อหาแนวทางกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนไร้ที่พึ่งในการตระหนักถึงปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ สะท้อนความต้องการที่แท้จริงของตนเองเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหารายบุคคล ลดช่องว่างและอุปสรรคต่อการคุ้มครองสิทธิ การเข้าถึงความยุติธรรมในอนาคตได้ด้วยตนเองบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและของสถานคุ้มครองคือการคืนคนกลุ่มนี้กลับไปยังครอบครัวและสังคมอย่างมีคุณภาพชีวิตที่เป็นปกติสุข

สรุป

กล่าวโดยสรุปในอดีตจนถึงปัจจุบันรัฐบาลพัฒนากฎหมายสำหรับคนไร้ที่พึ่ง โดยเน้นการลงโทษ การสงเคราะห์ การคุ้มครองสิทธิและพิทักษ์สิทธิซึ่งยังคงขาดการบัญญัติกฎหมายเพื่อเน้นการมีส่วนร่วมทางสังคมหรือการเป็นหุ้นส่วนทางสังคมของคนไร้ที่พึ่งเหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ปัจจุบันกฎหมายไทยยังเน้นการบัญญัติกฎหมายเชิงนโยบายในภาพรวมมากกว่ารายละเอียดตามกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการจริงที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน รวมถึงควรกำหนดนิยามของคนไร้ที่พึ่งให้ชัดเจน เช่น แบ่งกลุ่มคนเร่ร่อน ขอดาน คนป่วยจิตเวช ป่วยทางกาย คนพิการ ผู้สูงอายุ เพื่อประโยชน์ในการเชื่อมโยงถึงสิทธิตามกฎหมายเฉพาะกลุ่มอื่นๆ ทั้งนี้ไม่ควรมุ่งเน้นประเด็นการให้ความคุ้มครองสิทธิเชิงสงเคราะห์มากกว่าการคุ้มครองสิทธิทางกฎหมายและการเข้าถึงความยุติธรรมซึ่งเป็นประเด็นสำคัญต่อการส่งเสริม พัฒนาศักยภาพของคนไร้ที่พึ่งเองได้ในระยะยาว

ปัจจุบันสถานการณ์การละเมิดสิทธิของคนไร้ที่พึ่งยังคงเกิดขึ้น แบ่งเป็นสองช่วงเวลาคือ ช่วงเวลาแรก ก่อนเข้าสถานสงเคราะห์ คือ ขั้นตอนการเชิญตัว จับกุมตัวหรือขั้นตอนแรกจับ คัดกรองและส่งตัว เพื่อเข้ามาศูนย์คุ้มครองและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เกิดการละเมิดสิทธิ สิทธอนสิทธิ ในการค้นตัว จับตัวโดยไม่บอกสาเหตุ และหลกถ่อและการบังคับให้เข้าสู่กระบวนการแรกจับ คัดกรองคุณสมบัติ ช่วงเวลาที่สอง กระบวนการทำงานเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเข้าถึงความยุติธรรม พบอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิของผู้รับบริการ คือ ประการแรก การขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิที่พึงจะได้รับความคุ้มครองของคนไร้ที่พึ่งเองอันเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ไม่มีสถานะบุคคล ไม่มีผู้รับรองสิทธิ ส่วนใหญ่ป่วยจิตเวช และเป็นผู้สูงอายุ ทำให้ไม่สามารถให้ข้อมูลและหลักฐานที่เกี่ยวข้องได้ ประการที่สอง พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาท อำนาจและหน้าที่ ทักษะด้านการสังคมสงเคราะห์ ไม่เข้าใจหลักการปฏิบัติที่เหมาะสมตามกฎหมายคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ประการที่สาม เครือข่ายการให้บริการไม่เข้าใจ พ.ร.บ.คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ส่งผลต่อกระบวนการดำเนินงาน ประสานงานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีข้อจำกัดด้านการให้บริการ จำนวน

บุคลากร สถานที่และการทำงานแบบบูรณาการ ประการที่สี่ ยังขาดหลักเกณฑ์การเยียวยาในแต่ละขั้นตอนที่ชัดเจนที่เป็นรูปธรรมเพื่อมาช่วยรองรับสิทธิในกรณีถูกละเมิดสิทธิและเข้าไม่ถึงความยุติธรรมในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว รัฐบาลควรมีการปรับเปลี่ยนสาระสำคัญทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) ตามประเภทของคนไร้ที่พึ่ง กฎหมายควรเน้นการฟื้นฟูมากกว่าการจัดการ การกำจัดและจัดระเบียบทางสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะสภาพปัญหา อุปสรรค สาเหตุ ผลกระทบตามความต้องการที่แท้จริงของคนกลุ่มนี้ เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้าใจ ทศนคติที่ดีของผู้รับบริการต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยแนวทางการลดช่องว่างและอุปสรรคต่อการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมที่สำคัญคือ การเพิ่มองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จำนวนบุคลากร นักวิชาชีพเฉพาะทาง และเพิ่มการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของผู้รับบริการให้ตระหนักและรับรู้ถึงสิทธิของตนเอง รวมถึงทำความเข้าใจเข้าใจบทบาท อำนาจ หน้าที่ และข้อจำกัด เพิ่มระบบการทำงานร่วมกัน เชื่อมโยงฐานข้อมูลในการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ให้ความช่วยเหลือให้มากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้รับบริการกับเจ้าหน้าที่และระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งรัฐบาลควรผลักดันให้สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งเป็นสถานสงเคราะห์กึ่งพยาบาลเพราะมีผู้รับบริการส่วนมากป่วยทางจิตเวช เจ็บป่วยทางกายเป็นผู้สูงอายุนซึ่งมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ป่วยติดเตียงในอนาคตและต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ การมุ่งหาแนวทางการแก้ไขปัญหาคคนไร้ที่พึ่งที่ไม่มีสถานะบุคคลและไม่มีผู้รับรองสิทธิอย่างเร่งด่วนที่สุด เพราะเป็นประเด็นสำคัญที่ช่วยให้ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการเชิงสังคมสงเคราะห์ของภาครัฐได้อย่างเท่าเทียมกัน การส่งเสริมความร่วมมือเชิงนโยบายในการเข้าถึงสิทธิ สร้างเครือข่ายร่วมการให้บริการแบบเครือข่ายและเข้าใจกฎหมายคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งเพื่อใช้เป็นกรอบและเพิ่มองค์ความรู้ในการทำงานในระดับปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงความสามารถในการให้บริการได้ตรงตามความต้องการของแต่ละกลุ่มผู้รับบริการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

นอกจากนี้ควรยกประเด็นปัญหาคนไร้ที่พึ่งให้เป็นประเด็นสาธารณะเพื่อให้คนในสังคมตระหนัก รับรู้ ถึงปัญหาและมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง รูปแบบการช่วยเหลือ ทั้งเชิงสังคมสงเคราะห์และการเข้าถึงความยุติธรรมโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของนักวิชาการ นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานเจ้าหน้าที่ ฝ่ายปกครองที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรค หลักการปฏิบัติที่เหมาะสมและมาตรการการเยียวยาต่างๆ ในกรณีฉุกเฉินเมตตาสีและเข้าไม่ถึงความยุติธรรม พร้อมทั้งแสวงหาแนวทางการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนไร้ที่พึ่งในการตระหนักถึงปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่และสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของตนเองเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขจากปัญหาหาระดับรายบุคคลเป็นระดับเครือข่าย เพื่อลดอุปสรรคและสิ่งกีดขวางต่อการคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมในอนาคต

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมถึงมาตรการด้านความปลอดภัยของบุคลากร มาตรการป้องกัน เทคนิคการป้องกันตัว การควบคุมและการดูแลผู้ป่วยจิตเวชที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว การคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้รับบริการในศูนย์คุ้มครองและสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เนื่องจากผู้รับบริการที่เข้ามาใช้บริการมีสภาพปัญหาที่ซับซ้อน ภูมิหลัง เงื่อนไขที่แตกต่างกัน แต่เมื่อต้องมาอาศัยอยู่ในสถานที่เดียวกัน อาจมีปัญหาเรื่องการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม กฎระเบียบ การปรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้มารับบริการเองกับเจ้าหน้าที่ ผู้รับบริการที่มีสภาวะปกติอาจหวาดกลัวต่อผู้รับบริการที่ป่วยทางจิตเวชและมีพฤติกรรมก้าวร้าวเมื่อไม่ได้รับยาตามเวลาอย่างต่อเนื่อง อาจไม่สามารถการควบคุมตัวเอง กระทำการรุนแรง ทำร้ายร่างกายผู้รับบริการด้วยกัน นอกจากนี้การเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของเชื้อโรค เช่น วัณโรคจากผู้ป่วยวัณโรคและผู้ป่วยโรคติดต่อชนิดอื่นๆ ในช่วงขั้นตอนการแรกรับ คัดกรองคุณสมบัติ คุ้มครอง และส่งต่อยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อสวัสดิภาพ สุขภาพทางกายและใจของทุกคนที่เกี่ยวข้องมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กฤษดา ปิ่นสินชัย. (2547). การส่งเสริมและคุ้มครองประชาชนตามสิทธิในการบวนการยุติธรรมทางอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตำรวจนครบาล 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2546). กระบวนการยุติธรรมกับความยากจน : ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการยุติธรรมเพื่อคนจน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว) โรงพิมพ์เดือนตุลาคม.
- เกษดา ทองเทพไพโรจน์. (2553). การวิเคราะห์เปรียบเทียบโมทัศน์เรื่องความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ กับพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณิต ณ นคร. (2557). อกวิวัฒน์กระบวนการยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- คมสัน สุขมาก. (2559). หลักนิติธรรมกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญาของพนักงานสอบสวน. วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมายปีที่ 8 ฉบับที่ 1.
- ชลธิชา เกียรติสุข. (2554). การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในการดำเนินคดีทางศาล : ศึกษากรณีการให้ความช่วยเหลือทนายความในคดีแพ่งโดยรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขากฎหมายเอกชนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฐิติพร ช่างขุนทอง. (2556). การเข้าถึงสิทธิของผู้ดูแลคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทิพชญา วิริยะศิริ. (2534). สิทธิที่สามารถป้องกันได้โดยชอบด้วยกฎหมาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพิน นุชเปี่ยม. (2561). การพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2557). สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รุสนี โช๊ะสะอิ. (2557). แนวทางการประเมินที่อยู่อาศัยของคนไร้บ้าน กรณีศึกษาศูนย์คนไร้บ้านตลิ่งชันและบางกอกน้อย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วเรียรติ นวลสุวรรณ. (2539). ทักษะของตำรวจที่มีต่อสิทธิของผู้ต้องหา : ศึกษากรณีนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวน สอบสวน ในระดับสถานีตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิลาสินี สิทธิโสภณ. (2557). กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง. เอกสารรายงานราชการ กลุ่มงานกฎหมาย 3 สำนักกฎหมาย คลังสารสนเทศ สถาบันนิติบัญญัติแห่งชาติ.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์และคณะ. (2550). รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การศึกษาแนวทางพัฒนากฎหมายสำหรับคนไร้ที่พึ่ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์ และคณะ. (2553). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเสริมสร้างศักยภาพกฎหมายให้กับคนยากไร้. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย โดยสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรดุลย์. (2561). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการของสหประชาชาติเพื่ออนาคต. วารสารวิจัยสหวิทยาการไทยปีที่ 10 ฉบับที่ 11 พฤษภาคม-มิถุนายน 2561 : 1-7.

สุรศักดิ์ ตริรัตน์ตระกูล. (2559). การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของเหยื่อหรือผู้เสียหาย โดยกระบวนการยุติธรรม. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิเทศกรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

เหมพรพรช บุญย้อยหยัด และเพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. (2555). สิทธิมนุษยชนกับกระบวนการต่อสู้ของคนไร้บ้านในเขตพระนคร. วารสารปารีชาติ ฉบับพิเศษ ผลงานวิจัยจากการประชุมวิชาการ ครั้งที่ 22.

อมรา พงศาพิชญ์. (2560). เอกสารสารการประกอบการการบรรยายในการเรียนการสอนระดับคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานนท์ ศรีบุญโรจน์และคณะ. (2557). สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้พิการทางสติปัญญา. วารสารวิทยาลัยราชสุดา ปีที่ 10 ฉบับที่ 13 มกราคม-ธันวาคม 2557 : 107-123.

อักรินทร์ อัคนิตต์. (2551). การให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไร้ที่อยู่อาศัย ภายใต้กฎหมายไทย : ศึกษาวิเคราะห์จากปัญหาของสังคมไทย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารประกอบรายงานผลการดำเนินงานวิจัย เอกสารหมายเลข 2, ยุทธศาสตร์การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง (พ.ศ 2560-2564) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Carmona, M.S., & Donald, K. (2013). Access to justice for persons living in poverty. A human rights based approach to access to justice. Ministry of foreign affairs of Finland,

Donley A.M. (2008). The perception of homeless people: important factors in determining perceptions of the homeless as dangerous. A

dissertation submitted to the college of sciences at the University of Central Florida.

Duffie, A.M. (2010). International analysis of chronic homelessness: respondent's perspective on criminal history and efficacy of homelessness, substance abuse, criminology/criminology history and efficacy of homelessness male. A dissertation submitted to the graduated school of Wayne State University Detroit Michigan.

Gillece, B.J. (1996). An analysis of health, criminal justice and social services utilization by individuals hospitalized, incarcerated or homeless. A dissertation submitted to the faculty of the graduated school of the University of Maryland at College Park in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy.

Hicks, S.E. (2016). Perceptions of Homeless Individuals Regarding Public Housing Use. Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy Public Policy and Public Administration of Walden University.

Jesse, C.R., & others. (2003). A Theory of access. *Journal of rural sociology* 68(2) (2003): 153-181.

Laurence, M.F. (2010). Access to justice: Some historical comments. *Fordham urban law journal* Volume 37 (2010):3-15.

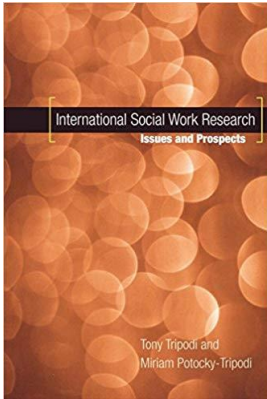
Thomas, A. (1993). Someone to talk to : care and control of the homeless. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts. In the school of criminology Simon Fraser University.

กรมคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต www.bsws.go.th

มูลนิธิอิสรชน www.issarachon.org

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ www.nhrc.or.th

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

รองศาสตราจารย์วรรณวดี พูลพอกสิน¹

Associate Professor Wanwadee Poonpokin²

International Social Work Research: Issues and Prospects

“การวิจัยสังคมสงเคราะห์นานาชาติ : ประเด็นและโอกาส”

เขียนโดย: Tony Tripodi and Miriam Potocky-Tripody

สำนักพิมพ์: Oxford University Press

ปีที่พิมพ์: ค.ศ. 2007

จำนวนหน้า 259 หน้า

"International Social Work Research: Issues and Prospects"

การปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ประกอบไปด้วยหลายวิธีการ ครอบคลุมตั้งแต่ระดับปฏิบัติการจนถึงการกำหนดนโยบาย โดยในส่วนของงานวิจัยซึ่งนับเป็นวิธีการในระดับมหภาคนั้น ปัจจุบันมีความครอบคลุมประเด็นและสะท้อนความเป็นนานาชาติมากขึ้น ความเป็นนานาชาติที่ไม่ใช่เพียงบริบทของต่างประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมความเป็นท้องถิ่นฐานรากระดับชุมชนที่สะท้อนหรือส่งต่อถึงความเป็นสากลได้อีกด้วย พิจารณาได้จากสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการให้ความสำคัญต่อการเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม (ซึ่งมีความเป็นชาติอยู่ในตัว) ส่งผลต่อการพัฒนาบทบาทที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของนักสังคมสงเคราะห์ในทุกๆระดับ คือ การมีความสามารถทางวัฒนธรรม (Cultural competence)

อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่ผู้วิจารณ์หนังสือเล่มนี้มีความสนใจในประเด็นการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยทั่วไปและรวมถึงงานวิจัยทางด้านสังคมสงเคราะห์ หนังสือ

¹ อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² Lecturer, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

E-mail : nawadee@hotmail.com

เล่มนี้ไม่เพียงแต่มุ่งชี้ พยายามสะท้อนให้เห็นถึงระดับของการวิจัยทางด้านสังคมสงเคราะห์ที่กระบวนการและการออกแบบงานวิจัยภายในมีความสอดคล้องและตอบความเป็นงานวิจัยในระดับต่างๆ ตามที่ผู้เขียนจุดประกายความคิดขึ้นเท่านั้น แต่สิ่งที่ผู้เขียนสะท้อนไว้ยังเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในศาสตร์อื่นที่ให้ความสำคัญต่อขอบเขตของการศึกษาวิจัยในระดับต่างๆ รวมถึงการใช้การวิจัยที่เป็นได้ทั้งเครื่องมือและวิธีการในการเปิดประตูสร้างองค์ความรู้สู่สากลได้อีกด้วย

สาระสำคัญ

หนังสือเล่มนี้นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยสังคมสงเคราะห์ในระดับต่างๆ โดยแบ่งเป็น 8 บท ได้แก่ (1) บทนำ: การวิจัยสังคมสงเคราะห์นานาชาติคืออะไร? (2) การวิจัยนานาชาติ (3) ประเด็นและตัวอย่างของงานวิจัยนานาชาติ (4) การวิจัยในระดับชาติ (5) ประเด็นและตัวอย่างของการวิจัยในระดับชาติ (6) การวิจัยข้ามชาติ (7) ประเด็นและตัวอย่างของงานวิจัยข้ามชาติ และบทสุดท้าย (8) บทสรุปและสาระสำคัญ โดยแต่ละบท มีสาระสำคัญที่น่าสนใจดังนี้

บทที่ 1 บทนำ: การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติคืออะไร?

ผู้เขียนเริ่มต้นบทนำด้วยการเขียนถึงเหตุผลของการเขียนหนังสือเล่มนี้ที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบคู่ขนานที่เกิดขึ้นในวงการสังคมสงเคราะห์ปัจจุบัน ทั้งการเพิ่มขึ้นของความรู้ด้านการวิจัย และการเติบโตของความรู้ความสำคัญในประเด็นระหว่างประเทศในงานสังคมสงเคราะห์ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของหนังสือนี้ในการนำเสนอมุมมองของการวิจัยสังคมสงเคราะห์ในระดับนานาชาติ ประเด็นที่น่าสนใจ และรวมไปถึงการใช้ประโยชน์ของงานวิจัยระหว่างประเทศ โดยผู้เขียนได้กล่าวถึงจุดหม้าย่อย 5 ประการของหนังสือนี้ ได้แก่ (1) สองกระแสของสังคมสงเคราะห์ ทั้งสังคมสงเคราะห์นานาชาติและการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ที่ถูกวางแนบในงานวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติ (2) มีการให้ความหมายกว้างๆ ของการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติ ซึ่งหมายถึงงานวิจัยที่รวมวรรณกรรมจากสองประเทศขึ้นไปเพื่อกำหนดปัญหา การวิจัย ผลกระทบที่เกิดขึ้นเฉพาะของงานวิจัย นอกจากนี้ การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ยังรวมถึงความแตกต่างด้านภาษา ขนบธรรมเนียมและประเพณี และการเน้นการใช้

วิธีการวิจัยเพื่อการพัฒนาความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์ด้วย (3) การนำเสนอเพียงประเภทเดียวของการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติเพื่อเป็นกรอบคิดในการประเมินและการดำเนินงานวิจัยนั้นๆ โดยภายใต้แนวคิดที่เป็นเอกภาพนี้ มีการแบ่งประเภทของงานวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติ เป็นการวิจัยนานาชาติ ในประเทศ และข้ามประเทศ (4) การมุ่งเน้นการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ในฐานะที่แตกต่างจากงานวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์สังคม หรือการปฏิบัติงานทางด้านสังคมสงเคราะห์ และจุดหมายสุดท้ายคือ (5) การนำเสนอตัวอย่างเชิงลึกของการศึกษาวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อที่จะแสดงให้เห็นและเป็นการสำรวจประเด็นทางวิธีวิทยาที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2 การวิจัยนานาชาติหรือระหว่างประเทศ

ผู้เขียนอธิบายการแยกงานวิจัยนานาชาติออกจากงานวิจัยระดับชาติ ทั้งในมุมมองความเหมือนและความแตกต่าง โดยมีการเปรียบเทียบให้เห็นภาพที่ชัดเจน ซึ่งพบว่า มีบางส่วนที่งานวิจัยทั้งสองระดับมีความเหมือนกัน ในขณะเดียวกัน งานวิจัยระดับชาติไม่มีในหลายประเด็น เช่น การทบทวนวรรณกรรมจากสองประเทศหรือมากกว่า การระบุความแตกต่างระหว่างประเทศในการกำหนดปัญหาการวิจัย การกำหนดแนวความคิดทั่วไปของความรู้ด้านวิธีวิทยามากกว่าหนึ่งประเทศในการกำหนดปัญหาการวิจัย และการแสวงหาผลกระทบทั่วไปที่มากกว่าหนึ่งประเทศ นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวถึงความรู้จากงานวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ ซึ่งจำแนกเป็นวัตถุประสงค์ด้านความรู้ ความสำคัญและความรู้ด้านวิธีวิทยา รวมถึงลักษณะทั่วไปของความรู้ มากไปกว่านั้น บทนี้ยังให้รายละเอียดของกระบวนการวิจัยในขั้นตอนต่างๆ ครอบคลุมทั้งงานวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพอีกด้วย

บทที่ 3 ประเด็นและตัวอย่างของงานวิจัยนานาชาติหรือระหว่างประเทศ

ผู้เขียนนำเสนอกรณีศึกษางานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัยเหล่านี้เพื่อการนำเสนอในบทนี้ ประกอบด้วย ความเป็นเลิศของงานวิจัย การจำแนกการศึกษาในฐานะที่เป็นนานาชาติ มีการนำเสนอวิธีการวิจัยที่หลากหลาย การศึกษานั้นมาจากวารสารด้านสังคมสงเคราะห์ที่หลากหลาย การศึกษานั้นได้

ดำเนินการในประเทศที่แตกต่างกัน และการศึกษาที่นั่นก่อให้เกิดและหารือเกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการและการใช้ประโยชน์จากการวิจัย โดยแต่ละงานวิจัยที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ให้รายละเอียดที่สำคัญของงานวิจัย เริ่มตั้งแต่การกำหนดปัญหา วัตถุประสงค์ เครื่องมือ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุป และผลกระทบ โดยในส่วนท้ายของแต่ละงานวิจัย ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงการเป็นงานวิจัยที่มีความเป็นนานาชาติ เช่น การจำแนกประเภทของการศึกษา ประเด็นเฉพาะในการศึกษา รวมถึงประเด็นที่เกิดขึ้นจากการศึกษา โดยข้อสังเกตที่พบคือ งานวิจัยเหล่านั้นมีการให้ความสำคัญกับจริยธรรมการวิจัย ความตระหนักทางวัฒนธรรม การแปลภาษา และการใช้สถิติขั้นสูง ซึ่งส่วนนี้เป็นปัจจัยที่สะท้อนภาพของความเป็นนานาชาติของงานวิจัยได้

บทที่ 4 การวิจัยในชาติหรือระดับชาติ

ผู้เขียนให้นิยามการวิจัยในระดับชาติ ว่าหมายถึง การวิจัยที่เป็นการศึกษาประชากรจากประเทศหนึ่งที่พักอาศัยอยู่ในอีกประเทศหนึ่ง เช่น แรงงานข้ามชาติ โดยในส่วนนี้ ผู้เขียนยกตัวอย่างการเขียนงานวิจัยในกลุ่มนี้ เช่น แนวคิดพื้นฐานที่ใช้ สาเหตุของการเป็นแรงงานต่างด้าว ระยะของการย้ายถิ่น นโยบายของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ เป็นต้น และยังอธิบายถึงปัญหาด้านสังคมสงเคราะห์ในการให้บริการประชากรกลุ่มนี้ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังอธิบายถึงกระบวนการวิจัย การออกแบบการวิจัย การสุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยระดับชาติผ่านกรณีศึกษาที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ และสรุปทั้งท้ายด้วยแรงจูงใจและอุปสรรคในการศึกษาวิจัยระดับชาติ เช่น ค่าใช้จ่าย การขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การไม่มีเวลาในการศึกษาวิจัย เป็นต้น

บทที่ 5 ประเด็นและตัวอย่างของการศึกษาวิจัยระดับชาติ

ผู้เขียนนำเสนอการศึกษาวิจัยระดับชาติ จำนวน 5 เรื่อง โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกคล้ายกับตัวอย่างงานวิจัยระหว่างประเทศที่มีการนำเสนอในบทที่ 3 ก่อนหน้านี้ โดยข้อสังเกตสำคัญของงานวิจัยทั้ง 5 เรื่อง คือ เป็นประเด็นการศึกษาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การสนับสนุนทางสังคม การบูรณาการ โดยตัวอย่างมีลักษณะของความเป็นประชากรกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยในประเทศปลายทาง เช่น ผลกระทบทาง

วัฒนธรรม การเป็นแรงงานต่างด้าว เป็นผู้อพยพหรือแรงงานต่างด้าวในประเทศต่างๆ โดยแต่ละกรณีศึกษาให้รายละเอียดในเรื่องของการกำหนดปัญหาการวิจัย ประชากรและตัวอย่าง การออกแบบการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุป และการนำไปใช้ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละกรณีศึกษาจะมีกล่าวถึงทำในประเด็นสำคัญที่พบในการศึกษานั้นๆ ด้วย เช่น อคติในการตอบคำถาม ข้อจำกัดในการรายงานผลการวิจัย การวัดการสนับสนุนทางสังคม และความตรงของข้อมูล วิธีการวิจัย ตัวแปร และสถิติที่ใช้ เป็นต้น

บทที่ 6 การวิจัยข้ามชาติ

ผู้เขียนกล่าวถึงการวิจัยข้ามชาติที่เป็นการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างประชากรสองประเทศหรือมากกว่า โดยการศึกษาวรรณกรรมในกลุ่มประชากรเหล่านี้จะถูกใช้เพื่อการกำหนดปัญหาการวิจัย และเพื่อการให้ภาพความเกี่ยวข้องในประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น ถ้ามีการกล่าวถึงสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ก็จะเป็นงานวิจัยด้านสวัสดิการสังคม อย่างไรก็ตาม การวิจัยข้ามชาติมีลักษณะบางประการที่ร่วมกับงานวิจัยระดับชาติและระดับนานาชาติ กล่าวคือ เป็นการก้าวเดินในกระบวนการวิจัยจากการกำหนดปัญหาการวิจัย ตัวอย่างที่ศึกษา การออกแบบการวิจัยเพื่อการสร้างเครื่องมือ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และการสรุป มีการใช้วรรณกรรมจากสองประเทศหรือมากกว่า เป็นความรู้ระหว่างประเทศหรือมีความแตกต่างที่เฉพาะระหว่างประเทศที่มีการกำหนดเป็นปัญหาการวิจัย เป็นการประมวลแนวคิดความรู้ด้านวิธีวิทยาข้ามประเทศในการกำหนดปัญหาการวิจัย ในขณะที่เอกภาพของงานวิจัยข้ามชาติจะประกอบไปด้วยลักษณะของการเปรียบเทียบเชิงคุณภาพอาจจะทำให้ขึ้นระหว่างประเทศด้วยความเคารพในโครงการนโยบาย กฎหมาย ทรัพยากรทางสังคม ความต้องการทางสังคม และ/หรือการแทรกแซงทางสังคม ส่วนการเปรียบเทียบเชิงปริมาณจะเกิดขึ้นระหว่างประเทศด้วยความเคารพในตัวชี้วัดทางสังคม และ/หรือมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับสากล หรือความต้องการด้านสุขภาพ โดยในส่วนของการเปรียบเทียบเชิงปริมาณ จะถูกทำขึ้นด้วยความเคารพในสิ่งเร้าที่พบบ่อย เช่น ปฏิกริยาของวิชาชีพต่อกรณีของบทความสั้น มีการออกแบบการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์และเชิงสาเหตุภายในสองประเทศหรือมากกว่าที่กำลังศึกษาอยู่ นอกจากนี้ผู้เขียนยังกล่าวถึงปัญหาทางด้านสังคมสงเคราะห์ที่มักมีการกล่าวถึงว่าจะมีความเกี่ยวข้อง

กับแรงงานข้ามชาติ เช่นเดียวกับปรากฏการณ์สากลอื่นๆ เช่น ประเด็นของผู้หญิง การศึกษาสังคมสงเคราะห์ สุขภาพจิต สุขภาพกาย การพัฒนานโยบาย การบริการทางสังคม เป็นต้น รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางของความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์ จากประเทศหนึ่งสู่ประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญกับการแทรกแซงทางสังคม และการศึกษา นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นข้ามประเทศได้ เช่น ความรุนแรงในครอบครัว การรังแก การล่วงละเมิดเด็ก การละเมิดผู้สูงอายุ รวมถึงพฤติกรรมอาชญากรรมต่างๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นอกจากจะมีการศึกษาความยากจน การปฏิรูปสวัสดิการ และการพัฒนานโยบาย และบริการเพื่อที่จะลดหรือกำจัดความยากจนระหว่างประเทศ ผู้เขียนยังนำเสนอประเด็นที่มีความน่าสนใจร่วมด้วย เช่น การเปรียบเทียบกฎหมาย นโยบาย โครงการ การปฏิบัติ และบริการซึ่งเกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ระหว่างประเทศ

ในส่วนท้ายของบท ผู้เขียนกล่าวถึงกระบวนการวิจัยสำหรับงานวิจัยข้ามชาติ ทั้งในส่วนของงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ให้ความสำคัญกับการทบทวนงานวิจัยที่มีการศึกษาก่อนหน้านี้ การวิจัยแบบเล่าเรื่องเปรียบเทียบ การวิเคราะห์เนื้อหา และงานวิจัยเชิงปริมาณที่กล่าวถึงการวิเคราะห์ห่อภิมาณจากผลของการวิจัยเชิงประจักษ์ระหว่างประเทศ การเปรียบเทียบตัวชี้วัดทางสังคม การเปรียบเทียบมาตรฐาน นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงการกำหนดปัญหาการวิจัย การออกแบบการวิจัย ตัวอย่างและประชากรที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ บทสรุปและการนำไปใช้ โดยในส่วนท้ายกล่าวถึง แรงจูงใจและอุปสรรคต่อการวิจัยข้ามชาติ ที่ครอบคลุมถึงเรื่องของเวลา ค่าใช้จ่าย การร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เกี่ยวข้องจากประเทศต่างๆ โดยในส่วนสุดท้ายกล่าวถึง ประเด็นการรับรู้เรื่องจริยธรรมการวิจัยซึ่งมีความหลากหลายมากในแต่ละประเทศ โดยเป็นหน้าที่ของนักวิจัยที่ต้องเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การวิจัยข้ามชาติเป็นประเภทของงานวิจัยที่ยากที่สุดของการวิจัยระหว่างประเทศ ส่งผลให้การทำงานร่วมกันและความร่วมมือมีความสำคัญยิ่งในการวิจัยประเภทนี้

บทที่ 7 ประเด็นและตัวอย่างของการวิจัยข้ามชาติ

เฉกเช่นเดียวกับบทก่อนหน้านี้ที่ผู้เขียนนำเสนอข้อมูลผ่านกรณีการศึกษาวิจัยที่น่าสนใจ ซึ่งประเด็นเรื่องที่น่าสนใจในบทนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับบทก่อนหน้า โดยผู้เขียนกล่าวถึงงานวิจัยที่ใช้การเข้าถึงแบบข้ามประเทศ การเปรียบเทียบแบบข้ามชาติ การศึกษาในประเด็นที่เป็นการประเมินมาตรฐาน การใช้มุมมองสากลต่อโครงการความมั่นคงทางสังคม และการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศ หรือการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศ

บทที่ 8 บทสรุปและสาระสำคัญ

ผู้เขียนส่งท้ายด้วยการกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้ ในการนำเสนอมุมมองงานวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ในระดับนานาชาติ ประเด็นที่เกี่ยวข้องและการนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ รวมถึงตัวอย่างงานวิจัย โดยบทสรุปที่สำคัญของผู้เขียน คือ งานสังคมสงเคราะห์ทั้งสองกระแสของงานสังคมสงเคราะห์ระหว่างประเทศและงานสังคมสงเคราะห์ทั่วไป ถูกลำมารวมกันเป็นงานวิจัยสังคมสงเคราะห์ระหว่างประเทศ ความหมายที่กว้างของงานวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติที่ครอบคลุมการทบทวนวรรณกรรมจากสองประเทศหรือมากกว่า การมุ่งชี้ให้เห็นถึงงานวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ที่มีความแตกต่างจากงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ทั่วไปหรือการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ และที่สำคัญคือหนังสือเล่มนี้มีการยกตัวอย่างเชิงลึกของงานวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติเพื่อชี้ให้เห็นถึงประเด็นวิวิธวิทยาที่เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยนานาชาติ มากไปกว่านั้น ผู้เขียนยังกล่าวถึงความเหมือนและความต่างของประเภทงานวิจัยสังคมสงเคราะห์ในระดับชาติและข้ามชาติ โดยในส่วนท้ายของบทเสนอบทสรุปของประเด็นในงานวิจัยที่แบ่งตามประเภทของงานวิจัยสังคมสงเคราะห์นานาชาติและมุมมองต่อกระบวนการวิจัย อย่างไรก็ตาม ส่วนท้ายยังคงกล่าวถึงแรงจูงใจและอุปสรรคในรูปของการนำเสนอด้วยตาราง โดยเป็นอุปสรรคและแรงจูงใจที่แบ่งตามประเภทของงานวิจัยสังคมสงเคราะห์ กล่าวคือ งานวิจัยในประเทศ นานาชาติ และข้ามชาติ

ผู้เขียนส่งท้ายเล่มด้วยการเขียนถึงศักยภาพของงานวิจัยสังคมสงเคราะห์นานาชาติที่เป็นความยิ่งใหญ่จากหลายเหตุผล เช่น สถานการณ์ความเป็นนานาชาติและโลกาภิวัตน์ ความหมายของงานวิจัยสังคมสงเคราะห์นานาชาติมีความกว้างขวาง ดังนั้นจึงเป็นการเพิ่มโอกาสที่มากขึ้นในงานวิจัยเหล่านั้น และสุดท้ายการเชื่อมโยงข้อมูลของประเภทงานวิจัยต่างๆ ด้วยระบบออนไลน์ แม้ทุกงานจะเริ่มต้นในระดับประเทศ หรือประเทศเดียวก่อนในเบื้องต้น เราก็สามารถเรียกนักวิจัยทางสังคมสงเคราะห์เหล่านั้นว่ามีความคิดในระดับสากลได้ แม้ว่าพวกเขาจะปฏิบัติการในระดับท้องถิ่นก็ตาม

บทวิจารณ์หนังสือของผู้อ่าน

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะกล่าวถึงหรือรู้จักงานวิจัยทางสังคมสงเคราะห์นานาชาติ ผู้อ่านควรทำความเข้าใจงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ (International Social Work) ก่อน ซึ่งปัจจุบันมีนักวิชาการด้านสังคมสงเคราะห์หลายท่านที่เขียนตำราเรื่องนี้ ไม่ว่าจะเป็น Healy, Link, Cox และ Pawar โดยนักวิชาการเหล่านี้ให้ความเห็นและมีประเด็นมุ่งเน้นที่หลากหลายในความเป็นงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ เช่น การพิจารณาถึงความ เป็นโลกาภิวัตน์ สิทธิมนุษยชน ประเด็นปัญหาทางสังคมที่เป็นสากล นอกจากนี้ นักวิชาการบางท่านให้ความสำคัญกับความเป็นนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติภายในประเทศและการพิทักษ์สิทธิ การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างวิชาชีพ การปฏิบัติที่เป็นสากล รวมถึงการพัฒนานโยบายที่มีความเป็นสากล มากไปกว่านั้น มีการกล่าวถึงงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติว่ามีความเท่ากับงานสังคมสงเคราะห์ทั่วไป และมุมมองคู่ขนานที่เห็นว่าทั้งสองค่าต่างส่งผลซึ่งกันและกันทั้งในแนวราบและแนวตั้ง

อย่างไรก็ตามในความคิดของผู้วิจารณ์ เมื่อกล่าวถึงงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ ประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องและมักถูกพาดพิงอยู่บ่อยครั้ง นอกเหนือจากที่กล่าวไว้ในข้างต้น คือ องค์กรด้านสังคมสงเคราะห์ในระดับนานาชาติซึ่งเป็นที่ยอมรับและมีบทบาท ประเด็นทางสังคมที่มีความเป็นสากล ธรรมชาติของคำนี้ที่มีความเป็นนานาชาติ อยู่ในตัว มาตรฐานของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ขององค์กรนานาชาติ เช่น NASW นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงความเป็นนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ที่เป็นสากลของความ เป็นสังคมสงเคราะห์ได้ด้วย มากไปกว่านั้น ยังมีข้อความที่กล่าวถึง “ความเป็นนานาชาติ

คือความเป็นท้องถิ่น” หรือในทางกลับกัน “ความเป็นท้องถิ่นคือความเป็นนานาชาติ” ซึ่งตรงกับข้อความที่ปรากฏในหนังสือของผู้เขียนซึ่งกล่าวถึงศักยภาพของงานวิจัยทางด้านสังคมสงเคราะห์ โดยระบุในประโยคสุดท้ายของหนังสือว่า “ความเป็นไปได้และโอกาสที่เกิดขึ้น พวกเราสามารถเรียกขานนักวิจัยด้านสังคมสงเคราะห์ให้มีความคิดในระดับสากล แม้ว่าพวกเขาจะปฏิบัติงานอย่างมีหรือใช้ความเป็นท้องถิ่นก็ตาม”

นอกจากนี้ บางส่วนของเนื้อหาที่ผู้วิจารณ์มีความเห็นที่ต่างออกไปจากผู้เขียนหนังสือเล่มนี้คือ โดยทั่วไปงานวิจัยจะถูกแบ่งอย่างเป็นทางการและสากล เช่น ประเภทงานวิจัยที่พิจารณาจากประโยชน์ แบ่งเป็น การวิจัยบริสุทธิ์ การวิจัยประยุกต์ การวิจัยปฏิบัติการ ส่วนงานวิจัยที่พิจารณาจากลักษณะของข้อมูล แบ่งเป็น งานวิจัยเชิงปริมาณ งานวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยผสมวิธี หรือหากพิจารณาจากลักษณะของการศึกษาตัวแปร จะแบ่งเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ งานวิจัยเชิงทดลอง หรืองานวิจัยที่เป็นการศึกษาย้อนหลัง หรือแม้แต่การที่นักวิชาการบางท่านแบ่งประเภทงานวิจัยโดยใช้ชื่อเรียกว่ากลยุทธ์งานวิจัย โดยกลยุทธ์หลัก ได้แก่ งานวิจัยเชิงทดลอง งานวิจัยกึ่งทดลอง งานวิจัยเชิงสำรวจ กรณีศึกษา และการสังเกตความเป็นธรรมชาติ ในขณะที่กลยุทธ์รองอื่นๆ ประกอบไปด้วย การวิจัยข้อมูลย้อนหลัง การศึกษาย้อนหลังและอนาคต การศึกษาระยะยาวและการศึกษาภาคตัดขวาง การศึกษาแบบอนุกรมเวลาและกรณีศึกษาเดี่ยว เหล่านี้ คือประเภทของงานวิจัยที่มีการกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางและเป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้ ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงงานวิจัยที่ใช้ขอบเขตประเทศ หรือแม้แต่ขอบเขตการทบทวนวรรณกรรมหรือกำหนดเป็นปัญหาในการวิจัยสู่การจำแนกประเภทงานวิจัย ซึ่งมุมมองเช่นนี้นับเป็นความแตกต่างที่โดดเด่นของหนังสือเล่มนี้ อย่างไรก็ตาม โดยความเข้าใจของผู้วิจารณ์แล้ว ธรรมชาติของการศึกษาวิจัยไม่ว่าจะถูกแบ่งประเภทด้วยคุณสมบัติใด การพัฒนาองค์ความรู้แม้ในระดับท้องถิ่น ก็สามารถนำไปสู่ความเป็นนานาชาติได้เช่นเดียวกันในสถานการณ์ของโลกไร้พรมแดนในปัจจุบัน

โดยสรุปแล้ว ความเข้าใจของผู้วิจารณ์หนังสือ เห็นว่ากระบวนการออกแบบการวิจัยมิได้ถูกแบ่งเพื่อให้ใช้ในการวิจัยที่ยึดขอบเขตของประเทศเป็นตัวตั้ง จะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ในกระบวนการวิจัยยังคงเดิม ไม่ว่านักวิจัยจะทำวิจัยทั้งที่ยึดประเภท ยึดขอบเขต

ประเทศ ยึดลักษณะขอบเขตของวรรณกรรมก็ตาม สิ่งที่นักวิจัยต้องเรียนรู้และให้ความสำคัญคือ ประเด็นหรือเนื้อหาที่มุ่งศึกษา การออกแบบการวิจัย รวมทั้งวรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ผ่านการค้นคว้าอย่างครอบคลุม นำเชื่อถือและมีความทันสมัยจากแหล่งข้อมูลทั้งในระดับท้องถิ่นและสากลไปพร้อมกันด้วยหรือไม่ สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยที่ต้องการได้อย่างมีคุณภาพหรือไม่ และผลการศึกษาที่ได้รับมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ของผู้เกี่ยวข้องหรือไม่ อย่างไร สิ่งเหล่านี้ต่างหากที่จะเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัยที่นักวิจัยคุณภาพ/มืออาชีพต้องตระหนักและปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง เพื่อประโยชน์ที่จะส่งผลถึงสังคมในทุกระดับ

.....

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. เป็นบทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการสังคมและการบริหารสังคม (เช่น องค์ความรู้ด้านสวัสดิการแรงงาน การพัฒนาชุมชน การศึกษา สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ฝ่ายกายและฝ่ายจิต สังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ) ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน
2. เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ
3. ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความ และ E-mail
4. ส่งต้นฉบับบทความมีความยาวไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 ข้อความในบทความพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ใช้ขนาดตัวอักษร 16 รูปแบบ ตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านมายังระบบ Submissions Online “<https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>”
5. บทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกินหนึ่งหน้ากระดาษ A4 โดยระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน คำสำคัญ เนื้อหา
6. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
7. เกณฑ์การพิจารณา มีดังนี้
 - 7.1 กองบรรณาธิการจะพิจารณาเบื้องต้น
 - 7.2 ผู้ทรงคุณวุฒิ (ผู้ประเมินบทความ) เป็นผู้พิจารณาเนื้อหาสาระ ตรวจสอบความถูกต้อง และคุณภาพทางวิชาการ

8. ลิขสิทธิ์บทความของผู้เขียนและสงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย การตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่มีแหล่งให้ทุน จะต้องมีการอนุญาตให้ส่งบทความเป็นลายลักษณ์อักษรจากแหล่งให้ทุนด้วย
9. ผู้เขียนบทความซึ่งมิใช่เป็นบทความที่ส่งเพื่อให้จบตามหลักสูตรการศึกษา หากได้รับการตีพิมพ์จะได้รับวารสารเป็นถาวรฉบับการ จำนวน 1 เล่ม

การอ้างอิงเอกสาร

การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบนามปี และการเขียนรายการอ้างอิงตามแบบของ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่าง

พรทิพย์ กาญจนนิตย์ และคณะ. (2546). *การจัดการความรู้: สู่วงจรคุณภาพที่เพิ่มพูน*. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

Axinn, J., & Levin, H. (1997). *Social Welfare: A History of the American Response to Need*. 4th ed. White Plains, NY: Longman.

ขั้นตอนการส่งบทความของวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ผู้เขียนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การกรอกรายละเอียดแบบฟอร์ม

- 1.1 ผู้เขียนจะต้อง download แบบฟอร์มเพื่อกรอกประวัติส่วนตัว
- 1.2 ผู้เขียนต้องทำจดหมาย/บันทึกข้อความเพื่อขอส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากต้นสังกัด (กรณีนี้ศึกษาทำในลักษณะจดหมายทั่วไป และลงชื่อนักศึกษาผู้ส่งบทความ)

2) การส่งต้นฉบับ

- 1.1 ผู้เขียนจะต้องนำต้นฉบับตามข้อกำหนดรูปแบบวารสาร พร้อมไฟล์ Word Document ใช้ขนาดตัวอักษร 16 รูปแบบ ตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านมายังระบบ Submissions Online <https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>
- 1.2 กรณีส่ง E-Mail มายังกองบรรณาธิการ ทางกองบรรณาธิการจะดำเนินการพิจารณาบทความของท่านก็ต่อเมื่อได้รับเอกสารต้นฉบับผ่านระบบ Submissions Online แล้วเท่านั้น

3) การพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ

บทความจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณอย่างน้อย 2 ท่าน ต่อ 1 เรื่อง และจะส่งผลการพิจารณาไปให้ผู้เขียนตามที่อยู่ที่กรอกรายละเอียดในแบบฟอร์มข้างต้น

ขั้นตอนการพิจารณาดังนี้

- 1.1 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยไม่ต้องปรับแก้ไข ผู้เขียนจะได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่
- 1.2 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วลงความเห็นที่ ต้องปรับแก้ไข ตามคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนจึงจะจัดพิมพ์ผลงานได้ ท่านจะไม่ได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่จนกว่าส่งผลงานที่ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาให้พิจารณาใหม่ (แก้ไขภายใน 7 วัน)
- 1.3 กรณีที่บทความ ไม่ผ่านการพิจารณา จากผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านจะไม่ได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่ (ทางกองบรรณาธิการจะติดต่อท่านกลับตามเบอร์ติดต่อที่ให้ไว้ข้างต้น และจะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียนบทความ)

แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์
ในวารสารสังคมสงเคราะห์
(ส่งแนบมาพร้อมกับบทความ)

เรียนบรรณาธิการ

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....รหัสนักศึกษา.....

ตำแหน่งทางวิชาการ / สาขา / หมวดวิชา (โปรดระบุ).....

หน่วยงาน / สังกัด / คณะ

ขอส่งบทความวิจัย (Research Article)

.....บทความวิชาการ (Academic Article)

ชื่อเรื่อง (ไทย).....

.....

ชื่อเรื่อง (อังกฤษ)

.....

ชื่อผู้เขียน คนที่ 1

ชื่อผู้เขียน คนที่ 2

ชื่อผู้เขียน คนที่ 3

ชื่อผู้เขียน คนที่ 4

(กรณีผู้เขียนหลายคนกองบรรณาธิการขอสงวนให้ใช้ชื่อผู้เขียนหลักเพียงคนเดียว

ในบทความที่ได้รับการตีพิมพ์)

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... E-Mail.....

ข้าพเจ้ารับรองว่าบทความนี้

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

โดยบทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อนนับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่ง
บทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ผู้เขียน.....

(.....)

วันที่.....

หมายเหตุ : โปรดระบุชื่อทุนวิจัย (ถ้ามี)

.....
.....
.....

วิธีการเขียนบทความ

บทความวิชาการที่จะตีพิมพ์ในวารสารคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1) **ชื่อเรื่อง (Title)** การกำหนดชื่อเรื่อง ต้องใช้ภาษาที่เป็นทางการ ชื่อเรื่องชัดเจน ตรงไปตรงมา และครอบคลุมประเด็นของเรื่องและมีความยาวไม่เกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องจะต้องสื่อถึงเนื้อหาของเรื่อง ซึ่งต้องมีลักษณะที่เจาะลึก ไม่กว้างเกินไป มีความใหม่และน่าสนใจ สอดคล้องกับเวลา สถานการณ์และนโยบายของวารสาร

2) **บทคัดย่อ (Abstract)** ควรเขียนให้สั้น กระชับ เน้นประเด็นสำคัญของงานที่ต้องการนำเสนอจริงๆ มีความยาวไม่เกิน 10 ถึง 15 บรรทัด โดยบทคัดย่อมักจะประกอบด้วยเนื้อหาสามส่วน คือ เกริ่นนำ สิ่งที่ทำ และสรุปผลสำคัญที่ได้ ซึ่งอ่านแล้วต้องเห็นภาพรวมทั้งหมดของงาน ควรมีคำสำคัญ (Keyword) อยู่ในย่อหน้าต่อจากบทคัดย่อ เพื่อให้ระบบสืบค้นฐานข้อมูลตรวจพบ

3) **บทนำหรือคำนำ (Introduction)** ส่วนนี้จะเป็นส่วนที่ผู้เขียนตั้งใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเนื้อเรื่องนั้นๆ ซึ่งสามารถใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ ตามแต่ผู้เขียนจะเห็นสมควร เช่น อาจใช้ภาษาที่กระตุ้น จูงใจผู้อ่านหรือยกปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจขณะนั้นขึ้นมาอภิปราย หรือตั้งประเด็นคำถามหรือปัญหาที่ท้าทายความคิดของผู้อ่านหรืออาจจะกล่าวถึงประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่าน เป็นต้น นอกจากจะเป็นส่วนที่ใช้จูงใจผู้อ่าน ส่วนนำเป็นส่วนที่ผู้เขียนสามารถกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเขียนบทความนั้น หรือให้คำชี้แจงที่มาของการเขียนบทความนั้นๆ รวมทั้งขอบเขตของบทความนั้น เพื่อช่วยให้ผู้อ่านไม่คาดหวังเกินขอบเขตที่กำหนด

นอกจากนั้น ผู้เขียนอาจใช้ส่วนนำนี้ในการปูพื้นฐานในการอ่านที่ควรจะอ่านเรื่องนั้นให้แก่ผู้อ่านหรือให้กรอบแนวคิดที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาสาระที่นำเสนอต่อไป

บทนำประกอบด้วย

(1) หลักการและเหตุผล (Rationale) หรือความเป็นมาของภูมิหลัง (Background) หรือความสำคัญของเรื่องที่เขียน (Justification) หัวข้อนี้จะทำให้ผู้อ่านได้ทราบเป็นพื้นฐานไว้ก่อนว่าเรื่องที่เลือกมาเขียนมีความสำคัญหรือมีความเป็นมาอย่างไร เหตุผลใดผู้เขียนจึงเลือกเรื่องดังกล่าวมาเขียน ในการเขียนบทนำในย่อหน้าแรกซึ่งถือว่าเป็นการเปิดตัวบทความทางวิชาการและเป็นย่อหน้าที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

(2) วัตถุประสงค์ (Objective) เป็นการเขียนว่าในการเขียนบทความในครั้ง นี้ต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องอะไรบ้าง โดยจำนวนวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อไม่ควรมีมากเกินไปและวัตถุประสงค์แต่ละหัวข้อจะต้องสอดคล้องกับเรื่องหรือเนื้อหาของบทความ

(3) ขอบเขตของเรื่อง (Scope) ที่ผู้เขียนต้องการจะบอกกล่าวให้ผู้อ่านทราบและเข้าใจตรงกันเพื่อเป็นกรอบในการอ่านโดยการเขียนขอบเขตนั้น อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยในการเขียน ได้แก่ ความยาวของงานที่เขียน หากมีความยาวไม่มากก็ควรกำหนดขอบเขตการเขียนให้แคบลงไม่เช่นนั้นผู้เขียนจะไม่สามารถนำเสนอเรื่องได้ครบถ้วน สมบูรณ์และระยะเวลาที่ต้องรวบรวมข้อมูล หากกำหนดเรื่องที่จะเขียนลึกซึ้ง สลับซับซ้อน หรือเป็นเรื่องเชิงเทคนิคอาจจะยากต่อการรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงเนื้อเรื่อง ดังนั้น หากมีเวลาน้อยก็ควรพิจารณาเขียนเรื่องที่มีขอบเขตไม่กว้างหรือสลับซับซ้อนไม่มากนัก

(4) คำจำกัดความหรือนิยามต่างๆ (Definition of terms) ที่ผู้เขียนเห็นสมควรระบุไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในกรณีที่คำเหล่านั้นผู้เขียนใช้ในความหมายที่แตกต่างจากความหมายทั่วไปหรือเป็นคำที่ผู้อ่านอาจจะไม่เข้าใจ

4) เนื้อเรื่อง (Body) การเขียนส่วนเนื้อเรื่องจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ประกอบกัน กล่าวคือ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ (Sciences) นั้นเป็นหลักวิชาการที่ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงในการเขียน ได้แก่ กรอบแนวความคิด (Conceptual framework) ที่ผู้เขียนใช้ในการเขียนจะต้องแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุผลที่นำไปสู่ผล (Causal relationship) การอ้างอิงข้อมูลต่างๆ ในส่วนศิลป์ (Art) ได้แก่ ศิลป์ในการใช้ภาษาเพื่อ

นำเสนอเรื่องที่เขียน การลำดับความ การบรรยาย วิธีการอ้างอิง สถิติและข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบเรื่องที่เขียน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและประทับใจมากที่สุด

5) ส่วนสรุป รวมถึงข้อเสนอแนะสำหรับบทความวิจัย (Conclusion and Recommendation) บทความทางวิชาการที่ดีควรมีการสรุปประเด็นสำคัญๆ ของบทความนั้น ๆ ซึ่งอาจทำในลักษณะที่เป็นการย่อ คือการเลือกเก็บประเด็นสำคัญๆ ของบทความนั้นๆ มาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้นๆ ท้ายบท หรือ อาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งทีกล่าวนั้นมีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป งานเขียนที่ดีควรมีการสรุปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ

6) ส่วนอ้างอิง (References) เนื่องจากบทความวิชาการ เป็นงานที่เขียนขึ้นบนพื้นฐานของวิชาการที่ได้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยกันมาแล้ว และการวิเคราะห์วิจารณ์อาจมีการเชื่อมโยงกับผลงานของผู้อื่น จึงจำเป็นต้องมีการอ้างอิงเมื่อนำบทความหรือผลงานของผู้อื่นมาให้โดยการระบุให้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ทำเมื่อไหร่และนำมาจากไหน เป็นการให้เกียรติเจ้าของงาน และประกาศให้ผู้นั้นรับรู้ ว่า ส่วนนั้นไม่ใช่ความคิดของผู้อื่น รวมทั้งเป็นการให้หลักฐานแก่ผู้อ่าน ให้ผู้อ่านสามารถไปสืบเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม หรือติดตามตรวจสอบหลักฐานได้ การอ้างอิงควรจะเป็นการกระทำอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบแหล่งที่มาของความรู้ และช่วยให้ผู้อ่านมีโอกาสหาความรู้เพิ่มขึ้นและเป็นการแสดงว่าสิ่งที่นำมากล่าวมีหลักฐานควรเชื่อถือได้เพียงใด ความรู้พื้นฐานๆ เป็นสิ่งที่ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่จำเป็นต้องมีการสืบค้นอะไรอีก ไม่จำเป็นต้องมีการอ้างอิงควรอ้างอิงเท่าที่จำเป็น การอ้างอิงมากเกินไปจนทำให้บทความดูรุ่มร่าม และก่อความรำคาญในการอ่านได้

นอกจากนั้น พึงตระหนักอยู่เสมอว่าการคัดลอกงานของผู้อื่นนั้นทำได้ แต่ต้องเป็นการนำมาเพื่ออธิบายสนับสนุนเท่านั้น มิใช่ลอกเอามาเป็นเนื้อหาของตน

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายในสถาบัน

1. ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ปธานวนิช
2. ศาสตราจารย์ ดร.สุวิจฉรา เปี่ยมญาติ
3. ศาสตราจารย์ระพีพรรณ คำหอม
4. ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พวงงาม
5. ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร
7. รองศาสตราจารย์เล็ก สมบัติ
8. รองศาสตราจารย์อภิญา เวชยชัย
9. รองศาสตราจารย์กิตติยา นรามาศ
10. รองศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์
11. รองศาสตราจารย์วรรณวดี พูลพอกสิน
12. รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เทพ สันติกุล
13. รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญลักษณ์ วีระสมบัติ
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณลักษณ์ เมียนเกิด
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรินทร์รัตน์ กาญจนบุญชร
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลภรณ์ โคตรบึงแก
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตี ลิ้มสกุล
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราเขต ยิ้มสุข
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา รุจิเสถียรทรัพย์
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ชลาชนาวิน
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิมิต รัตนะรัต
22. อาจารย์ ดร.มาลี จิรวฒนานนท์
23. อาจารย์ ดร.จิรพรรณ นฤภัทร
24. รองศาสตราจารย์ ดร.วรวิณี โรมรัตนพันธ์
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สร้อยมาศ รุ่งมณี
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายนอกสถาบัน

1. Professor Dr.David Engstrom
Department of Social Work,
San Diego State University, United States
2. Professor Dr.Jon Kei Matsuoka
Department of Social Work,
University of Hawaii, United States
3. Assistant Professor Dr.Bala Raju Nikku
Thompson Rivers University, Canada
4. ศาสตราจารย์ พ.ด.อ.(พิเศษ) ดร.จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
5. ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย
สถาบันพระปกเกล้า
6. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา กัทธานุกรม
สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการพัฒนาสังคม
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
7. รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารีนา เลิศแสนพร
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญชัช วิภาติภูมิประเทศ
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญาพงศ์ ลิ่มประเสริฐ
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสวี วรพงษ์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์
ภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมนทิพย์ จิตสว่าง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติยา เพชรมณี
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิยาพร กันธานวัฒน์
คณะคุรุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง
17. อาจารย์ ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
18. ดร.ฉัตรชัย ยอดอุดม
สำนักทันตวิทยา กรมราชทัณฑ์
19. ดร.อังคณา บุญสิทธิ์
กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม
20. ดร.สดี ไส้ คุ่มทรัพย์อนันต์
สถาบันราชานุกูล

“Advice is like snow; The softer it falls the longer it dwells
upon, and the deeper it sinks into, the mind.”

“คำแนะนำเหมือนหิมะที่โปรยปรายลงมา
ยิ่งบางเบาเพียงใดก็ยิ่งแตะเพียงเปลือกนอก
และยิ่งหนักหนาเท่าใดก็ยิ่งลึกถึงความรู้สึกเท่านั้น”

- Samuel Taylor Coleridge -

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Faculty of Social Administration Thammasat University

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ | Journal of Social Work

ศูนย์ท่าพระจันทร์

2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
โทรศัพท์: 02-613-2500
โทรสาร: 02-224-9417

ศูนย์รังสิต

99 หมู่ที่ 18 ถนนพหลโยธิน ด.คลองหนึ่ง
อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12120
โทรศัพท์: 02-696-5502
โทรสาร: 02-696-5513

ศูนย์ลำปาง

248 หมู่ 2 ถ.ลำปาง-เชียงใหม่
ด.ปางยางคค อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง 52190
โทรศัพท์: 054-268703 กด 3
โทรสาร: 054-268703 กด 5300